

ΕΚΔΟΤΑΙ:
Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπὴ ἐπιμελείας ὅλης:
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἑσωτερικοῦ: Ἑτησία . . Δραχ. 150.000
Ἑξάμηνος . . » 80.000
Ἑσωτερικοῦ: Ἑτησία . . Δολλ. 15
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 5
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.000
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ . . . ΔΡΑΧ. 12.500

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΑΓΓΑΡΟΣ Γ. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΚΩΣΤΑΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ (Θεσπρωτία)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΩΝ, Ὅδος 28ης Ὀκτωβρίου 69 Ἰωάννινα—Τηλ. 6-59

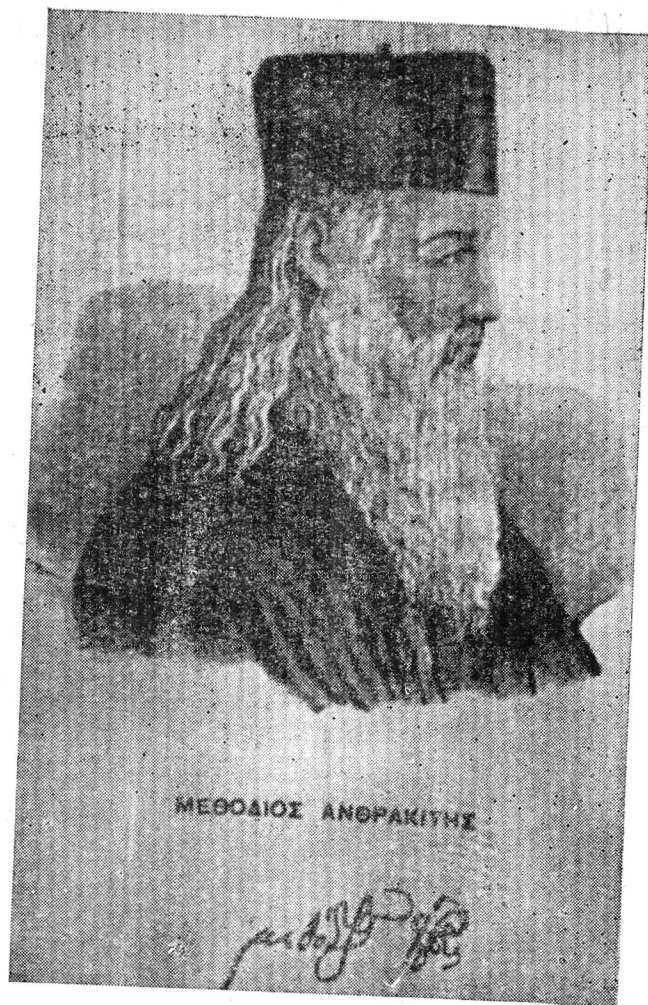
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Ιωάννου Ν. Νικολαΐδη:	Τὸ Ἡπειρωτικὸ τοπίο	327
Παναγιώτου Χρήστου:	Μεθόδους Ἀνθρακίτης (Βίος-δράσις-ἀνέκδοτα ἔργα)	329
Κων. Δ. Μέρτζιου:	Πῶς ἦτο ἡ αὐλὴ τοῦ Πασᾶ Ἰωαννίνων τὸ 1720	345
Ὁ ρέστη Αὐδῆ:	Ναθανάηλ Δομενεγίνης, 1798-1854	348
Seb. C. Estorpanan:	Τὰ Ἰωάννινα (Μεσαιωνικὴ ἱστορία)	349
Ιερῶς Γεωρ. Παΐσιου:	Γεράσιμος Τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Ἀρίστης	354
Γεωργίου Γάγαρη:	Δημήτριος Μαρούλης	358
	Μεῖλεγεινὴ ἡ μάνα μου (Συλλογὴ Χρ. Μηλιῶν)	359
Αχιλ. Βάντζιου:	Ἀριστοπύ Κουσιδῆς	360
Πάνου Γρίσπου:	Τὰ δάση τῆς Ἡπείρου (ἱστορικὸ σημεῖωμα)	363
Γεωργίου Μασούρα:	Ἀνέκδοτα χειρόγραφα γιὰ τὸν Ἅγιον Κοσμά	368
Εὐαγγέλου Μπόγκα:	Ἡ ἀρκούδα στοῖς Ἡπειρωτικοῦς θρύλους	370
Βάσου Π. Μπέχλη:	Ἅγιος Ἰωάννης «Ὁ ἐξ Ἰωαννίνων»	375
Ἄθαν. Χ. Παπαχαρίση:	Δευτέρα εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ Πωγωνίου συμβολή	379
Αναστασίου Εὐθυμίου:	Ἀνέκδοτα χειρόγραφα Βούρμπιανης	382
	Δημοτικὰ τραγοῦδια Βούρμπιανης	384
Ιωάννου Ν. Νικολαΐδη:	Ἡπειρωτικὰ παραμῦθια	386
Γεωργίου Σκαρλάτου:	Ἡ Λαογραφία στὴ Θεσπρωτία	389
Κωστῆ Παλαμά:	Ἀναστάσιμος (ποίημα)	392
Χρυσάνθης Ζιτσαίας:	Πάσχα στὴ στάνη τοῦ κουμπάρου (διήγημα)	393
Γιώργου Ράγκου:	Μυροφόρες (ποίημα)	395
Βασίλ. Κραφίτη:	Χαίρε νύμφη	396
Δημ. Σαλαμάγκα:	Τὸ μεγαλοπεφυγμένο αὐγὸ	397
Αριστοτέλη Βαλαωρίτη:	Ἀθανάσιος Διάκκος (ποίημα)	399
Δημ. Σαλαμάγκα:	Οἱ Βετεράνοι	401
Γ. Γ. Χριστογιάννη:	Γῆ τῶν πατέρων	403
Τάκη Σωμοπούλου:	Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐλληνικὴ περὶ ἀδόση	405
Ἰωάν. Ε. Ἀναστασίου:	Τὸ 21 στὴν πόλιν τοῦ Παλαμᾶ	414
Νίκου Πρωτόπαπα:	Τὴ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ (δρᾶμα)	419

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα: Σημειώματα: Ἐνας χρόνος—Μεθόδος Ἀνθρακίτης—Μία ἐποικιστικὴ διεποικιστικὴ—Θ. Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον—Ἐκδηλώσεις γιὰ τὸ τεῦχος Ψαλίδι.—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Ἀλκὴ Κωτσάκη: «Ἀρματοδρόμοι καὶ ἑλληνικὴ γῆ»—Δεσφ. Οὐσπένσκη: «Ἡ εἰκόνα»—Πάνου Σαμαρά: «Νύχτα»—Τὰ γεγονότα τοῦ Μαρτίου.—Βιβλία-περιοδικὰ ποὺ λάβαμε—Ἀλληλογραφία

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ,"

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1953

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 12

Η ΣΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

ΤΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ

Είναι μερικοί τόποι πού μαγεύουν μονάχα με την ομορφάδα τους. Τό μυστικό τους βρίσκεται στην ικανοποίηση του καλλιτεχνικού αισθήματος και ή ἔλξη τοῦ μαγνητικού ρευστοῦ πού περικλείουν είναι σημαντική. Σ' ἄλλους τόπους τό μυστικό πού τραβάει είναι ὁ θρύλος και ή ιστορία τους. Οἱ ἐπισκέπτες πού πηγαίνουν σ' αὐτούς, εἶναι ἐκεῖνοι πού γοητεύονται ἀπό τό θρύλο και τήν παράδοση και ποθοῦν νά ζήσουν ἔντονα τήν ἀτμόσφαιρα τῶν ιστορικῶν γεγονότων πού διαδραματίστηκαν ἐκεῖ. Τρίτη κατηγορία τοπίων πού τραβοῦν εἶναι ἐκεῖνα πού ἔχουν ἄμεση σχέση με τήν ὕγεια τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἱαματικές πηγές, τό βουνό και ή θάλασσα.

Τό ἡπειρωτικό τοπίο, στην εὐρεῖα του ἔκταση, ἀποτελεῖ μίαν ἰδεώδη σύνδεση πού τέρπει τόν αἰσθητικό, μαγεύει τόν ἔρευνητή, ικανοποιεῖ τόν κουρασμένο και τόν ἄρρωστο. Εἶναι ἀπό τὰ τοπία ἐκεῖνα πού δύσκολα ἐπιδέχονται σύγκριση. Σέ κάθε πτυχή του ξεδιπλώνεται και μιά καινούρια ὁμορφιά. Βουνό, κάμπος, θάλασσα, συνταιριασμένα κατὰ τέτοιο τρόπο πού νά ικανοποιοῦν και τήν πιδ δύσκολη ἀπαίτηση. Βουνοκορφές με χιόνι παρθένο στόν κόρφο τους, λίμνες με στοιχειά και δράκους και φαντάσματα, χαράδρες και χάσματα πού ζαλίζουν τό μάτι και προκαλοῦν τό δέος και τήν ἔκσταση, νερά γάργαρα, κρυστάλλινα, «νάματα μορμύροντα», πού κυλοῦν

ἀπό βουσομάννες ἀμέτρητες, κι ἄλλα πού ἀχοῦν κι ἀφρίζουν κι ἀγριεύουν, εἰδυλικάες σκηνές ποιμενικῆς ζωῆς, πράσινο πού μερικῆς φορῆς προσπαθεῖ νά συναγωνισθῇ τῇ ζούγκλα στόν ὄργασμό του, θαλασσινὴ ἀρμύρα και δαντελλωτὰ ἀκρογιάλια και φλοῖσβος κυμάτων. Καί νά ἦσαν μονάχα αὐτά!..

Μὰ κι ὁ θρύλος ; Ἡ Ἱστορία ; Ἀπό τίς πανάρχαιες ἐποχές ξεκινᾷ ὁ ἀχός της κι ὁ ἀντίλαλος φθάνει ὡς τίς μέρες μας. Τό ἡπειρωτικό τοπίο εἶναι σφιχτά, ἀδιάσπαστα συνδεδεμένο με τή μοῖρα τῆς φυλῆς μας ἀφ' ὅτου ἐμφανίστηκε στό προσκήνιο τῆς ἱστορίας. Κάθε ἐποχὴ ἔχει ἀφίσει τὰ ἴχνη της ἐδῶ στην Ἠπειρο ἢ ἔχει ἐναποθέσει σ' αὐτὴ τὴ σφραγίδα της. Κι' ὅλα αὐτὰ μιλοῦν γιὰ πολιτισμό, γιὰ δόξα, γιὰ μάχες, γιὰ θυσίες, γιὰ ἰδανικά. Ἐδῶ ἡ Δωδώνη κι' ὁ Πύρρος, ἡ Νικόπολη, ἡ Ἄρτα με τό Δεσποτάτο της, τὰ Γιάννινα με τό θρύλο τους, ἐδῶ τὰ μέρη πού γέννησαν πολέμαρχους και ἥρωες και δασκάλους και εὐεργέτες. Ἀκόμα ἐδῶ τό Σοῦλι και τό Μπιζάνι, τό Καλπάκι κι' ἡ Κόνιτσα. Κι' ὅλα αὐτὰ με τὰ μνημεῖα και τίς ἐπιβιώσεις τους.

Αὐτό εἶναι τό ἡπειρωτικό τοπίο. Ἄν προστεθῇ και ή ὕγιεινότητα τοῦ κλίματός του παρουσιάζεται μίαν εἰκόνα ἀπό τίς λίγες πού ἔχει νά ἐπιδείξη ή χώρα μας. Εἶναι ἓνα τοπίο πού μπορεῖ νά τραβήσῃ πολλοὺς ἐπισκέπτες. Εἶναι, ὅπως λένε οἱ εἰδικοί,

τουριστικά ἐκμεταλλεύσιμο. Μὰ ὅσο μεγάλες εἶναι οἱ δυνατότητες ἀξιοποιήσεώς του, τόσο πενιχρὲς εἶναι οἱ προσπάθειες πὺν καταβλήθηκαν γι' αὐτὸ ὡς τὰ σήμερα. Τὸ τεράστιο τουριστικὸ δυναμικὸ πὺν περι-κλαίει μένει οὐσιαστικὰ ἀνεκμετάλλευτο. Φταίει καὶ ἡ Ἀθήνα πὺν δὲ μᾶς πρόσεξε, φταίνει κι' οἱ ὀργανώσεις μας πὺν δὲν κατα-πιάστηκαν σοβαρὰ μὲ τὸ ζήτημα, φταίνει οἱ παροικίες μας τοῦ ἐσωτερικοῦ πὺν ἀδρα-νοῦν, φταίμε ὅλοι μας γιὰτὶ στὸν κύκλο τῆς ἀρμοδιότητάς μας δὲν κάναμε τίποτα πὺν θὰ προωθοῦσε κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο τὴν τουριστικὴν ἀνάπτυξη. Ἡ ἀδιαφορία τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἀδράνεια ἡ δική μας εἶ-χαν σὰν ἐπακόλουθο τοῦτο τὸν τόπο μὲ τὴν ἀσύγκριτη ὁμορφιά του καὶ τὸν πλοῦτο τῆς ἱστορικῆς του παράδοσης νὰ μὴν τὸν ἐπισκέπτονται οὔτε οἱ Ἑπειρώτες! Πᾶνε καὶ παραθερίζουν ἄλλοῦ, ἐκεῖ πὺν ἡ ἔξυ-πνάδα κι' ἡ δραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων κάνουν τὸ κοινὸ τοπίο νὰ φαίνεται ὁμορφο καὶ τὴν ἀσήμαντη λεπτομέρεια νὰ φαντάζῃ γιὰ ἱστορικὸ γεγονός...

Τὸ περιοδικὸ τοῦτο δὲ βγῆκε γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ μονάχα τὴν ἡπειρωτικὴ δια-

νόηση. Ἐνὰν ἀπὸ τοὺς πρωταρχικοὺς σκο-ποὺς πὺν ἔταξε εἶναι καὶ ἡ ἀνασυγκρότηση τοῦ τόπου μας. Ὁ τουρισμὸς ἀποτελεῖ ἕνα ἀπ' τοὺς σημαντικώτερους παράγοντες γιὰ τὴν οἰκονομικὴν του ἀνάπτυξη. Ἡ Ἑ-πειρος, ἔχει ὅτι χρειάζεται ἕνα τοπίο του-ριστικὸ. Λεῖπουν ὅμως τὰ μέσα καὶ τὸ ἐν-διαφέρον γιὰ τὴν ἀξιοποίησίν του. Γιὰ νὰ βρεθοῦν τὰ πρῶτα καὶ ν' ἀναπτυχθῇ τὸ δεῦτερο καλοῦμε τοὺς Ἑπειρώτες σὲ μιὰ σταυροφορία πὺν θᾶχῃ σὰ σκοπὸ τῆς νὰ θέσῃ στὸ προσκήνιο τοῦ πανελληνίου ἐν-διαφέροντος —καὶ πὺν ἔξω ἀκόμα— τὸ ἡπειρωτικὸ τοπίο σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις του καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συμπαράσταση τῶν ἀρ-μοδιῶν γιὰ τὴν ἀξιοποίησίν του. Ὅταν αὐτὸ γίνη, γρήγορα ἡ Ἑπειρος θὰ κατα-κλυσθῇ ἀπὸ ἐπισκέπτες πὺν θὰ πληθαί-νουν συνεχῶς. Ἡ γοητεία τῆς ὁμορφιάς του καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ περιβάλλοντός του εἶναι τόσο ἰσχυροὶ μαγνήτες πὺν δύσκολα ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν συνεχῇ ἐπίδρασίν τους ὅσοι ἔρχονται, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ φορὰ, σ' ἐπαφὴ μαζὺ του.

ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, Ὑφηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ

(ΒΙΟΣ-ΔΡΑΣΙΣ-ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ

Ο ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ φέρεται σχεδὸν πάντοτε ὡς Ἰωαννίτης, ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς τάσεως τῶν παλαιότερων Ἑλλήνων νὰ χαρακτηρίζουν ὅλους τοὺς ἡπειρώτας διδασκάλους ὡς Ἰωαννίτας λόγῳ τῆς σπουδαίας θέσεως, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ἡ ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ὑπάρχουν θετικαὶ πληροφορίες ὅτι κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Καμινιάς ἢ Καμινιάς Ζαγορίου, τὸ ὁποῖον τὸ 1947 μετωνομάσθη διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος εἰς Ἀνθρακίτην πρὸς τιμὴν τοῦ διδασκάλου¹.

Εἶναι ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς γεννήσεώς του. Πολλὰ μαρτυρία καὶ ἄλλων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν διδασκάλον Ἀναστάσιον, φέρουσαι αὐτὸν ὡς γέροντα περὶ τὸ 1720, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ 1697 ἦτο ἀρκετὰ νέος διὰ νὰ ἀποδημήσῃ πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν του ὁδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐγεννήθη περὶ τὸ 1660².

Ὁ Ἀνθρακίτης ἐσπούδασεν εἰς τὰ Ἰωάννινα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης των πνευματικῆς ἐξορμήσεως, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς συστηματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας καὶ ἔδωσεν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν πνευματικὴν ἡγεσίαν ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Κέντρον τῆς πνευματικῆς κινήσεως ὑπῆρξαν αἱ Σχολαὶ τῶν Ἰωαννίνων, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Παρηκολούθησε μαθήματα γραμματικῆς, ἐγκυκλοπαιδείας, φυσικῆς καὶ μεταφυσικῆς ὑπὸ τὸν σχολάρχην Γεώργιον Σουγδουρῆν εἰς τὴν Γκιούμειον Σχολὴν³ καὶ προσελθὼν ἔνωρὶς εἰς τὴν ἱερωσύνην περιεβλήθη τὸ σχῆμα τοῦ ἱερομονάχου.

Φαίνεται ὅτι ὁ διδάσκαλός του ἐξετίμησε τὸν ζῆλον του πρὸς μάθησιν καὶ συνέστησεν εἰς αὐτὸν τὴν συνέχισιν τῶν σπουδῶν του εἰς Βενετίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Σουγδουρῆς συνεδέετο ἰδιαιτέρως, διότι καὶ συγγενεὶς εἶχεν ἐκεῖ καὶ ὁ ἴδιος παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ πολὺ ὡς σπουδαστής.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς Βενετίας, συσταθεῖσα τὸ 1498⁴, συνέβαλε τεραστίως εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐχουσα ὡς κέντρον τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν συνειργεῖ ἐπιτοπίως ἑλληνικὸν σχο-

λείον, ἀλλὰ καὶ ἴδρυσε μὲ συνεισφορὰς τῶν μελῶν τῆς σχολεῖα εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος· εἰς Ἰωάννινα, Ἀθήνας, Μέτσοβον, Δέλβινον, Τρίκαλα, Λάρισαν, Τύρναβον, Καστορίαν, Θεσσαλονίκην, Ἀδριανούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰς τὴν Βενετίαν συνεκεντροῦντο πλείστοι λόγιοι ἐξ Ἑλλάδος διὰ σπουδὰς ἢ διδασκαλίαν καὶ ἰδιαιτέρως Ἡπειρώται, ὡς ὁ Νικόλαος Κεραμᾶς, ὁ Γεώργιος Σουγδουρῆς, ὁ Ἀλέξανδρος Καγκελάρης καὶ ἄλλοι.

Ὁ Ἀνθρακίτης μετέβη εἰς Βενετίαν τὸ 1697 καὶ παρηκολούθησε μαθήματα πλησίον Ἰταλῶν ἐπιστημόνων ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Κατὰ τὸν Μπαλᾶνον Βασιλόπουλον, μεταβὰς εἰς Βενετίαν «δι' ἔρωτα τῆς λατινίδος», ἐσπούδασε κυρίως Μαθηματικὰς ἐπιστήμας ἥτοι γεωμετρίαν, τριγωνομετρίαν, γεωγραφίαν, ἀστρονομίαν, φυσικὴν καὶ μηχανικὴν. Ὁ Σάβας, στηριζόμενος εἰς ἄλλας πληροφορίας, περιτρίζεται εἰς τὴν μνείαν τῶν φιλοσοφικῶν τοῦ σπουδῶν. Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐπιστημῶν καὶ ταυτοχρόνως ἐξέμαθε τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἰταλικήν, ἴσως δὲ καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

Εἶναι πιθανὸν ὅτι πλὴν τῆς Βενετίας ἐπεσκέφθη καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ κέντρα τῆς Βορείου Ἰταλίας, ὅπως δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς ἐκφράσεως τοῦ Δ. Προκοπίου «ἠκροάσατο τῶν ἐν Ἰταλίᾳ σοφῶν». Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν ἡ ἀποσταλεῖσα τὸ 1707 ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωαννίτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου (Μιχαὴλ Μήτρου), διὰ τῆς ὁποίας παρεκάλει αὐτὸν νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς ἐκδόσεως τῆς Γεωγραφίας του, εὔρεν αὐτὸν εἰς Βενετίαν. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τοιαύτη ἐξυπηρέτησις δὲν ἐπραγματοποιήθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ

ΩΣ ΙΕΡΕΥΣ Ο ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ παραλλήλως πρὸς τὰς σπουδὰς του, ἀναλαβὼν ἐφημερίαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου¹⁰, ἐξήσκει καὶ τὰ ποιμαντικά του καθήκοντα, περὶ τῶν ὁποίων παρέχει στοιχεῖα ἄγνωστα μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Κ. Μέρτζιου δημοσιευθὲν ἡπειρωτικὸν ἀρχεῖον τῆς Βενετίας. Κατ' αὐτὰ ἡ περίοδος τῆς ἐφημερίας τοῦ Ἀνθρακίτου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1697 καὶ 1708 καὶ συμπίπτει περίπου μὲ τὸν χρόνον τῆς παραμονῆς του εἰς Βενετίαν. Εἰς τὸ βιβλίον ἀποδείξεων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος ὑπάρχουν ἐξ ἰδιόχειροι ἀποδείξεις του, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἑλληνιστί, ἔχουσα ὡς ἐξῆς:

«1700 Ἰουλίου 10

Ἔλαβα ἐγὼ ὁ Μεθόδιος ἱερεὺς ἐφημέριος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τὸν ἀνωθεν βαρδιᾶνον δουκάτα πενήντα, τὰ ὅποια εἶναι εἰς λογαριασμὸν τοῦ σαλαρίου μου, ὡς ἐφημέριος, ἥτοι ἀπὸ λεγὰτα δ 50

Ἐγὼ ὁ ἀνωθεν Μεθόδιος Ἀνθρακίτης»,

Σώζονται επίσης δύο συστατικά γράμματά του, διὰ τῶν ὁποίων κρίνει ὡς ἀξίους πρὸς χειροτονίαν εἰς διακόνους τὸν Ἰωάννην Βούλγαρην καὶ τὸν Γεώργιον Πατάσιν. Τὸ δεύτερον ἐξ αὐτῶν, ὑπογραφὴν τὴν 29 Ἰανουαρίου 1707, ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν μαρτυρίαν περὶ τῆς παραμονῆς τοῦ Ἀνθρακίτου εἰς Βενετίαν¹¹.

Περὶ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν ἐκ μέρους τῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος μαρτυρεῖ διαθήκη τῆς Χαΐδως Γλυκῆ, ἀδελφῆς τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ, γραφεῖσα τὸ 1706· «τοῦ ἠγαπημένου πνευματικοῦ κυρ Μεθοδίου Ἀνθράκη τοῦ ἀφίνω διὰ σημεῖον ἀγάπης τὴν κοῦπα μου τὴν ἀσημένια καὶ ἓνα πᾶπλωμα μεταξωτό... Κομισσαρίους μου ἀφίνω τὸν εὐλαβέστατον κύριον Μεθόδιον Ἀνθράκην τὸν πνευματικόν μου καὶ τὸν Δημήτριον Γλυκὴν τὸν ἔγγονόν μου»¹².

Καρπὸς τῆς ἐφημεριακῆς καὶ ποιμαντικῆς πείρας τοῦ Ἀνθρακίτου εἰς τὴν Κοινότητα τῆς Βενετίας ὑπῆρξαν τὰ δύο ἔργα του «Πνευματικὴ ἐπίσκεψις» καὶ «Βοσκὸς λογικῶν προβάτων», ἐκδοθέντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκεῖ παραμονῆς του καὶ παρέχοντα πολυτίμους ὁδηγίας διὰ τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου τοῦ ἱερέως.

Διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ περιωρίζοντο εἰς μόνην τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τελετουργικῶν τῶν καθηκόντων, εἶχεν εὐρυτάτην ἀντίληψιν διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἱερέως. Ὁ ἱερεὺς εἶναι ὁδηγὸς τοῦ ποιμνίου του καὶ ὀφείλει νὰ φροντίζῃ δι' αὐτὸ καὶ ἐκτὸς τοῦ ναοῦ, δι' ὅλας τὰς πνευματικὰς του ἀνάγκας, ἰδιαιτέρως δὲ διὰ τὴν ἠθικὴν του κατάρτισιν. Θεωρεῖ τὴν ἐξομολόγησιν ὡς σπουδαῖον μέσον διορθώσεως τῶν συνειδήσεων, ἀλλὰ διαφωνεῖ μὲ τὰς ἐπικρατούσας τότε αὐστηρὰς ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὴν στάσιν τοῦ πνευματικοῦ ἐναντι τῶν ἁμαρτανόντων. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἱερέως πρέπει βεβαίως νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τοῦ πιστοῦ, ἀλλ' οὐδέποτε δύναται νὰ εἶναι σκληρά. Ὁ ἱερεὺς ὀφείλει νὰ πλησιάσῃ αὐτὸν «μὲ ὀλίγα λόγια οὐσιώδη, μὲ τρόπον εὐάρεστον, ἥμερον καὶ γλυκύν, μὲ φωνὴν πραύαν, ὅπου νὰ δίδῃ εὐλάβειαν»¹³ καὶ διὰ νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ ἐξομολογηθῇ ἑλευθέρως ὀφείλει νὰ ὁμιλήσῃ μὲ τοιοῦτον περίπου τρόπον· «ὁ πνευματικὸς εἶναι ἰατρός, ὁ ἁμαρτωλὸς εἶναι ἀσθενής. Ἄν κρύψῃ ὁ ἀσθενὴς τὴν πληγὴν πῶς ἡμπορεῖ νὰ ἰατρευθῇ; Ἐγὼ ἔχω εἰς χεῖρας τὸ ἐμπλαστρον, δεῖξε μου τὸν πόνον σου, διὰ νὰ τὸ βαλῶ ἐκεῖ ὅπου πονεῖς... Εὐγαλε ἔξω τὸ φαρμάκι, ὅπου πᾶσχει νὰ σὲ θανατώσῃ. Εὐγαλε τὸν ὄφιν ἀπὸ τὴν καρδίαν σου, διὰ νὰ μὴ σοῦ κατατρώγῃ τὰ ρεῖματα. Ὡ, πόσῃν ἀγαλλίᾳσιν θέλει λάβῃς μετὰ ταῦτα. Ὅσον κακοφαίνεται τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἁμαρτάνωμεν, ἄλλο τόσον καὶ περισσότερον χαίρεται, ὅταν ὁμολογοῦμεν τὰ ἁμαρτήματά μας»¹⁴.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ

○ **ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ**, ἀφοῦ παρηκολούθησεν ἐπὶ δωδεκαετίαν μαθήματα, ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα πιθανῶς κατὰ τὸ 1708, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ «Βοσκοῦ

λογικῶν προβάτων». Ὁ Σάβας¹⁶ καὶ ἄλλοι νεώτεροι τοποθετοῦν τὴν ἐπάνοδον ἐκ Βενετίας εἰς τὸ ἔτος 1715 ἀνακριβῶς. Γενικῶς ὑπάρχει σύγχυσις ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἀνθρακίτου, διὰ πρώτην δὲ φορὰν ἐνταῦθα λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὅλα τὰ γνωστὰ περὶ αὐτοῦ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπαρκῶς διαφωτίζουν τὸ σημεῖον τοῦτο.

Κατὰ τὸν μαθητὴν τοῦ Μπαλάνου Βασιλόπουλον κατ' ἀρχὰς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν «ἐνεγκοῦσαν», τὰ Ἰωάννινα, καὶ ἔπειτα μεταβὰς εἰς Καστορίαν ἀνέλαβε τὴν «ἐπιστασίαν» τοῦ ἐκεῖ φροντιστηρίου¹⁶. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17 αἰῶνος ἰδρύθη εἰς Καστορίαν σχολεῖον ὑπὸ τοῦ Μανωλάκη Καστοριανοῦ μεγαλεμπόρου γουναρικῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἄλλο ἰδιόκτητον σχολεῖον ὑπῆρχε τὸ 1713, ὅπως δεικνύεται ἐκ τῆς διαθήκης τοῦ Γεωργίου Κυρίτση καταλιπόντος εἰς αὐτὸ ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του. Ἦσαν προφανῶς καὶ τὰ δύο αὐτὰ σχολεῖα κατώτερα, παρέχοντα στοιχειώδη μόρφωσιν, εἰς ἓν δὲ ἐξ αὐτῶν ἐδίδασκεν ὁ διδάσκαλος Ἰερόθεος, τὸν ὁποῖον θὰ συναντήσωμεν κατωτέρω. Ἀνώτερον σχολεῖον, «Ἱεροσπουδαστήριον», ἀπέκτησεν ἡ Καστορία τὸ 1708 δαπάναις τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Γεωργίου Καστριώτου¹⁷. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ «Φροντιστήριον», τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιστασίαν ἀνέλαβεν ὁ Ἀνθρακίτης, καθ' ὅσον τοιούτου σχολείου ἡ διεύθυνσις ἐπεβάλλετο νὰ δοθῇ εἰς διδάσκαλον μὲ ἀνωτέραν κατάρτισιν.

Ὁ Ἀνθρακίτης κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Ἰωάννινα δὲν ἐδίδαξεν ἐνταῦθα διότι αἱ θέσεις καὶ τῶν δύο ἀνωτέρων σχολῶν ἦσαν κατεληγμέναι, τῆς μὲν Γκιουμείου ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Παπαβασιλείου, τῆς δὲ Ἐπιφανείου ὑπὸ τοῦ Παρθενίου Κατζιούλη, ἀλλὰ μετέβη ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὴν Καστορίαν. Τὴν γνώμην αὐτὴν δικαιολογοῦν πρῶτον ἡ σύμπτωσις τῆς χρονολογίας τῆς ἐπάνοδου αὐτοῦ καὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς σχολῆς Καστορίας (1708) καὶ δεύτερον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἰδρυτὴς διέμενεν εἰς Βενετίαν¹⁸ καὶ βεβαίως εἶχε γνωρίσει ἐκεῖ τὸν Ἀνθρακίτην. Εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ ἰδρυτὴς ἐνεθαρρύνθη ὑπὸ τοῦ Ἀνθρακίτου εἰς τὴν σκέψιν του νὰ ἐνισχύσῃ τὴν παιδείαν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ὅτι δεχθεὶς τὰς συμβουλὰς του ἐζήτησεν ἀπ' αὐτοῦ νὰ βοηθήσῃ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς σχολῆς ἀναλαμβάνων τὴν σχολαρχίαν. Ἡ τοποθέτησις τῆς ἀναλήψεως τῆς σχολαρχίας τοῦ Φροντιστηρίου εἰς τὸ ἔτος 1708, παρὰ τὴν σιγὴν ἢ τὴν εἰς μεταγενέστερον χρόνον μετάθεσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν νεωτέρων δικαιολογεῖται καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἀνθρακίτης διεμόρφωσε τὸ φιλοσοφικὸν καὶ μαθηματικὸν του σύστημα εἰς τὴν Καστορίαν. Ἡ ἐξ ὅλων τῶν πηγῶν σχηματιζομένη ἐντύπωσις εἶναι ὅτι παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰ ἔτη¹⁹, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εὐδοοῦται ἂν δεχθῶμεν μεταγενεστέραν χρονολογίαν.

Ἡ φήμη τοῦ Ἀνθρακίτου ὡς διδασκάλου προσεέλκυσε πολλοὺς μαθητὰς ἐκ Καστορίας καὶ ἐκ τῶν πέριξ περιοχῶν. Καθίσταται σαφές ἐκ τοῦ προοιμίου τῆς Ὁδοῦ Μαθηματικῆς τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου ὅτι οὗτος ἐμαθήτευσεν παρ' αὐτῷ ἐν Καστορίᾳ. Εἰς ἀχρονολόγητον ἐπιστολὴν τοῦ Ἐπισκόπου Λιτσᾶς Νεκταρίου λέγεται ὅτι ὁ Μπαλάνος ὡς μειράκιον ἦτο μαθητὴς ἐκεῖ τοῦ γέροντος ἤδη Ἀνθρακίτου²⁰. Ἡ πληροφορία ὅμως αὕτη δὲν εἶναι καθ' ὅλα ἀκριβής, διότι ὁ Μπαλάνος, γεννηθεὶς τὸ 1675, ἦτο κατὰ τὸν χρόνον τῆς σχολαρχίας τοῦ Ἀνθρα-

κίτου εἰς Καστορίαν ὥριμος ἀνὴρ. Εἶναι πιθανὸν ὅτι εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἐγινε σύγχυσις μεταξύ τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου καὶ τοῦ Ἀναστασίου Βασιλοπούλου, Ἰωαννίτου καὶ αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος βραδύτερον ἐσχολάρχησεν εἰς Καστορίαν. Δεχόμενοι ὅτι ἡ ἤδη μνημονευθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ Ἀνθρακίτου ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀναστάσιον τοῦτον, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν λεγόμενων εἰς αὐτὴν ὅτι καὶ οὗτος διετέλεσε μαθητὴς του εἰς Καστορίαν καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτὴν ζητεῖ τὴν μεσολάβησίν του διὰ νὰ προσληφθῇ εἰς τὴν διευθύνσιν τοῦ Φροντιστηρίου.

Ἡ νεωτεριστικὴ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέθοδος διδασκαλίας καὶ ἰδίως ἡ εἰσαγωγὴ νέων φιλοσοφικῶν συστημάτων προεκάλεσε τὴν ὑποψίαν τῶν φανατικῶς συντηρητικῶν στοιχείων, ἡ δὲ ἀγαθὴ φήμη του ἐγέννησε τὴν ἀντιζηλίαν τῶν ἄλλων διδασκάλων τῆς περιοχῆς, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς κατήγγειλαν αὐτὸν εἰς Καστορίαν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ διέταξε σχετικὴν ἔρευναν καὶ τοῦτο ἠνάγκασε τὸν διδάσκαλον νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ Καστορίας καὶ μεταβῇ εἰς Σιάτισταν. Πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀκριβὴς ἡ πληροφορία τοῦ καλῶς γνωρίζοντος τὰ πράγματα Σιατιστέως Γεωργίου Ζαβίρα ²¹ ὅτι ἐνταῦθα ἐδίδαξεν ἐπὶ δύο ἔτη. Συσχετίζοντες δὲ τὴν μαρτυρίαν αὐτὴν μὲ ἄλλας πληροφορίες, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς Σιάτισταν μετέβη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1720. Ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης ²² τοποθετεῖ τὴν καταδίκην τοῦ Ἀνθρακίτου, ἐσφαλμένως εἰς τὸ ἔτος 1720, μολοντί καταχωρεῖ καὶ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου φέρουσαν χρονολογίαν 23 Αὐγούστου 1723. Ἡ ἀντίφασις αὕτῃ διευθετεῖται ἂν δεχθῶμεν ὅτι κατὰ πρῶτον πρόβλημα Ἀνθρακίτου ἐδημιουργήθη εἰς τὰ πατριαρχεῖα τὸ 1720, ὅτε καὶ ὑπεχρεώθη οὗτος εἰς τὴν ἐκ Καστορίας ἀποχώρησιν.

Ἡ Σιάτιστα, κωμόπολις τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, εἶχε καταστῇ πλουσιωτάτῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐκ τοῦ ἐπιτυχοῦς ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον οἱ κάτοικοί της διενήργουν εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας. Σχολεῖον διετεθεῖτο ἐνταῦθα καὶ παλαιότερον, ἀλλὰ παρεῖχε μόνον στοιχειώδη μόρφωσιν καὶ πολλοὶ Σιατιστεῖς προσηλυτίσθησαν ἐκ τῆς φήμης τοῦ Ἀνθρακίτου εἰς τὸ Φροντιστήριον Καστορίας, ὅταν δὲ ἐπληροφορήθησαν περὶ τῆς περιπετειᾶς αὐτοῦ, ἐνήργησαν νὰ προσκληθῇ καὶ ἀναλάβῃ τὴν διευθύνσιν τοῦ σχολείου τῆς κωμοπόλεως τῶν. Εἶναι ὁ πρῶτος μνημονεύμενος σχολάρχης ἐν Σιατίστῃ ²³ καὶ ἡ ἐκεῖθεν διέλευσίς του εἶχε πλουσίους καρπούς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀμέσου μετὰ ταῦτα ἐμφανίσεως πολλῶν Σιατιστέων λογίων, τῶν ὁποίων σπουδαιότερος εἶναι ὁ Γεώργιος Ζαβίρας.

Τὸ πατριαρχεῖον κατὰ τὴν ἐν Σιατίστῃ διατριβὴν τοῦ Ἀνθρακίτου ἔγραψεν πρὸς αὐτὸν νὰ προσέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀπολογία, ἀλλ' οὗτος περιεφρόνησε καὶ τὸ πατριαρχικὸν γράμμα καὶ τὰς συστάσεις τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος πρῶτον Ἀχριδῶν καὶ προέδρου Σισανίου Σιατιστέως Ζωσιμᾶ ²⁴ καὶ κατὰ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν «ἀπάρας αὐτόθεν ἀπεδήμησεν ἀλλαχόθι». Τοῦτο πρέπει νὰ συνέβῃ ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς καταδίκης του ἥτοι κατὰ τὸ 1722.

Τότε ἠναγκάσθη ὁ Ἀνθρακίτης νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Γκιουμείου σχολῆς. Ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν προκρίτων ἀποσταλείσῃ πρὸς τὸν Νικομηδεῖας Παῖσιον ἀναφορᾷ λέγεται ὅτι «ἀπεφασίσθη κοινῶς διδάσκαλος τῆς πρώτης σχολῆς τῆς παροικίας μας», ἀφοῦ κατὰ γενικῶς ἰσχύουσαν πιθανῶς τότε πρᾶξιν ἐξέδωκε καὶ ἀπήγγειλεν ἐνώπιον τῶν διδασκάλων καὶ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως ὁμολογίαν πίστεως. Φαίνεται ἐκ τῆς ἀναφορᾶς ὅτι πρόκειται περὶ προσφάτου γεγονότος καὶ συνεπῶς αἱ ἄλλαι εἰκασίαι κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἀνθρακίτης ἐσχολάρχησεν εἰς τὰ Ἰωάννινα ἀπὸ τοῦ 1715 μέχρι τοῦ 1723, ἔτους τῆς καταδίκης του, πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀβάσιμοι²⁵.

Ἐμεσολάβησε κατ' Αὐγουστον τοῦ 1723 ἡ καταδίκη του ὑπὸ τῆς Συνόδου, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα διετήρησε πιθανώτατα τὴν σχολαρχίαν μέχρι τοῦ 1725. Ἡ Γκιούμειος Σχολὴ ἦτο ἀνεξάρτητος, ὡς θὰ λεχθῇ κατωτέρω, τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων μηδεμίαν ἔχοντος δικαιοδοσίαν ἐπ' αὐτῆς, ὅπως ὥριζεν εἰδικῶς ἐκδοθὲν πατριαρχικὸν σιγίλιον. Συνεπῶς οἱ ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς ἠδύνατο νὰ διατηρήσουν τὸν Ἀνθρακίτην καὶ μετὰ τὴν καταδίκην αὐτοῦ καὶ ἀναμφιβόλως ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τοῦ τότε ἐπικρατοῦντος κανόνος νὰ διορίζωνται οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἰωαννίνων διὰ μίαν τριετίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐπαναδιορίζοντο ἐφ' ὅσον τὸ ἔργον των ἐθεωρεῖτο εὐδόκιμον. Οὕτω ὁ Ἀνθρακίτης παρέμεινεν εἰς τὴν Σχολὴν αὐτὴν ἐπὶ μίαν τριετίαν μέχρι τοῦ 1725, ὅτε διεδέχθη αὐτὸν ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος, σχολάρχης μέχρι τότε τῆς Ἐπιφανείου Σχολῆς.

Ἡ ἐξακολούθησις τοῦ ἔργου του εἰς τὴν Γκιούμειον μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς τριετίας ἐθεωρήθη ἀδύνατος λόγφ νέων ἐπεμβάσεων. Ἀναγκασθεὶς δὲ νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ τῆς διευθύνσεως καὶ αὐτῆς τῆς Σχολῆς, ἐνδιεφέρθη πλέον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν του, ἡ ὁποία καὶ ἐπραγματοποιήθη εὐκόλως.

Ὁ Κ. Μέρτζιος²⁶ πρῶτος ὑπέδειξεν ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης μετὰ ταῦτα ἐσχολάρχησε καὶ τῆς Ἐπιφανείου Σχολῆς, εἶναι δὲ ἰσχυρὰ ἡ ὑπόθεσις του. Κατὰ τὸ 1726 μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου ἡ Ἐπιφάνειος παρέμεινεν ἄνευ διδασκάλου καὶ διὰ τοῦτο τὴν 17 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ ὁ Μέγας Ἐπιστάτης τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας προέτεινεν ὅπως τὰ διὰ τὸν διδάσκαλον προοριζόμενα χρηματικὰ ποσὰ διατεθοῦν δι' ἄλλον σκοπόν, συμφώνως πρὸς τὴν διαθήκην τοῦ Ἐπιφανίου Ἡγουμένου. Μεταγενεστέρως ὁμως δὲν ὑπάρχει ἔνδειξις περὶ παρομοίας διαθέσεως τῶν χρηματικῶν τούτων ποσῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἐπιφάνειον διδάσκαλος. Ἀλλ' οὔτε σώζεται εἰς τὰ πρακτικὰ μνεῖα περὶ ἐγκρίσεως διορισμοῦ νέου διδασκάλου, ἐκ τούτου δὲ συνάγεται ὅτι ὁ νέος διδάσκαλος ἦτο ὁ Ἀνθρακίτης, πολὺ γνωστὸς μεταξὺ τῶν ἐν Βενετίᾳ Ἑλλήνων προκρίτων καὶ μὴ ἔχων διὰ τοῦτο ἀνάγκην ἐκείθεν ἐγκρίσεως πρὸς διορισμόν. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν πληροφορίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, γεννηθεὶς τὸ 1716 καὶ παρακολουθήσας ἀρχικῶς ἐγκύκλια μαθήματα εἰς Κέρκυραν καὶ Ἄρταν, μετέβη ἔπειτα εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἐσπούδασε παρὰ τῷ Ἀνθρακίτῃ, τοῦ ὁποίου ἀνεδείχθη ὁ ἀριστερὸς τῶν μαθητῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μαθητείας του ὁ Βούλγαρις, ἐφ' ὅσον ἤδη εἶχε περατώσει

τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς, ἔπρεπε νὰ ἦτο τουλάχιστον 15 ἐτῶν, ἐκ τούτου δὲ δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης ἐδίδασκεν εἰς Ἰωάννινα κατὰ τὸ 1730. Βραδύτερον ὁ Βούλγαρις, χειροτονηθεὶς εἰς διάκονον καὶ μεταβὰς εἰς Ζάκυνθον, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὰ Ἰωάννινα παρὰ τῷ Ἀνθρακίτῃ, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου ἔλαβεν ὑποτροφίαν παρὰ πλουσίων Ἰωαννιτῶν δι' ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς Ἱταλίαν¹. Τὴν σχολαρχίαν τῆς Σχολῆς ταύτης διετήρησεν ὁ Ἀνθρακίτης μέχρι τοῦ 1736, ὅτε ἀνέλαβεν ὁ Ἀλέξιος Σπανός.

Οὕτω ἐν μέσῳ πολλῶν περιπετειῶν καὶ θλίψεων ὁ διδάσκαλος Μεθόδιος Ἀνθρακίτης ἐσχολάρχησε τεσσάρων ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σχολῶν.

Ἡ μεγάλη προσφορὰ τοῦ Ἀνθρακίτου εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος ἀναγνωρίζεται ὑπὸ πάντων², δικαιολογεῖται δὲ ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν καὶ τὰς διδασκαλικὰς του ἀρετὰς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἢ ἀπέκτησαν δι' αὐτοῦ αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιστατούμεναι Σχολαὶ καὶ ἰδίως αἱ δύο τῶν Ἰωαννίνων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ παιδεία δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναπτυχθῇ ἐπαρκῶς εἰς τὴν ὑπὸ ξένον ζυγὸν διατελοῦσαν Ἑλλάδα, ἀλλ' εἰς ὅλας τὰς πόλεις ἐλειτούργουν σχολεῖα κατώτερα πλησίον ναῶν ἢ μονῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ συνετηροῦντο, διδάσκοντα ἀνάγνωσιν, γραφὴν, στοιχεῖα θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀριθμητικὴν. Ὡς ἀνώτερα σχολεῖα εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθοῦν πρῶται αἱ ἐν Ἰωαννίνοις ἰδρυθεῖσαι κατὰ τὸν 17 αἰῶνα σχολαί, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν αὐτοτελῆ ἰδρύματα μὲ ἰδίαν διοίκησιν καὶ ἴδιον οἰκονομικὸν ἐξοπλισμόν. Παρόμοιαι σχολαὶ ἰδρύθησαν βραδύτερον ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς πνευματικῆς κινήσεως τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὰς γειτονικὰς πρὸς τὴν Ἡπειρον ἐπαρχίας τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, εἰς τὰς Ἀθήνας (ὑπὸ τοῦ Ἰωαννίτου Ἐπιφανίου Ἡγουμένου) καὶ ἀλλαχοῦ.

Καὶ παλαιότερον ὑπῆρχον σχολαὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἐξ αὐτῶν πρώτη ἦτο ἡ Σχολὴ τῆς Μονῆς Σπανοῦ, ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸν 13 αἰῶνα καὶ διευθυνομένη ὑπὸ τῆς γενεᾶς τῶν Φιλανθρωπηνῶν, διατηρηθεῖσα δὲ μέχρι τέλους τοῦ 16 αἰῶνος. Βραδύτερον ἐλειτούργησεν εἰς τὴν Μονὴν Στρατηγοπούλου ἄλλη σχολή, ἀκμάσασα ἰδίως κατὰ τὸν 16 αἰῶνα. Κατὰ παλαιὰς μαρτυρίας εἰς τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων ἐλειτούργει ἐπὶ αἰῶνας ἡ «Σχολὴ τῶν Δεσποτῶν» τῆς Ἡπείρου, ἡ ὁποία καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων διετηρήθη, ἐφ' ὅσον μάλιστα κατὰ τὴν συνθήκην οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι, διαμένοντες ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀπῆλυνον σχετικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἐκ Τρικκάλων Μάνθος Μανδάνης ὀρίζει εἰς τὴν διαθήκην του (1611) νὰ διατεθῇ χρηματικὸν ποσὸν διὰ σχολεῖον «ὅπου θέλει γενῇ διὰ τοὺς σπουδαίους (=σπονδαστὰς) εἰς Ἰωάννινα» ὁ Κ. Μέριτζιος εἰκάζει ὅτι εἶχε παύσει ἡ λειτουργία τῆς σχολῆς αὐτῆς πρὸ πολλοῦ³. Ἀλλὰ βεβαίως ἡ ἵδρυσις νέου σχολεῖου δὲν ἀποκλείει τὴν ὑπαρξίν ἄλλου. Ἄλλοι, ὡς ὁ Σπ. Λάμπρος, ὑποθέτουν ὅτι ἡ σχολὴ ἔπαυσε λειτουργοῦσα μετὰ τὴν κατὰ

πνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου τὸ 1612. Ὁ Παρανίκας⁸⁰ πληροφορεῖ ἀντιθέτως ὅτι ἡ Σχολὴ τοῦ φρουρίου διετηρήθη καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σκυλοσόφου, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, διότι ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ ἐμφάνισις εἰς τὰ Ἰωάννινα ἱκανοῦ ἀριθμοῦ λογίων κατὰ τὸν 17 αἰῶνα.

Τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἰδρυσιν σχολείων αὐξάνει ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ. Ὁ Ἐπιφάνιος Ἡγούμενος, μεγαλέμπορος ἐν Βενετίᾳ, ὥρισεν ἐν τῇ διαθήκῃ του (1647) τὴν ἰδρυσιν νέας σχολῆς. Ὁ Ἀραβαντινὸς⁸¹ καὶ ὁ Λάμπρος⁸² τοποθετοῦν τὴν ἐναρξιν τῆς λειτουργίας τῆς εἰς τὸ 1658, ἀλλ' ὁ Μέρτζιος εὗρεν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας ἐγγραφὴν τοῦ 1662, κατὰ τὴν ὁποίαν, «ἐπειδὴ δὲν παρουσιάσθη διδάσκαλος κατάλληλος μέχρι σήμερον συμφώνως τῇ θελήσει τοῦ διαθέτου», τὰ διὰ τὸν διδάσκαλον προοριζόμενα χρήματα διατίθενται δι' ἄλλον σκοπὸν⁸³. Τὸ 1686 διωρίσθη διδάσκαλος τῆς Σχολῆς τοῦ Ἐπιφανίου ὁ Μιχαὴλ Μῆτρος, μεταβὰς εἰς Ἰωάννινα τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἔκτοτε δὲ ἤρχισεν ἡ κανονικὴ λειτουργία αὐτῆς, ἐνῶ πρότερον οἱ διδάσκαλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Κερκυραῖος Σπυρίδων Τριαντάφυλλος, ἐδίδασκον τοὺς νέους τῶν Ἰωαννίνων εἰς Βενετίαν. Μετὰ τὸν Μῆτρον (1686 - 1692), ὁ ὁποῖος μετέπειτα διετέλεσε Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ἐσχολάρχησεν ὁ Παρθένιος Κατζούλης ἐκ Μετσόβου (1692 - 1717), ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος (1719 - 1715), ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης (1726 - 1736) καὶ ὁ Ἀλέξιος Σπανὸς (1736). Μετ' ὀλίγον ἡ Σχολὴ ἐξέλιπε λόγῳ πτωχεύσεως τοῦ κληροδοτήματος, εἰς ἀντικατάστασιν δὲ αὐτῆς περὶ τὸ 1740 ἄλλος εὐεργέτης, ὁ Σίμων Μαρούτσης, ἐκτελὼν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Λάμπρου Μαρούτση ἰδρυσεν νέον Ἱεροσπουδαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδαξεν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις δις (1742 - 1746, 1750 - 1753). Καὶ πάλιν ὅμως λόγῳ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ κληροδοτήματος πρὸς ἀμοιβὴν ἱκανοῦ διδασκάλου ἡ θέσις τοῦ σχολάρχου παρέμεινε κενή, πλὴν μικρῶν χρονικῶν διαστημάτων κατὰ τὰ ὁποῖα ἐδίδαξαν ὁ Παῖσιος Δημᾶρος, ὁ Τρύφων ἐκ Μετσόβου καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος. Λόγῳ τῆς κατασχέσεως τῶν κληροδοτημάτων τῶν ἀδελφοτήτων Βενετίας ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος κατὰ τὸ 1797 καὶ ἡ σχολὴ αὐτὴ κατεστράφη, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ ἐν Ρωσσίᾳ ἔμπορος Ζώνης Καπλάνης ἰδρυσεν τὴν δμώνυμον σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ 1820. Ἡ Σχολὴ τοῦ Ἐπιφανίου καὶ αἱ διαδεχθεῖσαι αὐτὴν Μαρούτσειος καὶ Καπλάνειος χαρακτηρίζονται συνήθως ὡς «δευτέρα Σχολὴ» καὶ ἐξαιρέσει ἴσως τῆς τελευταίας ἦσαν μᾶλλον πτωχαί, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «πρώτην Σχολήν», τὴν Γκιούμειον, τῆς ὁποίας ἡ λειτουργία συνεχίσθη ἀπροσκόπτως ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τοῦ 1820.

Ἡ Σχολὴ αὕτη ἐπισήμως ἰδρύθη τὸ 1676 διὰ τῆς διαθήκης τοῦ Μάνου Γκιούμα, ἐμπόρου καὶ αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ, εἰς ἐκπλήρωσιν ἐπιθυμίας τοῦ θείου του Λεοναρδῆ Γκιούμα. Ἐξ ἐπιστολῆς ὅμως τοῦ Μάνου φαίνεται ὅτι οὗτος διετήρει διδάσκαλον εἰς Ἰωάννινα ἀπὸ τοῦ 1672⁸⁴. Πρῶτος διδάσκαλος πιθανῶς ὑπῆρξεν ὁ Βησσαρίων Μακεῆς, διάδοχοι δὲ αὐτοῦ οἱ Μαζαράκης⁸⁵, Γεώργιος Σουγδουρῆς (1682), Ἀναστάσιος Παπαβασιλείου, Μεθόδιος Ἀνθρακίτης (1722 - 1725), Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος (1725 - 1760), Κοσμάς Μπαλᾶνος (1760 - 1805), Κωνσταν-

τῆς Μπαλᾶνος (1805 - 1818), Ἀναστάσιος Μπαλᾶνος (1818 - 1820). Λόγω τῆς καταλήψεως τῆς διευθύνσεως ὑπὸ τῶν Μπαλάνων ἡ Σχολὴ αὕτη ἦτο γνωστή ὡς Μπαλάνειος³⁹.

Ἡ ὁργάνωσις τῶν σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων ἠκολούθησε ὡς πρότυπα τὰ εὐρωπαϊκὰ Κολλέγια. Ἡ ἀνωτάτη διευθύνσις ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐφορευτικὴν ἐπιτροπὴν κατὰ ρητὸν ὅρον τῶν διαθηκῶν τῶν ἰδρυτῶν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη σχολή, ἡ Γκιούμειος, διηυθύνετο ὑπὸ τριμελοῦς ἐπιτροπῆς καὶ εἶχεν ἐξασφαλίσει διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλίου τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἀπὸ τὰς ἐπεμβάσεις τῶν προκρίτων τῆς πόλεως καὶ τοῦ Μητροπολίτου. Ἐκ τούτου καθίσταται φανερόν ὅτι εἶχε μᾶλλον λαϊκὸν χαρακτῆρα καὶ ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχε κατὰ τοὺς πρώτους κυρίως χρόνους. Ἡ δευτέρα σχολή, ἡ Ἐπιφάνειος, διηυθύνετο ὑπὸ πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς μὲ πρόεδρον τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων καὶ ἐξηγοῦτο συνεπῶς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς συνέβαινε καὶ μὲ τὰς διαδεχθείσας αὐτὴν Μαρούτσειον καὶ Καπλάνειον⁴⁰.

Οἱ διευθύνται τῶν Σχολῶν, καλούμενοι σχολάρχαι, διδάσκαλοι, καθηγηταί, γυμνασιάρχαι, διωρίζοντο ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπιτροπῶν διὰ μίαν τριετίαν, ἀνανευμένην ἐφ' ὅσον ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν ἦτο εὐδόκιμος⁴¹. Ἐκ τῆς ἤδη μνημονευθείσης ἀναφορᾶς τῶν Ἰωαννιτῶν πρὸς τὸν Παῖσιον εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι πρὸ τοῦ διορισμοῦ τῶν οἱ σχολάρχαι ἐξέδιδον καὶ ἐξεφώνουν ἐνώπιον τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν λοιπῶν διδασκάλων ὁμολογίαν πίστεως. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τοῦτο συνέβη μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀνθρακίτου λόγῳ τοῦ κατ' αὐτοῦ δημιουργηθέντος θορύβου, ἀλλ' αἱ διαθήκαι τῶν εὐεργετῶν ἀφίνουν νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι τοιαύτη ὁμολογία ἐζητεῖτο παρ' ὅλων. Οὕτω ὁ Ἐπιφάνιος ἠγοῦμενος λέγει· «θέλω ἵνα ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους μου διορισθῇ Ἕλλην διδάσκαλος ... πρόσωπον ἐγγράμματον καὶ ἔμπειρον εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ ἑλληνικὰ δόγματα», ὁ δὲ Γκιούμας· «νὰ ἐκλέγῃται ... καὶ ἄλλος διδάσκαλος Ἕλλην καλῆς φήμης καὶ διαγωγῆς»⁴².

Οἱ σχολάρχαι ἦσαν οἱ μόνοι καθηγηταὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ Σχολῇ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ τίτλος «διδάσκαλος» ἐσήμαινε τὸν σχολάρχην. Ἀναμφιβόλως ὅμως ἐβοηθοῦντο εἰς τὸ ἔργον τῶν ὑπὸ ἄλλων, ὑποδιδασκάλων ἢ ἐπιμελητῶν, τοιοῦτοι δὲ θὰ ἦσαν τελειόφοιτοι τῆς Σχολῆς διδάσκοντες στοιχειώδη μαθήματα εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις. Ὅτι θὰ ὑπῆρχον καὶ βοηθοὶ διδάσκαλοι μὴ φέροντες τὸν τίτλον τοῦ διδασκάλου ἐξάγεται ἐκ τῆς διαθήκης τοῦ Λάμπρου Μαρούτση, ὁ ὁποῖος ἄφισε κληροδότημα διὰ τὸν διορισμὸν καὶ ἄλλου διδασκάλου εἰς τὴν Γκιούμειον Σχολήν, τὸν ὁποῖον ἐματαίωσεν ἔπειτα ὁ ἀδελφός του Σίμων διὰ τῆς ιδρύσεως νέας Σχολῆς μετὰ τὴν ἐκλειψιν τῆς Ἐπιφανείου⁴³.

Ὁ Μ. Γεδεών δίδει καλὴν εἰκόνα τῆς στενοχώρου οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν διδασκάλων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας⁴⁴, ἀλλ' ἡ κατάστασις εἰς τὰς σχολὰς τῶν Ἰωαννίνων, αἱ ὁποῖαι εἶχον οἰκονομικὴν εὐχέριαν, ἦτο διάφορος. Ὁ συνήθης μισθὸς τῶν σχολαρχῶν ἀνῆρχετο εἰς 50 δουκάτα ἐτησίως, πολὺ ἐνωρὶς ὅμως ἠϋξήθη διὰ τῆς διαθέσεως καὶ ὑπ' ἄλλων εὐεργετῶν σοβαρῶν

ποσῶν διὰ τὴν βελτίωσίν του⁴³. Ἵσως μέρος τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν νέων αὐτῶν κληροδοτημάτων διετίθετο διὰ τὴν ἀμοιβὴν τῶν ὑποδιδασκάλων.

Τὰ διδασκόμενα μαθήματα ὀρίζοντο βασικῶς ὑπὸ τῶν διαθετῶν, τὸ πρόγραμμα ὅμως ἐρυθμιζέτο ὑπὸ τῶν οἰκείων σχολαρχῶν. Καὶ αἱ διαθήκαι καὶ αἱ λοιπαὶ πληροφορίες περὶ τῶν μαθημάτων δεικνύουν ὅτι αἱ Σχολαὶ τῶν Ἰωαννίνων ἦσαν ἀνώτεραι καὶ ἀντίστοιχοι πρὸς τὰ Κολλέγια Καλῶν τεχνῶν (φιλολογίας κλπ.) καὶ Ἐπιστημῶν τῆς Δύσεως. Ὁ Επιφάνιος καὶ ὁ Γκιούμας ρητῶς ὀρίζουν νὰ διδάσκωνται εἰς τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κοράσια «γραμματική, ἄνθρωπισμός» (humanità) καὶ ἄλλαι ἐπιστήμαι», ὁ δὲ Ρίζος ὀρίζει νὰ διδάσκωνται εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυόμενον σχολεῖον τοῦ Δελβίνου «γραμματική, ρητορική, φιλοσοφικά, θεολογικά καὶ ἄν εἶναι βολετὸ μαθηματικά»⁴⁴. Εἰς τὰς Σχολὰς αὐτὰς ἐπομένως ἐδιδάσκοντο ἡ φιλολογία, ἡ ἱστορία, ἡ φιλοσοφία, αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστήμαι, ἡ θεολογία, ἡ λατινικὴ γλῶσσα, βραδύτερον δὲ πιθανῶς εἰς τὴν δευτέραν σχολὴν καὶ ἄλλαι ξέναι γλῶσσαι⁴⁵ ἥτοι ὅλα τὰ μαθήματα τῆς ἄλλοτε φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ὅταν μετ' αὐτῆς ἦτο ἠνωμένη καὶ ἡ φυσικομαθηματικὴ Σχολή, καὶ ἐπὶ πλέον μαθήματα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς στοιχειωδῶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάζοντο φιλοσοφικὰ Σχολεῖα, Ἱεροσπουδαστήρια, Ἀρχιγυμνάσια.

Σκοπὸς τῆς ἰδρύσεως τῶν Σχολῶν τούτων ἦτο ἡ μόρφωσις τῶν κληρικῶν⁴⁶ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων⁴⁷. Κατ' ὀλίγον ἀπέβησαν φυτώρια διδασκάλων δι' ὅλοκληρον τὴν Ἑλλάδα. Δὲν εἶναι ἐπομένως ἀδικαιολόγητος, καίτοι ὑπερβολικὴ, ἡ γνώμη τοῦ Νεοφύτου Δούκα, καθ' ἣν «κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ὅσοι ἐξημάτισαν Ἑλληνες συγγραφεῖς ὑπῆρξαν ἢ Ἰωαννῖται ἢ μαθηταὶ τῆς τῶν Ἰωαννίνων Σχολῆς»⁴⁸. Δι' αὐτῶν τὰ Ἰωάννινα ἐκέρδισαν τὴν πρωτοπορίαν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Ὅπως διακηρύσσει ὁ Κ. Κούμας, «εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρεωστεῖ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας, ὅχι μόνον διὰ τὴν σύστασιν καὶ συντήρησιν τῶν σχολείων των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πολυμαθειαν τῶν διδασκάλων καὶ τὸ περισσότερον διὰ τὸν ζῆλον, μὲ τὸν ὁποῖον περιέθαλπαν οἱ Ἰωαννῖται τοὺς μαθητάς»⁴⁹.

Οἱ μαθηταί, ἄρρενες ἴσως πάντοτε⁵⁰, προήρχοντο κυρίως ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἐκ τῆς Ἡπείρου γενικῶς, πολλοὶ ὅμως κατέφθινον καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Περὶ τῶν ξένων τούτων φοιτητῶν ὑπάρχει ἡ ζοφερὰ περιγραφὴ τοῦ Γούδα⁵¹, καθ' ἣν οὗτοι διέμενον ἀνὰ τρεῖς ἢ τέσσαρες εἰς χαμόγεια κελλία, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐπιπλώσεως, διητῶντο μὲ ἄρτον, ξηροὺς καρπούς, ξηρὰ ὄσπρια, τυρὸν καὶ ἐλαίαν, καὶ ἐκοιμῶντο ἐπὶ τῆς «ψάθας». Ἵσως ὁ Γούδας ὑπερέβαλε τὰς στερήσεις ἐκ τῆς ἐπιθυμίας του νὰ ἡρωοποιήσῃ τοὺς ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας σπουδάζοντας φοιτητάς. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι εἰς τὰς Σχολὰς αὐτὰς ἐλειτούργει οἰκοτροφεῖον, καίτοι εἶναι ἄγνωστον ἂν ἦτο καλῶς ὀργανωμένον. Ὡς καὶ ὁ Γούδας ἀναφέρει, εἶχον οἰκοδομητῇ παρὰ τὰς Σχολὰς κελλία, εἰς τὰ ὁποῖα κατῴκουν οἱ ξένοι φοιτηταί, ἐλαμβάνετο δὲ καὶ μέριμνα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀπορωτέρων ἐξ αὐτῶν. Ὁ Πᾶνος Ἱερομνήμων διὰ τῆς διαθήκης του κατέλιπεν ἐτησίως 50 δονατά

δι' ἔξοδα τῆς διατροφῆς πτωχῶν μαθητῶν, κατὰ προτίμησιν ἱερωμένων, ὁ δὲ Νικόλαος Καραγιάννης—Λεονάρδος 80 δουκάτα ἑτησίως διὰ τὴν συντήρησιν 4 σπουδαστῶν. Καὶ ἄλλοι ἀναμφιβόλως διέθεσαν παρόμοια κληροδοτήματα. Οὕτω κατὰ τὸν ἐγγύτερον τοῦ Γούδα πρὸς τὰ πρῶτα Κούμαν, «οἱ πτωχοὶ μαθηταὶ ἐτρέφοντο, ἐνεδύοντο, ἐλάμβανον βιβλία καὶ αὐτὴν τὴν ὕλην τὴν γραφικὴν μὲ δαπάνην τοῦ σχολείου καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐξήρχοντο πολλοὶ στολισμένοι μὲ ἱκανὰς γνώσεις»⁵². Πλείστοι ἐκ τῶν ἐπιφανῶν διδασκάλων τοῦ Γένους ὑπῆρξαν τρόφιμοι τῶν Σχολῶν αὐτῶν.

Ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον νὰ γίνη μακρὸς λόγος περὶ τῆς συστάσεως καὶ τῆς λειτουργίας τῶν Σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων διὰ νὰ κατανοηθῇ καλύτερον τὸ πλαίσιον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης ἔδρασεν.

Ὁ Ἀνθρακίτης ἦτο ἄριστα κατηρτισμένος καὶ ἱκανὸς διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ διδασκαλικόν του ἔργον. Ἦτο ἀνὴρ σοφὸς καὶ πολυμαθὴς, φιλόσοφος, θεολόγος καὶ μαθηματικός, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης, ἔμπειρος τῆς θείας γραφῆς καὶ ἱεροκέρυξ⁵³. Ἡ συμβολὴ του εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τὰς ὁποίας εἰσήγαγεν εἰς τὴν διδασκαλίαν, ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὴ.

Αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἀνθρακίτου ἀπέβλεπον τόσον εἰς τὴν χρησιμοποιομένην μέθοδον διδασκαλίας ὅσον καὶ εἰς τὴν διδακτέαν ὕλην. Ἐπὶ τοῦ πρώτου σημείου προσεῖλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον του ἡ μορφή τῆς γλώσσης εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ διεξάγεται ἡ διδασκαλία. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὗρισκοντο ἐν χρήσει τρεῖς μορφαὶ τῆς ἑλληνικῆς· ἡ λαϊκὴ γλώσσα, χρησιμοποιουμένη εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν, εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, εἰς τὰ παραμῦθια καὶ εἰς ἄλλα λαϊκὰ εἶδη τοῦ λόγου· ἡ δημώδης γλώσσα, ἡ προσεγγίζουσα πρὸς τὴν σημερινὴν καθαρεύουσαν καὶ χρησιμοποιουμένη εἰς τὸν γραπτὸν λόγον κυρίως ὑπὸ τῶν μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐν ἐξελικτικῇ συνεχείᾳ τὴν γλωσσικὴν παράδοσιν τοῦ ἔθνους· καὶ ἡ ἀρχαῖζουσα, χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν διδασκάλων γενικῶς. Μὲ τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν εἰσαγωγὴν νέων ἐπιστημονικῶν κλάδων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τὸ γλωσσικὸν ζήτημα παρουσιάσθη ὑπὸ νέαν μορφήν ἀπαιτοῦσαν ἐπείγουσαν λύσιν. Αἱ νέαι γνώσεις ἔπρεπε νὰ ἀφομοιωθῶν ὑπὸ τῶν μαθητῶν, πρῶτον τὸ ὁποῖον καὶ κατ' ἀρχὴν ἦτο δύσκολον λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος τῶν καὶ δυσκολώτερον καθίστατο διὰ τῆς χρήσεως ἀρχαϊκῆς γλώσσης.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἰωαννίνων πρῶτοι ἔκλιναν πρὸς τὸν δημώδη τύπον τῆς ἑλληνικῆς, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων. Εἰς τοῦτο πιθανῶς συνετέλεσε καὶ ἡ πείρα τῶν ἐκ τῆς παραμονῆς τῶν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου ἀντελήφθησαν ὅτι αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις παρεδίδοντο συνήθως διὰ τῶν νεωτέρων ἐθνικῶν γλωσσῶν καὶ ὅχι πλέον διὰ τῆς νεκρᾶς λατινικῆς. Ἦτο τόσον τὸ ὑπὲρ τῆς δημώδους ρεῦμα εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ καθαρὸς Εὐγένιος Βούλγαρις ἐσχεδίασε πρῶτον τὴν Λογικὴν του ἐκεῖ εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν, ἐνῶ βραδύτερον ἀναχωρήσας ἐξ Ἰωαννίνων ἐξέδωκε ταύτην εἰς τὴν ἀρχαῖ-

ζουσαν⁶⁴. Τὸ γλωσσικὸν μεταρρυθμιστικὸν ἔργον τοῦ Κοραΐ ὑπῆρξε κατὰ ἓνα αἰῶνα βραδύτερον τῆς μεταρρυθμιστικῆς κινήσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ βεβαίως ἐπέδρασε σπουδαίως εἰς τὴν τυποποίησιν τῆς δημώδους, ἣ ὁποία ἔκτοτε ἐκλήθη καθαρῶσα. Ἡ πρὸς τὴν δημώδη τάσις τῶν διδασκάλων τῶν Ἰωαννίνων κατέληξεν εἰς τὰς ἄκρας γλωσσικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Ψαλῖδα καὶ τοῦ Βηλαρά, οἱ ὅποιοι ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς λαϊκῆς γλώσσης. Οὕτω ἡ συνήθης γνώμη περὶ ἐπιβολῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λαογραφίαν ὑπὸ τῆς Ἑπτανησιακῆς λογοτεχνικῆς σχολῆς δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Ἑπτανήσιοι λογοτέχνηι ἐδέχθησαν τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν ἡπειρωτῶν διδασκάλων καὶ συγγραφέων.

Ὁ Ἀνθρακίτης ὑπῆρξε πιθανῶς ὁ πρῶτος ἐκ τῶν διδασκάλων, οἱ ὅποιοι ἐχρησιμοποίησαν τὴν δημώδη γλῶσσαν. Καὶ τὰ τρία ἐκδεδομένα ἔργα του εἰς αὐτὸν τὸν τύπον ἔχουν γραφῇ, καίτοι ἀποφεύγουν τὰς ἀκρότητας⁶⁵. Εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἦτο συντεταγμένη καὶ ἡ Ὀδὸς Μαθηματικῆς του, τὴν ὁποίαν ἔπειτα μετέβαλε γλωσσικῶς ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος εἰς τὴν προμετωπίδα. Ἡ φράσις «ἀσύντακτα καὶ σολοικίζοντα» τῆς Συνδικτικῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὴν γλωσσικὴν μορφήν τῶν καταδικασθέντων τετραδίων, τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐγκρίνουν οἱ συντηρητικοὶ διδάσκαλοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἐκδιδομένων ἔργων του, ὁ λόγος εἰς τὸν Προφήτην Ἡλίαν εἶναι συντεταγμένος εἰς τὴν δημώδη, ἐν ᾧ τὰ ἕτερα δύο εἰς τὴν ἀρχαίζουσιν. Ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης μετὰ τὴν ἐναντίον του κατακραυγὴν καὶ τὴν καταδίκην ἔπαυσε χρησιμοποιῶν τὴν δημώδη γλῶσσαν.

Ὁ Ἀνθρακίτης ἐπρωτοτύπησε καὶ εἰς τὴν μέθοδον διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ λεγομένη «πολλαπλὴ ψυχαγωγία» ἥτοι ἡ συσώρευσις συνωνύμων λέξεων καὶ ἐκφράσεων πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ κειμένου, διὰ τῆς ὁποίας κατεπονεῖτο ὁ νοῦς τῶν μαθητῶν. Οὗτος, εἰσαγὼν τὴν «μονολεκτικὴν ψυχαγωγίαν»⁶⁶, ἀπέδειξεν ὅτι ἐδίδε μικροτέραν σημασίαν εἰς τὸν γλωσσικὸν τύπον καὶ περισσοτέραν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς φιλολογίας.

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου σημείου ἡ συμβολὴ τοῦ Ἀνθρακίτου εἶναι πιθανῶς μεγαλυτέρα, διότι εἰς τὸ πτωχὸν τότε πρόγραμμα τῶν ἑλληνικῶν σχολείων εἰσήγαγε τὴν διδασκαλίαν τῶν Μαθηματικῶν καὶ τῶν νεωτέρων φιλοσοφικῶν συστημάτων.

Εἶναι ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς διδασκαλίας τῶν Μαθηματικῶν ὡς Ἐπιστήμης εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκ τῆς ὁποίας ἔλειπεν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, ὅπως μαρτυροῦν ὁ Κοδρικᾶς καὶ ὁ Κούμας⁶⁷. Ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος εἰς τὸ προοίμιον τῆς Ὀδοῦ Μαθηματικῆς ἀναφέρει ὡς μαθήματα, τὰ ὁποία ὁ Ἀνθρακίτης ἐδίδάχθη παρὰ τῷ Σουγδουρῇ, τὴν γραμματικὴν, ἐγκυκλοπαιδεῖαν, φυσικὴν καὶ μεταφυσικὴν, ἐνῷ τὰ μαθηματικὰ ἐδιδάχθη εἰς τὴν Βενετίαν. Εἰς τὴν προμετωπίδα τοῦ ἔργου λέγεται ρητῶς ὅτι ἡ Ὀδὸς μαθηματικὴ ἀπετέλει τὸ μαθηματικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον ἐδίδασκεν ὁ Ἀνθρακίτης. Κατὰ τὸν Μπαλᾶνον πολλῶν μαθητῶν «τὸν εἰς τὴν μαθηματικὴν ἐξέκανσεν ἔρωτα», ἀσφαλῶς δὲ καὶ ὁ Εὐγένιος Βούλ-

γαρης ὀφείλει τὸν ζῆλον πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ μαθηματικὰς ἐπιστήμας εἰς τὸν διδάσκαλόν του. Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐδίδασκοντο μεταξύ ἄλλων καὶ προβλήματα τοῦ Ἀνθρακίτου⁵⁸.

Ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς διδασκαλίας τῆς φιλοσοφίας ἐπὶ νέων βάσεων⁵⁹. Τὸ ὑπ' αὐτοῦ καταρτισθὲν φιλοσοφικὸν σύστημα ἐδίδαξεν εἰς Καστορίαν, δὲν εἶναι ὅμως ἐντελὼς γνωστὸν ἂν συνέχισε τὴν διδασκαλίαν του εἰς Ἰωάννινα καὶ μετὰ τὴν καταδίχην του. Τοῦτο θὰ ἦτο δυνατόν μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἀφήρει ὀρισμένα ἀντιλεγόμενα σημεῖα. Ἀλλ' ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὰ Ἰωάννινα βραδύτερον οἱ διδάσκαλοι ἡσχολοῦντο μὲ ὅλας τὰς ἄλλας ἐπιστήμας πλὴν τῆς φιλοσοφίας, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης ἐγκατέλειπε τὴν διδασκαλίαν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχε καταδικασθῇ, συμφώνως ἄλλωστε πρὸς ρητὴν ἐντολὴν τοῦ Πατριαρχείου νὰ διδάσκη εἰς τὸ ἐξῆς τὴν περιπατητικὴν φιλοσοφίαν. Ἐξηκολούθησε πάντως τὴν διδασκαλίαν τῆς Λογικῆς, τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς, ὥς φαίνεται ἐκ τοῦ προοιμίου τῆς ἐνταῦθα ἐκδιδομένης Λογικῆς (παρ. 11 καὶ 12).

Ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν του κατάρτισιν καὶ τὴν συγχρονισμένην διδακτικὴν μέθοδον κατώρθωσε νὰ ὀδηγήσῃ τὰς Σχολὰς τῆς Καστορίας, τῆς Σιατίστης καὶ ἰδίως τῶν Ἰωαννίνων εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα, νὰ δημιουργήσῃ κλίμα ἐπιστημονικὸν καὶ νὰ ἀναδείξῃ πολλοὺς ἐπιφανεῖς μαθητάς, ὅπως εἶναι ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος, ὁ Ἀναστάσιος Βασιλόπουλος, ὁ Θεοφάνης καὶ ἄλλοι.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Τὸ ἐπώνυμον τοῦ Ἀνθρακίτου φέρεται ὑπὸ τὰς μορφὰς Ἀνθρακίτης, Ἀνθρακεὺς καὶ Ἀνθράκης. Εἰς τὴν διαθέκην τῆς ἡ Χάϊτω Γλυκῆ, γνωρίζουσα ἴσως τὸν Μεθόδιον οἰκογενειακῶς, διατηρεῖ τὸν τύπον τοῦ ἐπωνύμου «Ἀνθράκης» (βλ. Κ. Μέρτζιου, Ἑπειρωτικὰ Χρονικά, ΙΓ' σελ. 109) καὶ θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τύπος οὗτος ἦτο ὁ ἀρχικὸς. Φαίνεται ὅμως πιθανώτερον ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης ἔλαθεν ἐκ τοῦ χωρίου του τὸ ἐπώνυμον Καμινιώτης, τὸ ὁποῖον ἐξελληνίσθη εἰς Ἀνθρακίτης. Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Ἀνθρακίτου ὑπάρχει παλαιὸν ἀνέκδοτον ποίημα τοῦ Γεωργίου Σωτήρη·

Ἡ Καμινιά μικρὸ χωριὸ εἶναι τοῦ Ζαγορίου,
εἶναι καὶ αὐτὸ στὸ ρίζωμα βουνοῦ τοῦ Μιτσικελίου.
Γέννημ' αὐτῆς ἐπίσημον, ποῦ ἔχει μέγα κλέος,
Ἀνθρακίτης Μεθόδιος, τύπος Ἀρχιερέως.

Ἡ οἰκία τοῦ Ἀνθρακίτου ἐν Καμινίᾳ κατεστράφη τὸ 1880. Διὰ τὰς σχετικὰς πληροφορίας εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν κ. Ἀναστάσιον Βλαχόπουλον, ἐκ Καμινίας καὶ τὸν κ. Μάνθον Οἰκονόμου, καθηγητὴν, ἑγγονον τοῦ ἀνωτέρω Γεωργίου Σωτήρη.

2. Γενικῶς αἱ παλαιαὶ πηγαὶ τοποθετοῦν τὴν γέννησίν του εἰς τὰ μέσα τοῦ 17 αἰῶνος. Βλ. Κ. Σάβα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθῆναι 1868, σελ. 435. Προτιμότερα εἶναι ἡ τοποθέτησις τῆς εἰς τὸ 1660, διότι ἂν ὁ Ἀνθρακίτης εἶχε γεννηθῇ ἐνωρίτερον δυσκόλως θὰ ἀνελάμβανε, πεντηκονταετῆς περίπου, ταξείδιον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χάριν σπουδῶν.

3. Μπαλάνου Βασιλοπούλου, ὁδὸς Μαθηματικῆς, Βενετία 1749, προοίμιον XII· «Μεθόδιος ὁ ἐμὸς εἰς ταύτην ὁδηγός τε καὶ καθηγημὼν ἐν τῇ αὐτῇ ταύτῃ πατρίδι, τὰ Ἰωάννινα φημί, γραμματικὴν, ἐγκυκλοπαιδείαν, φυσικὴν τε καὶ μεταφυσικὴν παρὰ Γεωργίῳ προγυμνασθεῖς τῷ Σουζουρῇ...».

4. 'Ι. Βελοῦδου, Χρυσάλλης, 'Ελλήνων 'Ορθόδοξων ἀποικία ἐν Βενετία, Βενετία 1872, σ. 9.
5. Δημητρίου Προκοπίου, ἐπιτετημένη ἀπαρίθμησης τῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα λογίων Γραικῶν καὶ περὶ τινῶν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἀνθούτων (γραφεῖσα τὸ 1720) ἐν 'Ι. Α. Fabricius, Bibliotheca Graeca II, 'Αμδούργον, 1808, σελ. 548.
6. Μπαλάνου Βασιλοπούλου, ἐνθ' ἄν.
7. Κ. Σάθα, ἔργ. μν., σελ. 435.
8. Δ. Προκοπίου, ἔργ. μν. σελ. 548. Γ. Βενδότη ἐν Μελετίου, 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία, Δ' σελ. 141.
9. Τοῦτο εἶναι γνωστὸν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Μελετίου πρὸς τὸν Δημήτριον Γλυκῆν. Βλ. Κ. Μέρτζιου, ἔργ. μν. ΙΑ', σελ. 324. 'Η Γεωγραφία τοῦ Μελετίου ἐξεδόθη βραδύτερον, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ 'Ανθρακίτης δὲν κατῴρθωσεν νὰ ἐξυπηρετήσῃ αὐτόν.
10. Γεωργίου Ζαβίρα, 'Ελληνικὸν Θέατρον, 'Αθήναι 1872, σελ. 418. «ἐχρημάτισε διὰ πολλῶν χρόνων ἐφημέριος εἰς τὸν ἐνετίησι περιώνυμον ναὸν τοῦ 'Αγίου Γεωργίου τῶν 'Ορθόδοξων». Κ. Μέρτζιου, 'Ηπειρωτικὰ Χρονικά, ΙΑ' σελ. 255 καὶ Μνημεῖα Μακεδονικῆς 'Ιστορίας, Θεσσαλονίκη 1947, σελ. 260, σὺμ. 1.
11. Κ. Μέρτζιου, 'Ηπειρωτικὰ Χρονικά ΙΑ', σελ. 224 - 225.
12. Κ. Μέρτζιου, 'Ηπειρωτικὰ Χρονικά ΙΓ', σελ. 107 ἐξ.
13. Πνευματικὴ 'Επίσκεψις, Βενετία 1780, σελ. 7.
14. Αἰτόθι, σελ. 31.
15. 'Εργ. μν., σελ. 435.
16. 'Οδὸς Μαθηματικῆ προοίμιον XII.
17. Θ. Παπακωνσταντίνου, 'Η Καστορία, 'Αθήναι 1930, σελ. 34 ἐξ.
18. Βλ. Φιλαρέτου Βαφείδου, Κῶδις τῆς 'Ιερᾶς Μητροπόλεως Καστορίας, 'Εκκλησιαστικὴ 'Αλήθεια, τ. 20 σελ. 124. Σημειοῖται ὅτι ὁ διαθέτης ὥριζεν νὰ μετατεθῇ ἡ ἐδρα τῆς Σχολῆς εἰς 'Ιωάννινα, ἐφ' ὅσον ἡ λειτουργία τῆς εἰς Καστορίαν καθίστατο ἀδύνατος.
19. Βλ. ἰδίως Μπ. Βασιλοπούλου ἐνθ' ἄν.
20. Π. 'Αραβαντινοῦ, Μεθόδιος 'Ανθρακίτης, Πανδώρα ΙΑ' σελ. 87. 'Ο 'Αραβαντινὸς εἰκάζει ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη τὸ 1715, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπ' ἡμῶν χρονολόγησιν τῶν διαφόρων σταδίων τοῦ βίου τοῦ 'Ανθρακίτου πρέπει νὰ ἐγράφη κατὰ τὸ 1725.
21. 'Εργ. μν. σελ. 418.
22. 'Αθανασίου Κομνηνοῦ 'Υψηλάντου, 'Εκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα βιβλία Η', Θ', Ι' ἦτοι τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, Κωνσταντινουπόλις 1870 σελ. 309.
23. 'Ιωάννου 'Αποστόλου, 'Ιστορία τῆς Σιτιτίσης, σελ. 49 ἐξ.
24. Αἰτόθι σελ. 63.
25. Οὕτω ὁ Ε. Σαδράνης, ἐν Βησσαρίων Μακρῆς, 'Ηπειρωτικὰ Χρονικά, Δ' σελ. 35 σὺμ. 3 καὶ ἄλλοι.
26. Κ. Μέρτζιου, 'Ηπειρωτικὰ Χρονικά, ΙΑ' σελ. 130 ἐξ.
27. 'Ανδρέου Παπαδοπούλου—Βρετοῦ, Biographie de l' Archevêque Eugène Bulgari. Athènes 1860.
28. Φάνη Μιχαλοπούλου, τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ 'Αναγέννησις, 'Αθήναι 1930 σελ. 33' ὁ 'Ανθρακίτης ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος ἀναγεννητὴς τῶν χρόνων ἐκείνων.
29. Κ. Μέρτζιου, 'Ηπειρ. Χρονικά ΙΑ' σελ. 17 σὺμ. 2.
30. Μ. Παρανίκα, Σχέδιον περὶ τῆς ἐν τῷ 'Ελληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης ἐκατονταετηρίδος, Κωνσταντινουπόλις 1867 σελ. 62.
31. Πανδώρα ΙΑ' σελ. 186.
32. 'Η παιδεία ἐν 'Ιωαννίνοις ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας, Νέος 'Ελληνομνήμων, ΙΓ' σ. 286.
33. Κ. Μέρτζιου, 'Ηπειρ. Χρονικά ΙΑ' σελ. 65. Τὰ περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς λειτουργίας τῶν σχολῶν τῶν 'Ιωαννίνων, ὡς καὶ τὰ περὶ τῶν σχολαρχῶν αὐτῶν διεφωτίσθησαν ἐξαιρετικῶς διὰ τῶν ἔρευνῶν τοῦ Κ. Μέρτζιου εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἀρχεῖον Βενετίας.

34. Κ. Μέρτζιου, 'Ηπειρ. Χρονικά ΙΓ' σελ. 112.

35. Ουτος άγνωσμένος ύφ' όλων τών μεταγενεστέρων συγγραφέων έγέμετο κατά πρώτον γνωστός διά τών έγγραφων, τά όποια άπεκάλυψεν ό Κ. Μέρτζος, 'Ηπειρ. Χρον. ΙΑ' σ, 103.

36. Περί τών Σχολών τών 'Ιωαννίνων βλ. Π. 'Αραβαντινού, χρονογραφία τής 'Ηπείρου Β' σελ. 275. Σπ. Αάμπρου, 'Η παιδεία έν 'Ιωαννίνους επί τής Τουρκοκρατίας, Νέος 'Ελληνομνήμων ΙΓ' σελ. 273 — 317. G. Chassiotis, L' instruction publique chez les Grecs debuis la prise de Constantinople jusqu' a nos jours, Paris 1881 σελ. 46—53. Β. Μυστακίδου. Συμβολή εις τήν ιστορίαν τών έν 'Ιωαννίνους Σχολείων, Παρνασσός τόμ. 10. Δ. Σ. Μπαλάνου. Οί Μπαλάνοι διδάσκαλοι τού Γένους, άνάτ. έκ τών 'Ηπειρ. Χρονικών, 'Ιωάννινα 1930. 'Αθηναγόρα Παραμυθίας διάφορα άρθρα έν 'Ηπειρωτικοίς Χρονικοίς και ιδίως έν τόμω Δ' Φ. Μιχαλοπούλου, τά Γιάννενα και ή Νεοελληνική 'Αναγέννησις, 'Αθήναι 1930, ιδίως σελ. 25 έξ. Κ. Μέρτζιου, έν 'Ηπειρωτικοίς Χρονικοίς, τ. 11 και έπ. Κ. Παπαγεωργίου, 'Η παιδεία στήν 'Ηπειρο, τ. Α' Κέρκυρα 1950, ιδίως σελ. 54 έξ. Είς τά έργα αυτά εύρίσκονται και κρίσεις διά τήν συμβολήν τών 'Ιωαννίνων εις τήν πνευματικήν αναγέννησιν τής 'Ελλάδος.

37. Π. 'Αραβαντινού έργ. μν. σελ. 276. Πιθανώς ό πρόεδρος τής έπιτροπής έκαλείτο ένίοτε «πρύτανις», ως ό Λεονταρής Γλυκός, έξ ου έσφαλμένος έθεωρήθη ουτος ως εις έκ τών πρώτων σχολαρχών. Βλ. Κ. Μέρτζιου. 'Η οικογένεια τών Γλυκών ή Γλυκίδων, 'Ππειρ. Χρονικά, ΙΒ' σελ. 35.

38. Περί τής οργανώσεως τής Καπλανείου Σχολής, μερικώς δέ και τών άλλων, θά ήδυνάμεθα νά λάβωμεν σαφεστέραν γνώνιν άν ήτο δυνατόν νά εύρεθί άντίστοιχον τής εκδόσεως «Συστατικά γράμματα τής έν 'Ιωαννίνους Πατριαρχικής Σχολής τών φιλοσοφικών και έπισημονικών μαθημάτων, τής τε πατρώας γλώσσης και τών ξένων διαλέκτων» Βιέννη 1806. Τμήμα τού εις αυτήν άφορώντος πατριαρχικού σιγίλιου βλ. έν Β. Μουστακίδου, έργ. μν. σελ. 60 έξ. Τό σιγίλιον δεικνύει τήν έξάρτησιν τής Καπλανείου, ως και τών παλαιωτέρων σχολών τού 'Επιφανίου και τού Μαρούτση, άπό τού Πατριαρχείου. Είναι αξιον σημειώσεως ότι ή ιδιωτική Γκιούμειος Σχολή έλειτούργησεν έπιτυχέστερον τών λοιπών ήμιδημοσίων Σχολών. Παρά τούς αντίθετους ισχυρισμούς πολλών νεωτέρων, ή Σχολή αυτή πάντοτε προσείλκυε περισσότερους φοιτητάς. Βλ. Ι. 'Αναστασίου, Πώς ειδε τόν Ψαλίδα ό 'Αγγλος περιηγητής Τ.Σ. Χιούζ, 'Ηπειρωτική 'Εστία, σελ. 513.

39. Βλ. διαθήκην 'Επιφανίου 'Ηγουμένου έν 'Ηπειρ. Χρονικοίς ΙΑ' σελ. 34 έξ. Ούτω δυνάμεθα νά ξεγηγήσωμεν και τās δύο τριετίας τής σχολαρχίας τού Εύγενίου Βουλγάρεως έν τη Μαρουτσειώ (1742—1745. 1750—1753).

40. Κ. Μέρτζιου 'Ηπειρ. Χρονικά ΙΑ' σελ. 67.

41. Αύτόθι σ. 158. Συγκεκριμένως λόγος περί βοηθών διδασκάλων γίνεται εραδύτερον.

42. Μ. Γεδεών, Παιδεία και πτωχεία παρ' ήμιν κατά τούς τελευταίους αιώνας, Κων. σταντινούπολις 1893.

43. Π.χ. ό Πάνος 'Ιερομνήμων τό 1691 κατέλιπε 40 δουκάτα ετησίως, ό δέ Νικόλαος Καραγιάννης—Λεονάρδος όλιγον εραδύτερον έτερα 70 δουκάτα διά τήν βελτίωσιν τού μισθού τών έν 'Ιωαννίνους διδασκάλων. 'Ηπειρ. Χρονικά ΙΑ' σελ. 124, 143.

44. Κ. Μέρτζιου. 'Ηπ. Χρονικά. ΙΓ', σελ. 98.

45. G. Chassiotis, έργ. μν. σελ. 91. Διά τό πρόγραμμα τής Καπλανείου Σχολής λεπτομερέστερον βλ. Εδρ. Σούρλα, 'Ο 'Αθανάσιος Ψαλίδας ως Παιδαγωγός, 'Ηπειρωτική 'Εστία τ. Α' σελ. 471 έξ.

46. Βλ. διαθήκην Γκούμα. 'Ηπειρ. Χρονικά ΙΑ' σελ. 98.

47. Βλ. διαθήκην Σπυρίδωνος Ρίζου, 'Ηπειρ. Χρονικά ΙΓ' σελ. 98.

48. Παρά τψ Π. 'Αραβαντινώ, χρονογραφία τής 'Ηπείρου Β' σελ. 281. Βλ. και Σεργίου Μακραίου, 'Επιτομή Φυσικής ακροάσεως, Βιέννη 1816, αφιέρωσις «άεί εγώ δι' εσφής μου γλώττης φέρω τήν Μητρόπολιν, τά 'Ιωάννινα, διότι προκύψας εις φώς 'Αθήνας και έστίν αν λόγων αυτήν επέγνων».

49. Κ. Κούμα, 'Ιστορίαι τών ανθρώπινων πράξεων ΙΒ', Βιέννη 1832, σελ. 557. Ούτω

ἢ κάπως ὑποτιμητικὴ γνώμη τοῦ Ἀθηναγόρου Παραμυθίας περὶ τῆς σημασίας τῶν Σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων (Ἠπειρ. Χρονικὰ Δ' σελ. 58 ἐξ.) εἶναι ἀδικαιολόγητος.

50. Οὐδεμίαν πληροφορίαν περὶ φοιτήσεως γυναικῶν εἰς τὰς σχολὰς ταύτας ἔχω ὑπ' ὄψιν μου, πλὴν τῆς ἐκφράσεως τῆς θελήσεως τοῦ Ἐπιφανίου Ἠγουμένου νὰ διδάσκωνται καὶ κοράσια, Βλ. διαθήκην τοῦ ἐν Ἠπειρ. Χρονικοῖς ΙΑ' σελ. 34.

51. Βίοι Παράλληλοι, τόμ. 2 Ἀθῆναι 1870 σελ. 245 ἐξ.

52. Ἔργ. μν. σελ. 558.

53. Ἔργ. μν. σελ. 548. Βλ. καὶ Γ. Ζαβίρα ἔργ. μν. σελ. 418.

54. Ἀντίγραφον τοῦ σχεδιασματος τοῦτου ἐσώζετο μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ 1820. Βλ. Κ. Ἀσωπίου, Περὶ ἐλληνικῆς συντάξεως, Ἀθῆναι 1858 σελ. 75.

55. Ὁ Δ. Προκοπίου, ἐνθ' ἄν. καὶ ὁ Γ. Βενδότης ἔργ. μν. σελ. 141 τονίζουν ὅτι ὁ «Βοσκὸς λογικῶν προδότην» εἶναι συντεταγμένος «τῇ κοινῇ διαλέκτῳ». Ὁ Chassiotis, ἔργ. μν. σελ. 117 καὶ ὁ Κ. Παπαγεωργίου, ἔργ. μν. σελ. 14 καὶ 47 ἐσφαλμένως περιλαμβάνουν καὶ τὸν Ἀνθρακίτην μεταξὺ τῶν ἀρχαῖζόντων. Ὁ Φ. Μιχαλόπουλος ἔργ. μν. σελ. 20 ἐξ. καὶ ὁ Δ. Βρανούσης, ὁ Ψαλίδας διδάτκαλος τοῦ Γένους. Ἠπειρωτικὴ Ἑστία, Α' σελ. 411 ἐξ. τονίζουν ὅτι κατὰ πρῶτον ἐδόθη πρακτικὴ λύσις τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐκείθεν ἔπειτα διεδόθη ἡ χρῆσις τῆς δημώδους εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν χωροῦν πέραν τοῦ Ψαλίδας καὶ τοῦ Βηλαρά. Βλ. ἐπίσης καὶ Εδρ. Σούρλα, ἐνθ' ἄν. σ. 478 ἐξ.

56. Μ. Παρανίκα, ἔργ. μν. σελ. 205.

57. Παναγιώτου Καγκελάρη Κοδρικᾶ, Μελέτη τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, Παρίσι 1818 σελ. 115· «εἰς δὲ τὸ τῶν Ἰωαννίνων περικλειές Σχολεῖον, τὸ ὅποιον πρῶτον εἰς τὴν ἔτι στερεούσαν Ἑλλάδα φιλογενῶς ἐυστήθη, Σουγδουρῆν τε καὶ Μεθόδιον τὸν Ἀνθρακίτην, τὸν πρῶτον τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας ἐπὶ σχολαρχικῆς καθέδρας εἰς τὴν στερεούσαν Ἑλλάδα παραδόντα». Κ. Κούμα, ἔργ. μν. 111' σελ. 558, «οὗτος ὁ θαυμάσιος ἀνὴρ μετέφερεν εἰς Ἰωάννινα τὰς γεωμετρικὰς γνώσεις, αἱ ὁποῖαι ἔλειπαν πρὸ χρόνων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα».

58. S. Chassiotis ἔργ. μν. σελ. 100.

[Συνεχίζεται]

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἀ.μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΠΩΣ ΗΤΟ Η ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΠΑΣΣΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟ 1720

Ἀπὸ τὰ περαιτέρω δημοσιευόμενα ἔγγραφα μανθάνομεν τὰ ὀνόματα δύο ἀγνώστων Πασσάδων Ἰωαννίνων, τοὺς ὁποίους δὲν ἀναφέρουν οὔτε ὁ Ἀραβαντινὸς εἰς τὴν Χρονογραφίαν, οὔτε ὁ Χρήστος Σούλης εἰς τὸν Κατάλογον τὸν δημοσιευθέντα τῇ 27(5)1934 εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἡπειρος» τῶν Ἰωαννίνων.

Τὸν πρῶτον ἐκ τῶν Πασσάδων, τὸν Ὀσμάν, τὸν συναντῶμεν ὡς Διοικητὴν τοῦ Δελβίνου καὶ Ἰωαννίνων εἰς ἔγγραφον τοῦ αὐτοῦ φακέλλου τῆς 11(10)1719, προήχθη δὲ οὗτος εἰς τὸ Πασσαλίκι τῆς Εὐβοίας, πιθανώτατα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1720, διότι οἱ Ἐνετοὶ ἀπεσταλμένοι, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, εἶχον πάρει τὸ σουλτανικὸ φερμάνι ἐπ' ὀνόμαί του, μεταβάντες δὲ ἀρχὰς Νοεμβρίου εἰς Ἰωάννινα ὅπως τοῦ τὸ ἐπιδώσουν, εὗρον τὸν ἀντικαταστάτην του, Χουσεῖν Πασσάν, ὁ ὁποῖος καὶ δὲν τὸ ἐδέχθη.

Μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι ὁ Λάμπρος Πάλλης, πρόγονος τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Πάλληδων, ἦτο τότε διερομνηστὴς τοῦ ἐν Ἀρτῇ Γάλλου Προξένου καὶ διέμενεν εἰς Ἰωάννινα, ὅπου καὶ ἐφιλοξένησε τοὺς Ἐνετοὺς ἀπεσταλμένους εἰς τὸ σπῆτι του. Τὸν Λάμπρον Πάλλη τὸν εἶχον συναντήσει τὸ 1727 ὁ ἔμπορος εἰς Ἰωάννινα (Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον ἐν Βενετίᾳ σελ. 270 καὶ 272) ὅπου ἀναφέρεται ὁ υἱὸς του Μπαλάνης, ὡς διερομνηστὴς τοῦ ἐν Ἀρτῇ Γάλλου Προξένου, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖται ὅτι καὶ ὁ Λάμπρος κατεῖχε τὴν θέσιν ταύτην.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ πῶς ἦτο τότε ἡ Αὐλὴ τοῦ Πασσά Ἰωαννίνων, μανθάνομεν ἀπὸ τὰ περαιτέρω ἀνέκδοτα ἱστορικὰ

στοιχεῖα. Οὗτος εἶχε τὸν Κεχαγιάν του ἦτοι τὸν ἀντιπρόσωπόν του, τὸν Διβάν Ἐφένδην ἦτοι τὸν μεγιστὰνα ποὺ ἐδέχετο τὰς αἰτήσεις τῶν ραγιαδῶν, τὸν Χαζναδάρ ἦτοι τὸν θησαυροφύλακα, δύο Τσοχανδαρέους ἦτοι ἱπποκόμους καὶ ὑπασπιστάς, τρεῖς διαγγελεῖς ἦτοι Τσαούσηδες. Ἐπὶ πλεόν ὑπῆρχον εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Πασσά: τσογλάνια καὶ γελωτοποιοὶ καὶ σαλπηγκταὶ καὶ ὀργανοπαῖκται μὲ τζορνάδες καὶ τύμπανα, ἄλλοι ὑπηρετοὶ ποὺ προσέφεραν εἰς τοὺς ξένους τὰ «σιορμπέτια» καὶ τὰ ἀρώματα καὶ τέλος εἶχε καὶ Καφεντζήμπασην.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Κεχαγιὰς τοῦ Πασσά εἶχε καὶ αὐτὸς ὅχι ὀλίγον προσωπικόν.

Καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνωτέρω οἱ Ἐνετοὶ ἀπεσταλμένοι ἐμοίρασαν διάφορα φιλοδωρήματα, εἰς δὲ τὸν Πασσάν καὶ Κεχαγιάν ἐκόμισαν πλούσια δῶρα.

Καταντὰ ἀπίστευτος ἡ δουλοπρέπεια τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ἐνετικῆς Ἀριστοκρατίας, οἱ ὁποῖοι ἐδαπάνησαν ἐν συνόλῳ περὶ τὰ 250 φλωρία Βενέτικα χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν οὐδὲ τὴν πλεόν μικρὰν παραχώρησιν παρὰ τοῦ Πασσά.

Κρατικὸν Ἀρχεῖον Βενετίας—Ἀρχεῖον Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν Προβλεπτοῦ Φάκελλος 964

Ἐγγραφοὶ πρὸς τὸν Δόγην: Κέρκυρα τῇ 10 Δεκεμβρίου 1720. «... Διορισθέντος τοῦ Χουσεῖν Πασσά τῆς Αὐλώνας ὡς Διοικητοῦ Ἰωαννίνων, ἀντὶ τοῦ Ὀσμάν Πασσά προαχθέντος εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Εὐβοίας, ἐκρίνα εὐλογον νὰ μὴ ἀναβάλλω περαιτέρω τὴν ἐπίσκεψίν του ἵνα τοῦ ζητήσω τὴν παρέμβασίν του διὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ

Μεχμέτ Τσελεμπί, ὁ ὁποῖος, εἰς τὰ σύνορα τοῦ Βουθρωτοῦ, ἠχμαλώτισε τὸν πλοίαρχον Σεμιτίκολον καὶ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του μᾶς ἐξήτησε τὴν καταβολὴν 500 Τζεκινίων ὡς λύτρα. Ἐπεφόρμισα, ὅθεν τὸν ἀντιπυρραγματοῦρα Βιντισένι καὶ τὸν διερμηνέα Σανφέρμο ἵνα μεταβοῦν πρὸς συνάντησιν τοῦ Πασσᾶ εἰς Ἰωάννινα, κομίζοντες τὸ φιομάνι τοῦ Σουλτάνου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπέστειλεν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμέτερος Βάυλος... Ἡ ἄνω Ἐπιτροπὴ ἐνεφανίσθη, πρὸ τοῦ Πασσᾶ, φέρονσα καὶ τὰ συνήθη πρὸς αὐτὸν δῶρα καὶ τῷ ἐπέδειξε τὸ φιομάνι, ἀλλ' οὗτος ἀπήντησεν ὅτι τὸ φιομάνι δὲν ἀπηνυθύνετο πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν προκατόχον του καί, ἐπομένως, δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ δεχθῇ. Εἶπεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ὅτι ὁ Ὄσμαν πασσᾶς εἶχε τρεῖς ἱππουρίδας, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶχε δύο καὶ δὲν τοῦ ἦτο ἐπιτρεπτόν νὰ ἀναμιχθῇ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. Οἱ ἡμέτεροι τῷ ἀνταπήντησαν ὅτι τὸ φιομάνι ἀπηνυθύνετο πρὸς τὴν Διοίκησιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὅχι πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ ὅτι δὲν εἶχον καμμίαν σημασίαν αἱ ἱππουρίδες ἂν ἦσαν τρεῖς ἢ δύο... ἀλλ' ὁ πασσᾶς αὐτὸς εἶναι ἀμαθὴς καὶ καχύποπτος, καὶ μόνον ἐξέφρασεν, ἐν τέλει, τὴν λύπην του καὶ κατόπιν πολλῆς ἐπιμονῆς τῶν ἡμετέρων, ἠνέδοκησε νὰ προκαλέσῃ μίαν χλιαρὰν κλήσιν τοῦ Καδῆ πρὸς τὸν ἐνοχον Μεχμέτ Τσελεμπί...».

Εἰς τὸν αὐτὸν φάκελλον περιέχεται ἡ ἐκθεσις τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν ὁ διερμηνεὺς Σανφέρμο κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ὡς καὶ σημειώσιν τῶν γενομένων δαπανῶν. Εἰς τὰς 30 Ὀκτωβρίου 1720, γράφει ὅτι ἔφθασαν εἰς Λευκάδα, ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Ἄρταν ὅπου παρέμειναν φιλοξενούμενοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γάλλου προξένου. Καθυστέρησαν, λόγῳ τῶν βροχῶν, καὶ τὴν 6ην Νοεμβρίου ἦσαν εἰς τὰ Γιάννινα. Τὴν ἐπομένην, ἔστειλαν τὰ συνήθη δῶρα εἰς τὸν πασσᾶν καὶ ἔπειτα μετέβησαν πρὸς ἐπίσκεψίν του... Ὁμίλησαν καὶ μὲ ἕναν Ὁμὲρ μπέην ἔμπιστον τοῦ Πασσᾶ... κατέλυσαν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Λάμπρου Πάλλη, Δραγομάνου τῆς Γαλλίας...

Ὁ διερμηνεὺς Σανφέρμο, ἐπανελθὼν εἰς Κέρκυραν, ὑπέβαλε τὴν 25/11/1720 εἰς

τὸν Γενικὸν Προβλεπτὴν λογαριασμὸν τῶν γενομένων δαπανῶν ἐκ Λευκάδος μέχρις Ἄρτης καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰωάννινα μετ' ἐπιστροφῆς εἰς Λευκάδα.

Ἴδου ἡ σημείωσις τῶν ἐξόδων :

Ἐνετ.
λίραι

1. Διὰ τὴν ἀποστολὴν ἐπείγοντος σημειώματος εἰς τὸν ἐν Ἄρτῃ Γάλλον Προξένον 20
2. Διὰ τὴν ἀγορὰν δοχείου πρὸς τοποθέτησιν τοῦ πρὸς τὸν Πασσᾶν φιομανίου 10
3. Διὰ τὸ μονόξυλον καὶ ἀχθοφόρους πρὸς φόρτωσιν τῶν ἀποσκευῶν ἐπὶ τοῦ τρεχαντηρίου 10
4. Διὰ τὴν ἀγορὰν ζακχάρως καὶ λαμπάδων ἐκ κηροῦ 81
5. Διὰ φιλοδώρημα¹ τῶν μέχρι Λούρου συνοδῶν μας 40
6. Διὰ ἀκάτιον ὅπως διέλθωμεν τὸν ποταμὸν Λοῦτρον, διότι οἱ «Τζαπραζλή» κατέστρεψαν τὸ γεφύρι 40
7. Διὰ φιλοδώρημα εἰς ἕναν Ἑλληνα ὁ ὁποῖος μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀνέυρεσιν τῶν ἐξ Τούρκων καὶ τοῦ ἐπικεφαλῆς αὐτῶν ποῦ ἔστειλεν ὁ Βοεβόδας Ἄρτης ὡς συνοδούς μας 20
8. Διὰ φιλοδώρημα¹ εἰς τοὺς ἐξ αὐτοὺς Τούρκους 160
9. Δι' ὅμοιον εἰς τὸν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν 80
10. Δι' ἀγῶγιον τῶν ἱππῶν ποῦ μετέφεραν τὰς ἀποσκευὰς μας ἀπὸ τὸν ποταμὸν 24
11. Δι' ἕναν Μουσελίμην τοῦ Ἐνοχῶρι ποῦ παρέλαβε τὰς ἀποσκευὰς μας καὶ τὰς μετέφερε μὲ ἄλλους Τούρκους εἰς Ἄρταν 80
12. Εἰς τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐξ, ποῦ μᾶς ἔφερεν ἕνα ἄρνι καὶ ἄλλα τρόφιμα ἐκ μέρους τοῦ Βοεβόδα 40

1. Ἐδὼ τὸ φιλοδώρημα ἔχει, Ἰταλιστί, τὴν λέξιν buona mano ἥτοι κατὰ λέξιν μετάφρασις : «καλὸ χέρι». Ἐκ τούτου προήλθεν ἡ λ. «μποναμάς» ποῦ μεταχειριζόμεθα διὰ τὰ πρωτοχρονιάτικα δῶρα. — Ἀλλαχοῦ τὸ φιλοδώρημα ὀνομάζεται «mancia» καὶ ἡ λ. διετηρήθη εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν.

13. Εἰς τὰ Τσογλάνια καὶ εἰς ἄλλους αὐλικούς τοῦ Βοεβόδα 80
14. Διὰ ζωτροφῆντων ἱππων καὶ συντήρησιν τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ 4 ἡμέρας καὶ μίαν νύκτα εἰς Ἄρταν . . . 157
15. Διὰ δύο ὀκάδας καφέ, 12 πακέττα ζάχαρι καὶ 12 λαμπάδας ἐκ κηροῦ εἰς τὸν Βοεβόδαν Ἀρτης, ὡς δῶρον 152
16. Δι' ἀποστολὴν ἐνὸς ἀπεσταλμένου ἐξ Ἀρτης εἰς Ἰωάννινα κομιστοῦ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν πασσᾶν περὶ τῆς ἀφίξεώς μας καὶ ἵνα ἐτοιμάσῃ ἐκεῖ καταλύματα 48
17. Διὰ φιλοδωρήματα εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Γάλλου Προξένου ἐν Ἀρτῇ 160
18. Διὰ ζωτροφὴν καὶ συντήρησιν τῶν 7 Τούρκων πού μᾶς συνώδευσαν ἕως τὰ Γιάννινα 20
19. Διὰ τὸ βράδυ πού περάσαμεν εἰς ἓνα Χάνι, ζωτροφὴν καὶ διατροφὴν ἡμῶν καὶ τῶν συνοδῶν ἥτοι διὰ κρέας, ψωμί, ξύλα καὶ χόρτον πού μᾶς ἔφεραν ἀπὸ ἓνα χωριὸν 187
20. Εἰς τὸν ἰδιοκτητὴν τοῦ Χανιοῦ πού μᾶς ἐφιλοξένησεν 40
21. Εἰς ἓναν ἀρματολὸν πού μᾶς ἤλθεν ὡς φύλαξ, δύο «ζολότες» . . . 18.8
22. Δι' ἀγῶγια ἐξ ζῶων ἐξ Ἀρτης εἰς Ἰωάννινα Χ 24 144
23. Διὰ τοὺς ἐξ Τούρκους πού μᾶς συνώδευσαν εἰς Ἰωάννινα 240
24. Διὰ τὸν ἐπὶ κεφαλῇς τούτων . . . 80
25. Διὰ τὰ τσογλάνια τοῦ Πασσᾶ . . . 40
26. Διὰ τὸν πρῶτον Τσαούσην τοῦ Πασσᾶ 40
27. Δι' ἄλλους δύο Τσαούσηδες . . . 40
28. Εἰς τὸν Καφετζήμασιν τοῦ πασσᾶ 45
29. Εἰς τὰ δύο παιδιὰ πού μᾶς ἔφεραν τὸ «σορμπέτι» 40
30. Εἰς ἐκείνους πού μᾶς ἔφεραν τὸ ἄρωμα 40
31. Εἰς τοὺς δύο γελωτοποιοὺς τοῦ πασσᾶ 40
32. Εἰς τὸν μάγειρον τοῦ ἰδίου . . . 20
33. Εἰς τοὺς δέκα Τζορνάδες² καὶ Ταμπουράδες 92
34. Εἰς τοὺς τέσσαρας σαλπικτὰς . . . 40
35. Εἰς τοὺς δύο mettimglia³ καὶ ἄλλους δύο μὲ τύμπανα 40
36. Εἰς ἓνα Καπιτάνον πού ἦλθε πρὸς συνάντησίν μας, μὲ σπαῖδες . . . 160
37. Εἰς τοὺς δύο Τσοχανδαρέους τοῦ πασσᾶ 40
38. Εἰς τὸν Καπιτάνον καὶ 12 Τούρκους πού ἐτοποθέτησεν ὁ Πασσᾶς ὡς φύλακας εἰς τὸ σπῖτι ὅπου κατελύσαμεν 120
39. Εἰς τὸν Καφετζὴν τοῦ Κεχαγιᾶ . . 20
40. Εἰς ἐκεῖνον πού μᾶς ἔφερε τὸ «σορμπέτι» 20
41. Εἰς ἐκεῖνον πού μᾶς ἔφερε τὸ ἄρωμα . . 20
42. Εἰς τὰ Τσογλάνια τοῦ Κεχαγιᾶ . . 40
43. Εἰς τοὺς Τσοχανδαρέους τοῦ Κεχαγιᾶ 20
44. Εἰς τὸν Ὁμέρ μπέην 5 μπράτσα ροῦχο 225
45. Εἰς τὸν ἴδιον Ὁμέρ ἐδωρήσαμεν: ζάχαρι, λαμπάδες καὶ θερεϊάκα⁴. Παρόμοια δῶρα ἐδώσαμεν εἰς τὸν Διβάν Ἐφένδην καὶ εἰς τὸν Χαζναδάρ⁵ Ἐφένδην.
46. Εἰς τὸν Καδὴν διὰ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ φερμανίου 27
47. Εἰς τὸν ἴδιον καφέ καὶ ταμπάκον . . 62
48. Εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Δραγομάνου τῆς Γαλλίας ὅπου κατελύσαμεν . . 80
49. Φιλοδώρημα εἰς τοὺς ἐξ Τούρκους πού μᾶς συνώδευσαν μέχρις Ἀρτης . 140
50. Δι' ἀγῶγιον τῶν ἀποσκευῶν μας ἀπὸ Ἰωάννινα ὁμ. 72
51. Ὁμ. ἀπὸ τὴν Ἀρταν ἕως τὴν Κόπραινάν 18
52. Διὰ τροφὴν 15 ἀτόμων καὶ 15 ζῶων ὡς καὶ τῶν συνοδῶν Τούρκων . 180
53. Διὰ τρόφιμα πού ἔδωκεν ὁ Γάλλος Προξένος εἰς τοὺς βαρκάρηδες . . 30

2. Ἐδῶ τὸ κείμενον ἔχει τὴν λ. pifferi.

3. Ἐστάθη ἀδύνατον νὰ μεταφράσωμεν τὴν λ. ταῦτην.

4. Τὸ ἱατρικὸν τοῦτο πού ἐγίνετο μόνον εἰς Βενετίαν ἐθεωρεῖτο τότε ὡς «Πανάκεια» καὶ ἦτο εἰς μεγάλῃν ἐκτίμησιν θεωρούμενον ὡς θαύματοςργόν.

5. Ταμίαν.

1. Τὸ κείμενον ἔχει τὴν λέξιν «Satiri» θηλ. τὴν ἑλληνικὴν λέξιν «Σατιροί».

54. Διὰ πληρωμὴν ἀπεσταλμένου εἰς
Ἰωάννινα ἵνα μᾶς φέρῃ τὸ ἱλλάμ 21
55. Διὰ βάρκαν πού μᾶς ἔστειλεν
ὁ Πρόξενος ἵνα μᾶς φέρῃ τὸ ἱλλάμ 40
- Σύνολον Ἑνετικαὶ λίραι 3739.8
ἥτοι πρὸς 36 λίρες τὸ Τζέκινι
(φλωρί Βενέτικο) = Τζέκινια 103
λίρες Ἑνετικῆς 31 καὶ σολδία 8.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω δαπανῶν οἱ Ἑνετοὶ
ἀπεσταλμένοι ἐδώρῃσαν εἰς τὸν Πασσᾶν :

Ἕνα ἐπενδύτην χρυσοποικίλτον
ἕνα ὅμοιον ἐκ χρυσοῦ καὶ μετάξης
ἕνα ὅμοιον ἀπὸ ροῦχου κόκκινον
ἕνα ὅμοιον ἐκ μετάξης

Ἐπίσης ἐδώρῃσαν ὁστικὰ καὶ γλυκί-
σματα καθὼς καὶ ἕνα καθρέπτην ἀγορα-
σθέντα ἀντὶ τζεκινίων 14.

(Σ η μ.— Διὰ τοὺς ἐπενδύτας, ὡς ἄνω,
δὲν ἀναφέρουν τὴν ἀξίαν, διότι προήρχοντο
ἀπὸ τὸ ἀπόθεμα πού εἶχεν ὁ Γεν. Προ-
βλεπτῆς ἐν Κερκύρᾳ, τὸ ὁποῖον ἀνήκεν εἰς
τὸ Ἑνετικὸν Δημόσιον).

Ἐκτὸς τῶν δώρων τοῦ Πασσᾶ, ἐδώ-
ρῃσαν καὶ εἰς τὸν Κεχαγιᾶν ἕναν ἐπενδύ-
την ἀπὸ μεταξωτὸ ράζο καὶ 10 μπράτσος
βελοῦδο πού τὰ ἡγόρασεν ὁ Γεν. Προβλε-
πτῆς πρὸς 17 λίρας Ἑνετικὰς τὸ μπράτσος
ἥτοι τζεκινία 9 καὶ λίρας 16.

K. A. MEPTZIOS

ΟΡΕΣΤΗ ΑΥΔΗ

ΝΑΘΑΝΑΗΛ ΔΟΜΕΝΕΓΙΝΗΣ 1798-1854

ΤΑ ΧΕΡΙΑ τοῦ κ. Ὁρέστη Αὐδῆ, φιλοτελι-
στή, μαζὶ μὲ ἄλλες, περιῆλθε καὶ ἡ κατωτέρω
δημοσιευομένη ἐπιστολή, χαρακτηριστικὴ τῶν
εἰσοσπαστικῶν ἔναντι τῆς Ἀγγλικῆς τῶν Ἰο-
νίων Νησιῶν «προστασίας» ἀρχῶν του.

Ὁ Ν. Δομενεγίνης σκοτώθηκε στὴν Ἡ-
πειρο καὶ γιὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἡπείρου. Τὸ
πρωτότυπο τῆς ἐπιστολῆς βρίσκεται στὰ χέ-
ρια τοῦ κ. Αὐδῆ. Δ.Σ.

Εἰς α γ. σημείωμα : Βουλευτὴς Ζακύν-
θου εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλὴν ἐκ τῶν 11 ὑποβαλ-
λόντων τὸ 1850 τὴν πρότασιν τῆς μετὰ τῆς Ἑλ-
λάδος ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου. Μετεῖχε τῶν ἐλ-
ληνοῖταλικῶν κομιτῶν ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως
τῶν λαῶν καὶ συντητήθη μετὰ τοῦ Γαριβάλδη
μεθ' οὗ διεξήγαγε συνεννοήσεις διὰ τὴν ἐκρη-
ξιν κινήματος ἐν Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Τὸ
1854 μετέσχε τῆς ἐν Ἡπείρῳ ἐπαναστάσεως
καὶ συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Τούρκων
ἐθανατώθη ὑπ' αὐτῶν κατόπιν φρικτῶν βασά-
νων τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου ἀρνηθέντος νὰ πα-
ράσῃ προστασίαν πρὸς αὐτόν.

Κατωτέρω ἀκριβὲς ἀντίγραφον πρὸς Ἀν-
δρέαν Μεντοξίδην ἰδιοχείρου ἐπιστολῆς του.

*

Ἐν Ζακύνθῳ 18 Σεπτεμβρίου 1852 Ε. Ελ.
Σεβασμιώτατε φίλε.

Τὸ πρῶτιστον ἡμῶν χρέος εἶναι νὰ μὴ ζη-
μιώμεν τὴν Πατρίδα ὅπως δὲ μὴ ἐπέρχονται

βλάβαι καὶ ζημίαι τῇ Πατρίδι ὀφείλομεν νὰ
ἀκολουθῶμεν, ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ τὴν ριζοσπα-
στικὴν πορείαν.

Νομίζετε ἴσως ὅτι εἶναι παράπτωμα ; Ὅχι,
διότι ἡ ἀλήθεια ῥέπει ἐν παντὶ καιρῷ καὶ
χρόνῳ νὰ λέγεται.

Ὁ ἀληθὴς ριζοσπάστης ἔτοιμος τὰ πάντα
νὰ ὑποφέρει εἰς οὐδὲν ἐπιφέρει βλάβην, ἀλλὰ
μάλιστα ἀρετὴν καὶ εὐεργεσίαν. Πάντες ὑπὲρ
τῆς ἀληθείας ὀφείλομεν νὰ ὑποφέρωμεν.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ στηλιτεύωμεν τὴν παραβία-
σιν τῶν νόμων, ἀλλὰ χρέος ἡμῶν ἀπαραίτητον
καὶ ἱερὸν εἶναι νὰ καταπολεμῶμεν ἀποκαλύ-
πτως ὅλα τὰ ποταπὰ μέσα τῆς τυραννίδος. Ὁ
φείλομεν νὰ ὑποστηρίξωμεν, νὰ θέλωμεν καὶ
νὰ κηρύττωμεν τὴν κυριαρχίαν τῶν λαῶν τὸ
ἀπαράγραπτον καὶ ἀναμφισβήτητον ἱερὸν τῆς
τῆς ἐθνικότητός μας δικαίωμα.

Ὅχι δὲν εἶναι ἀπερισκεψία, δὲν εἶναι ἀμάρ-
τημα, δὲν εἶναι κακόν.

Τὸ πᾶν Σεβάσμιε φίλε εἶναι ψεῦδος καὶ
ἀπάτη ἐκ μέρους τῆς λεγομένης προστασίας. Ἡ
τεσσαρακονταετής ἱστορία τῆς πολυπαθοῦς Ἑ-
πτανήσου μαρτυρεῖ αὐτὴ καὶ μόνη, χωρὶς νὰ
ἀναγκασθῶμεν νὰ ρίψωμεν τὸ βλέμμα εἰς ταύ-
την ἄλλων ἔθνων καὶ λαῶν τῶν ὁποίων ἡ κακὴ
μοῖρα ὑπὸ τοὺς ὄνυχας τῆς Ἀγγλίας ἔχει.

Θυσία, αὐταπάρνησις, ἔννοσις τῆς Ἑπτανή-
σου μετὰ τῆς ἐλευθερωμένης Ἑλλάδος τὸ μόνον
συμπέρασμα.

Δεχθῆτε σεβασμιώτατε φίλε τοὺς εἰλικρι-
νεῖς ἀσπασμούς μου καὶ μένω

Ταπεινός σας φίλος

Ναθαναὴλ Δομενεγίνης

SEBASTIAN CIRAC ESTOPANAN

I. ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

(ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ*)

"Ἔστι δὲ τὸ περὶ τὴν Ἥπειρον ἄστυ . . .

Τὸ ὄνομα τῶν Ἰωαννίνων στοὺς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς καὶ στὴ λογία γλῶσσα εἶναι Ἰωάννινα ἐνῶ στὴ λαϊκὴ γλῶσσα ὀνομάζονται Γιάβνινα, ἢ Γιάβνενα¹ καὶ στὰ ἰταλικά Giannina. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἰωαννίνων ὀνομάζονται στὴ μὲν λαϊκὴ γλῶσσα Γιαννιώτες, στὴ δὲ λογία Ἰωαννῖται, ἐπίσης καὶ Ἰωαννιώται² σὲ μίαν ἀρχαϊκὴν μορφή.

Τὰ Ἰωάννινα εἶναι χτισμένα στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς ὁμόνυμης λίμνης, σὲ μιά κοιλάδα 37 χιλιομέτρων μήκους καὶ 11 πλάτους, ἢ ὅποια εὐρίσκεται 400 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας καὶ εἶναι τριγυρισμένη ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ κρᾶσπεδα τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Πίνδου. Τὸ βουνὸ τοῦ Μιτσικελιοῦ μαζὶ μὲ τὸν Δρίσκο ποὺ εἶναι συνέχεια τοῦ πρώτου, σχηματίζουν ἓνα ἀπότομο τεῖχος στὰ ἀνατολικά τῆς λίμνης· στὰ νότια τὰ βουνὰ τοῦ Ξεροβουνιοῦ καὶ τῆς Μανωλιάσσας καθὼς καὶ ἡ Ὀλίτικα στὰ νοτιοδυτικὰ περιζώνουν τὴν κοιλάδα, τὴ λίμνη καθὼς καὶ τὴν πόλη.

Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων ἔχει ἔκταση 10 χμ. σὲ μῆκος καὶ 3 σὲ πλάτος καὶ τὰ

νερά της ἔχουν βάθος ἀπὸ 5 ὥς 12 μέτρα. Στὴ λίμνη αὕτῃ ὑπάρχει ἓνα νησί, ἐνὸς μιλίου μήκους καὶ ἐνὸς τετάρτου τοῦ μιλίου πλάτους, τὸ ὁποῖο εὐρίσκεται πλησιέστερα στὸ Μιτσικέλι παρὰ στὸ κάστρο. Ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων, πρὸς τὰ δυτικὰ της ὑπάρχει μιὰ ἄλλη μικρότερη λίμνη ποὺ ὀνομάζεται Λαψίστα. Στὴν πόλη, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ νησί ὑψώνεται τὸ μέρος ὅπου εἶναι χτισμένο τὸ παλιὸ κάστρο, μιὰ βραχώδης προεξοχὴ ποὺ εἰσχωρεῖ μέσα στὸ νερό³.

Λανθασμένα παραδέχθηκε ὁ Ἀραβαντινός⁴ ὅτι τὰ Ἰωάννινα μνημονεύονται σὰν ἐπισκοπὴ ὑποτελὴς στὸν μητροπολίτη Ναυπάκτου σὲ μιὰν ὑποτιθεμένη ἐκθεση τοῦ ἔτους 860 τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἀφοῦ τὰ Ἰωάννινα δὲν ἐμφανίζονται μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Ναυπάκτου στὴ «τακτικὴ νέα» τοῦ δεκάτου αἰῶνα⁵.

Ἐπίσης λανθασμένα ἔχει εἰσαχθῇ τὸ ὄνομα τῶν Ἰωαννίνων στὸ κείμενο τῆς Ἀννας τῆς Κομνηνῆς, ἀντὶ τῶν Κανίνων, ὡς σταθμὸς τῆς διαβάσεως τῶν Νορμανδῶν ἀπὸ τὴν Ἰταλία πρὸς τὴν Ἀνατολὴν στὰ 1081⁶. Σ' αὐτὸ τὸ σφάλμα βασίζεται ἡ εἴδηση σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Βοημοῦνδος, γιὸς τοῦ Ροβέρτου Γκυσκάρδου, συνήντησε ἓνα κάστρο στὰ Ἰωάννινα, στὴν

* Ἡ παρούσα μελέτη ἀποτελεῖ μετάφραση τμήματος ἐκ τοῦ α' τόμου τοῦ διτόμου ἔργου τοῦ Ἰσπανοῦ βυζαντινολόγου κ. Sebastian Citac Estopañan, καθηγητοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βαρκελώνης, ὑπὸ τὸν τίτλον Bizancio y España: El legado de la basillisa Maria y de los despotas Thomas y Esau de Joannina. (Βαρκελώνη, 1943).

1. Schmitt, Chronik of Morea, 1032, 9024, Leake Travels, IV, 130.

2. Mikl.-Müller, Acta et Diplomata, V, 81, 17. Πρβλ. Cirac Estopañan, El legado, 71.

3. Pouqueville, Voyage, I, 101 κέξ. Hugues, Voyage, I, 213 κέξ. Leake, Travels, I, 222 κέξ., IV, 130, 137, 154 κέξ. Ἀραβαντινοῦ Χρον. Ἡπειρου, II, 215 κέξ. Ἀμπεροῦ, Νέος Ἑλληνισμ., 11 (1914), 3 κέξ.

4. Ἀραβαντινοῦ, Χρον., II, 231 κέξ.

5. Γεώργ. Κύριοις (ἐκδ. Gelzer) 78.

6. Ἀννα Κομνην., I, 223, 5. Ἀραβαντινοῦ, II, 70 κέξ.

τοποθεσία τοῦ ὁποίου ζήτησε νὰ κτίσῃ στὰ 1081 ἓνα ψηλότερο καὶ ἰσχυρότερο.¹

Πιὸ βάσιμες πληροφορίες σχετικὲς μετὰ τὴν ἰδρυση τῶν Ἰωαννίνων ἔρχονται ἀπὸ τὸν 13ον αἰῶνα. Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης² στὴν ἐπικύρωσή του τοῦ Ὁρισμοῦ τοῦ Θεοδώρου Α' γὰρ τοὺς συνοικιστὲς τῶν Ἰωαννίνων, λέγει ὅτι ὁ Μιχαὴλ Α' τῆς Ἡπείρου ἦταν ὁ πρῶτος ιδρυτὴς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων στὴ μορφὴ ἑνὸς φρουρίου καὶ ἔδωκε τὸ δικαίωμα στοὺς συνοικιστὲς του νὰ κατοικήσουν σ' αὐτό. Ὁ μητροπολίτης χαιρετίζει μὲ ἐνθουσιασμό τὸ νέο φρούριο σὰν μία νέα κιβωτὸ σωτηρίας: «ἄλλων σώτειραν κιβωτὸν τὴν ἐν τῷ κατακλυσμῷ παντοίων γενῶν ἀπόμοιραν διασώσασαν», καὶ ὀνομάζει τὸν ιδρυτὴ τῆς Μιχαὴλ Α' «πολιστὴν» καὶ «σωτὴρα πολιοῦχον» καὶ τὸν ἐπαινεῖ σὰν ἄξιο γιὸ τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη³. Μπορεῖ ἐδῶ νὰ ὑποτεθῇ πὺς τὸ φρούριο ποὺ ἱδρύσε ὁ Μιχαὴλ πῆρε τὸ ὄνομα τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰωάννη, πατέρα τοῦ μνημονευθέντος πρώτου ἀνεξαρτήτου δεσπότη τῆς Ἡπείρου. Μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε τὸ φρούριο τοῦ Μιχαὴλ σὰν τὰ ἄλλα βυζαντινὰ φρούρια τῆς ἰδίας ἐποχῆς: σὰν ἓνα μικρὸ συνοικισμό κλειστὸ καὶ σὲ σχῆμα τετραγώνου, τοῦ ὁποίου οἱ τέσσερες πλευρὲς ἀποτελοῦνται ἀπὸ τοὺς τοίχους τῶν ἀκρινῶν σπιτιῶν, μὲ μιὰ μόνο πόρτα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ξηρᾶς καὶ μὲ τὴν κατοικίαν τῆς κεφαλῆς στὸ κέντρο ἢ πρὸς τὴν πλευρὰ τῆς λίμνης. Ἐπίσης ὁ Μιχαὴλ ἔκτισε μέσα καὶ γύρω ἀπὸ τὸ φρούριο διάφορες ἐκκλησίαι, μοναστήρια, πύργους, ἀνάκτορα καὶ ἰδιαίτερα σπίτια, καθὼς καὶ οἱ Τοῦρκοι τζαμιά σὰν π.χ. τὸ τζαμί τοῦ Ἀσλάν Πασᾶ. Σὲ διάφορες ἐποχὰς βρισκόνταν στὸ φρούριο δέκα ὀκτὼ ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια, σ' αὐτὰ δὲ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ 7 τοῦ νησιοῦ.⁴

Ἡ θεση τῶν Ἰωαννίνων στὴ δυτικὴ πλευρὰ, μετὰ τὴν Ἑλλάδος Ἀλβανίας καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς ἡπειρωτικῆς γῆς, ἀπέναντι τῶν Ἰονίων νήσων, πρὸς τὶς διαβάσεις τῆς Πίνδου γιὰ τὴ Θεσσαλία καὶ Μακεδονία, ἦταν ἐξαιρετικῆς σπονδαιότητος γιὰ τοὺς πολέμους καὶ εἰσβολὰς ποὺ ἔλαβαν χώρα στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μεσαίωνα καθὼς καὶ στίς μετέπειτα ἐποχὰς. Δίπλα σ' αὐτὸ τὰ βουνὰ ποὺ περιζώνουν τὰ Ἰωάννινα, ἡ κοιλάδα, ἡ λίμνη, τὸ νησί εἶναι μυστηριώδη σκηνικὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Θωμᾶ, τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἡσαοῦ, ἡ ὁποία εἶναι γεμάτη φαντασία καὶ πάθος, καθὼς ἐπίσης γεμάτη ἀπὸ ἀθλιότητες καὶ φρίκη, ταραγμένη συνεχῶς ἀπὸ ἐσωτερικὲς ταραχὰς καὶ ἀπὸ ἀκατάπαυστους ἀγῶνες μὲ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Σ' αὐτὰ τὰ σκηνικὰ παρελαύνουν μπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια μας, Ἕλληνες, Βυζαντινοί, Σέρβοι, Ἀλβανοί, Βούλγαροι, Βλάχοι, Ἰταλοὶ καὶ Τοῦρκοι.

Στις ἀκόλουθες σελίδες θὰ παροησιάζουμε περιληπτικὰ τὴν ὁργάνωση τῆς αὐλῆς, τὴν διοίκηση καθὼς τὴν πολιτικὴ τόσο τὴν ἐσωτερικὴ ὅσο καὶ τὴν ἐξωτερικὴ τοῦ ἀνεξαρτήτου κράτους τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τῶν διοικητῶν Θωμᾶ Πρελοῦμπου καὶ Ἡσαοῦ Βουδελμόντι, μέσα στὰ πλαίσια τῆς κληρονομικῆς πολιτικῆς τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν Σέρβων αὐτοκρατόρων.

Τὰ Ἰωάννινα ὡς πρωτεύουσα

Τὸ λείψανα τῆς Cuenca καὶ ἡ ἱστορία τῶν δεσποτῶν Θωμᾶ καὶ Ἡσαοῦ εἶναι δυὸ πολύτιμες μαρτυρίαι τῆς φιλοδοξίας τῶν κατοίκων τῶν Ἰωαννίνων, ποὺ γιὰ πολλὰ χρόνια ἔτρεφαν καὶ ποὺ πραγματοποιήθηκε στὰ 1367. Ἡ φιλοδοξία του αὐτῆ ἦταν νὰ καταστήσουν τὴν πόλιν τους τόπο διαμονῆς ἀνεξαρτήτων κυριάρχων. Ἔως τὰ 1367 πρώτα ἡ Νικόπολη καὶ κατόπιν ἡ Ἄρτα ὑπῆρξαν πρωτεύουσες τοῦ θένου τῆς Νικοπόλεως, τῆς ἐπαρχίας Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας καὶ τελικὰ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου.

Κατὰ βάθος ὁ χωρισμὸς τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τὴν Ἄρτα στὰ 1318 καὶ ἡ παράδοση αὐτῶν στοὺς κατοίκους τῆς καὶ

1. Ἀννα Κομν. I, 236 κἑξ. Ἀρ. βαυαντινός, II, 215, 1.

2. Παπαδόπουλου—Κεραιώου στὸ Δελτίον Ἰστ. Ἑθν. Ἑτ. Ἑλλάδος, 8 (1891), 454 κἑξ.

3. Cirac, 147 κἑξ. πρβλ. Νικ. Χωνιάτης, II, 150 κἑξ, 276, 354.

4. Ἀρ. βαυαντινός, II, 242 κἑξ.

τοὺς Βυζαντινοὺς δὲν σημαίνει τόσο τὴ φρίκη ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ σφετεριστοῦ Νικολάου Ὁρσίνη, ὅσο τὴν ἐπιθυμία νὰ χειραφετιθοῦν ἀπὸ τὴν Ἄρτα καὶ νὰ ἀνψώσουν τὴν πόλιν τοὺς σὲ ἀνεξάρτητη πρωτεύουσα. Δυὸ μῆνες ἔπειτα ἀπὸ τὴν παράδοση τῶν κατοίκων τῶν Ἰωαννίνων στὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο Β' τὰ δικαῖά τοὺς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά τοὺς καὶ τὰ προνόμιά τοὺς ἐπεκυρώθηκαν καὶ ἴσως αὐξήθηκαν στὸν μεγαλοπρεπῆ Χρυσόβουλλον Λόγον ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1319 καὶ ποὺ εἶναι περισσότερο ἀπὸ καταστατικὸ χάριτη πόλεως εἶναι ἓνα εἶδος συντάγματος τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὴν πόλιν καὶ τὴν περιφέρειά της. — Σύμφωνα με τὸν Χρυσόβουλο Λόγο οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ παραδώσουν τὴ διοίκηση τῆς πόλεως οὔτε στοὺς Φράγγους οὔτε σὲ ἄλλον κανένα. Ἐνας ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορα ἢ διοικητῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα κ ε φ α λ ῆ ὥφειλε νὰ διαμένῃ στὴν πόλιν γὰ νὰ κανονίζῃ τὸ κ ε φ α λ ι τ ε ὑ ε ι ν. Ἀπὸ τῶν κατοίκους τῆς πόλεως ἐκλέγονταν ἄνθρωποι ἐμπιστοσύνης οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσιζαν ὅλες τῖς ὑποθέσεις, ἐκτὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Οἱ Γιαννιώτες ἔχαιρον ἐλευθερίες ἐμπορίου χωρὶς τελωνειακοὺς δασμοὺς σ' ὁλόκληρῃ τῇ Βυζαντινῇ Αὐτοκρατορίᾳ καθὼς ἐπίσης ἦταν ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ μιὰ ὁλόκληρῃ σειρὰ τελῶν καὶ φόρων. Τέλος ὁ αὐτοκράτωρ ἐπικύρωσε ἐπίσης ὅλα τὰ προνόμια ἢ κτήματα, ἰδιαιτέραν τὴν περιουσία ποὺ ἀνῆκε πρὶν στὸν οἶκο τῶν δεσποτῶν καὶ τὴν ὁποῖαν ὁ Πιγκέρνης Συργιάννης εἶχεν δώσει στὴν περίπτωσιν αὐτῇ, στὴν πόλιν, τὴν ἐκκλησίαν καὶ σὲ μερικοὺς κατοίκους. Στὰ 1386 ὁ Ἀνδρόνικος ὑποχρεώθηκε νὰ παραχωρήσῃ στοὺς Γιαννιώτες καὶ τὸ προνόμιο σύμφωνα με τὸ ὁποῖο ὁ αὐτοκρατορικὸς διοικητῆς τῆς Ἡπείρου θὰ ἔμενε ἐναλλάξ στὴν Ἄρτα καὶ στὰ Γιάννινα.

Ὅταν ὁ Συμεὼν Οὐρὸς ἀνεκηρύχθη ὡς αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν

Σέρβων, ὀνομάζοντας δύο Ἀλβανοὺς φυλάρχους γιὰ δεσπότες τοῦ Ἀγγελοκάστρου καὶ Ἄρτας στὴν Αἰτωλία, ἔκανε τὴν ἀρχὴ ἑνὸς συνεχοῦς ἀγῶνος μεταξὺ τοῦ δεσπότη Ἄρτας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ τῶν Γιαννίνων καὶ Βαγενητίας μετὰ τὰ φρούρια τοὺς ἀπὸ τὴν ἄλλην, γιὰτὶ ἡ Ἄρτα ζητοῦσε νὰ ἀνακτήσῃ τὰ δικαιώματά της ἐπὶ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν ἐδαφῶν τοὺς εὐρισκομένων στὴν ἱστορία, καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου καθὼς ἴσως καὶ στὴν ἐξουσιοδότηση τοῦ ἴδιου τοῦ Συμεῶν. Στὰ 1367 οἱ Γιαννιώτες, μαζί με τοὺς εὐγενεῖς τῆς Βαγενητίας, στράφηκαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Συμεῶν, ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχία του καὶ τὸν ἀνεκήρυξαν α ὕ θ ἔ ν τ η ν καὶ ἡ γ ε μ ὁ ν α δηλ. ἀρχηγὸν πραγματικὸν κυρίαρχον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν Ἄρταν. Αὐτὸ ἐδῶ εἶναι τὸ ψηλότερο σημεῖο τῆς ἱστορίας τῶν Γιαννίνων στὸν 14ο αἰῶνα καὶ ἡ ἐκπλήρωσις ὅλων τῶν πόθων τοὺς καὶ ὅλων τῶν προσπαθειῶν τοὺς γιὰ τὸν χωρισμὸ τοὺς ἀπὸ τὴν Ἄρτα.

Ἐπειδὴ τὴν παλιὰ πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου κυβερνοῦσαν ξένοι, οἱ μισητοὶ Ἀλβανοί, ἐνῶ ὁ νόμιμος διάδοχος καὶ κληρονόμος τῶν Δεσποτῶν διέμενε στὰ Γιάννινα, οἱ Γιαννιώτες ἠθέλαν, ἰδιαίτερα ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Συμεῶν, νὰ θεωροῦν καὶ νὰ καταστήσουν τὴν πόλιν τοὺς πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου, καθὼς ἐπίσης νὰ ἀποκτήσουν τὸν τίτλο νομιμότητος μετὰ δικαιώματα καὶ ἀνεξάρτητη αὐλή, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Δεσπότες τῆς Ἡπείρου καὶ οἱ Σέρβοι αὐτοκράτορες γιὰ τὸν Δεσπότη Θωμᾶ Κομνηνὸ Παλαιολόγο καὶ τὴν βασίλισσα Μαρία Ἀγγελίνα Δούκαινα Παλαιολογίνα. Ὁ γιὸς τοῦ Σέρβου Γρηγορίου Πρελούμπου καὶ ἡ θυγατέρα τοῦ Συμεῶν Οὐρὸς καὶ τῆς Θωμαΐδας Ὁρσίνη πραγματοποιήσαν τοὺς πόθους τῶν Γιαννίνων δηλ. νὰ γίνουν ἀνεξάρτητη πρωτεύουσα ἑνὸς κυρίαρχου κράτους, ποὺ οἱ Γιαννιώτες ἐπιθυμοῦσαν δεκάδες χρόνων ὁλόκληρες. Ἡ πρωτεύουσα αὐτῇ θέσῃ τῶν Γιαννίνων διατηρήθηκε ὡς ἓνα βαθμὸ διὰ μέσου τῆς Τουρκοκρατίας καὶ στὶς ἡμέρες μας. Ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς τῆς πρωτεύουσας θέσεως καὶ τῆς κυριαρχίας μαζί με τὴν κοινωνικὴ συνείδησιν αὐτῆς,

1. Acta et Dipl., V, ?? κἔξ. Ἄ ρ α β α ν τ ι ν ὁ ς, II, 294 κἔξ.

2. Hopf, Gesch. Griechenlands, I, 441 α.

ἀνῆκει στὸ θρόνο τοῦ Δεσπότη Θωμᾶ καὶ τῆς Βασίλισσας Μαρίας.

Ἐδάφη ποὺ ὑπάγονταν στὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἠπείρου — Ἰωαννίνων

Ὁ πρῶτος ἀνεξάρτητος δεσπότης τῆς Ἠπείρου, Μιχαὴλ Α', ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τῶν Φράγγων δημιούργησε ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὕστερα ἀπὸ τὴν πτώση τῆς Κων/πολῆς ἓνα ἀνεξάρτητο δεσποτᾶτο στὸ παλαιὸ θέμα τῆς Νικόπολης τὸ ὁποῖο περιλάμβανε τὴν Ἠπειρο, Ἀκαρνανία καὶ Αἰτωλία καὶ ἐκτείνονταν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία ὡς τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα καὶ ἀπὸ τὸ Δυρράχιο ὡς τὴν Ναύπακτο. Τὰ Βελλέγραδα, τὸ Δυρράχιο, ἡ Βαγενετία, ἡ Ἄρτα, ἡ Βόνιτσα, ἡ Ναύπακτος, ἡ Νικόπολη καὶ ἡ Κέρκυρα ἦταν τὰ φρούρια τῶν κτήσεών του¹.

Ὁ Θεόδωρος Α' πῆρε τὸ Ἄλβανον, Ὁχρίδα, Πρίλαπον καὶ τὴν Πελαγονία, ἐγκαθίδρυσε τὴν ἐξουσία του στὴν Κέρκυρα καὶ στὸ Δυρράχιο καὶ κατέλαβε τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Θεσσαλονίκη² ὅπου ἐστέφθη αὐτοκράτωρ. Ἡ αὐτοκρατορία του περιελάμβανε τὴ Μακεδονία, Θεσσαλία, Ἀκαρνανία, καὶ Αἰτωλία, ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα ὡς τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων³.

Ὁ Μιχαὴλ Β', ὁ ὁποῖος κοίταξε πρῶτα νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἔδαφά τοῦ βασιλείου τοῦ πατέρα του, παρουσιάσθηκε μὲ φιλοδοξία ὡς ἀπαιτητῆς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τῆς Κων/πολῆς, ἀπέναντι τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Νικαίας, Θεσσαλονίκης καὶ Τραπεζοῦντος⁴. Ὁ Μιχαὴλ Β' ἀγωνιζόμενος μὲ ὅλη τὴ δριμύτητα ἰδιαίτερα ἐναντίον τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Νικαίας καὶ ἀργότερα ἐπίσης ἐναντίον τῶν Παλαιολόγων, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ζητήσῃ τὴ

φιλία καὶ τὴ βοήθεια τῶν Hohenstaufen καὶ τῶν Ανζου τῆς Σικελίας. Τὸ Δεσποτᾶτο ἀπώλεσε στὰ 1259 ἔδαφά γιὰ τὸν γάμο τοῦ βασιλέα Μανφρέδου μὲ τὴν Ἑλένη, θυγατέρα τοῦ Μιχαὴλ Β', ἡ ὁποία ἔλαβε γιὰ προίκα τὰ Κάνινα, τὴ Χειμάρρα καὶ τὸ Βουθρωτὸ μεταξὺ ἄλλα⁵. Στις 28 Φεβρουαρίου 1258 παραχωρήθηκαν ἤδη στὴν ἐξουσία τοῦ Μανφρέδου τὸ Δυρράχιον, ἡ Αἰθῶνα καὶ Βελλέγραδα τὰ ὁποῖα μὲ τὸν θάνατό του στὰ 1266 πέρασαν στὴν ἐξουσία τοῦ Καρόλου Ανζου⁶.

Ἀκόμη πιὸ σπουδαία ὑπῆρξε ἡ ἀπώλεια ἐδαφῶν ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Μιχαὴλ Β' στὰ 1271, ὅταν ὁ νόμιμος γιὸς του Ἰωάννης Ἀγγελος ἔλαβε τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Λοκρίδος μὲ διαμονὴ στὴν Ὑπάτη (Νεοπάτραι), ἐνῶ ὁ Νικηφόρος Α', ὡς δεσπότης τῆς Ἠπείρου, διαδέχθηκε τὸν πατέρα του στὴν περιοχὴ ποὺ κεῖται μεταξὺ τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ τοῦ Ἀχελώου, μαζὶ μὲ τὴν Ἀκαρνανία Αἰτωλία καὶ Ἰθάκη⁷. Ὁ Νικηφόρος ἔδωσε τὴν θυγατέρα του Μαρία ὡς ὁμηροστὸν Ριχάρδου Ὁρσίνη, ὁ ὁποῖος ἐξουσίαζε τὴ Ζάκυνθο καὶ Κεφαλλονιά ὡς κληρονόμος τοῦ Μαρίου Ὁρσίνη. Ὅταν ἡ Μαρία εἶχε ἤδη παντρεθῇ στὰ 1281 τὸν Ἰωάννην Ὁρσίνη, ὁ γάμος τῆς ἀδελφῆς τῆς Θαμάρ μὲ τὸν Φίλιππο τὸν Ταραντίνο γιορτάσθηκε στὴ Νεάπολιν τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1294. Ὁ Νικηφόρος ὠνόμασε τὴ Θαμάρ γενικό του κληρονόμο καὶ τῆς ἔδωσε γιὰ προίκα τὴ Ναύπακτο, Ἀγγελόκαστρο καὶ Βοδονίτσα⁸.

Ὁ Νικόλαος Ὁρσίνης ἦταν μόνος κυρίαρχος τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας μὲ τὴν Ἄρτα γιὰ πρωτεύουσά του. Ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης ἰδιοποίησε τὰ Ἰωάννινα στὰ 1323 καὶ γύρισε νὰ τὰ κατακτήσῃ στὰ 1328 ἀφοῦ εἶχαν παραδοθῇ στὸ μεταξὺ στὰ χέρια τῶν Βυζαντινῶν⁹. Ὁ Ἰωάννης

1. Νί κ. Χωνιάτης, 841, 6—8. Tafel — Thomas, Urkunden, II, 119, 123. Μηλιαράκης, Ἰστ. Δεσπ. Ἠπείρου, 51, 55 κἑξ. Hopf, I, 211 κἑξ., 5 κἑξ., 17 κἑξ., 29 κἑξ.

2. Ἀκροπολίτης, I, 25, 8—12. Παπαρρηγόπουλος, VI, 43.

3. Ἀκροπολίτης, I, 35, 13 κἑξ., 38, 21 κἑξ. Γεργόρας, I, 25 κἑξ. Hopf, I, 245 κἑξ. Παπαρρηγόπουλος, VI, 53.

4. Hopf, I, 253. Μηλιαράκης, 325, 376.

5. Hopf, I, 280 κἑξ. Μηλιαράκης, 513 κἑξ. Παπαρρηγόπουλος, VI, 61 κἑξ., 86, 90.

6. Γεργόρας, 110, 7 κἑξ. Marmora, istoria di Corfù, 214. Hopf, I, 298a.

7. Hopf, I, 336 κἑξ. Παπαρρηγόπουλος, VI, 115 κἑξ.

8. Hopf, I, 429.

ἀπέκτησε με συνθήκες τὰ φρούρια τῶν Σταγῶν, Τρικάλων, Φαναρίου, Λάμαση καὶ Ἐλασσῶνας στὴ Θεσσαλία, πόλεις οἱ ὁποῖες εὐκόλα ἐπανακτήθηκαν ἀργότερα ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο Γ'¹. Ἔτσι στὰ 1335 μετὸν θάνατο τοῦ Ἰωάννη Ὁρσίνη τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου εἶχε περιορισθῇ στὶς περιοχὰς Ἀκαρνανίας Αἰτωλίας μαζί μετὴν Ἄρτα καὶ Ἰωάννινα.

Ἀπὸ τὰ 1335 ὡς 1338 οἱ Βυζαντινοὶ ἦσαν κύριοι τοῦ Δεσποτάτου. Σὰ συνέπεια μιᾶς ἐπανάστασης στὴν Ἄρτα, οἱ Ρωγοὶ καὶ τὸ Θωμόκαστρον περιήλθαν στὴν ἐξουσία τοῦ Νικηφόρου Β' στὰ 1338, στὸν ὁποῖο ἀνῆκε κληρονομικῶς ἓνα μέρος τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ στὰ 1339 οἱ Βυζαντινοὶ ἀνακατέλαβαν τὰ μέρη αὐτὰ καὶ ἔμειναν κάτω ἀπὸ τὴ διοίκηση ἑνὸς αὐτοκρατορικοῦ διοικητῆ ὡς τὰ 1349. Ὁ Νικηφόρος μπόρεσε νὰ καταλάβῃ πάλι τὰ ἐδάφη τοῦ παλαιοῦ Δεσποτάτου στὴ Θεσσαλία, Ἀκαρνανία καὶ Αἰτωλία, τὰ ὁποῖα κράτησε ἀπὸ τὰ 1356 ὡς τὰ 1359, ὁπότε ἔχασε στὸν Ἀχελῷο τὸ βασίλειό του καθὼς καὶ τὴ ζωὴ του².

1. Καντακουζηνός, I. 474, 1—9. Horf, I, 440β.

2. Πρβλ. Cirac, 118 κξξ.

Ὅταν ἡ Μαρία Ἀγγελίνα καὶ ὁ ἄνδρας τῆς Θωμᾶς Πρελοῦμπος δέχθηκαν ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες σὰν νόμιμοι ἐξουσιαστὲς καὶ κληρονόμοι τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου καὶ ὅταν ἡ Μαρία ὀνομάσθηκε βασίλισσα μετὴν ἁπλοῦς δικαιοδοσία, μετὸν θάνατο τοῦ πατέρα τῆς, τὰ ἐδάφη τῆς κυριαρχίας τῆς περιοριζόνταν στὴ νέα πρωτεύουσα τὰ Ἰωάννινα, στὴ Βαγενετία μετὴν μερικὰ φρούρια καὶ στὴν κοιλάδα τῶν Ἰωαννίνων μετὴν μερικὰ μικρὰ χωριά στὴν Πίνδο, τὰ ὁποῖα εἶχαν καταληφθῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸν Δεσπότη Θωμᾶ.

Ὁ Κάρολος Α' Τόκκος ἦτο κυρίαρχος τῶν Ἰωαννίνων καθὼς καὶ τῶν Ἰονίων νήσων, τῆς Κορίνθου, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Στὰ 1405 πῆρε ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς τὸ Ἀνατολικό, Δραγουμή καὶ τὸ Ἀγγελόκαστρο. Ὁ ἐξάδελφός του καὶ διάδοχός του Κάρολος Β' Τόκκος ἔχασε τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα παραδόθηκαν στοὺς Τούρκους, καὶ ἔτσι τὰ ἐδάφη τοῦ Δεσποτάτου περιορίσθηκαν στὴν Ἄρτα καὶ τὰ νησιά.

Μετάφρ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡ. ΣΟΥΛΗ

ΙΕΡΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, ΤΙΤΟΥΛΑΡΙΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΡΙΣΤΗΣ

(1834-1863)

Γράφοντες περί τοῦ Ἡπειρώτου Ἐπισκόπου τούτου, εἴμεθα πρωτίστως ὑποχρεωμένοι νὰ συμπεριλάβωμεν τῇ παρούσῃ καὶ ἐν Ἐκκλησιαστικῶν ἔγγραφον τοῦ 1853 τὸ ὅποιον ὑπῆρξε καὶ ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῆς συντάξεως ὑφ' ἡμῶν τῆς ἐργασίας ταύτης. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς¹ Ἰωαννικίου², καὶ ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν ἐν Κονίτῃ ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον Χρῦσανθον Ἱερομόναχον τὸν Λαενᾶν, καὶ τὸν διδάσκαλον Χριστόδουλον Χατζῆν, ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Τῷ Ὀσιωτάτῳ κὺρ Χρυσάνθῳ Λαενᾶ καὶ ἔλλογιμῳ διδασκάλῳ κὺρ Χριστοδούλῳ Χατζῇ τοῖς ἐν Χριστῷ ἡμῖν ἀγαπητοῖς : εὐχετικῶς εἰς Κόνιτσαν».

«Ὀσιώτατε κὺρ Χρῦσανθε, καὶ ἔλλογίμωτάτε διδασκαλε κὺρ Χριστόδουλε, εὐχόμεθά σας. ἐπειδὴ μετεκαλέσαμεν εἰς τὰ ἐνταῦθα τὸν αὐτόσε ἐπιτροπεύοντα ἡμᾶς Κύριλλον³, νὰ παρευρεθῇτε ὑμεῖς αὐτόσε μετὰ τοῦ Οἰκονόμου⁴, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἀποστελλομένου παρ' ἡμῶν ἀγίου Ἀρίστης κὺρ Γερασίου.

οὕτω ποιήσατε. ἡ δὲ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μεθ' ἡμῶν.

(1853 : Ὀκτωβρίου 30 :

Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος ἐν Χριστῷ εὐχέτης Ὑμῶν».

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Ἐπισκόπου Γερασίου φέροντος τὸν τίτλον τοῦ «Ἀρίστης» καὶ διατελοῦντος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Βοηθοῦ Ἐπισκόπου⁵ καὶ ἀναπληροῦντος αὐτὸν εἰς τὰ ἀρχιερατικά του καθήκοντα, ἐν τε τῇ Κονίτῃ καὶ περιφερείᾳ. Ὡς ἐξάγεται δὲ καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων ἐγγράφων, οὗτος παρέμεινε ἐν Κονίτῃ ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον.

Ἡ περίπτωσις αὕτη, ἐκίνησεν εἰς ἡμᾶς τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν ποῖος οὗτος ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρίστης. Πρὸς τοῦτο, ἐμελετήσαμεν πᾶν ὃ, τι εἰς τὸν στενὸν τοῦτον κύκλον εἰς ὃν διαβιούμεν εὐρομεν, καὶ εἰργασθήμεν, ὅσον αἱ ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις μᾶς ἐπέτρεψαν. Σχετικῶς δὲ περὶ αὐτοῦ μόνον εἰς τὸν Ἰωάννην Λαμπρίδην ἠπαντήσαμεν ἐλάχιστά τινα. Οἱ Πατριαρχικοὶ Κατάλογοι οἱ ὅποιοι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ Ἡπειρωτικά Χρονικά τοῦ 1937, οὐδεμίαν ποιοῦσι μνείαν περὶ αὐτοῦ. Μόνον εἰς τὸν ἸΔ' τόμον τοῦ 1939, σελ. 130, ἔγγραφον 163 εἰς τινα δημοσιευθεῖσαν ἐκεῖ ἀχρονολόγητον ἐπιστολὴν εὐρομεν τὸν τίτλον τοῦ «Ἀρίστης» μετ' Ἐπίσκοπον Λεόντιον, καὶ οὐχὶ Γεράσιμον.

Περὶ τοῦ Λεοντίου ὁ ἀείμνηστος Ἱ. Λαμπρίδης, ὅπου καὶ ἂν ἔκαμε μνείαν τοῦ ὀνό-

1. Ἀπὸ τοῦ 1842 ἡ Μητρόπολις Βελλᾶς σηνώθη μετὰ τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς» καὶ διατέλεσεν ὡς τοιαύτη μέχρι τοῦ 1863. (Βλέπε Ἡπ. Χρονικά 1937 σελ. 19, 23, 24. Ὁμοίως, Ἱ. Λαμπρίδου Ἡπειρ. Μελετήματα τεύχος Γ' σελ. 60-61, Ἀραβαντινοῦ Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τόμ. Βος σελ. 30-237.

2. Ἐκ Μακρίνου Ζαγορίου καταγόμενον.

3. Ἀγνωστος εἰς ἡμᾶς.

4. Ὁ ἐκ Βησσάνης Παγώνιου Παππᾶ Ἰωάννης, Οἰκονόμος τὸ ὀφφίκιον, καὶ πατὴρ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιμανδρίτου Νικοδήμου.

5. Ἐπίσης, ὡς βοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν, ἦτο καὶ ὁ «Ἀπολλωνιάδης» Χριστόφορος ἐκ Γρεβεντίου.

ματος αὐτοῦ ἀνέφερε τοῦτον ὡς ἀπλῶς Ἐπίσκοπον, χωρὶς νὰ νὰ τοῦ προσδίδῃ καὶ τίτλον, καὶ ὅτι κατήγετο ἐκ Κάτω Σουθενῶν⁶. Ἐνῶ ἀντιθέτως διὰ τὸν Γεράσιμον ὁμιλεῖ σαφέστερον. Γράφει λοιπὸν καὶ κατατάττει τοῦτον μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀφιερωτῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Καμινιάς κατὰ τὸ ἔτος 1855 ὡς ἐξῆς: «... ὁ δὲ τι τοῦ λ ἄ ρ ι ο ς Ἐ π ῖ σ κ ο π ο ς Ἀ ρ ῖ σ τ η ς Γ ε ρ ᾶ σ ι μ ο ς, ἱερά ἄμφια»⁷. Ἀλλαχοῦ δέ, «... συνεννοοῦνται ἀρχιερεῖς, πρόκριτοι, κυριαρχοῦσαι Μοναὶ καὶ Πατριαρχεῖα, καὶ πληρεξουσίου αὐτῶν ἐπιτρόπους ἀποστέλλουσι τὸν εἰρημένον Μητροπολίτην Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς⁸, τὸν Ἐπίσκοπον Χειμάρρας Χρύσανθον, καὶ τὸν τι τοῦ λ ἄ ρ ι ο ν Ἐ π ῖ σ κ ο π ο ν Ἀ ρ ῖ σ τ η ς ἐκ Μ α ν α σ σ ῆ Γ ε ρ ᾶ σ ι μ ο ν, ἵνα ἀποβαλόντες τοὺς ἐκεῖ ὑποτακτικούς⁹, ἀναλάβωσιν οὗτοι τὴν διεύθυνσιν τῶν μετοχιῶν... κ.τ.λ.¹⁰».

Ἐδῶ βλέπομεν τὸν Λαμπρίδην νὰ φέρῃ τοῦτον ὡς καταγόμενον ἐκ Μανασσῆ. Πῶς καὶ ποῦ βρασιζόμενος οὗτος ἔγραψε ὅτι κατήγετο ἐκ Μανασσῆ, δὲν γνωρίζομεν.

Ἐξ ὧσων ὁμοῦς ἡμεῖς ἡδυνήθημεν μέχρι σήμερον νὰ περισυλλέξωμεν σχετικῶς περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, ἀποδεικνύεται ὅτι οὗτος κατήγετο ἐκ Καμινιάς καὶ οὐχὶ ἐκ Μανασσῆ. Αἱ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου περιωρι-

6. Ἰ. Λαμπρίδου «Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων» τοῦ 1880 σελ. 14-15. «Ὁ ἐκ Κάτω Σουθενῶν Ἐπίσκοπος Δεόντιος κατέλιπεν ὑπὲρ τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχιμανδρείου ἐν ἐργαστήριον μετ' ἀχυρίου ἢ ἀχυρίου (ἐκποιηθέντων ἀντὶ λιρῶν 18).

Ἐπίσης εἰς σελ. 22 τοῦ Β' Μέρους εἰς μετρηνά.

7. Ὁ ἐπίσκοπος Δεόντιος (1844) μετὰ τῶν ἱερῶν ἀμφίων αὐτοῦ τὰ δικήρια, τρικήρια καὶ τὴν ποιμαντικὴν αὐτοῦ ράβδον ἀντὶ 1446 γροσίων ἐκποιηθέντα».

Σημ. Περὶ τούτου ἡμεῖς, ἐν τῇ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτης ἐργασίᾳ γράφομεν ἐκτενέστερον, βασιζόμενοι εἰς ἐπιγραφὴν τινα τοῦ 1822 φέρουσαν τοῦτον μετ' ὅν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου Βελλᾶς.

8. Αὐτόθι ὡς ἄνω «Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων» Μέρ. Β. σ. 113.

9. Ἰωσήφ.

10. Τοὺς ἐν Βλαχίᾳ.

11. Ἰ. Λαμπρίδου «Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα» 1888 τεύχος ἑκτον σελ. 47-48.

σμέναι πῶς πληροφοροῖται τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐκ στόματος τοῦ κατὰ τὸ 1949 ἡλικίας 75 ἐτῶν πολυσεβάστου γέροντος κ. Γεωργίου Ματσιοπούλου, δὲν ἐνισχύουν τὴν γνώμην περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Ἐπισκόπου τούτου ἐκ Μανασσῆ¹¹. Τοῦναντίον αἱ ἐκ τῆς Καμινιάς τοιαῦται, εἶναι ὀπωσοῦν πλουσιώτεροι καὶ σαφέστεροι. Δὲν μετέβημεν ἐπὶ τόπου διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν πληροφοριῶν. Εὐρέθημεν εἰς Ἰωάννινα κατὰ τὸ 1949, καὶ ἐζητήσαμεν αὐτὰς ἀπὸ τοὺς ἐκ τῶν χωρίων τούτων καταγομένους καὶ δυναμένους ὅπως δήποτε νὰ μᾶς παράσχουν μίαν τοιαύτην ἐκδούλευσιν.

Οἱ εὐγενῶς προσφερθέντες νὰ μᾶς δώσουν τὰς πληροφορίας αὐτάς, εἶναι ὁ Ἐφημέριος Καμινιάς Νικόλαος Παπαδόπουλος, καὶ τῇ ὑποδείξει τούτου, ὁ ἐκ Λιασκοβετισίου (νῦν Λεπτοκαρυᾶς) γέρον κ. Βασίλειος Αὐδῆς ἡλικίας 75 ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ πολὺ σπουδαιότερον ἀπόγονος τῆς (ἐξ ἀδελφῆς) ἀνεψιάς τοῦ ἀειμνήστου Ἐπισκόπου «Ἀρίστης» Γερασίου, ἐνόματι Ἑλένης.

Ἐθαυμάσαμε τὸν σεβαστὸν γέροντα τοῦτον διὰ τὴν διηγηματικότητα ποῦ τὸν διακρίνει καὶ τὴν εὐφράδειαν τῆς γλώσσης του. Οὗτος εἶχε καὶ τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μᾶς παραχωρήσῃ καὶ γραπτῶς τὴν βιογραφίαν τοῦ Ἐπισκόπου τούτου ὅπως ἀκριβῶς ἐκ παραδόσεως τὴν εἶχεν ἀκούσει, καὶ ὅπως ἐκ διαφόρων βιβλίων καὶ τῆς μέχρι τοῦ 1912 σωζομένης σφραγίδος του ἀπεδεικνύετο. Ταύτην ἡμεῖς ἐκθέτομεν κατωτέρω, ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ.

Ἀρίστης Γεράσιμος «Σαργανταριανὸς»

Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Καμινίᾳ Ζαγορίου τὸ ἔτος 1769 καὶ ἀπεβίωσεν εἰς Λιασκοβέτσι τὸ 1863 εἰς ἡλικίαν 94 ἐτῶν. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Κωνσταντῖνος (τὸ ἐπώνυμον ἀγνωστον), ἦτο ἔμπορος ἐν Μαγνησίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ βαπτιστικόν του ὄνομα ἦτο Γεώργιος. Ἀποφοιτήσας τοῦ Σχολείου τῆς Πατρὸς του ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις Γυμνάσιον ἀπὸ τὸ ὅποιον καὶ ἀπεφοίτησε μετ' ὅν βαθμὸν «ἀρίστα» εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν. Ἀγνωστον ἂν μετέβη καὶ ἀλλαχοῦ νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδὰς του. Ἐνηλικιωθεὶς

11. Τὰ παλαιὰ χρόνια ἦταν Δεσπότης ἀπὸ τοῦ Μανασσῆ.

δὲν ἠθέλησε νὰ νυμφευθῇ. Μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τινι θείῳ του, χειροτονεῖται μετ' οὐ πολὺ εἰς Ἱερομόναχον προσλαβὼν καὶ τὸ ὄνομα Γεράσιμος. Κατόπιν ἀπεστάλῃ ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Βουκουρεστίου ἀρχιερατεύοντος ἐκεῖ Ἑλληνος Μητροπολίτου. Ἀγνωστον τυγχάνει πότε καὶ ποῦ ἐχειροτονήθῃ Ἐπίσκοπος.

Γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι οὗτος ἐπὶ ἔτη δλόκληρα διηύθυνε τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ μεγάλην Μονὴν «Σαρριντάρ»¹ ὁπόθεν καὶ προσέλαβε τὸν τίτλον «Σαρρανταριανός», ὡς καὶ ἦ ἐν Λιασκοβεισίῳ οἰκῇ αὐτοῦ σωζομένη μέχρι τοῦ 1912 σφραγὶς αὐτοῦ ἐμαρτύρει. Αὕτη ἔχουσα σχῆμα κυκλικόν, ἔφερε γύρωθεν τὰ γράμματα «Ἀρίστης Γεράσιμος Σαρρανταριανός».

Ἐκ Βουκουρεστίου ἀπεστάλῃ ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ὡς Τοποτηρητῆς εἰς τὴν χηρεύουσαν Μητρόπολιν Σαρράντα Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης. Ἀσθενήσας κατόπιν, ἀπεσύρθη εἰς τινα Μονὴν τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἀποκατασταθείσης ὁμως μετ' ὀλίγων τῆς υγείας του, μετέβη μὲ ἀποστολὴν εἰς Ἱεροσόλυμα², καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Κατὰ τὸ ἔτος 1838 καὶ ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν ἐμαρτύρει ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Νεομάρτυς Γεώργιος, παρευρέθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐπιστρέφων ὀριστικῶς πλέον εἰς τὴν γεννέτειράν του ἐν ἡλικίᾳ 69 ἐτῶν. Ἐν Καμνίᾳ συνετῆρει δύο χήρας ἀδελφὰς του μετὰ τῶν τριῶν τέκνων των, ἐκ τῶν ὁποίων, τὴν μὲν θῆλειαν ὀνόματι Ἑλένην ὑπάνδρυσεν πλουσιοπαρόχως εἰς Λιασκοβέτσιον, τοὺς δὲ ἄρρενας ἐσπούδασε προηγουμένως εἰς Βουκουρεστίον καὶ Βιέννην. Αὐτοὶ ὁμως δυστυχῶς, δὲν ἐφάνησαν ἀντάξιοι τῶν μόχθων τοῦ γηραιοῦ θείου καὶ προστάτου των πικρὰντες αὐτὸν κατὰ τὰ τέλη του βίου του.

1. Ὁνομάσθη «Σαρραντάριον», ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς «Ἡγεμὼν Οὐγγροβλαχίας Ματθαῖος Βασαράδας 39 ἐτέρους Ναοὺς εἰς διάφορα τῆς Βλαχίας μέρη πρότερον εἶχεν ἱδρύσει. (Βλ. Ἱ. Λαμπρίδου «Ἡπειρ. Μελετήματα» τεύχος ἕκτον σελ. 36).

2. Εἰς Βλαχίαν μᾶλλον μετέβη οὗτος μὲ ἀποστολὴν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ 1834 ἕως τὸ 1839, καὶ οὐχὶ εἰς Ἱεροσόλυμα. (Βλ. ὡς ἄνωτέρω «Ἡπ. Μελετήματα σελ. 47-48).

Εἰς Καμνιὰν ἠρέσκετο νὰ καλλιεργῇ χωράφια καὶ ἀμπέλους, ἔχων πρὸς τοῦτο καὶ μισθωτὸν ὑπηρέτην.

Κατὰ τὸ 1850 λησται ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν συλλάβουν μὲ τινι ἰδεάν τῆς διὰ λύτρων ἐξαγορᾶς αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον. Ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τοῦ χωρίου καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Λιασκοβέτσι πρὸς περισσότεραν ἀσφάλειαν. Ἐκεῖ ἀγοράσας οἰκόπεδον ἔκτισε μεγάλην τριόροφον οἰκίαν τὴν ὁποίαν διὰ διαθήκης κατέλιπεν μετὰ θάνατον ἐξ ἡμισείας εἰς τοὺς συγγενεῖς του. Τὸ 1861 ἐνεκαίνιασε τὸν καὶ ἤδη σωζόμενον περικαλλῆ Ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ τὸ 1863 μετέστη πρὸς Κύριον εἰς ἡλικίαν 94 ἐτῶν. Κατέλιπε πολλὰ βιβλία ἰδίως θρησκευτικά, πλεῖστα χειρόγραφα, καὶ ἄλλα πολύτιμα εἶδη ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ ἀνηρπάγησαν, τὰ δὲ ἐναπομείναντα ἔγιναν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς κατὰ τὸ 1912 κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἐπυρπόλησαν τὸ χωρίον.

Οὗτος ἦτο ἄκρος φίλος, ἴσως καὶ συμμαθητῆς τοῦ μεγάλου διδασκάλου Ἀθανασίου Ψαλίδας, ὡς πολλοὶ ὑπογραφαὶ τούτου ἐσημειοῦντο ἐν πολλοῖς ἐξωφύλλοις τῶν βιβλίων του. Διεκρίνετο ἐπὶ καλωσύνη, φιλανθρωπία καὶ ἀρετῇ.

Ἐν Καμνίᾳ σώζεται οἰκίσκος, λείψανον τῆς ποτὲ οἰκίας ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐγεννήθη ὁ αἰμνῆστος οὗτος Ἱεράρχης. Εἰς ταύτην τὴν οἰκίαν διαμένει σήμερον ἡ οἰκογένεια Μείκιου.

Παρὰ τὸ χωρίον, καὶ εἰς ἀπόστασιν δέκα λεπτῶν τῆς ὥρας, ὑπάρχει τοποθεσία (ἄλλοτε ἰδιοκτησία του) φέρουσα τὸ ὄνομα «στοῦ Δεσπότη». Εἰς δὲ τὴν θέσιν «Ντριάνοβον», ὅπου ἄλλοτε ἐκαλλιέργει ἀγρὸν καὶ ἀμπελῶνα, νῦν ὑφύονται ἄγρια δένδρα καὶ κέδροι, μαρτυροῦντα τὸ πρόσκαιρον τῆς ζωῆς.

Αὐτὰ ἐν συντομίᾳ ἐκ μέρους τοῦ κ. Βασίλ. Αὐδῆ.

Ὅσα δὲ ἀναφέρονται τελευταίως ὑπὸ τοῦ γέροντος τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς οἰκίας τοῦ ἐν λόγῳ Ἱεράρχου εἰς Καμνιὰν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ τοποθεσίας, τὰ αὐτὰ ἐκ παραδόσεως γνωρίζει καὶ ὁ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφὸς Αἰδέσιμος Ἐφημέριος Καμνιάς Νικόλ. Παπαδόπουλος καὶ οὐδὲν ἄλλο.

Πρὸς ἀμφοτέρους τούτους, ἡμεῖς, βαθεῖαν υποχρέωσιν συναισθανόμενοι ὅτι φέρομεν, ἐκφράζομεν καὶ ἀπ' ἐντεῦθεν τὰς θερμὰς ἡμῶν

εὐχαριστίας διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἐκ μέ-
ρους των προθυμίαν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐρ-
γασίας ταύτης ἀφορώσης τὸν Ἑπειρώτην
τοῦτον Ἱεράρχην, τοῦ ὁποίου ἡμεῖς σήμερον
ἀγνοοῦμεν τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν τῆς χει-
ροτονίας αὐτοῦ εἰς Ἐπίσκοπον.

Βασιζόμενοι εἰς τὰ ὀλίγιστα μόνον περὶ
αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Λαμπρίδου ἀναφερόμενα, ὑπο-
στηρίζομεν ὅτι, ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος ἐκέκτετο
τὸν τίτλον τοῦ « Ἀρίστης » κατὰ τὸ 1834,
κατὰ τὸ ὅποιον καὶ διωρίσθη ὡς πληρεξού-
σιος τῶν Πατριαρχείων διὰ τὰ ἐν Βλα-
χίᾳ μετόχια.

Κατὰ δεύτερον λόγον, γραπτὰς ἄλλας
ἀποδείξεις περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Ἐπισκόπου καὶ
τοῦ τίτλου αὐτοῦ, — ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Λαμ-
πρίδου ἀναφερομένων καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς
παρουσίας καταχωρηθέντος ἐγγράφου τοῦ
1853, — εὐρίσκομεν καὶ εἰς διάφορα ἄλλα
ἐγγράφα τοῦ 1854, ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ τότε
Μητροπ. Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννικίου.

Αὗται εἶναι τέλος πάντων ἐν ὀλίγαις
γραμμαῖς αἱ γραπτὰ καὶ αἱ ἐκ πικραδόσεως
μαρτυρίαι περὶ τοῦ ἀειμνήστου τιτουλαρίου

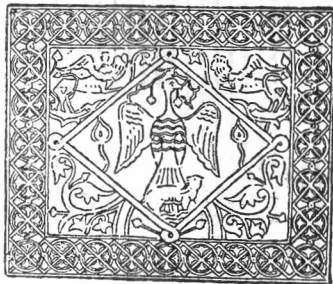
τούτου Ἐπισκόπου Ἀρίστης Γερασίου.

Γράφοντες λοιπὸν ἡμεῖς ὅσα ἐγράψαμεν
περὶ αὐτοῦ, δὲν ἔχομεν καὶ τὴν ἀξίωσιν ὅτι
ἐλύσαμε καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ζήτημα. Σκοπὸς
ἡμῶν ἦτο καὶ εἶναι, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀνασύ-
ρωμεν ὀλίγον τὸν πέπλον ὁ ὁποῖος κρατεῖ
τοῦτον εἰς τὴν λήθην εἰς τὴν ὁποίαν πρὸ
πολλοῦ περιέπεσεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δώσωμεν
τὴν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἐπὶ τὸ εἰδικώτερον
περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους, μὲ τὴν θερ-
μὴν πάντοτε παράκλησιν, ὅπως ἐπιληφθῶσι
τοῦ ζητήματος, καὶ φέρουσιν εἰς πέρας ὅ,τι
ἡμεῖς ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ μας δὲν καταρθώσαμεν
νὰ φέρωμεν.

Ἐν τέλει δὲ εὐχόμεθα, ὅπως ἐν καιρῷ
ὁ ἀείμνηστος οὗτος Ἱεράρχης ἐνταχθῇ εἰς
τὴν χορείαν τῶν ἐπιφανῶν καὶ ἐπιλέκτων τέ-
κνων τῆς Ἑπείρου, συμπεριληφθῇ δὲ κατό-
πιν καὶ εἰς τὰς σελίδας τῆς Ἱστορίας τῆς
Ἐκκλησίας Ἰωαννίνων εἰς τὴν ὁποίαν τε-
λευταίως καὶ ἀνήκειν, εὐλαβεῖας καὶ σεβα-
σμοῦ ἔνεκεν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ

Ἱεροῦς

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΑΓΑΡΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΡΟΥΛΗΣ

Ὁ Δημήτριος Μαρούλης (τοῦ Ἀναγνώστου) ὑπῆρξε φιλόσοφος, παιδαγωγὸς καὶ Ἐθνικὸς Κήρυξ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν παρὰ τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων κωμόπολιν Κατσικά τὸ 1840. Μετὰ τὸ σκολεῖον τῆς Κατσικᾶς ἐφοίτησεν εἰς τὴν Ζωσιμαίαν καὶ διακριθεὶς ἐν αὐτῇ ἐπὶ εὐφυΐᾳ καὶ μαθήσει ἐστάλη ὡς ὑπότροφος τῆς πόλεως εἰς τὴν Ριζαρείον Σχολήν. Εὐδοκίμως δὲ περατώσας τὰς ἐν αὐτῇ σπουδὰς του (1858—1863) ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν Σχολήν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Πρὶν ὅμως ἀποπερατώσῃ τὰς ἐν αὐτῇ σπουδὰς του ἐστάλη ὑπὸ τοῦ ἐκτιμῶντος αὐτὸν διὰ τὰ χαρίσματά του Διευθυντοῦ τῆς Ριζαρείου Σωκράτους Κολιάτσου, διδάσκαλος τῶν θρησκευτικῶν εἰς τὴν ἐν Σμύρνῃ λειτουργοῦσαν τότε Γερμανικὴν Εὐαγγελικὴν Σχολήν, σκοπὸν ἔχουσαν τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Μουσουλμάνους καὶ Ἰσραηλίτας· ἀλλὰ ὁ Μ. ἀναπτύξας εἰς τοὺς διευθύνοντας τὴν ματαιοπονίαν τῶν ἐπιδιώξεων των, καὶ ὑποστηρίξας παρ' αὐτοῖς τὴν ἰδέαν τῆς χρησιμοποιοῦσας τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ὡς ἐκπολιτιστικοῦ παράγοντος τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἐστάλη πρὸς περαιτέρω σπουδὰς εἰς Γερμανίαν, ἔνθα συνῆψε στενὰς σχέσεις καὶ κατέκτησε τὴν ἐκτίμησιν εὐρυτάτων Γερμανικῶν κύκλων τοὺς ὁποίους, ἀφθόνως κατόπιν, ἐχρησιμοποίησε κατὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ σταδιοδρομίαν του. Ἐπιδόθει εἰς τὴν Θεολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ τὰ παιδαγωγικὰ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας τὸ θέρος τοῦ 1869 διδάκτω τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης καὶ ἀμέσως ἐκλήθη εἰς τὴν διευθύνσιν τοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης, ὁπότεν τὸ ἐπόμενον ἔτος, ὡς ἐκ τῆς πρωτοβούλου καὶ ἀνακαινιστικῆς δράσεώς του, περιήλθεν εἰς διάστασιν πρὸς τοὺς διέποντας τὰ τῆς παιδείας εἰς Θεσ-

σαλονίκην καὶ κληθεὶς εἰς Σέρρας ἀνέλαβε τῷ 1870 τὴν διευθύνσιν τοῦ Ἀνωτάτου σχολείου (Σχολαρχεῖου).

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀρχίσει ὁ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Πανσλαυστικὸς ἀγὼν ὅστις κατέληξε διὰ τῆς, κατὰ τὸ 1872, ἀποσχίσεως τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικῶν Πατριαρχεῖον· ἦτο τότε σοβαρὸς ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς περὶ τῶν Σερρῶν βουλγαρικῆς πλημμύρας· (Ἴδε καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ Ἀθανασίου Παπαλουκά Εὐταξία τυποῦται ὡς χειρόγραφον, 1880) Μεγίστη δὲ ἡ ἀδιαφορία τῶν τε προκρίτων καὶ τῶν Μητροπόλεων. Ὁ Μαρούλης ὅμως, ὡς Ριζαρίτης ἠναγκάσθη νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἀμβωνα καὶ σὺν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Εὐαγγελίου νὰ θέξῃ καὶ τὴν Ἑθνικὴν ὀλιγωρίαν τῶν ὑπευθύνων, ὡς ἐκ τούτου κοτσαμπάσηδες καὶ Μητροπολίτες ἐπεχείρησαν ἐξόντωσιν τοῦ Μαρούλη διὰ ποικίλων διαβολῶν. Πρὶν δὲ συμπληρωθῇ διετία ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ καὶ νὰ ἰδρύσῃ τὸ 1872 τὰ Μαρούλεια διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων μετὰ οἰκοτροφείου εἰς τὰ ὁποῖα ἐφῆρμοσεν ὅλα τὰ νεώτερα ἐκπαιδευτικὰ συστήματα. Πλὴν τῶν παιδαγωγικῶν καὶ τῆς Γυμναστικῆς, ἅτινα ἐδίδασκεν ὁ ἴδιος, εἶχεν εἰσαγάγει τὴν διδασκαλίαν τῆς μουσικῆς, φωνητικῆς μὲ νότες καὶ ἐνόργανον μὲ βιολί καὶ χορόν, τὰς ἐκδρομὰς εἰς τὰ περὶ μὲ τραγοῦδια. Τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς ὁ ἴδιος ἐποιεῖτο ἐρμηνεῖαν τοῦ Εὐαγγελίου μὲ Ἑθνικὰς διδασκαλίας ἅς παρηκολούθει ἀκροατήριον πλεόν τῶν 300 πολιτῶν. Ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἀναμορφωτικοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔργου του συνεκρότησε καὶ διδασκαλικά συνέδρια· ὅλα ταῦτα παρήγον κατάπληξιν καὶ ἐκανονδάλιζον τοὺς Κοτσαμπάσηδες, μητροπολίτας, συλλόγους κλπ. οἵτινες ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τοῦ ἔργου τοῦ Μαρούλη τὸ

ὁποῖον διήρκεσε μέχρι τοῦ 1885. Οἱ Μαρουλισταὶ διδάσκαλοι (ἐν Ἑλλάδι ἰδρῦθη διδασκαλεῖον μόνον τὸ 1878) διασπαρέντες ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἦσαν περιζήτητοι διὰ τὴν ἀρτίαν καὶ Ἑθνικὴν αὐτῶν μόρφωσιν. Εὐτυχῶς εἰς τὴν κατὰ Μαρούλην καταφορὰν δὲν μετέσχον αἱ Τευρικαὶ ἀρχαὶ διότι εἶχεν ἀποκτήσει τὴν Γερμανικὴν ὑπηκοότητα.

Μαθηταὶ τοῦ Μαρούλη ὑπῆρξαν καὶ οἱ Γ. Σωτηριαδῆς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκός, Δέλιος κλπ. Οἱ Μαρούλαιοι διδάσκαλοι ἔφεραν ἀληθῆ ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν ἀνὰ τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀνεθεμελίω-

σαν ταύτην ἐπὶ τῶν δάσεων τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. Ὁ Μαρούλης, ἔγραψε καὶ διαφόρους διατριβάς περὶ τοῦ καταλληλοτέρου παιδαγωγικοῦ συστήματος ἐν Ἑλλάδι. Ἀξιανόγνωστος δὲ εἶναι μία τοιαύτη εἰς τὸ περιοδικὸν Πλάτων ἔτος 1888 τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἑλλ. Διδασκαλικοῦ Συλλόγου περιέχουσα πολλὰς καὶ πλουσίας σημειώσεις καὶ διὰ τὰ Ἑθνικὰ ζητήματα. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1892.

Γ. ΓΑΓΑΡΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Διάλεξις Ἀθ. Ἀργυροῦ ἐν Σέρραϊς τὴν 3 Ἀπριλ. 1938. Ἐκδοσις ἐφημερίδος « Ἐμπρόσ » τῶν Σεργῶν καὶ Φωνῆ τῆς Ἑπείρου Διβρίου 1892.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΜΟΥΛΕΓΕΝ Η ΜΑΝΝΑ ΜΟΥ...

Μοῦλεγεν ἡ μάνα μου :

γιέ μου μάθε γράμματα

γιέ μου μάθε γράμματα

μάθε κοντυλίσματα κ.ο.κ.

Κι ἐγὼ δὲν τὴν ἄκουσα

πιστικὸς ἐγίνηκα.

Χίλια πρόβατα ἔβουσα

κι' ἐβδομηνταδὺ σκυλιά.

Φλογερίτσα ν' ἔκοψα

ν' ἀπὸ κέδρο κι' ἀπὸ ἐλιά

κι' ἀπὸ κόκκινη μηλιά.

Κάθε πέτρα τὴ λαλῶ,

κάθε κάστρο κούγεται.

Τ' ἄκουσε ἡ γουμένισα

κι' ἡ κυρὰ βασίλισσα :

— Ποιὸς εἶν' κεῖνος ποὺ λαλεῖ :

— Εἶν' ὁ γιὸς τῆς ὀρφανῆς.

— Σῦρε φέрте τον ἐδῶ

νὰ λαλή σὺς πόρτες μας

καὶ στὰ παραθύρια μας,

νὰ ξυπνάη τὶς βάνιες μας

καὶ τὶς βαγιοποῦλες μας,

νὰ σηκώνωνται ταχιά

νὰ κουφίζον τὰ ψωμιά.

Κόφτουν μῆλο ἀπὸ μηλιά

καὶ μερώνουν τὰ παιδιά.

(Περιστέρι—Παγωνίου)

Συλλογὴ Χριστοφ. Μηλιώνη

ΑΧ. BANTZIOY

ΑΡΙΣΤΙΠΠΟΣ ΚΟΥΣΙΔΗΣ

Πολλοὶ ἴσως ἀγνοοῦν τὸ Ζαγόριον, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε εἶχεν ἀποκληθῆ «πνευματικὴ τῆς Ἑπείρου Ἀκρόπολις», ἀλλ' ὀλίγοι γνωρίζουν, διατὶ ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸ ἡ τιμητικὴ αὐτῇ προσωνομία. Αἱ φυσικαὶ του καλλοναί, τὸ γήινον ἀνάγλυφόν του, ἡ μαγευτικὴ ἐναλλαγὴ τῆς φύσεως ἀνήκουν εἰς τοὺς φυσιολάτρας καὶ τοὺς ὥραιολάτρας. Ἄλλ' ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ κίνησις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαράτου δουλείας ἀνῆκει εἰς τοὺς ἐνδιατρίβοντας περὶ τὸν πραγματικόν του πολιτισμόν. Πολλοὶς τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν Ἱεροφάντας παρήγαγε κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα ἡ Ἑπείρος καὶ ἰδιαίτερος τὸ Ζαγόριον.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀντιοδόσεως τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου ὑπερέχει ἡ ἄλλοτε πρωτεύουσά του, τὸ ὥραϊον Τσεπέλοβον, τὸ χωρίον τῆς γεννήσεώς μου. Ἦτο ἄλλοτε ἡ ἔδρα τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τοῦ Ζαγορίου, τοῦ ὁποίου τὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατακτητῶν καὶ τῶν ψευδελλήνων ἐγκληματικῶν προδοτῶν δημιουργηθέντα ἐρείπια προξenoῦν τὴν φρικιαστικὴν εἰκόνα πεπτωκότος μεγαλείου. Ἦτο μία μικρὰ μαγευτικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ πόλις. Οἱ πολλοὶ καὶ μεγάλοι ἐθνικοὶ εὐεργέται του, συνετέλεσαν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ νὰ διατηρήσουν σχολεῖα ἀξιόλογα, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν ὑποτροφιῶν ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ καὶ τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ ἀειμνήστου εὐεργέτου Ἀναστ. Τσοῦφλη νὰ ἀναδειχθοῦν διδάσκαλοι καὶ ἐπιστήμονες φήμης πανελληνίου.

Εἰς αὐτὸ ἐγεννήθη τὸ 1868 ἕνας κολοσσὸς τῆς Ἐπιστήμης ἐκ γονέων πλουσίων, πιστῶς ἐχομένων εἰς τὰ πάτρια καὶ τὰς εὐαγγελικὰς ἀρχάς, ὁ ἀείμνηστος Ἀρί-

στιππος Κουσίδης, Ἑλλην Μηχανικός, καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου. Ἐκ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς ἀπεφοίτησεν ἐπὶ τῆς Γυμνασιαρχίας τοῦ σοφοῦ Γυμνασιάρχου ἐκ Μονοδενδρίου Μ. Πανταζῆ ἀριστεύσας καὶ εἶτα ἐνεγράφη εἰς τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον, ἐξ οὗ ἀπεφοίτησε πάλιν ἀριστεύσας. Τοσαύτην ἐπέδειξε μεγαλοφυΐαν καὶ ἐπίδοσιν, ὥστε μετὰ ὀκτῶ μηνῶν προπαρασκευὴν προσήλθεν εἰς τὴν Ἀνωτάτην Πολυτεχνικὴν Σχολὴν τῆς Ζυρίχης καὶ δούς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις ἐν αὐτῇ, λόγῳ τῆς ἀριτίας μορφώσεώς του καὶ λόγῳ τῆς τελείας γνώσεως τῆς Γερμανικῆς κατετάχθη εἰς τὴν Γ' τάξιν κερδίσας πέντε ὁλοκλήρους ἐξαμηνίας, ὁπόθεν ἀπεφοίτησεν ἀριστεύσας.

Τῇ ὑποδείξει τῆς Σχολῆς ταύτης προσελήφθη ὡς Μηχανικός εἰς τὸ ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1897 ἐγκαταλείψας τὴν θύσιν ἐκείνην κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μετέσχεν ὡς ἐθελοντῆς ἀπλοῦς στρατιώτης κατὰ τὴν ἀτυχῇ ἐκείνην ἐκστρατεῖαν. Ἀποδημήσας πάλιν εἰργάσθη εἰς τὰ Δημόσια Ἔργα τῆς Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Αἰγύπτου, ἔνθα μάλιστα ἔλαβε σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ Νειλοφράκτου τοῦ Ἀσουαν μετ' ἔδραν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐξέδιδε γαλλιστὶ τὸ περιοπούδαστον περιοδικόν «περὶ γεφυροποιίας», διὰ τὴν ὁποῖαν ἔταμε νέαν ὁδόν.

Εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 12—13 μετέσχεν ὡς ὑπολοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ. Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐγένετο ἀντικείμενον θαυμασμοῦ. Τὸν συνηντήσαμεν τότε εἰς Φιλιππιάδα καὶ εἰς ἀδιάκριτον ἐρώτησίν μας : Τώρα γιὰ ποῦ

κατευθύνεσθε : «Όπου με διατάξη ή Πα-
τρίς, μοῦ ἀπήντησε, διότι εἰς αὐτήν ἀνήκω». Μετέσχεν ἐπίσης εἰς τὴν ἀπελευθερωτικὴν
κίνησιν τῆς Β. Ἡπειροῦ, φίλιτος ὢν τοῦ
Χριστάκη Ζωγράφου καὶ Σπυρο—Μήλιου.
Ὡς διευθυντὴς δὲ τῶν Δημοσίων ἔργων
ἐν Ἡπειρῷ ἔθηκε τὰς βάσεις τοῦ Συγκοι-
νωριακοῦ δικτύου, διερρῦθιμισε τὴν κεν-
τρικὴν πλατεῖαν, ἀρχίσας τὴν κατασκευὴν
τῶν ὁδῶν Ἰωαννίνων, Ἡγουμενίτσας,
Ζαγορίου καὶ κατασκευάσας ἑκατοντάδας
γεφυρῶν καὶ ἄλλων τεχνικῶν ἔργων καὶ
ἀνακαινίσας τὴν ὁδοστρωσίαν τῆς πόλεως.
Εἶτα διωρίσθη Διευθυντὴς τῶν Τ.Τ.Τ.

Καὶ πάντοτε μὲν ἰδίᾳ δὲ τότε καταλα-
βὼν δημοσίαν θέσιν ἐνόησεν ὅτι ἔπρεπε
νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀπόλυτον δικαιοσύνην
καὶ αὐστηρὰν τήρησιν τοῦ καθήκοντος.
Ἐνόμισε ὅτι ἡ πᾶσαν Κρατικὴν ὑπηρε-
σίαν διέπυσα γραμμὴ εἶναι ἡ δικαιοσύ-
νη, μακρὰν τῆς πολιτικῆς.

Κάποτε δ' Ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας,
ἐκ τῶν ἰσχυρῶν, διὰ σημειώματός του
ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν παραμονὴν εἰς
Ἀθήνας πολιτικοῦ του φίλου, ἀνωτέρου
ἐπαλλήλου τῶν Τ.Τ.Τ., τοποθετηθέντος
εἰς Β. Ἑλλάδα μὲ τὴν παράκλησιν (;)
ὅμως νὰ λαμβάνῃ τὸ ἐπίδομα τῆς Β. Ἑλ-
λάδος παραμένων εἰς Ἀθήνας. Ὁ Κοι-
σίδης ἀντὶ ἐγγράφου ἀποσπάσεως ὑπέβα-
λε τὴν παραίτησίν του, προυθέσας ὅτι
ἡ Δικαιοσύνη εἶναι Δικαιοσύνη.

Διωρίσθη ἔπειτα εἰς τὸ Μετσόβειον
Πολυτεχνεῖον ὡς καθηγητῆς τῆς Ἐφηρ-
μοσμένης Μηχανικῆς, ὅπου ἐπὶ ἄρκετὰ ἔτη
ἐδίδασκεν ἑκάστας τὸν ἀπεριόριστον σεβα-
σμὸν τῶν σπουδαστῶν διὰ τὴν ἐπιστημο-
νικὴν του ἐμβρίθειαν καὶ τὴν εὐθύτητα
τοῦ χαρακτῆρος του. Πολλοὶ παλαιοὶ μα-
θηταὶ του, ἤδη τῆς καθεστηκυίας ἡλικίας
μετὰ σεβασμοῦ ἀναφέρουν τὸ ὄνομά του.
Μέγας ἐπιστήμων, Δίκαιος ἄνθρωπος.
Ἡ Δικαιοσύνη ἦτο ὁ φωτοστέφανος,
ὁ ὁποῖος τὸν ἐστεφάνωσε κατὰ τὴν εὐ-
γενὴ σταδιοδρομίαν.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1917 ἠναγκάσθη νὰ
παραιτηθῇ τῆς θέσεώς του καὶ ν' ἀκολου-
θήσῃ μετ' ἄλλων τὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν
εἰς Δουκέρνην. Ἐπανελθὼν τὸ 1923 δὲν
ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐργασθῇ ἐξαντληθεὶς ἐκ

τῶν ταλαιπωριῶν καὶ ἔνεκα παθήσεως
τῶν ὀφθαλμῶν του ἐξ ὑπερκοπώσεως.

Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα χειριζό-
μενος ἄριστα τὰς τέσσαρας κυρίας εὐρωπαϊ-
κὰς γλώσσας, ὡς καὶ τὴν Ἀραβικὴν καὶ
Τουρκικὴν, ἐξέδωκε συγγράμματα ἐπιστη-
μονικά, φιλοσοφικά, πολιτικά, διδακτορι-
κὰς διατριβάς κτλ. Γερμανιστί, Γαλλιστί,
Ἀγγλιστί, Ἑλληνιστί. Ἀσχοληθεὶς ἰδιαι-
τέρως ἐκ βαθείας εὐσεβείας εἰς τὴν Θεολο-
γίαν συνέγραψε Γερμανιστί μεταξὺ ἄλλων
καὶ τὸ «οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ καὶ ἡμεῖς»,
τοῦ ὁποῖου ἐπιτομὴν ἐδώρησε πρὸς ἔκδο-
σιν εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις Θερησκευτικὴν
Ἀδελφότητα «Ἅγιος Κοσμάς», ὡς καὶ τὸ
ἔργον «Ἀποδείξεις περὶ Ὑπάρξεως Θεοῦ»,
οὗ ἐπιτομὴν ἐξέδωκεν ὁ Οἶκος Ἐλευθε-
ρουδάκη εἰς τὰς Ἐπιφυλλίδας μὲ τὸν τί-
τλον «Θεὸς καὶ ἐπιστήμη».

Τὸ 1926 ὑποδειχθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑλληνι-
κῆς Κυβερνήσεως προσελήφθη ὡς σύμ-
βουλος τοῦ Ρας—Τάφφαρι τῆς Ἀβυσσινίας
κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς σιδηροδρομι-
κῆς γραμμῆς Ἀδδῖς—Ἀμπέμπα—Τσιμπου-
τί. Ἐκεῖ ἐλκύσας τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ
τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Ρας—Τάφφαρι ἐργάσθη
ἐπὶ ἐξάμηνον ἀποσταλεὶς εἶτα ἐπὶ διπλωμα-
τικῇ ἐμπιστευτικῇ ἀποστολῇ εἰς Παρισίους
ἐνθα ἔμεινεν ἐπὶ ἔτος περίπου. Ἐπανελθὼν
ὅμως ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἔνεκα ἀν-
τιδράσεων Ἐταιρειῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν
κρατῶν παρὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Νεγκούς
δι' ἀνανέωσιν τῆς συμβάσεως.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνέλαβεν
ὡς ἀνάδοχος τῆς Ἑλληνικῆς Ἡλεκτρικῆς
Ἐταιρίας τὴν μελέτην καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ
Ἡλεκτροφωτισμοῦ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων,
ἡ ὁποία πολλὰ ὀφείλει εἰς αὐτὸν διὰ τοῦτο.
Τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ζωῆς του διήνυ-
σεν ἰδιωτεύων, διαμένων ἐναλλάξ ἐν Ἑλλά-
δι καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ 1937 ἀπέθανεν
αἰφνιδίως ἐν τῷ ξενοδοχείῳ «Μετρόπολες»
τῆς Τεργέστης.

Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἁλ-
λὰ καὶ πρὸς πᾶν ὅ,τι Ἑλληνικὸν τόσον
κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καὶ κατὰ τὴν
ἐν Εὐρώπῃ διαμονὴν του ἦτο ἀνωτέρα
πάσης περιγραφῆς. Πολλὰ ὀφείλουν εἰς
αὐτὸν οἱ ἐν Γερμανίᾳ διαβιῶντες Ἕλλη-
νες, ζητοῦντες τὴν ὑποστήριξίν του λόγῳ

τῆς μεγάλης ἐκτιμήσεως καὶ ἐπιρροῆς, ἥς ἐτύγγανε παρὰ τῷ σπουδαίῳ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ τῆς Εὐρώπης. Τὸ μελίχιον τοῦ χαρακτήρος του, ἡ χριστιανικὴ ἀγωγή, ἡ λεπτότης τῶν αἰσθημάτων του, ἡ εὐαγγελικὴ πρὸς πάντας ἀγάπη του, ἡ εἰλικρίνεια, ἡ ἀλήθεια καὶ μόνη ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Καὶ ἐπὶ τῆς σημαίας τῆς μακρᾶς ἐπιστημονικῆς σταδιοδρομίας εἶχεν ἐγγεγραμμένας τὰς λέξεις « Ἀρετὴ, Δίκαιον, Δικαιοσύνη ». Ἡ βαθεῖα μελέτη του περὶ τῆς θεωρίας τοῦ Αἰνστάιν, ἡ ὁποία ἔταμε νέαν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀνωτέραν φιλοσοφίαν, καταδεικνύουν τὴν ἀκαταγώνιστον δύναμιν του εἰς μνήμην καὶ πρὸ παντὸς εἰς βαθεῖαν κρίσιν.

*

Θ ρ η σ κ ε ῖ α καὶ ἐ π ι σ τ ῆ μ η .
Οἷα ἀρμονία ἐπικρατεῖ ἐν τῷ οὐρανίῳ στερεώματι, ὅτε γλαυκὸς καὶ διανυγῆς ἀπλοῦται ὑπὲρ τὸν αἰθέρα ὁ μανδύας, οἱ ἀστέρες φρουροὶ ἀφανῶν ἀνακτόρων τοῦ Θεοῦ βραδέως καὶ δι' ἀνίσου ταχύτητος βαίνουσιν, ὁ δὲ Γαλαξίας καίων ὥς πολυέλαιος ῥίπτει τὸ λανθάνον αὐτοῦ φῶς ἐνώπιον τοῦ προσώπου τοῦ Ὑψίστου, τοιαύτη ἀρμονία ἐπικρατεῖ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκείνῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἴστανται ἀληθεῖς ἐπιστήμονες, βαθεῖς καὶ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀρε-

τῆς ὑπηρεταί, ἄγγελοι εἰρήνης, ἄγγελοι ἀγάπης, ἄγγελοι ἀνεξικακίας, εὐαγγελιζόμενοι τὴν εἰρήνην, εὐαγγελιζόμενοι τὰ ἀγαθὰ.

Ταῦτα ὀνειρευόμενος ὁ γνήσιος καὶ Χριστιανὸς ἐπιστήμων Κουσιδης, μία μεγάλη, ἀλλὰ λησμονημένη ἐπιστημονικὴ φυσιογνωμία καὶ καθηγητικὴ τοῦ Πολυτεχνείου κορυφή, πρὸ 20ετίας ἀνέλαβε νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὸ Χριστιανικὸν κόμμα, ἀλλ' ἀπέτυχε.

Δὲν ἐκέρδιζε πολλὰ, ἀλλ' ὅ,τι ἐκέρδιζε, τὰ διέθετε ζῶν ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν σχολῶν καὶ διαφόρων ἄλλων βοηθειῶν, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὸν θάνατόν του ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται. Τὰ ὀλίγα, τὰ ὁποῖα ἐν τέλει διέθεσε, προήρχοντο ἀπὸ τῆς καθηγητικῆς ἔδρας, ἦσαν ὅμως τόσα, ὅσα ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδείξουν μίαν φιλόφρονον καρδίαν. Τὸ Πολυτεχνεῖόν μας ἐκτιμῶν τὴν σοφίαν του καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν του κατάρτισιν, ἀνήρτησε τὴν εἰκόνα του μεταξὺ τῶν εἰκόνων τῶν μεγάλων σοφῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι τὸ ἐκλεῖσαν, ἡ δὲ ἰδιαίτερα του πατρὸς, τὴν ὁποίαν εὐηργέτησε, τὸ Τσεπέλοβον, ἀνέγραψε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν στίλβην τῶν σοφῶν τοῦ Ἐπιστημόνων καὶ τῶν Ἐθνικῶν Εἰσεργετῶν. Σεβαστὸν χρηματικὸν ποσὸν διέθεσε καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀδδῆς—Ἀμπέμπα, διότι εἰργάσθη ἐκεῖ καὶ ἐκέρδισεν ἀπ' ἐκεῖ.

ΑΧΙΛΛ. ΒΑΝΤΖΙΟΣ

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου--Μηχανικού

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΤΑ ΔΑΣΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Κατά τη μεταβατική περίοδο από την άπελευθέρωση
μέχρι τη συγχώνευσή της με την Παλαιά Ἑλλάδα

Πέφτοντας τὰ Γιάννενα τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1913 ἐσήμαναν καὶ τὴν ὀλοκληρωτὴ κατὰληψη τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατό. Ὡστόσο ἡ συγχώνευσή τῶν Νέων χωρῶν, μετὰ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα, δὲν ἐγένε ταυτόχρονα μετὰ τὴ στρατιωτικὴν κατάληψη, οὔτε καν μετὰ τὴν υπογραφή τῆς Συνθήκης Εἰρήνης, ἀλλὰ πολὺ ἀργότερα καὶ βαθμιαίᾳ. Ἀπὸ δασικὴ ἀποψη ἡ συγχώνευσή κηρύχθηκε μετὰ τὸ Β.Δ. πὺν δημοσιεύθηκε στὶς 4 Ἰουλίου 1915. Μετὰ τὸ διάταγμα αὐτὸ ἐγένε ἐπέκτασις ὧν τῶν δασικῶν διατάξεων πὺν ἴσχυαν στὴν Π. Ἑλλάδα καὶ στὶς Ν. Χῶρες, ἔξω ἀπὸ τὶς φορολογικὰς. Καὶ πάλι ὅμως ἡ ἐπέκτασις αὐτὴ δὲν εἶχε οὐσιαστικὸν, ἀλλὰ μόνον νομικὸν χαρακτῆρα. Γιὰ νὰ πάρῃ ἡ συγχώνευσή οὐσιαστικὸν περιεχόμενον, χρειάστηκε νὰ ἐκδοθῇ στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1915 ὁ Ν. 699 «περὶ ὁργανώσεως τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας εἰς τὰς «Νέας Χώρας» καὶ στὶς 23 Δεκεμβρίου 1915 τὸ Β.Δ. «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ Ν. 699» γιὰ νὰ μὴ δριστικὰ καὶ οὐσιαστικά, ἡ διοίκησις, διαχείρισις, ὁργάνωσις κλπ. τῶν δασῶν τῆς Ἡπείρου κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιον νομοθετικὸν, διοικητικὸν κλπ. καθεστῶς, πὺν ἴσχυε στὴν Π. Ἑλλάδα καὶ μόνον προκειμένου γιὰ τὶς φορολογικὰς διατάξεις ἐξακολούθησε νὰ γίνεται διάκρισις. Ὡστε, μόλις μπαίνοντας τὸ 1916 ἡ διοίκησις, διαχείρισις κλπ. τῶν δασῶν στὴν Ἡπειρὸν, ἄρχισε νὰ γίνεται ὁμοιόμορφα μετὰ τὶς ἄλλες περιφέρειες τοῦ Κράτους, ἀν καὶ ὁ ἴδιος νόμος ἐγένε ἀφορητὴ νὰ δημοσιευθῇ ἑνας τέτοιος σῆλος, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἀπὸ ἀποψη ἰδιοκτησιακῆ

καὶ ἀστικῶν δικαιωμάτων γενικά, πὺν χρειάστηκε νὰ περάσουν, σὲ ἀγῶνες, ἐκδικάσεις καὶ ἔξοδα, 15 ὀλόκληρα χρόνια, γιὰ νὰ μὴ μιὰ πραγματικὴ σειρὰ καὶ τάξις στὴ διαχείρισή καὶ στὴ διοίκησις τῶν δασῶν τῶν Νέων Χωρῶν.

Τὸ ζήτημα ἰδιοκτησίας

Μετὰ τὸν Ν. 699 τοῦ 1915 δημιουργήθηκε ἀνῶφελε τὸ ζήτημα ἰδιοκτησίας τῶν δασῶν τῶν νέων χωρῶν πὺν στὸ ἄρθρον τοῦ 7 ὥριζε τὰ ἑξῆς :

«Μέχρις ὁριστικοῦ διακανονισμοῦ τῶν σχέσεων ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν δασῶν τῶν νέων χωρῶν, δύναται νὰ ἐπιτραπῇ πῶς ἐπὶ ἀμφισβητουμένων δασῶν καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ διεκδικούντος αὐτὰ νομῶς ἢ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐλκόντος δικαιώματα, φόρος ὡς ἐπὶ ἰδιωτικοῦ δάσους, εἴτε ἐπὶ παρακαταθήκῃ τῆς διαφοράς τῶν δασικῶν δικαιωμάτων, εἴτε ἐπὶ παροχῇ ἀξιοχρέου πρόσωπικῆς ἢ κτηματικῆς ἐγγυήσεως».

Μετὰ τὴν διάταξιν αὐτὴν, ὅσα δάση δὲν χαρακτηρίστηκαν μιὰ κι' ὅξω δημόσια, μὴτὰν στὴν κατηγορίαν τῶν ἀμφισβητουμένων καὶ πληρῶν τὰ προϊόντα τῆς παραγωγῆς τους, διπλὸ φόρο, πὺν εἶναι ἴσος μετὰ ἑνα μίσθωμα προκειμένου γιὰ προϊόντα πὺν παράγονται σὲ δημόσια δάση δίχως δημοπρασίαν. Καὶ καθὼς τὴν ἐπομένη μετὰ τῆς συγχώνευσής τῶν νέων χωρῶν ἢ τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου 699 δὲν ἦταν μπορετὸ νὰ διακανονισθῇ δριστικὰ τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων ἰδιοκτησίας τῶν δασῶν τῶν νέων χωρῶν, φερικά, ὅλα τὰ ἰδιωτικά,

κοινοτικά και άλλα δάση, χαρακτηρίστηκαν αμφισβητούμενα και άρχισε έτσι ένας αγώνας άνωφελεφτος, για την αναγνώρισή τους, ως ιδιωτικών, κοινοτικών κλπ.

Ἡ Σύμβαση τῆς 1/14 Νοεμβρίου 1913

Λέγω πὼς άρχισε ένας άγώνας άνωφελεφτος και για τὸ Δημόσιο και για τοὺς δασοϊδιοκτῆτες, πὸν σάν άποτέλεσμα εἶχε τῇ ζημιὰ και τῶν ἰδιων τῶν δασῶν και τῆς δασικῆς οἰκονομίας, γιατί Σύμβαση με χρονολογία 1/14 Νοεμβρίου 1913 προσαρτημένη στή Συνθήκη εἰρήνης τοῦ 1913 ανάμεσα Ἑλλάδα και Τουρκία, ἔπαιρνε πρόνοια, για τὸ ἀδιατάρακτο πέραςμα ἀπὸ τὸ ἀστικό ὠθωμανικό καθεστῶς, στὸ ἑλληνικό και για τὸ σεβασμὸ ἀπὸ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ δημόσιου, ὅλων τῶν ἀστικῶν και ἰδιοκτησιακῶν γενικὰ δικαιωμάτων, πὸν εἶχαν δημιουργηθεῖ με βάση τὴν ὠθωμανική Νομοθεσία, τις ἀποφάσεις τῶν ὠθωμανικῶν δικαστήριων, τις ἐνοχικές σχέσεις κατὰ τὸ ὠθωμανικό δίκαιο, τοὺς τίτλους τῶν ἐπίσημων ὠθωμανικῶν Ἀρχῶν κλπ.

Νὰ ἀκριβῶς τί ὥριζε ἡ Σύμβαση τῆς 1/14—11—1913 :

1. Ὅλα τὰ δικαιώματα πὸν ἔχουν οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὸ ὠθωμανικό Κράτος, μέχρι τῇ μέρα τῆς κατάληψης ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τῶν χωρῶν πὸν τῆς ἐκχωροῦνται ἀπὸ τὴν Τουρκία, οἱ δικαστικές ἀποφάσεις και οἱ ἐπίσημοι τίτλοι, πὸν ἔχουν ἐκδοθῇ ἀπὸ τις ἀρμόδιες ὠθωμανικές Ἀρχές, θὰ εἶναι σεβαστά και ἀπαράβιαστα (άρθρ. 5 τῆς Συμβάσεως).
2. Τὰ ἰδιαίτερα κτήματα πὸν ἀνήκουν στὸν Σουλτάνο και στὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς δυναστείας, θὰ ἀναγνωρισθοῦν ὡς ἰδιοκτησία τους και θὰ εἶναι σεβαστά. Ὁ Σουλτάνος και τὰ μέλη τῆς δυναστείας ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τὰ νοικιάζουν ἢ και νὰ τὰ πωλήσουν με πλεονεκτήματα.
3. Ὅσα βακούφια, ἰδζαρεϊ—βαχιδέ, ἰδζαρετεϊν, Μουκαταά (και ἄν ἀκόμα εἶναι μαξπουτά), Μουλχακά, ἢ Μουστενσά, βρίσκονται στὶς ἐκχωρούμενες χώρες, θὰ εἶναι σεβαστά, ὅπως

ἦσαν δυνάμει τῶν ὠθωμανικῶν νόμων. Ἡ διοίκησή τους θὰ γίνεται ἀπὸ τις μουσουλμανικές Κοινότητες, οἱ ὁποῖες παίρνουν τὴν ὑποχρέωση νὰ σεβασθοῦν τὰ δικαιώματα τῶν μουτεβεληδων και γαλρεδάρεδων.

4. Οἱ ἰδies Κοινότητες, θὰ ἔχουν τὴ διαχείριση πάνω σὲ ὅλα τὰ ἀκίνητα, βακουφικά κτήματα ἀστικά ἢ ἀγροτικά Μαζπουτά, ἢ Μουρχακά, ὅσα βρίσκονται στὶς χώρες πὸν ἐκχωροῦνται στὴν Ἑλλάδα και πὸν οἱ πρόσοδοι τους ἀνήκουν σὲ εὐαγῇ και φιλανθρωπικά ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα βρίσκονται στὴν Τουρκία, μέχρις ὅτου τὰ κτήματα ἐκποιήθουν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τοῦ Ἰβκαφίου. Τὸ Ὑπουργεῖο παίρνει τὴν ὑποχρέωση νὰ σεβασθῇ τὰ δικαιώματα πάνω στὰ βακούφια (ἐβκάφια) τῶν Γαλρεδάρεδων.
5. Τὸ βακουφικό καθεστῶς δὲν μπορεῖ νὰ τροποποιηθῇ, παρὰ ὕστερα ἀπὸ δίκαιη ἀποζημίωση.
6. Ἐάν ἐξατίας τῆς κατάργησης τῆς βακουφικῆς δεκάτης, ὠρισμένοι Τεκέδες, Τεμένη, Μενδρεσέδες, ἢ ἄλλα καθιδρύματα, πὸν βρίσκονται στὶς χώρες πὸν ἐκχωροῦνται στὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔχουν στὸ μέλλον ἀρκετὰ οἰσοδήματα, για νὰ συντηρηθοῦν, ἢ ἑλληνική κυβέρνησις, παίρνει ἀπάνω της τὴν ὑποχρέωση νὰ τοὺς χορηγῇ τις ἀναγκαῖες ἐπιχορηγήσεις για τὴ συντήρησή τους.

Τὰ δάση τῆς Θεσσαλίας και Ν. Ἀρτας

Αὐτὰ ὥριζε ἡ Σύμβαση τῆς 1/14—11—1913. Θὰ εἶχε σήμερα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον μιὰ ἐρευνα για νὰ βρεθῇ ποιά και πόσης ἐκτασης κτήματα, ἀστικά και ἀγροτικά, ἔμπαιναν κάτω ἀπὸ τις προστατευτικές αὐτὲς διατάξεις, και ποιά ἦταν ἡ κατοπινὴ τύχη τους. Γιατί οἱ ἀνώμαλοι χρόνοι πὸν ἀκολούθησαν, ἔδωσαν, ἀπὸ τῇ μιὰ, εὐκαιρία για κάθε λογῆς καταπατήσεις σὲ ἰδιώτες κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπέτρεψαν στὴν ἑλληνική κυβέρνησι, νὰ μὴ δεῖξει τὸν πρεπούμενο σεβασμὸ στὶς συμβατικές υποχρεώσεις της. Ἀνάμεσα στὶς τελευταῖες ἦταν κι' αὐτὲς πὸν ἀφοροῦσαν δικαιώματα χωρικῶν και κοινοτήτων πάνω σὲ δάση,

Ἡ τακτικὴ αὐτὴ, εἶχε γίνεи ἄλλωστε, παράδοση στὴ δασικὴ πολιτικὴ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἐνα ἀπὸ τὰ πρῶτα Νομοθετικὰ Διατάγματα τοῦ Ὄθωνα, ἦταν τὸ «περὶ ἰδιωτικῶν δασῶν» τοῦ 1836. Σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ Δῆμα ἀναγνωρίζον-
τουςαν ὡς ἰδιωτικὰ μόνο ἐκεῖνα τὰ δάση, ποὺ βρισκόντουσαν μέσα στὰ ἐξακριβωμέ-
να καὶ ἀναμφισβήτητα ὄρια ἰδιωτικῶν χω-
ριῶν (τσεφλικίων) καὶ σχηματίζαν ἀναγ-
καῖο καὶ φυσικὸ συστατικὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ
κτήματος (τσεφλικιοῦ).

Γιὰ τὴν ἀναγνώριση ὅλων τῶν ἄλλων
δασῶν, ὁ Νόμος, ζητοῦσε τέτοιους τίτλους
καὶ εἰσοτίας λογῆς ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα,
ποὺ ἰσοδυναμοῦσε μὲ ἀρνηση κάθε νόμιμου
δικαιώματος. Ἔτσι στὴν Π. Ἑλλάδα δὲν
ἀναγνωρίστηκαν σὰν ἰδιωτικὰ, δάση ποὺ
στὴν ἐποχὴ τοῦ τουρκικοῦ, ἦταν ἀγορα-
σμένα ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ χω-
ριοῦ γιὰ τὴν ξύλευσίν τους, εἴτε ἦταν ἀφι-
μένα σὰν μπαλταλίκια ἀπὸ τὸ ὀθωμανικὸ
Δημόσιο, σὰ χωριά, γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ.
Τὸ νεοσύστατο ἑλληνικὸ Κράτος δὲν εἶχε
στὸ κάτω-κάτω, καμιά συμβατικὴ ὑπο-
χρέωση νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὰ τὰ δικαιώ-
ματα, ποὺ πηγὴ τους εἶχαν τὸν ὀθωμανικὸ
νόμο περὶ γαιῶν, μιὰ καὶ ἡ ἀπελευθέρωση
ἔγινε μὲ Ἐπανάσταση, καὶ ἡ Ἐπανάσταση
ἀπὸ τὰ πρῶτα της χρόνια κήρυξε ὅλα τὰ
τσιφλίκια καὶ ὅλα τὰ κτήματα ποὺ εἶχε τὸ
τουρκικὸ Δημόσιο, ἐθνικῆς γῆς. Ἡ
ἱστορία τῆς ἐθνικῆς γῆς τῶν
ἐθνικῶν κτημάτων, ποὺ βάσταξε
ἀπὸ τὴν κήρυξη τῆς Ἐπανάστασης μέχρι
τὰ 1871 εἶναι γνωστὴ, ὅπως εἶναι γνωστὸ
πόσο ταλαιπώρησε ἡ λύση τοῦ μεγάλου
αὐτοῦ ζητήματος τὴν ἑλληνικὴ γεωργία
καὶ πόσο τὴν πτωχοποίησε, μάλιστα στὰ
πρῶτα της βήματα. Ὅμως ὁ Νόμος ΥΛΑ'
τοῦ 1871 ἔκαμε ἐξαίρεση γιὰ τὰ δάση, ποὺ
ἔτσι, αὐτὰ, ἔμειναν δημόσια καὶ οὔτε δια-
νεμήθηκαν στοὺς χωρικοὺς, οὔτε δόθηκαν
στὰ χωριά ἀδιανέμητα, ἢ στοὺς δήμους,
σὰν ἰδιοκτησίαν τους. (Ὁ θεσμὸς τῆς Κοι-
νότητος δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα).

Διαφορετικὸ εἶναι ὅμως τὸ ζήτημα μὲ
τὰ δάση τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Νομοῦ
Ἄρτας, τῶν χωρῶν δηλ. ποὺ παραχωρή-
θηκαν στὴν Ἑλλάδα 10 χρόνια ὑστερότερα

ἀπὸ τότε ποὺ τὸ πολυθρύλητο ζήτημα τῶν
ἐθνικῶν κτημάτων, ἔπαιρνε τὴν ὀριστικὴν
λύση του στὴν Παλιὰ Ἑλλάδα. Μὲ τὴν εἰ-
δικὴ Σύμβαση τοῦ 1881 ἡ ἑλληνικὴ Κυ-
βέρνηση ἔπαιρνε τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀνα-
γνωρίσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας πάνω
σ' ὅλα τὰ ἀγροτικὰ κτήματα, λιβάδια, βο-
σκοτόπους, δάση καὶ κάθε εἶδος γαῖες καὶ
ἀκίνητα ποὺ κατεῖχαν εἴτε ἰδιῶτες, εἴτε
νομικὰ πρόσωπα, δηλ. χωριά (Κοινότητες),
Μοναστήρια, Τζαμιά, Σχολεῖα καὶ ἄλλα
εὐαγῆ ἢ ἀγαθοεργὰ καθιδρύματα «δυνάμει
φιρμανίων, χοτζετιῶν, ταπιῶν καὶ ἄλλων
τιτλῶν, ἢ δυνάμει τῶν ὀθωμανικῶν νό-
μων» (ἀρθρ. 4 τῆς Συμβάσεως).

Στὴ Σύμβαση Κωσταντινουπόλεως τῆς
24)5)1883 προσαρτήθηκε Πίνακας ὅπου
ἀναγραφῆκανε ὅλες αὐτὲς οἱ ἰδιοκτησίες ποὺ
περιλαμβάνόντουσαν στοὺς Καζάδες (Νο-
μοὺς) τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἄρτας, ποὺ
ἐκχωρήθηκαν στὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν
Τουρκία. Σύμφωνα μὲ τὸν πίνακα αὐτόν,
τὰ δάση ποὺ βρισκόντουσαν στοὺς Καζάδες
Ἄρτας, Ἀσπροπόταμου καὶ Μετσόβου
ἀνέβαιναν σὲ 120.000 τουρκικὰ στρέμματα.

Νὰ πῶς, τὸ καθεστῶς τῆς δουλοπαροι-
κίας, ἔγινε στὴ Θεσσαλία «σεβαστό», ἀπὸ
τὸ ἑλληνικὸ Κράτος. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο
ἀναγνωρίστηκαν τὰ ἰδιοκτησιακὰ δικαιώ-
ματα ποὺ εἶχαν πάνω σὲ δάση, διάφορα
φυσικὰ καὶ νομικὰ πρόσωπα, τεκέδες, τζα-
μιά, μενδρεσέδες, μοναστήρια, σχολεῖα κλπ.
«Ἀγορὲς» ἀπὸ Σπαχήδες¹, ποὺ πουλοῦσαν
κάτι ποὺ εἶχαν πάψει πιά νὰ τὸ ἔχουν, δα-
σῶν καὶ λιβαδιῶν, ἔγιναν «σεβαστές» ἀπὸ
τὸ ἑλληνικὸ δημόσιο. Καὶ μόνο τὰ φυ-
σικὰ δικαιώματα τῶν κατοίκων τῶν χω-
ριῶν καὶ τῶν κοινοτήτων πάνω στὰ δάση
τους δὲν ἔγιναν σεβαστά, ἀλλὰ ἀμφισβητή-
θηκαν καὶ οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ Κοινότητες
προσκλήθηκαν νὰ φέρουν τίτλους ἰδιο-
κτησίας τους ἢ νὰ καταφύγουν σὲ τακτικὰ
δικαστήρια, γιὰ τὴν ἀναγνώριση δικαιω-
μάτων ποὺ δὲν τοὺς εἶχε ἀρνηθεῖ τὸ Τούρ-
κικο. Γιατὶ πιά ἰδιοκτησία, πιδ φ υ σ ι κ ῇ

1. Ὁ Ἀλέξ. Χατζηδάκης, ἀναφέρει πῶς
ὁ Στουρνάρης, ὁ ἀρχιπρωτοεὐαγγέλιος τ' Ἀσπροπόταμου,
ἀγόρασε τὸ Τυχάι, ἀπὸ τὸ Σπαχὶ τῶν Τρικά-
λων γιὰ 300 γρόσια (Βλ. «Τ' Ἀσπροπόταμο Πίν-
δου», Παραδόσεις, ἀριθ. 26. Τρίκαλα 1949).

μπορεί να υπάρξει από την ιδιοκτησία του δάσους που έχουν οι κάτοικοι ενός χωριού για να ξυλεύονται ή να προμηθεύονται την ξυλική που τους είναι απαραίτητη για να χτίζουν ή να επισκευάζουν τα σπίτια τους και τους άχρῳνες τους; Με όλες λοιπόν, τις συμβατικές υποχρεώσεις του ελληνικού Κράτους απέναντι στους χωρικούς και στις Κοινότητες, το δημόσιο, δὲ φάνηκε πρόθυμο ν' αναγνωρίσει τὰ μπαλταλίκια, τὰ κουριά και τὰ συνιδιόκτητα δάση τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν, σὰν ιδιωτικά, ἀλλὰ τὰ χαρακτήρισε «ἀμφισβητούμενα» και τὰ διεκδίκησε ἀπὸ τοὺς κατοίκους με ὅλα τὰ μέσα, δικαστικά και διοικητικά. Κι' αὐτὸ τὸ καθεστῶς κράτησε ἴσα με τὰ 1930, ὅπως θὰ δοῦμε πῶς κάτω και μόνο ἀπὸ τότε κι' ἐδῶθε ἄρχισε νὰ παίρνει κάποιον τέλος.

Ἡ λύση τοῦ ζητήματος ιδιοκτησίας

Μ' αὐτή, λοιπόν, τὴν «παράδοση» τὸ Ἑλλην. Δημόσιο τὰ ἴδια ἐπείχευσε και στὶς Νέες Χῶρες, κατὰ συνέπεια και σὴν Ἡπειρο, με τὸ Ν. 699 τοῦ 1915. Καὶ χρειάστηκε νὰ περάσουν 15 χρόνια σὲ μάταιους ἀγῶνες, ἐρευνες, δικάσεις και ἐκδικάσεις, γιὰ νὰ μποῦν ἐπὶ τέλους στὰ 1929, στὸν Δασικὸ Κώδικα τὰ ἄρθρα 62, 63, 65 και 66 (Νόμος 4173) ποὺ ἔδιναν ὁριστικὴ τροπὴ στὸ ζήτημα ιδιοκτησίας τῶν δασῶν ποὺ τὰ διεκδικοῦσαν, εἴτε ἡ ὁλότητα τῶν κατοίκων ἑνὸς χωριοῦ, εἴτε οἱ Κοινότητες, ὡς μπαλταλίκια. Νὰ τι ὥριζε τὸ ἄρθρο 62 :

«Ἐπὶ τῶν δασῶν τῶν νέων χωρῶν και τῆς Θεσσαλίας, συμπεριλαμβανομένων τῆς Ἐπαρχίας Δομοκοῦ και τοῦ Ν. Ἀρτης, ὅσα ἐκπαλαί ἐτέλουν ὑπὸ τὴν νομὴν τῆς ὁλότητος τῶν κατοίκων χωριῶν ἢ συνοικισμῶν, χρησιμοποιούμενα ἢ ἐκμεταλλεόμενα ὑπ' αὐτῶν και τῶν ὁποίων τὰ ἀποδεικτικά ἐξουσιάζεως, ἢ ιδιοκτησίας ἔγγραφα εἴτε δὲν σώζονται, εἴτε δὲν δύνανται κατὰ τὰς διατάξεις τῆς νομοθεσίας, ὑπὸ τὸ Κράτος τῆς ὁποίας ἐξεδόθησαν, νὰ ἀποτελέσουν πλήρη ἀπόδειξιν ὑπάρξεως δασικῆς ιδιοκτησίας ... δύνανται νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ὡς ιδιοκτησία τῆς ὁλότητος τῶν κα-

τοίκων τῶν χωριῶν ἢ συνοικισμῶν, τῶν κατὰ τὰ ἀνωτέρω χρησιμοποιοῦντων ἢ καρπωθέντων ταῦτα, ἀναγνωριζομένων και ὡς νομικῶν προσώπων».

Τὸ ἄρθ. 63 ἀφοροῦσε τὰ μπαλταλίκια και ὥριζε τὰ ἑξῆς :

«Δάση ὑπαγόμενα ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς τὴν κατηγορίαν μπαλταλίκι, περὶ ὧν τὰ ἄρθρα 91 και ἐφεξῆς τοῦ τουρκικοῦ περὶ γαιῶν νόμου τῆς 7 Ραμαζάν 1274 (1858) παραχωροῦνται κατὰ κυριότητα εἰς τὰς Κοινότητας κλπ...».

Ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, σὴν περίπτωση τῶν δασῶν ποὺ ἀναγνωρίζονται ὡς ιδιοκτησία, εἴτε τῆς ὁλότητος τῶν κατοίκων ἑνὸς χωριοῦ, εἴτε τῆς Κοινότητος δὲν πρόκειται γιὰ ἐνέργεια ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τις συμβατικές υποχρεώσεις τοῦ ελληνικοῦ Κράτους απέναντι τοὺς χωρικούς ἢ στις Κοινότητες, οὔτε γιὰ ἀναγνώριση τοῦ ιδιοκτησιακοῦ δικαιώματος σὰ συνέπειας τῆς ἐπιλύσεως τῆς ἀμφισβήτησης ποὺ δημιουργήθηκε πάνω στὰ δάση αὐτά, με τὸ Ν. 699 τοῦ 1915, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ μιὰ ἐνέργεια «ἐξ ὑπαρχῆς» ἀσχετης με κάθε προηγούμενο δικαίωμα.

Γιὰ τοῦτο τὸ ἄρθ. 65 § 3 τοῦ ἴδιου Νόμου, ἔβαζε και τὸν περιορισμό, πῶς ἡ ἀναγνώριση ἑνὸς δάσους σὰν ιδιοκτησία τῆς ὁλότητος τῶν κατοίκων, ἢ τῆς Κοινότητος δὲν μποροῦσε νὰ ξεπεράσει τὰ 15000 στρέμματα, ἐκτὸς ὅταν πρόκειται γιὰ κοινοτικὴ ιδιοκτησία. και ὑπάρχουν ἔγγραφα τοῦ τουρκικοῦ κτηματολόγιου, ποὺ ν' ἀποδείχνουν τὰ ιδιοκτησιακά δικαιώματα. Ἀλλὰ και σὴν περιπτώσιν αὐτή, ἡ ἀναγνώριση, δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράσει τὰ 30.000 στρέμματα δάσους ἐκμεταλλεύσιμο.

Ἄλλος περιορισμός, ποὺ ἔμπαινε με τὸ ἄρθ. 66 τοῦ Ν. 4173 ἦταν σχετικὰ με τὴν διάθεση τῶν ἐσόδων ποὺ ἔδιναν τὰ δάση αὐτά. Τὰ χωριά ἢ οἱ Κοινότητες ἔπαιρναν τὴν υποχρέωση νὰ διαθέσουν τις πασοδόδους ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν τους, ἔτσι :

α) Γιὰ φύλαξιν, συντήρησιν, ὁροθέτησιν και καλὴ διαχείρισιν· β) Δασικὴ ἐκπαίδευσιν και ἀνέγερσιν σχολικῶν κτηρίων. Καὶ γ) Γιὰ ἔργα ὁδοποιίας ἢ ὑδραυλικά,

Μ' αὐτοὺς τοὺς περιορισμοὺς καὶ μετὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ Διοικητικοῦ Δικαστηρίου (τώρα Συμβουλίου Ἱδιοκτησίας) τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, μπόρεσαν ἐπὶ τέλους οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ Κονότητες νὰ πάρουν τὰ δάση τους καὶ νὰ σταματήσῃ ἡ ἀμφισβήτηση ἀνάμεσα Δημόσιο καὶ ἰδιώτες, ποὺ γιὰ τὶς λεγόμενες Νέες Χῶρες, βάσταξε πάνω ἀπὸ 15 χρόνια, γιὰ τὴ Θεσσαλία—Ν. Ἄρτας, πάνω ἀπὸ 10 χρόνια!

Ὡστόσο τὸ δημόσιο, γιὰ νὰ μὴν ἀποξενωθῇ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν κληρονομιά του, ποὺ τοῦ ἄφησε ἡ φεουδαλικὴ ἀρχὴ ἰδιοκτησία τῶν ὀθωμανικῶν νόμων, ἐκράτησε πάνω στὰ μὴ δημόσια δάση, δικαίωμα συνιδιοκτησίας ἀδιαίρετης, ἴσως μὲ τὸ 1/5 τοῦ ὅλου δάσους. Αὐτὸ τὸ 1/5 ἔχουν οἱ ἄλλοι συνιδιοκτήτες τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ἐξαγοράσουν ἀπὸ τὸ ἑλλην. Δημόσιο, διαφορετικά, τὰ δασικὰ προϊόντα πληρώνουν φόρο γιὰ τὰ 4/5 καὶ μίσθωμα γιὰ τὸ 1/5 πάνω στὸ παραγόμενο ποσόν.

Διοίκηση

Σχετικὰ μὲ τὴ Διοίκηση, ἡ Ἡπειρος (καὶ ἀργότερα ἡ Β. Ἡπειρος) ἀφομοιώθηκε μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ Χώρα, σὲ ὅτι ἀφορᾷ τὶς Δασικὰς Ἀρχὰς καὶ τὰ δασικὰ ὄργανα, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ παρακάτω.

Ἡ ὁργάνωσις τῶν δασικῶν Ὑπηρεσιῶν

Μὲ τὸ ἀριθμὸ 13 τοῦ Ν. 699 τοῦ 1915 ἰδρύθηκε μιὰ Δασικὴ Ἐπιθεώρηση στὴν Ἡπειρο, μὲ ἔδρα τὰ Γιάννινα καὶ περιφέρειαν ὅλη τὴν Ἡπειρο, ἐξὸν τοῦ Ν. Ἄρτας, στὴν ὁποία περιλαμβάνονταν καὶ ἡ Βόρειος Ἡπειρος.

Μὲ Β.Δ. τῆς 12-12-1915 ἰδρύθηκαν ἐπίσης καὶ τὰ παρακάτω Δασαρχεῖα :

1. Τὸ Δασαρχεῖο Ἰωαννίνων μὲ ἔδρα τὰ Γιάννινα καὶ δύναμη 3 ἀρχιφύλακες δασῶν* καὶ 21 δασοφύλακες**.

2. Τὸ Δασαρχεῖο Κονίτης, μὲ ἔδρα τὴν Κόνιτσα καὶ δύναμη 1 ἀρχιφύλακα δασῶν καὶ 14 δασοφύλακες.

*. Πρόκειται γιὰ τοὺς σημερινούς Δασοκόμους γ' τάξεως.

**. Πρόκειται γιὰ δασοκόμους, οἱ ὁποῖοι τότε ἔφεραν τότε τὸν τίτλο τοῦ δασοφύλακα, καὶ ὡς βέβαια,

3. Τὸ Δασαρχεῖο Μετσόβου, μὲ ἔδρα τὸ Μέτσοβο καὶ δύναμη 2 ἀρχιφύλακες καὶ 14 δασοφύλακες,

4. Τὸ Δασαρχεῖο Πρεβέζης, μὲ ἔδρα τὴν Πρέβεζα καὶ δύναμη 1 ἀρχιφύλακα καὶ 5 δασοφύλακες.

5. Τὸ Δασαρχεῖο Ἡγουμενίτης, μὲ ἔδρα τὴν Ἡγουμενίτσα καὶ δύναμη 1 ἀρχιφύλακα καὶ 5 δασοφύλακες.

6. Τὸ Δασαρχεῖο Πωγωνίου, μὲ ἔδρα τὸ Πωγόνι καὶ δύναμη 2 ἀρχιφύλακες καὶ 7 δασοφύλακες.

7. Τὸ Δασαρχεῖο Παραμυθιάς, μὲ ἔδρα τὴν Παραμυθιά, καὶ δύναμη 1 ἀρχιφύλακα καὶ 6 δασοφύλακες.

8. Τὸ Δασαρχεῖο Φιλιατῶν, μὲ ἔδρα τοὺς Φιλιάτες καὶ δύναμη 1 ἀρχιφύλακα καὶ 5 δασοφύλακες.

9. Τὸ Δασαρχεῖο Μαργαριτίου, μὲ ἔδρα τὸ Μαργαρίτι καὶ δύναμη 1 ἀρχιφύλακα καὶ 5 δασοφύλακες.

Προϊστάμενοι αὐτῶν τῶν Δασαρχείων, ὥρισθησαν οἱ Ἀστυνομικοὶ Διευθυντές καὶ Ὑποδιευθυντές, ἔτσι· στοὺς Διευθυντές τῆς Ἀστυνομίας Ἰωαννίνων καὶ Πρεβέζης, ἀνατεθῆκαν τὰ καθήκοντα τοῦ Δασάρχου γιὰ τὶς ὁμώνυμες Ὑποδιοικήσεις.

Στοὺς Ὑποδιευθυντές τῆς Ἀστυνομίας Κονίτης, Μετσόβου, Ἡγουμενίτης, Μαργαριτίου, Παραμυθιάς καὶ Πωγωνίου, τὰ καθήκοντα τοῦ Δασάρχου τῶν ἀντίστοιχων Δασαρχείων.

Λίγο ἀργότερα ἰδρύθηκαν τὰ παρακάτω Δασαρχεῖα στὴν Β. Ἡπειρο.

Ἀργυροκάστρου, Κορυτσᾶς, Πρεμετῆς, Κωλονίας, Δελβίνου, Λισκοβικίου, Χειμάρρας καὶ Ἀγίων Σαράντα, μὲ ἔδρες στὶς μνημονευόμενες πόλεις. Προϊστάμενοι τῶν Δασαρχείων, οἱ Ἀστυνομικοὶ Διευθυντές καὶ Ὑποδιευθυντές.

Ἡ ἀνάθεση τῶν καθηκόντων Δασάρχου στοὺς Διευθυντές καὶ Ὑποδιευθυντές τῆς Ἀστυνομίας, ἦταν πράξις συμφωνητὴς πρὸς τὶς συνθήκας ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὴν Π. Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ 1877 καὶ διατηρήθηκαν ὡς τὰ 1920 περίπου. Ἀπὸ τότε ἀρχισε ἡ ἀντικατάσταση τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Χωροφυλακῆς μὲ δασολόγους, ποὺ ὁλοκληρώθηκε μόνο ὕστερα ἀπὸ τὰ 1925, ὁπότε ὑπῆρξε ἀριθμητικῶς ἐπαρκὲς δασολογικὸ

ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΚΟΣΜΑ

Ὁ Γεώργιος Μασούρας ἀπὸ τοὺς Βατατάδες (Κουρέντων), μοῦ γράφει στὶς 30 Γενάρη 1953, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, καὶ ὅτι :

«... συλλέγων λαογραφικὸν ὑλικὸν βρήκα εἰς τὴν κασέλαν τοῦ Κώστα Φώλου ἓνα Κατάστιχον, τὸ ὁποῖον εἶναι γραμμένον διὰ χειρὸς τοῦ καὶ περιέχει τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ εἰς τὸ ἴδιον κατάστιχον εἶναι ἡ Διδασκαλία τοῦ γραμμένη μετὰ παλαιὰ γράμματα δυσκολοἀγνώστα μετὰ τὴν χρονολογίαν 1779 ἡ ὁποία φαίνεται εἶναι διὰ χειρὸς τοῦ θεοῦ τοῦ παπα-Ἰωάννου Λάμπρου, ὁ ὁποῖος ἀκολούθησε τὸν Ἅγιον καὶ παρευρέθη εἰς τὸ Μαρτύριόν του...». «Σοὺ τὸ ἀποστέλλω μοῦ γράφει, ἐν πιστῇ ἀντιγραφῇ ἴσως σοῦ χρησιμεύσῃ...». Παραθέτω πῶς καὶ τοῦ τὸ σταλὲν ἀντίγραφον.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ Ἱερομονάχου
Γραμμένον ἀπὸ ἑνὸς μαθητὴν του, τὸν αἰδεσιμώτατον Παπα-Ἰωάννη Λάμπρου ἀπὸ χωρίον Βατατάδες εὐρεθὲν εἰς τὴν κασέλαν τοῦ ἐγγόνου του Κώστα Χ. Λάμπρου

*

Ἄγιοι ἱερεῖς καὶ ἐπίλοιποι ἀδελφοί ἐν Χριστῷ σᾶς ἀσπάζομεθα ἡμεῖς ἡ Μαθηταὶ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ Ἱερομονάχου.

ἐλάβραμαν τὰ ἡγαπημένα σας γράμματα καὶ ἐχαρίκαμαν διὰ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην ὅπου φέρεται εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὸν Διδασκαλὸν μας. Ζητεῖται νὰ μαθηταὶ διὰ τὸν Διδασκαλὸν μας καὶ διὰ τὸν ἄδικον θάνατόν του. Ἡξεύρετε ἀδελφοί μου ὅτι αὐτὸς τρεῖς ἡμισὴ χρόνους ἐπεριπάτησεν εἰς τὸν Δρόνον καὶ ἐκύρηττεν τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος νύκτα καὶ ἡμέραν· μέσα σὲ τόπους ἀσεβεῖς κί ποτὲ δὲν ἀπετόλμησε κανεὶς νὰ τοῦ ἦπῃ παραμικρὸν λόγον.

Τώρα κοντὰ εἰς τὸ τέλος μᾶς ἔλεγεν συχνακίς πῶς μέλλει νὰ μᾶς ἀποχωρισθῇ. ἐρχόμενος δὲ ἐδῶ εἰς ἓνα χωρίον Κολικοῦτάσι ὀνομαζόμενον καὶ τελειώ-

νοντας τὴν διδασχὴν του κατὰ τὴν συνήθειάν του ὅπου εἶχεν ἀναχωρίσασαν νὰ πηγένωμεν εἰς ἓνα χωρίον εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα εἰς τὸν πῆμοναν· ἐκεῖ ἦταν ἓνας Χότζας τοῦ Κοῦρ-Πασιά καὶ στέλλοντας νὰ πάρωμεν θέλημα διὰ νὰ πηγένομεν καὶ ἐκεῖ νὰ πάρωμεν τὸν ὁρισμόν του (αὐτὸς εὐρέθη ποῦ ἐμάτωνα τὰ ἐπισήμια)¹. Τὸν ἐρώτησαν οἱ Προεστοὶ καὶ αὐτὸς εἶπεν : «καλῶς νὰ ἔλθῃ». Μᾶς ἔφεραν εἰς τὸ πατάμιον¹ τὴν ἀπόκρισιν· νὰ πηγαίνωμεν καὶ εἰς τὴν στράταν μίαν ὥραν ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον ἦταν ὁ Χότζας· καὶ λέγει ὁ Διδάσκαλος : θὰ πηγένω εἰς τὸν Χότζαν νὰ τὸν χαιρετίσω καὶ πηγένεται ὅλοι ἐμπρὸς εἰς τὸ χωρίον, ὅπου αὐτὸ δὲν τὸ εἶχε κάμῃ ἄλλην φορὰν νὰ πηγένη ὁ ἴδιος νὰ χαιρετήσῃ ἓναν ἀσεβή. Τέλος πάντων ἐπήγαμαν τέσσερις. Ἐγὼ μετὰ τὸν Διδάσκαλον καὶ δυὸ παπάδες εἰς τὸ Κονάκι τοῦ Χότζα μία ὥρα μακριὰ ἀπὸ τῆς στράτας καὶ ἐπήγαμεν ἐκεῖ. Καὶ ἐμβένομεν μέσα εἰς τὸ σοκάκι¹· μᾶς ἐδέχτηκαν εἶχε καὶ ἔως δέκα πέντε ἀσεβεῖς κοντά του. Τὸν ρωτᾷ ἀρβανίτικα ἂν ἔχει φερμάνι ἓνας ἀπὸ τοὺς παπάδες ἔκαμεν τὸ Τραγουμάνο² καὶ τοῦ λέγει :

«Ὁ Πατριάρχης —... λέγε³— μετὰ τὸ θέλημα ἐκείνου καὶ τοῦ Βασιλέως περιπατεῖ» καὶ λέγει ὁ Χότζας. — Καθίστατε ἔξω νὰ φάγω ψωμί διότι ἔχω κάποιον λόγον νὰ σοῦ εἰπῶ. Καὶ ἐβγήκαμεν ἔξω. Καὶ κράζει ὁ Χότζας ἓναν Παπὰ καὶ τοῦ λέγει. — Ἐλαβα γράμμα ἀπὸ τὸν Πασιᾶ νὰ τὸν στείλῃ ἐκεῖ, διότι κάτι θέλει νὰ τὸν ἐξετάσῃ. Οἱ χριστιανοὶ ἐκαρτεροῦσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ ὑπάγῃ ὥς εἶχε συνήθειαν διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ.

Τότε ὁ Χότζας εὐθὺς ἔβαλεν ἀνθρώπους καὶ μᾶς ἐφύλαγαν. Ἦλθε τὸ βράδυ καὶ καμὶαν ἀπόκρισιν δὲν ἐλάβομεν. Καὶ τὸ βράδυ λέγει ὁ Χότζας, θέλω τὸν στείλω εἰς τὸ Μπεράτι. Καὶ ἀποβραδὺς ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν τὸν Διδάσκαλον καὶ ἐμένα καὶ ἓναν παπᾶ τραγουμάνον καὶ ἓναν τούρκον καὶ εἶδομεν καὶ τὰ ἄλογα χαζήρι. Σηκώνεται ὁ Διδάσκαλος ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα καὶ ἐβιάζονταν νὰ μᾶς στείλουν· λέγει ὁ Χότζας. — Ὅχι! μόνον ὥσάν ξημερώσῃ.

Ὡς φέρεται ἐβοβοῦνταν¹ τὸν κόσμον νὰ μὴν τρέξουν καὶ τοῦ τὸν πάρουν. Τὴν αὐγὴν ἔκαμαν τὰ ἄλογα χαζήρι διὰ νὰ πηγένουν καὶ μοῦ λέγουν οἱ παπάδες ὅτι

προσωπικό. Στὸ διάστημα αὐτό, ἔγιναν κάποιες διοικητικὲς μεταρρυθμίσεις, δημιουργήθηκε ἡ Διεύθυνση Δασῶν Ἡπείρου καὶ τέλος ἡ ὁργάνωση τῆς δασικῆς διοικήσεως πῆρε τὴ σημερινή της μορφή.

ΠΑΝΟΣ ΓΡΙΣΠΟΣ

τὰ πῆραν τὰ δύο ἄλογα οἱ Ἀσεβεῖς, τὸ ἴδικον μου καὶ τοῦ Τραγουμένου καὶ δεν εἶναι ἕνας ἀσεβῆς ὅπου θέλῃ νὰ ἔλθῃ εἶναι ἑπτὰ. Μοῦ λέγει ὁ Διδάσκαλος—ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄλογον μὴν ἔλθῃς ὅτι εἶναι μακριὰ ἐγὼ τοῦ λεγῶ θελῶ ἔλθῃ καὶ μου λέγει—ἔλα. Καὶ καθὼς κινούμεν με ἐρωτᾷ ἐπῆρες τὸ ράσσο μου ; ἐγὼ δὲν τὸ εἶχα πάρῃ καὶ μοῦ λέγει πῆγενε νὰ τὸ πάρῃς. Καὶ γυρίζοντας ὀπίσω με ἔπιασαν οἱ ἀσεβεῖς με τὰ σκόπια καὶ μοῦ πέρνουν τὸ ράσσο καὶ με ἐγκριμνίζουν καὶ δὲν με ἀφήνουν νὰ πηγαίνα. Καὶ τὸν πέρνουν τὸν Διδάσκαλον καὶ τὸν βάνουν εἰς τὸ ἄλογον καὶ τὸν πηγαίνουν πάρα-κατω. Κηνιγουν τὸν Τραγουμένο με τὰ σπαθία καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὅπου ἀκολουθοῦσαν τὰ ἄλογα καὶ τοὺς διώχνουν καὶ πηγαίνουν μονάχοι τοὺς μία ὥρα στράτα εἰς τὸ ποτάμι. Καὶ ἐκεῖ ἐξεπέ-ζευσάν τον ἀπὸ τὸ ἄλογον καὶ αὐτὸς τοὺς εἶπε νὰ τον ἀφήσουν νὰ προσευχη-θῇ καὶ τὸν ἀφῆσαν. Καὶ καθὼς ἐπροσεύ-χονταν εὐλόγησεν σταυροῖδως ὅλον τὸν κόσμον. Καὶ ἐκεῖ ἦτον ἕνα δένδρον καὶ βγάνοντας τὸ σκινῇ ἀπὸ τὸ ἄλογον καθὼς ἔδεναν τὸν θρόνον ὀπίσω ἀπὸ τον σταυρὸν⁴ ἔτξι τον ἔδесαν ἀπὸ τον λαῖμον εἰς τὸ δένδρον, καὶ τον ἔπνιξαν⁵. Καὶ τοῦ εἶπον προτῆτερα νὰ τοῦ δέσουν τὰ χεῖρα καὶ αὐτὸς τὰ ἐσταύρωσεν μοναχὸς του⁶ καὶ δεν τοῦ τὰ ἔδесαν καὶ ἔτξι ἐπαράδωσεν-την ἁγίαν του ψυχὴν εἰς χεῖρας του Κυ-ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ εὐθὺς τὸν ἐγύμνωσαν ἀπὸ ὅλα τὰ φορέματα ὅπου εἶχεν ἔξω ἀπὸ ἕνα παλαιὸν βρακί⁷ ὅπου δὲν τὸ ἔβγαλαν, καὶ τον ἔριξαν εἰς τὸ ποτάμι. Ὑστερον ἐπῆραν θέλημα οἱ χριστιανοὶ νὰ τὸν εὐγάλουν. Τρεῖς ἡμέ-ρες καὶ τρεῖς νύχτες τὸν ἐγύρευαν με-τα καμάρια καὶ με τὰ δύχτια καὶ δεν τον εὐρίσκαν. Ὑστερον ἕνας Παπαμαρκος κάνει τὸν σταυρὸν του καὶ πηγαίνει με-τὸ μονόξυλον καὶ (ὦ τοῦ θαύματος) εὐ-θυς ἐφάνη μεσα εἰς τὸ νερὸν ὀρθὸς⁸ καὶ τον ἐπῆραν καὶ τὸν πηγένουν εὐθὺς εἰς-την ἐκκλησίαν εἰς τὸ Κολικοῦταση καὶ ἦτον κοντὰ τὸ βράδυ καὶ τον διαβάσαν καὶ τὸν ἐνταφίασαν. Ἐμᾶς μᾶς ἐφυλα-γαν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας στέλνῃ ὁ χό-τζας νὰ μᾶς πάρῃ καὶ τοτες ἐμάθαμαν πῶς βρέθῃ ὁ Διδάσκαλος καὶ ἔρχεται ἕνας Καλόγερος ἀπὸ τὴν Ἀρδανίτζα σταλμένος ἀπὸ τον χότζαν νὰ μᾶς πάρῃ καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν μᾶς πηγαίνουν εἰς-τον τάφον καὶ ἐμεῖς ἐξεχόναμεν νὰ ἰδοῦ-μεν ὅτι δεν πιστεύαμεν καὶ ἔτξι εἶδαμεν τὸ ἅγιόν του λείψανον καὶ τὸ ἐπροσκυ-νήσαμεν καὶ τὸ ἐθάψαμεν καθὼς καὶ πρῶ-τα. Καὶ μᾶς ἐπῆραν καὶ μᾶς ἔχουν εἰς-τὸ Μοναστήριον τῆς Ἀρδενίτζας σκλαβω-μένους ἕως τὴν σημερινὴν καὶ δὲν ἔχωμεν κανέναν χριστιανὸν διὰ νὰ μιλήσῃ διὰ

ἐμᾶς τί σκοπὸν ἔχουν καὶ μᾶς κρατοῦν ; ἢ διὰ σκλάβους νὰ μᾶς κρατήσουν ; Ἐ-γὼ ἀρώστησα καὶ ἐπήγα διὰ νὰ ἀποθα-νω καὶ ἀκόμα κοίτωμαι. Καὶ ὡσαν τον ἔπνιαν εὐθὺς ἕνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἀσεβεῖς ἐγυμνώθηκεν καὶ περιπατεῖ ὡσάν ὁ Ἀντίχριστος καὶ κηρίττη πῶς ἐκεῖνος τὸν ἐθανάτωσεν. Καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ἐκκλησίαν ὅπου τὸν ἐνταφίασαν βλέπουν καὶ ἐκεῖ ὅπου εἶχαμεν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θρόνον ἕνα ἅγιον φῶς ὅπου κατεβε-νει καθε νύχτα. Καὶ μίαν Κυριακὴν με-τα τὴν λειτουργίαν ἐνδεδημένοι οἱ ἱερεῖς με-την ἀρχιερατικὴν στολὴν καὶ ψάλλον-τες ἔβγαλαν τὸν σταυρὸν ἐκεῖθεν καὶ τον ἔβαλαν ὀπίσω ἀπὸ τὸ ἅγιον βῆμα τῆς ἐκκλησίας ὅπου εἶναι τὸ λείψανόν του θαμμένον. Γίνονται καὶ ἄλλα θαύμα-τα τὰ ὅποια δὲν μᾶς τὰ λέγουν πῶς φο-βάτε ὁ Πασᾶς νὰ μὴν τυχεῖ καὶ πᾶμε εἰς-τὸν Τζαφέρ μπεν ὅπου πολεμᾷ με τον Κλουτῆ Σουλιο καὶ ἔχουν φοβόν. Καὶ ἀκούομεν πῶς αὐτὸς εἶναι δικαιοκριτής καὶ ἂν θέλουν οἱ Χριστιανοὶ νὰ πηγένουν νὰ τοῦ φανερώσουν τὴν ἀδικίαν ἴσως καὶ ἤθελεν γίνῃ τίποτες. Μὰ διατὶ δὲν εἶναι κανένας χριστιανὸς ὅπου νὰ πονεῖ διὰ τὴν πίστιν του. Δι' αὐτὸ βρισκόμα-στε καὶ ἐμεῖς χωρὶς καμμίαν ἀνθρωπίνην βοήθειαν. Αὐτὸς ὁ Βεζύρης Μπεγλέρ Μπεης εὐρίσκεται εἰς τὰ Μπιτώλια καὶ ὁποῖος θέλῃ διὰ τὴν ψυχὴν του ἄς ἐνε-ργήσῃ τίποτες. Ἴδετε τί ἐκάμαμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τοὺς ἀδελφούς μας, ἀγαπού-μεν νὰ μᾶς ἔκοβαν καὶ ἡμᾶς μὰ δὲν ἡμαστέν ἀξιοί. Ὅμως ἐκεῖνα τὰ γλυκύ-τατα λόγια ποῦ ἀκούσαταν ἀπὸ τὸ τίμι-ον στόμα του νὰ τὰ φυλάγετε ἀκόμα πῶς εἶπε καὶ τούτο πῶς ἔχουν νὰ ἰδοῦν-τὰ μάτια μας καὶ πολλὰς ἀκαταστασίαις. Οἱ ἔβραῖοι ἔδωσαν πενήντα πούργια καὶ τὸν θανάτωσαν καὶ κανέναν δὲν ἐτολ-μοῦσε νὰ τοῦ βάλλῃ χεῖρι μόνον αὐτὸς ἐπῆγε με-τὸ θελημα τοῦ χωρὶς νὰ τὸν γυρέψῃ κανέναν καὶ ἔδωσε τέλος.

Εἶχα πολλὰ νὰ σᾶς γραψῶ ἀμὴ εἶμαι με-τὴν ψυχὴν εἰς τὸ στόμα καὶ εἰς τὸ στρῶμα κοιτῶμαι. Καὶ τὰ γράφω διὰ νὰ μὴν σᾶς ἀφήσω παραπονεμένους καὶ ἂν θελεῖ νὰ ἔλθῃ κανέναν νὰ μὴν ἔχῃ κανέναν φόβον καὶ νὰ προσκυνησῇ καὶ τὸν τάφον του.

Ἀντιγραφή Γ. Μασούρα. Βατατάδες 20—1—31.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κρατήθηκε παντοῦ ἡ ὀρθογραφία τοῦ ἀντίγραφου.
2. Δραγουμάνος, διεργμηνέας.
3. Μερικὰ γράμματα ὀρθωμένα.
4. Ὁ Ἅγιος κήρυττε ἀπὸ ἕνα φορητὸ ἄμ-βωνα, ποῦ τοῦ εἶχε χαρίσει ὁ Κοῦρτ - Πασιάς.

ΕΥΑΓΓ. ΜΠΟΓΚΑ

Η ΑΡΚΟΥΔΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΡΥΛΟΥΣ

(ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΤΩΝ ΚΥΝΗΓΩΝ ΜΑΣ)

«Στους Φραγγάδες σκότωσαν έφέντος 5 άγριογούρουνα και μία Άρκουδα, στη Λεπτοκαρυά 5 και δύο άρκουδες...».

Κι' ό θλιβερός άπολογισμός συνεχίζεται στην ήπειρωτική έφημερίδα, πού δημοσιεύει την είδησι.

Γιά τ' άγριογούρουνα, τέλος πάντων, καλά! Είναι, γενικά, γνωστό ότι είναι άγρίμια επικίνδυνα για τον άνθρωπο. Επίσης λένε ότι τό κρέας των μπορεί να γίνη νόστιμο φαγητό, αν και ύπάρχουν πολλοί πού έχουν αντίθετη γνώμη. Άλλά κάνει, κάποτε, στους χωρικούς και την έξης ζημιά: Τό άγριογούρουνο, λένε, μεταβάλλεται σέ τρομερόν Πάρι. Κάνοντας στα τέμματα πώς έξημερώθηκε βρίσκει την κατάλληλη στιγμή και σέρνει στην άπαγωγή τις ώρατες ξανθές Έλενες των ήμερων κοπαδιών. Άλλ' ή Άρκουδα, ή καψαρή ή Μπαλάσιω του ήπειρωτικού και πιθανώτατα ζαγορίσικου παραμυθιοϋ, πού έχει τό επίγραμμα «Ή Λιοτήρω» και πού διέσωσε ό άσβυστος καημός για τη ζωή του χωριοϋ του Βασ. Φανίτσιου, του «λιασκοβετς' νοϋ», όπως με δικαιολογημένη

ύπερηφάνεια αυτοκαλείται στο έξώφυλλο του ώραιου βιβλίου του «Τά Καλούδια μας», (Άθήνα 1940), σέ τί έφταιξεν ή καημένη και τη σκότωσαν; Άκούστηκε ποτέ Άρκουδα να φάη ή και άπλως να γρατσουνίση άνθρωπο, ή μήπως τρώγεται τό κρέας της; Ύπάρχει συνταγή Τσελεμεντέ γι' αυτή, όπως ύπάρχει για τόσα άλλα άγρίμια; Ποιός και πότε δοκίμασε κρέας από Άρκουδα και ποιά φόρεσε τη γούνα της; Ή γυναίκα θά έπροτίμα να την πούν Άλεπού — κολακεύεται κάπως — παρά Άρκουδα. Τό τομάρι της Άρκουδας μπορεί να είναι καλό για τό μεγάλο τύμπανο, τό «άργανο» των ήπειρωτικών χωριών, όχι όμως και για στόλισμα. Ή άγρια τριχα της είναι, πάλι, καλή, όπως πιστεύει ό λαός στα χωριά, για τη βασκανία. Άλλά και στην Άθήνα, μεταφυτεύτηκε ή πρόληψη αυτή. Γιατί και στις συνοικίες των Άθηνών, όταν ξεπέφτει καμιά Άρκουδα, τά παιδιά τρέχουν ξοπίσω της, καθώς τη σέρνει ό άρκουδιάρης, και όλο ξεροζώνουν από τη ράχι της μερικές τριχές, σάν κατάτάλοιο μιάς δεισδαιμονίας πού σβύνει. Κι' ή καημένη ή Μπαλάσιω γρυλλίζει και καταριέται αυτόν ή μάλλον αυτή, γιατί γυναίκες κάνουν τά ξεβασκάμματα, πού πρωτοσκέφθηκε να θυμιάση τό ξεβάσκαμμα με τις τριχές της ή να τις κάμη φυλαχτό.

Ή εμφάνισι της Άρκουδας στους δρόμους γιομίζει μικρούς και μεγάλους από περιέργεια, άνάμικτη με χαρά και λίγο φόβο, χάρις στα παραμύθια και στις φοβέρες των μαννάδων «μή όξω! θά σέ φάη ή άρκουδα». Ή δημοτική ήπειρωτική μούσα πού είναι τό κατυστάλαγμα της πείρας και

και πάντοτε μπροστά από ένα μεγάλο πρόχειρο σταυρό.

5. Έτσι ζωγραφίζεται ό πνιγμός του Άγίου, στην Εικόνα πού βρίσκεται στο Μοναστήρι των Φιλανθρωπινών (Σπανοϋ) στο Νησί των Γιαννίνων. Βλ. και Δ. Σαλαμάχα, «Ο Γνωστός Καλόγηρος Κοσμάς», Άθήνα 1952.

6. Στην άνωτέρω Εικόνα, τά χέρια του Άγίου φαίνονται δεμένα.

7. Έτσι και στην Εικόνα: όμως με μιά πέτρα δεμένη από τό λαιμό.

8. Έτσι και στην Εικόνα.

τῆς σοφίας αἰώνων, κάθε ἄλλο, παρὰ τὸ θάνατό της, ψάλλει :

Κι' ὅπ' εἴρης λάφια σκότωσ' τα
κι' ἀρκούδια ἡμέρωσέ τα
.....

Καὶ τὸ Ἐλάφι τὸ καημένο δὲν εἶναι βλαβερό, ἀλλ' ἡ ἡπειρωτικὴ ψυχὴ, ὅλα κι' ὅλα, θέλει τὴν Ἀρκούδα ἀπείραχτη. Καὶ τὸ «ἡμέρωμα» ὁ ἡπειρωτικὸς λαὸς πιστεύει, πὼς γίνεται μὲ τὸν Ἀμάραντο καὶ τραγουδάει :

Ποῖος εἶδε τὸν Ἀμάραντο
σὲ τί γκρεμὸ φυτρῶναι
μήνα φυτρῶναι σὲ βουνὸ
ψηλὸ μαρμαροβούνι
τὸν τρῶν' τὰ λάφια καὶ ψοφοῦν
τ' ἀρκούδια κι' ἡμερεῦοι
τὸν τρῶν' τὰ λάγια πρόβατα
καὶ λημενοὺν τ' ἀρνιά τους

Κατὰ κάποιοι ἀρχαϊκὸ μῦθο, ἡ Ἀρκούδα ἦτο μιὰ ἀπὸ τὶς νύμφες, ἡ Καλλι-
στά, θεὰ τῶν Ἀρχάδων καὶ ἐτιμᾶτο ὡς Ἀρχτόμορφος. Κατὰ ἓνα ἄλλον, πάλι, ἀρχαῖο μῦθο, ἡ Ἀρκούδα ἦταν Βασιλοπούλα καί, ἐπειδὴ ἡ μάνα της τὴν καταράστηκε βαρειά, μεταμορφώθηκε σὲ Ἀρκούδα. Τὸ τομάρι της εἶναι αὐτὸ ποὺ κάρφωσαν στὸν οὐρανό, ἐπειδὴ ἦταν πολὺ χαμηλά, τότε, λένε, καὶ ἄγγιζε τὴ γῆ. Ἐτσι ἐγίνε ὁ Ἀστερισμὸς τῆς Ἀρκτου, καὶ τὰ 7 ἀστέρια της εἶναι τὰ 7 μεγάλα καρφιά, μὲ τὰ ὁποῖα κάρφωσαν τὸ τομάρι τῆς Ἀρκτου, ποὺ ἐξύμνησε καὶ ὁ Ὅμηρος περιγράφοντας τὴν κατασκευὴ τῆς ἀσπίδας τοῦ Ἀχιλλέως ἀπὸ τὸν Ἡφαιστο μὲ τὶς διάφορες οὐράνιες ἀναπαραστάσεις.

Ἀρκτον θ' ἦν καὶ ἄμαξαν ἐπὶ κλησὶν καλέουσι.
ἢ τ' αὐτοῦ στρέφεται καὶ τ' Ὠρίωνος δοκεύει,
οἷη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο

Πράγματι ἡ Μ. Ἀρκτος εἶναι ἀστερισμὸς «ἀειφανῆς» καὶ δὲν κρύβεται κάτω ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα, δὲ λούζεται στὸν Ὠκεανό.

Στὸ παραμῦθι τῆς «Λιοτήρας» ὅπως μᾶς τὸ διέσωσε ἡ γλαφυρὴ πέννα τοῦ Φανίτσιου, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ θαυμαστή τοῦ Βηλαρά, ἡ Ἀρκούδα παριστάνεται καὶ «ψίχα» κουτῇ. (Σημ. Ἡ Λιοτήρῳ μὲ δυὸ λόγια ἦταν μονάκριβη θυγατέρα, ποὺ τὴ χάρισε ὕστερα ἀπὸ πολλὰ παρακάλια σὲ

μιὰ μάνα, χωρὶς παιδιὰ, ὁ Ἥλιος. Ὅταν μεγάλωσε, κι' ἡ μάνα της ξεκινῶντας γιὰ τὸ χωράφι «ἀστόρησε» νὰ βουλῶσῃ τὴν κλειδαροτρυπα, ὅπως ἔκανε πάντα, τὴν εἶδε ὁ Ἥλιος ποὺ ἤθελε νὰ τοῦ τὴ δώσουν πίσω καὶ τὴν ἔκλειψε. Ἀλλ' ἡ πεντάμορφη Λιοτήρῳ ἔσκουζε, ἔσκουζε καὶ πάλι ἔσκουζε γιὰ τὴ μάνα της. Κι' ὁ Ἥλιος, ποὺ τὴν ἔβλεπε, τὴν συμπόνεσε καὶ τῆς εἶπε κάποια μέρα : Μὴ χολιάξεις Λιοτήρῳ καὶ θὰ σὲ στείλω στὴ μάνα σου. Καὶ τὴν ἐμπιστεύτηκε στ' ἀλαφάκια καὶ τὰ ζαρκαδάκια. Καὶ τὰ ἀλαφάκια τὴν ἔβαλαν τῶρα ἐπάνω στὰ κέρατά τους γιὰ νὰ τὴν πᾶνε σπιτί της) :

«Ἡ Μπαλάσιω (ἀρκούδα) ποὺ παραμόνευε τότε ἐκεῖ παρέκει, παίρνει τ' ἀλαφάκια ἀπὸ τὸ κοντό. Ἀρέντα τ' ἀλαφάκια μὲ τὴ Λιοτήρῳ ἀρέντα κι' ἡ Μπαλάσιω γιὰ νὰ τὰ προφτάκῃ. Ἀλλὰ ποὺ νὰ τὰ προφτάκῃ. Πάν' πάν' ἡ Μπαλάσιω, βρίσκει ἓνα σταυροδρόμ' καὶ δὲν ἤξαιρε ποῦθε πῆγαν τὴ Λιοτήρῳ! Κάτι γυναικὲς ἔκαναν χωράφ'. Τὶς γλιέπ' ἡ Μπαλάσιω κι' πάν' κι' τὶς ρουταίει :

— Μὴν εἶδαταν τ' ἀλαφάκια :

— Γιά ! Ἀπ' ἀφτοῦτα πῆγαν ! Καὶ τῆς ἔδειξαν τὸν ἄλλο δρόμο, κι' ὄχι ἐκεῖνον ποὺ πῆραν αὐτά, γιὰ νὰ μὴ τὰ προφτάκῃ καὶ τὰ φάῃ. Κι' αὕτῃ ξεγελάστηκε, ἡ «μπανταλή», Καὶ ὅταν ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ἀρέντες βρῆκε τὴ Λιοτήρῳ ἀνεβασμένη σ' ἓνα δέντρο τὴν παρακαλοῦσε : Ἐσύ'σαι μωρ' λιοτήρῳ, μάτια μ'. Κατέβα παρακάτ' νὰ σὲ φιλήσου τσιότσιον, τσιούπρα μ'.

Ἡ Λιοτήρῳ, ἡ καυαρή, τὰ χρειάστηκε. Τώρα τί νὰ κάνῃ γιὰ νὰ γλυτώσῃ :

Λέει τῆς Ἀρκούδας στὰ ψέμματα, θάρρω καὶ φύγῃ.

— Οὐίίί ! πρόβατα πού' ναι κεῖ πέρα στὸ βουνό.

— Ἀλήθεια λές, μούρ' Λιοτήρῳ :

— Οὐί, πώ, πώ, πὼ πόσα εἶναι, γιόματό τὸ βουνό ...

Ἀκουσε πρόβατα πολλὰ ἡ Μπαλάσιω κι' ἀρεντεύει κατὰ κεῖ. Κι' ἔτσι γιὰ δευτέρη φορὰ τὴν ἔπαθε.

Δὲν εἶναι θέσις ἐδῶ γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὸ παραμῦθι αὐτὸ τῆς Ἡπείρου μὲ τὴν ὁμοιογενή πλοκὴ καὶ τὴ μεγάλη καὶ ζωηρὴ φαντασία.

*

“Ένας μακαρίτης φυσιολάτρης δημοσιογράφος, ὁ Στέφανος Γρανίτσας, γράφει ὅτι ἡ Ἀρκούδα εἶναι μεγάλο βάσανο γιὰ τὰ μελισσομάντριά. Καὶ εἶναι τὸ μόνο κακό, ποὺ κάνει στὰ χωριά. Ἐχει μεγάλη ἀδυναμία στὸ μέλι καὶ τὸ ταλέντο της στὸ μελισσοτρύγημα τὸ ἀνεγνώρισε κι’ αὐτὴ ἀκόμα ἡ ἐπιτήδεια σὲ ὅλα Ἀλεποῦ, ἡ Κυρὰ Μάρω. (Στὸ Ζαγόρι λένε καὶ Κύρ Ν’κόλα τὸ λύκο καὶ Κύρ Μίχου τὸ λαγό).

Μιά φορά, διηγοῦνται, εἶχαν κάνει συντροφιά, ἡ Ἀρκούδα μὲ τὴν Ἀλεποῦ, γιὰ νὰ χαλοῦν μελίσσια. Ἡ Ἀλεποῦ εἶχε τὴ βάρδια, ἔκανε «τσιλλίες» κατὰ τὴ σύγχρονη ἀργκὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Ἀρκούδα ἀνέλαβε τὸ χάλασμα τοῦ κρηنيοῦ τῆς κυψέλης. Ἐτρωγε ὅσο ᾔθελε, ἐγέμιζε καλὰ τὴ «μπέκω» της, κι’ ὅταν ἔφενυγε ἔπαιρνε παραμάσκαλα κι’ ἓνα κομμάτι κρηήθρα γιὰ «κίνη». Ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ λίγο ἡ Ἀλεποῦ πίστεψε, πὼς μπορούσε νὰ χαλνᾷ καὶ μόνη της τὰ μελίσσια.

Πῆγε, λοιπὸν, μιὰ νύχτα τ’ ἀλεπόπουλα, τὰ ἔβαλε στὰ καριούλια (σκοπιές) καὶ τράβηξε μονάχη της γιὰ τὸ μελισσομάντριά. Καὶ συνθησισμένη ὅπως ἦταν ἀπὸ τὰ κοττέσια, ἄρχισε κι’ ἐδῶ νὰ ἀναποδογυρίζῃ ἓνα—ἓνα τὰ κρηνιά. Ἀλλὰ τί κακὸ ἦταν αὐτό! Ξεπετάχτηκαν ἀπὸ μέσα τότε σύγνεφα ἀπὸ βουρλισμένες μελίσσες, τῆς ἔξωσαν τὰ μούτρα καὶ δλάκερο τὸ κορμί της, ὡς τὴν οὐρά, καὶ ἡ Ἀλεποῦ δὲν ἔβλεπε ἀπὸ ποιά πόρτα νὰ φύγῃ. Ὅταν ἔφτακε κοντὰ στὰ παιδιὰ της εἶπε :

«Πάμε παιδιὰ μου, δὲν εἴμαστε γιὰ μεγάλες δουλειές ἡμεῖς, ὅπως ἡ Ἀρκούδα. Ἐμεῖς εἴμαστε καλὲς μόνο γιὰ καρπούλια».

*

Ἀλλὰ καὶ γιὰ ποιά δουλειὰ δὲν εἶναι ἄξια ἡ Ἀρκούδα ;

Ἐχθρεύεται τὰ αἰμοβόρα θηρία, τὰ κυνηγεί καὶ τὰ δαμάζει, γιὰτὶ ἡ δύναμί της εἶναι ἴση μὲ τὴ δύναμι 12 ἀνδρῶν.

Χορεύει μὲ «χάρι ἀρκούδας» ὕρθια στὰ δύο της πόδια, περιφέροντας ὕστερα ἀπ’ τὸ χορὸ τὸ δίσκο τοῦ ἀρκουδιάρη μὲ σοβαρότητα Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Ψέμματα εἶναι ὅτι ἡ ἀρκούδα μαθαίνει

χορὸ μὲ τὴν πείνα. Ἔτσι, στηριγμένη στὰ δύο της πόδια—γιατὶ εἶναι ζῶο πελματοβάμονο—παίζει καὶ μὲ τὰ παιδιὰ της, κάπου ἐκεῖ στὸ ξέφωτο, ποὺ συντυχαίνει κοντὰ στὴ λόχη της, ὅταν εἶναι ξένοια· στη ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄγρια θηρία καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο θηρίο, τὸν ἄνθρωπο. Μαθαίνει καὶ τρέχει μὲ ποδήλατο, τρέχει μὲ μοτοσυκλέτια, καὶ κάνει ἓνα σωρὸ ἄλλες ἀκροβασίες στὰ διάφορα τσίρα. Ἀκόμα καὶ γιὰ μασσὰς ἐχρησιμοποιεῖτο παλαιότερα στὴν Ἡπειρο. Τὴν ἔβανε ὁ ἀφεντικός της καὶ πατοῦσε, ρυθμικὰ καὶ μὲ σοβαρότητα Καλογιατροῦ Ζαγορίσιου, αὐτὸν ποὺ ἦτο κρυολογημένος στὶς πλάτες καὶ ὁ ἄρρωστος πληρώνοντας μιὰ τουρκικὴ δεκάρα, γιὰ βίζιτα, ἐννοιωθε τὸν ἑαυτό του . . . καλλίτερα μετὰ τὸ ἀρκουδοζύμωμα αὐτό.

Ἡ Ἀρκούδα ἔχῃ μὲ βηλάνια. ἀστάχυα καὶ διάφορους καρπούς. Ἀγαπάει ἐξαιρετικὰ τὰ βατόμουρα, τὰ ἀγαπημένα καὶ στὰ ἡπειρωτόπουλα «βατσ’ νόμ’ λα..» Ἀλλὰ τρώει καὶ τὰ στυφόξυνα μῆλα, ποὺ δὲν τρῶνε οἱ ἄνθρωποι γι’ αὐτὸ καὶ τὰ λένε ἀρκουδόμῆλα. Βέβαια ὑπάρχει καὶ ἡ παροιμία «τὸ καλὸ τὸ ἀπίδι τὸ τρώει ἡ Ἀρκούδα» ποὺ λέγεται ὅταν ἓνα ὁμορφο κορίτσι πῆσῃ σὲ ἀνάξια χέρις. Δὲν τὰ κλέβει, ὅμως, ὅπως κίνουν ἄλλοι. Τυχρὸ τῆς εἶναι. Τὰ βρίσκει πεσμένα κάτω ἀπὸ τὴν ἀχλαδιὰ ὠριμα—ὠριμα, γι’ αὐτὸ εἶναι καὶ τὰ καλλίτερα. Δὲν ἐγγίζει ψοφίμια ποτέ. Γι’ αὐτὸ καὶ ἐπειδὴ, ὅπως εἴπαμε, ἡ ἡπειρωτικὴ παράδοση τὴ θέλει καὶ λίγο κοντὴ πιστεύουν πολλοὶ ὅτι ὅταν ἓνας ἄνθρωπος ξαπλωθῇ κάτω καὶ μείνῃ ἀκίνητος θὰ γλυτιώσῃ ἀσφαλῶς. Ἡ Ἀρκούδα θὰ τὸν μυρίσῃ, θὰ τὸν πάρῃ γιὰ πεθαμένο καὶ θὰ τὸν προσπεράσῃ . . .

Εἶναι τὸ μόνο ζῶο ποὺ πετροβολαίει καὶ μάλιστα μὲ πόση δεξιότητα ! Ὁ ταχυδρόμος Μετσόβου—Μηλιάς, ὑποχρεωμένος νὰ περνᾷ τέσσερις φορὲς τὴν ἐβδομάδα τὸ ἀπάτητο, τότε, καὶ ἄγριο βουνὸ τῆς Κατάρας, ποὺ χωρίζει τὸ Μέτσοβο ἀπὸ τὴ Μηλιά καὶ εἰς ὕψος ἄνω τῶν 1700 μέτρων, δέχτηκε κάποτε ἓνα τέτοιο «ῥωαῖο» πετροβόλημα. Ἡ Ἀρκούδα τὸν εἶδε καὶ τῶρα στὰ πόδια κατὰ τὸν ἀνιήφορο καὶ πότε μὲ

τὸ δεξιὸν καὶ τότε μετ' ἀριστερὸν τοῦ ἐξετόξευσε, χωρὶς νὰ κυττάῃ πίσω, κ' ἀπὸ ἑνα κοτρώνι. «Στὴν ἀρχὴ σκιάχτηκα μοῦ ἔλεγε, ἀλλὰ κατόπι θιάμαζα (= ἐθαύμαζα) τὴν ἀξιάδα της καὶ τὴν τέχνη της».

*

Εἶναι φοβηταῖο ἀγρίμι καὶ ποτὲ δὲν ἀκούστηκε νὰ φῇ ἄνθρωπο, κ' ὡς λένε οἱ μαρνάδες στὰ παιδιὰ τους ὅ,τι θέλουν· ὁ φόβος εἶναι γέννημα τῆς φαντασίας των, ἐπειδὴ ἡ ὄψη τῆς Ἀρκούδας εἶναι ἄγρια. Οἱ τσομπάνοι, μάλιστα, τοῦ Ζαγορίου τῆς βρῆκαν καὶ μιὰ ἀδυναμία: Τὴ φωτιά. Ἄμα ἰδῇ δαυλὶ φεύγει, ὅπως φεύγει καὶ ἡ Ἀλεπού ἀπὸ τὰ μελίσσια. Κι' ἂν τύχη καὶ δὲν ἔχουν ἀναμμένη φωτιά, τσακμακίζουν τὰ τσουρνάρια τους καὶ τὴν προγοῦν μετὰ τὴν σπίνην! Λένε ὅτι ἡ φωτιά τῆς θυμίζει τὸ σπῖνι μὲ τὴν πεθερά. Γιατὶ ἡ ἡπειρωτικὴ παράδοσι θέλει τὴν Ἀρκούδα δημιουργημένη τῆς πεθερᾶς.

Τὴν ἀγαθότητα τῆς Ἀρκούδας, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχοπνία τῆς ἡπειρωτισσας πεθερᾶς γιὰ τὴν νύφη, παρ' ὅλες τὶς κακογλωσσίες, μαρτυρεῖ καὶ τούτη ἡ ἡπειρωτικὴ παράδοσι, δεῖγμα καὶ αὕτη τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ τῆς Ἡπείρου: Ἡ πεθερά, πού βασάνιζε τὴν νύφη της, ἔδωκε σ' αὐτὴ ἕνα πρωτὶ, μαῦρα μαλλιά γιὰ νὰ τὰ πᾶν στὴ βρύσι, νὰ τὰ πλύνῃ καὶ νὰ τὰ νάη ὅσο μποροῦσε πρὸ πολὺ ἄσπρα.

— Μπορεῖ, μάννα, τὰ μαῖτρα μαλλιά νὰ γένουν ἄσπρα;

— Μπορεῖ καὶ παρμπουρεῖ. Ἡ ἄζια ἡ νύφ' ὅ,τ' δὲ θέλ' δὲ μπορεῖ.

Ἡ καθυνίφη πῆρε τὰ μαλλιά καὶ πῆγε στὴ βρύσι. Ἐπλενε, καὶ ξεβγανε, ἀλλὰ τὰ μαλλιά ἔβγαιναν μαῦρα, μαῦρα, κ' ὅλο μαῦρα. Ἐφτασε τὸ βράδυ κ' ἡ νύφη ἀπόκρινε πᾶν.

— Τώρα, σκέφτηκε, τί νὰ κάνω; Ὅπου κ' νᾶνι θὰ μ' κουβαλ'θῇ οὐ Γιούδας ἰδῶ κ' θὰ μὴ γλῶσ' (φαρμακώση).

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΣΕΛΙΔΩΝ

Αἱ σελίδες ἀπὸ 230 μέχρι 272 τοῦ παρόντος τεύχους νὰ διορθωθῶν εἰς 330 παρ. 372. Τὸ λάθος ὀφείλεται εἰς τυπογραφικὴν ἀδελφίαν.

Λυπήσου με Παναῖταμ'. Κάνι μὴ ἐν ἀγρίμ' νὰ τὴν πνίξω, ἄμα ἔρθ' γιὰ νὰ μὴ πιλατέψ'.

Κι' ἡ Παναγία τὴν ψυχοπνέσε καὶ τὴν ἔκανε Ἀρκούδα.

— Τώρα, εἶπε, τὴ συγυρίζω ἐγὼ...

Παραμέρισε σὲ μιὰ κουφάλα καὶ κατέραγε τὴν πεθερά της. Ἐκείνη κάποια φορὰ ἤρθε καὶ καθὼς δὲν εἶδε τὴ νύφη της διπλα στὶς βρύσες, πῆρε ἕνα ξύλο καὶ ἄρχισε νὰ ψάχνῃ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μέσα στὰ πλατάνια. Τὴν ὥρα, ὅμως, πού ἡ Ἀρκούδα ἐτοιμαζόταν νὰ τῆς ριχτῇ γιὰ νὰ τὴν ξεσχήσῃ, ἐκείνη πρόλαβε κ' ἐφώνησε:

— Λέλε μου, λέλε μου, ἰτούτου τ' ἀγρίμ' θὰ ἔφαί τὴ νυφούλα μ'!

Κι' ἔβαλε τέτοια κλάμματα, πού ἡ Ἀρκούδα εἶδε ἢ πάντεχε πῶς τὴν συμπνέσε σ' ἀλήθεια. Κι' ἔτσι δὲν τὴν πείραξε, ἀλλὰ τράβηξε γιὰ τὰ βουνά. Ἡ ἡπειρωτικὴ αὕτη παράδοσι, εἶναι θαῦμα ἀβρότητος γιὰ τὴν πεθερά, καὶ θαῦμα χριστιανικῆς πραότητος καὶ ἀνεξικακίας γιὰ τὴν νύφη. Ἡ ἀγαθότητα τοῦ ἀγριμοῦ αὐτοῦ, πού μόνο ἂν πληγωθῇ ἀπὸ τὸν κυνηγὸ μπορεῖ νὰ γυρίσῃ κατ' ἐλάνω του, ὅπως κάνουν καὶ ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ ἐνστικτὸ τῆς αὐτοσυντηρήσεως, καὶ οἱ θρόυλοι μὲ τοὺς ὁποίους ἐστολίσε τὴν ἡπειρωτικὴν φαντασίαν καὶ παράδοσιν δὲν πρέπει, δὲν ἀξίζει νὰ συγκινήσῃ τὴν ψυχὴ τῶν καλῶν μας κυνηγῶν; Δὲν πρέπει νὰ σεβασθῶν μιὰ μακραίωνα ἡπειρωτικὴ παράδοσιν, δὲν πρέπει νὰ γεννήσῃ ἡ παράδοσιν αὕτη τὴν συμπάθεια τῶν Κοινοτήτων γιὰ τὴν καμμένη τὴ Μπαλάσιω;

Μὲ τοὺς νέους δασικοὺς δρόμους, πού ἀνοίγονται σήμερα, τὸ μέχρι τώρα ἀπάτητο καὶ παρθενο δασῶδες Ζαγόρι ἀρχίζει νὰ συχνάζεται περισσότερο ἀπὸ τοὺς κυνηγούς, Γιαννιώτες καὶ Ζαγορίσιους. Καὶ οἱ κρυφῶνες τῆς Ἀρκούδας εἶναι τώρα ἐκτεθειμένοι περισσότερο. Οἱ κυνηγοὶ μας, καὶ εἶναι μετὰ αὐτῶν πολλοὶ γιατροί, δικηγόροι καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες, ἔχουν, χρέος νὰ σκεφθοῦν ὅτι καὶ τὰ ζῶα ἔχουν ψυχὴ καὶ πονοῦν, ὅτι μὲ τὸ σκοτωμὸ τῆς μάννας μένουν ὀρφανὰ τὰ παιδιὰ καὶ μὲ τὸ σκοτωμὸ τοῦ παιδιοῦ μένει ἀπαρηγόρητη μιὰ μάννα. Καὶ εἶναι τόσο στοργικὴ μάννα! Ἡ ἱστορία γιὰ τὴν ἀπαγωγή τῆς νεαρῆς

τουρκάλας τσομπανοπούλας, τῆς Χατιτζέ Τολούν, ἀπὸ μιὰ Ἀρχοῦδα στὴν Τουρκία δὲν εἶναι παραμύθι. Ἀρπαξε τὴ τσομπανοπούλα, τὴν πῆγε στὴ φωληά της, τῆς ἔστρωσε ζεστὸ κρεβάτι μὲ ξηρὰ φύλλα καὶ τὴν τάιξε μὲ καρπούς. Καὶ ὅταν κοιμόταν ἡ κοπέλλα, ἡ Ἀρχοῦδα τὴν ἐχάιδευε μὲ στοργὴ μητέρας. Φαίνεται, τὸ δικό της παιδί θὰ τὸ ἔχασε ἀπὸ κανένα πικρὸ βόλι. Κι' ὅμως πῆγαν οἱ «ἄνθρωποι» τῆς ἔρριξαν κρέας στὴν μπασιά τοῦ σπηλαίου, κι' ὅταν τὸ καημένο τὸ ζῶο βγῆκε νὰ πάρῃ τὸ κρέας σωριάστηκε αἰμόφυρτο ἀπὸ τὶς ὁμοβροντίες των, μολονότι τὸ κορίτσι τοὺς εἶχε γνέψῃ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ σπηλιά ὅτι δὲν τὴν πείραξε καθόλου τὸ «θηρίο». Καὶ τὸ θηρίο, ποὺ λέγεται ἄνθρωπος τῆ σκότωσης μὲ τόση ἀπειρία... Ἡ ἱστορία αὐτῆς, λέγω, δὲν εἶναι ἕνα ὠραῖο παραμύθι. Γιατὶ ὑπάρχουν κι' ἄλλες μαρτυρίες ἀπὸ σοβαροὺς ἐπιστήμονας γιὰ τὴ γοητεία ποὺ ἀσκεῖ τὸ ὠραῖο φύλλο στὴν Ἀρχοῦδα (καὶ στὸν Παπαγάλο ἐπίσης).

Ὁ Σουηδὸς γιατρὸς καὶ συγγραφεὺς Ἀξελ Μοῦντε, στὸ περίφημο βιβλίο του, «Ἡ ἱστορία τοῦ Σὰν Μικέλε» ποὺ μεταφράστηκε σὲ 25 γλώσσες βεβαιώνει ὅτι οἱ Λάπωνες πιστεύουν πὼς ἡ Ἀρχοῦδα δὲν πειράζει ποτὲ γυναῖκα, ἀντίθετα μάλιστα, προσελκύεται ἀπ' αὐτῇ.

Βρέθηκε, λέγει, σ' ἕνα πυκνὸ δάσος, μὲ συνοδὸ ἕνα κορίτσι 16 χρόνων, σ' ἕνα φαράγγι περιτειχισμένο ἀπὸ ἀπόκρημνους χορταριασμένους βράχους. Ξάφνου, ἀκούστηκε ὁ κρότος κλωναριοῦ ποὺ σπάει. Εἶδαν τότε ἕνα πρᾶμμα σκοτεινὸ μπροστά των. Μιὰ μεγάλῃ Ἀρχοῦδα μ' ἕνα κλαδί

γεμᾶτο ἀπὸ τ' ἀγαπημένα της βατόμουρα κρεμασμένο στὸ στόμα της τοὺς παρακολουθοῦσε.

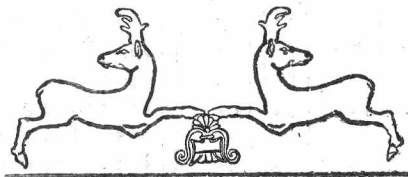
Ἡ Ἀρχοῦδα πλησίασε, ὁσμίστηκε δυνατὰ τὸν ἄερα 2—3 φορές κι' ἄφησε ἔπειτα νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸ στόμα της τὸ κλωνάρι μὲ τὰ βατόμουρα, πού, φαίνεται, δὲν ἔκοψε γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὰ προσφέρει στὸ κορίτσι.

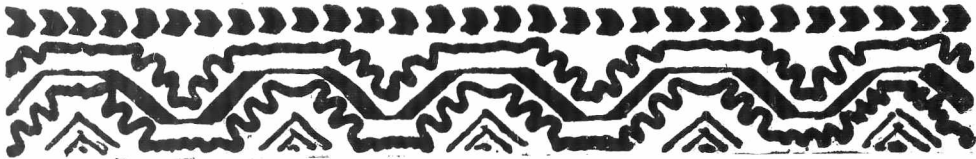
Ἡ μεταμορφωμένη σὲ Ἀρχοῦδα νύφη τοῦ ἡπειρωτικοῦ θρύλου ψάχνει νὰ ξαναβρῇ τὸν ἑαυτὸ της ; Ψάχνει νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν πεντάμορφη «Λιοτήρω» ; Ὅ,τι κι' ἂν συμβαίνει, οἱ Ἀρχοῦδες σὲ ὅλη τὴ Βαλκανικὴ εἶναι τώρα σπάνιες, κι' αὐτὲς ποὺ ζοῦν στὸν καλλιπλόκαμο καὶ ρωμαλέο κορμὸ τῆς Ἡπειρωτικῆς Πίνδου εἶναι ἐλάχιστες.

Ἄν οἱ παπποῦδες μας ἡπειρώτες ἔκαναν ὅ,τι κάνουν οἱ σημερινοὶ ἀπόγονοὶ τους —σκότωσαν 3 ἀρχοῦδες ἐφέτος μόνον σὲ δυὸ χωριά— οὔτε τὰ ὠραῖα παραμύθια σὰν τὴ «Λιοτήρω» θὰ ἐπῆρχαν, οὔτε κι' ἡ δημοτικὴ μας μοῦσα θὰ τραγουδοῦσε μὲ τόση συμπάθεια τὴ Μαλασίω της.

Ὁ κυνηγός, ποὺ θὰ σκοτώσῃ σήμερα τὴν τελευταία Ἀρχοῦδα τοῦ Ζαγοριοῦ, ὅπως ἔγινε πρὸ ἐτῶν μὲ τὸ σκοτωμὸ τοῦ τελευταίου Ἐλαφιοῦ στὸ Μαλακᾶσι τοῦ Μετσόβου, νὰ ξαίρῃ ὅτι θὰ σκοτώσῃ τὸν ἴδιο τὸν ἡπειρωτικὸ θρύλο. Καὶ χωρὶς θρύλους δὲν ἔχει ὁμορφιά ἡ ζωὴ. Κι' ὅσο ὁμορφότεροι εἶναι οἱ θρύλοι, τόσο ὁμορφαίνουν κι' οἱ ψυχὲς ποὺ τοὺς γέννησαν, οἱ ψυχὲς ποὺ μᾶς γέννησαν. Θὰ τὸ κἀνῃ ; Πιστεύω ὄχι !

ΕΥΑΓΓ. ΜΠΟΓΚΑΣ

ΒΑΣΙΟΥ Π. ΜΠΕΚΛΗ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΗΣΑΥΡΟ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΜΑΣ

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ „Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ”

(Ο ΠΡΩΤΟΣ ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ)*

“Όλη ἡ συνοδεία βγήκε ἀπ’ τὸ Πατρι-
αρχεῖο. Ἀπ’ τὸ Σουλτανικὸ παλάτι ξεκί-
νησε ἡ ἄλλη συνοδεία. Ἐξῶ ἀπ’ τὴν πό-
λη, πρὸς τὰ δυτικά, μπροστὰ σ’ ἓνα βουνὸ
ποὺ φαινόταν στὸ βάθος τῆς πεδιάδας,
ἐκεῖ θὰ γινόταν ἡ κρίση καὶ ἡ δοκιμασία.
Πλῆθος πολὺ φανατισμένον ἀπ’ τοὺς Ἰμά-
μηδες καὶ τοὺς Δερβίσηδες ὀθωμανῶν, πε-
ρίμεναν τὴν ὥρα ποὺ ἡ δοκιμὴ τῶν χριστι-
ανῶν θ’ ἀποτύχαινε, κι’ ἦταν βέβαιοι πὼς θὰ
πέφτανε ἀπάνω τους καί, ἢ θὰ τοὺς ἔκαμαν
ὄλους ὁπαδούς τοῦ Μωάμεθ ἢ θὰ τοὺς
περνοῦσαν ἀπ’ τὴ φωτιά καὶ τὸ μαχαῖρι.

“Όλα ἦταν ἔτοιμα καὶ περιμέναν. Ὁ
Πατριάρχης καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς ἔκαμαν μιὰ
δέηση. Ὑστερα, μέσα στὴν ἀπέραντη, τὴ
νεκρική σιγὴ ποὺ ἀπλώνονταν σ’ ὅλον τὸν
κάμπο, ὁ Πατριάρχης γύρισε στὸν Γκαβ-
ριάννη καὶ μ’ ἓνα νεῦμα τοῦ ἔδωκε νὰ κα-
ταλάβει πὼς ἦταν ἡ ὥρα, ἡ μεγάλη στιγ-
μὴ ποὺ θὰ ἔκρινε τὴ ζωὴ τους καὶ τὴν πί-
στη τους. “Όλοι περίμεναν. Ἡ ἀγωνία εἶ-
χε κορυφωθεῖ σὲ χριστιανούς καὶ Τοῦρ-
κούς καὶ τὰ μάτια τους εἶχαν καρφωθεῖ
στὸ βουνό.

Γονάτισε τότε ὁ ἀνίδεος ἐκεῖνος ἔσκε-
τῆς κι’ ἔκανε νὰ ὑψώσει τὰ χέρια του
καὶ νὰ ψελλίσει μιὰ προσευχή. Δὲν πρόλα-
βε· ἔγινε τοῦτο τὸ φοβερό : Τὸ βουνὸ ἄρ-
χισε νὰ τρέμει καὶ νὰ κινιέται προχωρῶν-
τας πρὸς τὴ θάλασσα.

— Ντοῦρ Ντάγ... Ντοῦρ! ντάγ μιὰ φω-
νὴ σὰν βρυχηθμός συγκλόνησε ὅλο ἐκεῖνο

τὸ πλῆθος. Ἦταν οἱ φανατισμένοι Τοῦρ-
κοὶ ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ σταματήσουν
τὸ βουνό. Τὰ χέρια κατέβηκαν, τὰ χεῖλη
σταμάτησαν τὴν προσευχή. Τὸ θαῦμα εἶ-
χε γίνει. Τώρα δὲν χωροῦσε πιά ἀμφιβο-
λία καμιά πὼς ἡ πίστη, ἡ μεγάλη πίστη
ὑπῆρχε. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ βαθεῖα ἱκανοποι-
ησὴ ἦταν καθολικὴ στὶς ψυχὰς τῶν χριστι-
ανῶν. Ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ φανατισμένοι
ὁπαδοί του εἶχαν νικηθεῖ. Τοὺς εἶχε τα-
πεινώσει ἡ ἀγνή πίστη ἐνὸς ἀπλοῦ μπαλω-
ματῆ. “Όχι βέβαια πὼς θὰ περίμενε κανεὶς
νὰ γίνουν χριστιανοὶ ὅλο ἐκεῖνο τὸ μάζω-
μα τοῦ φανατισμένου ὄχλου, μὰ τουλάχισ-
το νὰ μὴν καταφύωνται πιά ἐναντίον
τους καὶ νὰ τοὺς ἀπειλοῦν ἀδιάκοπα.

*

Γύρισε πάλι στὸ μπάγκο του ὁ ἀγνός
καὶ πιστὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος κι’ ἔσκυψε
νὰ ράβει τὰ χαλασμένα σαντάλια. Μιὰ γα-
λήνη ἔπεφτε στὴν ψυχὴ του, μιὰ γαλήνη
χωρὶς περιφάνεια, χωρὶς κομπασμό.

Πέρασε καιρός. Κάποιο βράδι χτύπη-
σε ἡ πόρτα.

— Ἰσως νᾶναι κανένας ἀπ’ τὸ Πατρι-
αρχεῖο, εἶπε. Τί νὰ συμβαίνει ἀραγε ;

Δὲν ἦταν ἀπ’ τὸ Πατριαρχεῖο. Ἦταν
φανατισμένοι Τοῦρκοὶ. Τὸν πήραν καὶ τὸν
ἔσυραν στὸ σκοτάδι. Τὸ πρωὶ τὸν δίκασαν
οἱ Δερβίσηδες, Μολάδες καὶ Χοτζάδες καὶ
τὸν καταδίκασαν. Μόνο σὰν γινόταν Τοῦρ-
κος μποροῦσε νὰ σώσει τὴ ζωὴ του καὶ νὰ
λάβει τιμές. Ἐκεῖνος φυσικὰ ἀρνήθηκε
καὶ τὰ βασανιστήρια ποὺ δέχτηκε ἦταν
πολλά. Τὸν ἀνέβασαν τέλος στὸν μιναρὲ
ἐνὸς τζαμιοῦ.

— Θὰ φωνάζεις Ἀλλὰ ἐκπέρα; τοῦ εἶπαν.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου καὶ τέλος.

1. Στάσου βουνό... Στάσου βουνό, καὶ μέ-
νει μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὡς σήμερα.

— Θα φωνάξω, τούς απάντησε.

Και ύψωνοντας τη φωνή του όσο μπορούσε και μ' όλη τη δύναμη του στήθους του, άρχισε να ψέλνει τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη». Ἦταν μέρες τοῦ Πάσχα. Δὲν πρόλαβε νὰ τὸ τελειώσει. Τὸν ἄρπαξαν καὶ τὸν πέταξαν κάτω ἀπ' τὸ μπαλκόνι τοῦ Μιναρέ.

Τοὺς εἶχε ἐξευτελίσει τὴν πίστι του, μπορούσαν νὰ τὸν ἀνεχτοῦν :

Τὸ σῶμα του τὴν πῆραν οἱ Ἑβραῖοι κι' ἀφοῦ τὸ ἔσυραν στοὺς δρόμους τὸ πέταξαν στὴ θάλασσα, μὰ τὸ βρῆκαν χριστιανοὶ βαρκάρηδες καὶ τὸ πῆγαν στὸ Πατριαρχεῖο ὅπου μὲ τὴ φροντίδα τοῦ Πατριάρχου θάφτηκε σὲ κάποιο ἐκεῖ μέρος.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ καθαυτὴ παράδοση πὺν συμπληρώνεται μὲ τὰ παρακάτω ἱστορικά.

Στὰ 1890 ὁ Ἐφημέριος τοῦ χωριοῦ μας, εἰδοποιήθηκε ἀπ' τὴν Ἱ. Μητρόπολη Ἰωαννίνων νὰ πᾶει νὰ παραλάβει λείψανα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου πὺν εἶχαν ἔρθει ἀπ' τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἀγαθὸς καὶ καλὸς ἐκεῖνος λευῖτης εἶπε πὺς θὰ πῆγαινε ἀφοῦ εἰτοίμαζε ἀσημένια λάρνακα γιὰ τὴν τοποθέτησή τους.

Ὅμως, θέλεις γιὰτὶ ἡ λάρνακα ἀπαιτοῦσε χρήματα γιὰ νὰ γίνει καὶ τὰ χρήματα αὐτὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὰ συγκεντρώσει, θέλεις περισσότερο ἀπὸ ἀναβλητικότητα ἢ καὶ ἄλλον ἴσως λόγο ἄγνωστο, δὲν πῆγε οὔτε ὁ ἴδιος, οὔτε κανεὶς ἄλλος νὰ παραλάβει τὰ ἅγια λείψανα. Ὅταν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση στὰ 1913 τὸ ξαναθυμήθηκαν, ἦταν ἀργὰ πιά. Ἡ Ἱ. Μητρόπολη τοὺς ἔδωσε τὴν ἀπάντηση πὺς εἶχαν δοθεῖ στὸ Μοναστήρι τῆς Τσοῦκας γιὰ τὸ φύλαγμα τους. Τὸ Μοναστήρι τῆς Τσοῦκας, ὅταν τὰ ζήτησαν ἀπ' ἐκεῖ, τοὺς ἀπάντησε πὺς, ναι τὰ εἶχαν πάρει τὰ λείψανα μὰ κατὰ τὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ πολέμου (1912 — 13) Ἀρβανῖτες τὰ πῆραν ἀπ' τὸ Μοναστήρι καὶ κατέφυγαν στὴν Ἀλβανία. Δικοί μας ἄνθρωποι τοὺς καταδίωξαν ὡς τὸ Ἀργυροκάστρο καὶ πῆραν μόνο τὴ λάρνακα γιὰτὶ τὰ λείψανα στὸ μετὰξὺ τὰ εἶχαν ἐξαφανίσει οἱ Ἀρβανῖτες. Μόνο ἓνα μικρὸ κομμάτι ὁτοῦ κατώρθωσαν νὰ τοὺς πάρουν καὶ τὸ ὁποῖο τὸ Μοναστήρι δὲν τὸ παρέδωσε στοὺς Τερροβίτες

καὶ ἴσως νὰ τὸ κατέχει ὡς τὰ σῆμερα.

Ὁ ἀείμνηστος Ἐπίσκοπος Περιστερᾶς Εὐστάθιος Σκάρπας, ὅταν ἐπισκέφτηκε τὸ χωριὸ στὰ 1937 συνέστησε στὸ Ἐκκλησιαστικὸ Συμβούλιο καὶ στὸν Πρόκριτο τοῦ χωριοῦ καὶ γνωστὸ γιὰ τὶς εὐεργεσίες του κ. Κωνσταντῖνο Ζῆκο νὰ χτίσουν εἰκόνησμα στὴ θέση πὺν ὑποτίθεται πὺς ἦταν τὸ σπίτι τοῦ Ἁγίου. Πραγματικὰ στὴν ὑποτιθέμενη θέση — γιὰτὶ τίποτα δὲν δίνει τὸ δικαίωμα γιὰ βέβαιον συμπέρασμα — χτίστηκε τὸ εἰκόνησμα. Ὁ ἴδιος Ἐπίσκοπος, συνέστησε στὸ προσωπικὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ νὰ ψέλνει σὲ κάθε λειτουργία καὶ τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ Ἁγίου πρᾶγμα πὺν γίνεται ἀπὸ τότε χωρὶς παράλειψη.

Διήγηση Γεωργίου Χριστογιάννη

Συμπληρωματικὲς πληροφορίες

Χωρὶς νᾶχω καμιά πρόθεση νὰ κάνω κριτικὴ καὶ προσπάθεια ν' ἀξιολογήσω τὴν παράδοση αὐτὴ, πὺν εἶναι φυσικὰ δικαίωμα ἄλλων, μὲ τὰ πρόχειρα μέσα πὺν διαθέτω, κάνω τὶς παρακάτω συμπληρωματικὲς παρατηρήσεις γιὰ νὰ βοηθήσω πὺς πολὺ τοὺς μὴ «εἰδικούς» ἀναγνώστες.

Ἡ θέση πὺν ὑποτίθεται ὅτι βρισκόταν τὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ Ἁγίου — κι' αὐτὴ τὴν ξέρουν ὅλοι ἐδῶ — εἶναι στὴν ἀνατολικὴ συνοικία, ἑκατὸ πάνω — κάτω μέτρα ἀπ' τὸ δημόσιο δρόμο πὺν ἔρχεται ἀπ' τὰ Γιάννινα, ἀκριβῶς στὴν εἴσοδο τοῦ χωριοῦ. Τὴ θέση τὴ σημειώνει τὸ κατάλευκο εἰκονοστάσι. Κοινὸς πόθος τῶν κατοίκων εἶναι νὰ χτιστεῖ ἐκεῖ ἓνα ἐκκλησάκι ἀφιερωμένο στὸν Ἅγιο, μὰ λόγοι οἰκονομικοὶ πάντα τὸ ἀναβάλλουν.

Ὁ σεβαστὸς μου κ. Γ. Οἰκονόμου στὴ μελέτη του «Ἀπ' τὴ Χρ. Ἱστορία τῆς Ἡπείρου» γράφει : «Αὐτὸς (ὁ Ἅγιος Ἰωάννης) ἦταν ἀπ' τὸ Τέρροβον (1508 — 1526) καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη στὶς 18 Ἀπριλίου 1526 τὴν Παρασκευὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἀπὸ τὸν μιναρὲν ἔψαλε ἀντὶ τῆς μωαμεθανικῆς προσευχῆς τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Ὁ Γ. Α. Ἀρβανιτάκης στὴ Μ.Ε.Ε.

τοῦ Πυρσοῦ* γράφει: «Ο Ἑπειρώτης (Ἀγ. Ἰωαν.) ἐν Ἰωαννίνοις γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰργάζετο ὡς ράπτης. Ἐκεῖ ὁμολογήσας παρησιᾶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ ἀγρίως βασανισθεὶς ἀπεκεφαλίσθη τὴν 18ην Ἀπριλίου 1526 ὅτε καὶ ἐορτάζεται ἡ μνήμη του Ἀκολουθίας δ' εἰς αὐτὸν ἐποιήσαν Ἀντώνιος ὁ Μέγας Ρήτωρ* τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ Ἰουστίνος ὁ Δεκαδίκος* τυπωθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1568 καὶ πολυάκις ἀνατυπωθεῖσαν ἐν τῷ «Ἀνθολόγιῳ» (ἦν ὡς ἀνέκδοτον ἐξέδωκεν ὁ Σπ. Λαμπρος ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» Β' 135 κ. ἐξ.) Τὸ δὲ μαρτύριον τοῦτου συνέγραψεν ὁ Πρωτοπαπᾶς Ναυπλίου Νικόλαος Μαλαξὸς («Νέον μαρτυρολόγιον» 39 κ. ἐξ. Χρ. Παπαδοπούλου οἱ νεομάρτυρες 1925. σ. 189).

Τὸ Τυπογραφεῖον «Δωδώνη» Ἰωάννινα 1950 τύπωσε ἓνα βιβλιαράκι μετ' ἐπίτλο: Ἀκολουθία Νεομάρτυρος Γεωργίου ἐξ Ἰωαννίνων, Νεομάρτυρος Ἰωάννου ἐξ Ἰωαννίνων, Ἱερομάρτυρος καὶ Ἰσαποστόλου Κοσμᾶ, χωρὶς ὄνομα ἐκδότου. Στὸ βιβλιαράκι αὐτὸ εἶναι πρώτη ἡ ἀκολουθία τοῦ «Ἁγίου Νεομάρτυρος Ἰωάννου» τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων εὐρεθεῖσα εἰς ἓν παλαιὸν ἀνθολόγιον».

Ἡ ἀκολουθία αὕτη δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ ὑπὸ τοῦ «Δεκάδου συντεθεῖσα». Αὐτὸ φαίνεται ἀπ' τὴν ἀκροστιχίδα τῆς: Η' καὶ Θ' Ὡδῆς τοῦ Κανόνος μετὰ τῶν Θεοτοκίων ποὺ συνθέτει τὴ λέξη ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ. Ἀλλωστε ὑπάρχει καὶ σημείωση στὴν ἀρχὴ τοῦ Κανόνα: «Ὁ Κανὼν οὗ ἡ ἀκροστιχὶς κατὰ Ἀλφάβητον μέχρι συμπληρώσεως τῆς 4ης Ὡδῆς. Αἱ δὲ καθ' ἑξῆς, ἔχουσι ἀκροστιχίδα τὸ Ἰουστίνου.

3. τ. ΙΓ' σελ. 853β.

4. Κατὰ τὴν ΙΣΤ' δὲ ἐκατονταετηρίδα ἤμασεν ἄλλος Ἀντώνιος μέγας ρήτωρ τῆς ἐκκλησίας καὶ πιθανῶς καὶ προϊστάμενος τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁδὸς ἐποίησεν ὅλην ἀκολουθίαν εἰς τὸν νεομάρτυρα Ἰωάννην τὸν ἐξ Ἰωαννίνων (Μ.Ε.Ε. τ. ε' σ. 24α).

5. (ἡ Δεκάδου καὶ ἡ Δεκαδίκου) Ἰουστίνος. Ἑλλην λόγιος καὶ ἐκκλησιαστικὸς μελωδὸς γεννηθεὶς ἐν Κερκύρα πιθανῶς τὸ 1472... ἐξηγ. ἐν Βενετίᾳ κλπ. (Μ.Ε.Ε. τ. Η' σ. 944γ-945α.

Σ' ἓνα Μηναῖον τοῦ Ἀπριλίου τῆς ἐδῶ ἐκκλησίας (ἐκδ. Βενετίας 1818) καὶ ἀνάμεσα ἀπ' τὶς σελίδες 74-75 ἐκεῖ ποὺ τελειώνει ἡ ἀκολουθία τῆς «ΙΖ' τοῦ αὐτοῦ μηνός» καὶ ἀρχίζει ἡ τῆς ΙΗ' εἶναι κολλημένα ἄγνωστο ἀπὸ πότε τέσσερα φύλλα σὲ σχῆμα λίγο πιδὲ μεγάλο ἀλλὰ κομμένα ἀπ' τὸ πάνω μέρος γιατί λείπουν οἱ ἀριθμοὶ σελίδων προερχόμενοι ἀπὸ ἄλλο βιβλίον, μὲ νεωτέρου τύπου στοιχεῖα. Στὸ κάτω μέρος τοῦ πρώτου φαίνεται καθαρὰ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου καὶ ὁ ἀριθ. Τυπ. Φιλ. Antologic 52.

Στὴν πρώτη σελίδα ἀναγράφονται: Μὴν ἀπρίλιος κλπ. ὅπως συνήθως στὰ Μηναῖα. Ἀμέσως ἀκολουθοῦν: Τῇ Α' τῆς ὁσίας Μητρὸς ἡμῶν Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας. Κι' ἐξακολουθεῖ ἔτι ν' ἀναφέρει μονάχα, τοὺς ἁγίους τῆς ἡμέρας ὡς τὴν ΙΗ' ὁπότε: «Τῇ ΙΗ' τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου μαθητοῦ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου καί,

ΕΝ ΑΥΤῇ Τῇ ΗΜΕΡᾳ

Συμψάλλεται καὶ ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ νέου Μάρτυρος τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, εἰ βούλεται ὁ Προεστῶς, ποιηθεῖσα παρὰ τοῦ κυρίου Ἰουστίνου τοῦ Δεκαδίκου, αἰτήσεως τῶν φιλοχρίστων Εὐσεβῶν Χριστιανῶν». Κι' ἀκολουθεῖ ὁλόκληρη ἡ ἀκολουθία ποὺ ἀναγράφεται καὶ στὸ βιβλιαράκι ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, Ἀκολουθοῦν ὅστερ' ἀπ' αὐτὴ, μὲ τὴν ἴδια τάξιν ὅπως στὴν ἀρχὴ οἱ ἡμέρες ΙΘ' κλπ. ὡς τὴν ΚΓ' στὴν ὁποία ἀναγράφεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου. Ὡστε ἡ «εὐρεθεῖσα εἰς ἓν παλαιὸν ἀνθολόγιον» ἀκολουθία ἦτο ἀπὸ πολὺν καιρὸ γνωστὴ σὲ πολλοὺς.

Στὸ αὐτὸ Μηναῖο δὲν ἀναγράφεται ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου, ἀν καὶ εἶναι «Περιέχον τὴν πρόπονσαν αὐτῷ ἅπασαν ἀκολουθίαν μετὰ καὶ τῆς ἀναγκαϊοτέρας προσθήκης τοῦ Τυπικοῦ Νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ ἐπιμελεῖα διορθωθέν. Ἐνετίησιν παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων 1818».

Τὸ νεώτερον ὅμως Μηναῖον «Βενετία ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ τυπογραφείου ὁ «Φοῖβις», 1895 ἀναγράφει: ΙΗ' Ἀπριλίου ... Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ Ἁγίου Νεο-

μάρτυρος Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων μαρτυρήσαντος ἐν ἔτει ,αφκς'.

Βλῆθεις καμίνου ἐν μέσῳ Ἰωάννης
Χριστῷ προσήδες ὑμῖνος εὐχαριστίας

Εἶναι ἀλήθεια πῶς ὁ Χριστιανισμὸς καὶ μαζί του φυσικά κι' ὁ Ἑλληνισμὸς κινδύνεψε ν' ἀφανιστεῖ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐπὶ Σουλτάνου Σελῆμ Α' (1512 - 1520) γιατί εἶχε πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ ἐξισλαμίσει ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς ἂν καὶ αὐτὸ τὸ τρομερὸ του σχέδιο τὸ ὁποῖον τοῦ ἀποδίδεται τὸ ἀμφισβητεῖ ὁ Π. Καρολίδης⁶.

«Ἀλλὰ ἂν ἀφροσύνη τοῦ Σελῆμ Α' ἠπέιλησεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὸν ἐξισλαμισμὸν ἅπαντος τοῦ ὑπηκόου αἱ συνεισώτεραι ἀρχαὶ ἐπεκράτησαν ἔκτοτε σχεδὸν ἀδιαλείπτως⁷. Κι' αὐτὸ γιατί λόγοι θρησκευτικοὶ (ὁ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ νόμου τοῦ Ἰσλάμ ἐπιβαλλόμενος πρὸς τὸ χριστιανικὸν θρησκειasma σεβασμὸς), στρατιωτικοὶ (ἐξασθένιση τοῦ γενιτσαρικοῦ τάγματος), οἰκονομικοὶ (μείωση τῶν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ τῶν φορολογουμένων) κλπ. τὸ ἐμπόδιζαν. Ὁ Μωάμεθ ὁμῶς ὁ Β' «πειθόμενος ὅτι οἱ ἀλλαξοπιστοῦντες χριστιανοὶ εἶναι ἱκανώτεροι καὶ

θερμότεροι ζηλωταὶ τοῦ νέου θρησκειasmaτος καὶ τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως προετίμησε πάντοτε αὐτοὺς...⁸. «Τὸ δέλεαρ τοῦτο τῶν ἀναιάτων ἀξιωματῶν τῶν ἀπονεμομένων ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς τοὺς νεοφύτους ἦτο βεβαίως ἐπιτήδειον νὰ προσελκύσῃ εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἰσλαμικοῦ πλείστους ὅσους χριστιανούς⁹. Γι' αὐτὸ «ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐπὶ Σουλεϊμάν τοῦ Α' καὶ Σελῆμ Β' διπρέψαντες ἐπὶ πολεμικῇ ἀρετῇ ἄνδρες ἦσαν χριστιανοὶ τὸ γένος¹⁰.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πατριάρχευε γιὰ δεύτερη φορὰ 1523—1537 ὁ ἀπ' τῆ Ζίτσα (Ἰωαννίνων) Ἱερεμίας ὁ Β'.

Ἴσως νὰ ἦταν περιττὸς οἱ συμπληρωματικὲς πληροφορίες, —τόσο γνῶστες ἄλλωστε— θέλησα ὁμῶς νὰ βοηθῇσω τὸν ἀναγνώστη νὰ βγάλει μόνος τὸ ὁποιοδήποτε συμπέρασμά του ἀπ' τὴν ἱστορία αὐτὴ καὶ περιορίζομαι στὸ νὰ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου στὸν σεβάσμιο γέροντα ποῦ μοῦ τὴ διηγήθηκε καὶ στήν «Ἡπ. Ἑστία» ποῦ τὴ φιλοξενεῖ τιμῶντας συγχρόνως καὶ τὴ μνήμη τοῦ Ἀγίου.

ΒΑΣΟΣ Π. ΜΠΕΚΛΗΣ

6. Παπαρηγοπούλου Ἱστορία, τοῦ Ἑλλήν. Ἔθνους, ἐκδ. ἑκτη, τ. Ε'. μ. β', σ. 45 ὑπόσημ. 3.

7. Ὅπου παραπάνω.

8. Ὅπου παραπάνω, σελ. 15.

9. Ὅπου παραπάνω, σελ. 16.

10. Ὅπου παραπάνω.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΙΣ ΤΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟΝ ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΙΟΥ ΣΥΜΒΟΛΗ*

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΣΤΑΥΡΟΣΚΙΑΔΙΟΥ

στὸν Ἀγιάνην τοποθεσία καὶ χωράφια ὀνομασθέντα οὕτω ἀπὸ τὸ ἐκεῖ εὐρισκόμενον ἐξωκλήσι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

στὸν Ἀιμαρτίνην χωράφια, βοσκήσιμος τόπος, εἰκόνισμα.

στὲς ἄλουπότρυπες λόφος λαβὼν τὸ ὄνομα διότι ἐκεῖ φωλιάζουν ἄλουπες. Τὸ ὄνομα ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ παρακείμενα χωράφια. (Βλ. τὸ τοπωνύμιον καὶ εἰς τὰ τοπωνύμια Δρυμάδων). Μοῦ εἶπαν καὶ τὸ σ' ἄλουπότρυπες.

στ' ἀμπελοπήγαδο βρύσις καὶ ἡ περίξ τοποθεσία. Ἀμπέλια τῶρα δὲν ὑπάρχουν.

στήν Ἀναργύρω ἐξωκλήσι τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, ὅπου καὶ τὸ νεκροταφεῖον τῆς Κοινότητος. Ἡ φράσις θὰ πάω στήν Ἀναγύρω λέγεται κατ' εὐφημισμὸν ἀντὶ τῆς φράσεως θὰ πεθάνω καὶ θὰ μὲ θάψουν. Παρομοίως λέγεται καὶ εἰς ἄλλα χωρία θὰ πάω ἢ θὰ μὲ πάνε στὸν Ἀινικόλα ἢ στήν Παναγιά κ.ο.κ., ἵνα δηλωθῇ εὐφημιστικῶς ὁ θάνατος καὶ ἡ ταφή εἰς νεκροταφεῖον κείμενον εἰς τὸν περιβόλον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Νικολάου, τῆς Παναγίας κ.ο.κ.

στὲς ἀπιδιές χωράφια.

στὸν ἀρκουδόλακκο λάκκος. Ἵσως ἵνα δεῖξουν τὴν ὀρμητικότητα.

στά βλαχοπήγαδο βρυσούλες. Τὸ ὄνομα τοῦτο, διότι ἐδῶ κατασκηνώνουν οἱ Βλάχοι, πλησίον τοῦ νεροῦ, ὅταν περνοῦν κατὰ τὴν ἀνοιξιν ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ διὰ τὴν Νεμέρτσ(κ)αν.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

στή βουζιά χωράφια. Τὸ ὄνομα ἀπὸ φουμένας ἐκεῖ ἀκτῆς ἢ κατὰ τὸν συνηθέστερον τύπον ἀκτέας. Ὅταν τὰ χωράφια λαμβάνονται ὡς σύνολον, τότε χρησιμοποιεῖται ὁ πληθυντικός· λ.χ. δὲν ἔγιναν ἢ ξεπάγιασαν φέτο οἱ βουζίες.

στή βραχουλιά χωράφια καὶ τὸ περίξ ἔδαφος. Ἐδῶ φύονται βραχουλιές (φτέρες).

στοῦ Βρέτον χωράφια. Κυριώνυμον. Ὁ πληθυντικός τὰ βρέτια, ὅταν δηλοῦται τὸ σύνολον τῶν χωραφιῶν ποὺ εὐρίσκονται στοῦ Βρέτον· λ.χ. φέτο τὰ βρέτια ἔχουν καλὰ σιτάρια.

στοῦ Γιαννίτου, (πληθ. τὰ Γιαννίτσια) χωράφια καὶ ἡ περίξ ἔδαφικὴ ἔκτασις.

στοῦ Γκόνου ὡς ἀνωτέρω.

στοῦ Γκουβεριώτη· ὁμοίως.

στὸ δρόμο στοῦ Γκόνου τὸ διὰ τῆς τοποθεσίας καὶ τῶν χωραφιῶν στοῦ Γκόνου διερχόμενον τμήμα τῆς ὁδοῦ, ἢ ὁποία συνδέει τὸ Δολὸν μὲ τὸ Στραβοσκιὰδι. Ὁ δρόμος αὐτὸς χωρίζει τὰ χωράφια στὰ λουριά (βλ. λ. κατωτέρω) ἀπὸ τὰ χωράφια στοῦ Γκόνου· ὠνομάσθη δὲ στὸ δρόμο στοῦ Γκόνου καὶ ὄχι στὸ δρόμο στὰ λουριά, ἢ διότι μεγαλύτερα εἶναι ἢ ἔκτασις στοῦ Γκόνου ἢ διότι Ἵσως τὰ χωράφια στὰ λουριά τὰ «ἀνοιξαν» βραδύτερον ἀπὸ τὰ γειτονικά των στοῦ Γκόνου, ὁπότε ὁ δρόμος εἶχε λάβει πλέον τὸ ὄνομά του.

στὸ δερβένι χωράφια ὠνομάσθησαν ἀπὸ τὸν δρόμον (τὸ ντερβένι), ποὺ συνδέει τὴν Πωγωνιανὴν μὲ τὰ Ριζορόμπατα δηλ. τὰ χωριά Ρομπάτες (Μερόπην) καὶ Μέ-

βγεζαν (Παλαιόπυργον), τὰ ὁποῖα κεῖνται εἰς τὰ ριζὰ τῆς Νεμέρτσας.

στὰ καζάνια· τοποθεσία ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Μπόζοβου παρουσιάζουσα βαθουλώματα ἐκ καθιζήσεων ἢ ἄλλης τινός—ἀγνοῶ—αἰτίας.

στὰ καμίνια· ράχης. Ἰχνη καμινῶν δὲν φαίνονται. Καμίνια λέγονται καὶ οἱ σωροὶ τῶν ξύλων, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς πυρᾶς μεταβάλλονται εἰς ξυλοκάθουνα.

στὲς καρνές· χωράφια.

στὰ κατερόγκια, (προφ. στὰ κατερόν-για) καὶ στὰ κατερόνια· λόφος καὶ τὰ παρκαείμενα χωράφια. (Ἡ λέξις ρόγκια ἐρμηνεύεται ὑπὸ τοῦ Χρ. Σούλη εἰς Ἑπειρωτικὰ Χρονικά, τόμ. Ζ', εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῶν Χουλιαράδων). Παρατηρητέα ἡ μεταβολὴ τοῦ ω (κάτω—) εἰς ε (κατε—).

στοὺς κήπους· τὰ περιβόλια τοῦ χωριοῦ.

στὲς κοκκινολακκίες· μία λακκία λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ κόκκινον χρῶμα του χώματος. Εἰς τὴν λακκίαν αὐτὴν εὐρίσκονται πολλὰ χωράφια· ἐσχηματίσθη δὲ τὸ τοπωνύμιον κατὰ πληθυντικόν, διότι ὁ διὰ τούτου ὀνομαζόμενος τόπος νοεῖται ὡς τι σύνθετον ἐκ πολλῶν ἀγρῶν.

στοῦ Κωστανίκου· χωράφια ἐξ ὧν τὸ κυριώνυμον ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸ παρακαείμενον δάσος.

στο λάνκο· ὁ διερχόμενος λάνκος ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς τὰ χωράφια καὶ τὴν περιβάλλουσαν αὐτὰ περιοχὴν.

στο λιβάδι· λόφος χρησιμοποιοῦμενος ὡς χειμερινὸν βοσκοτόπι, διότι ὑπὸ τὰ ἐκεῖ εὐρισκόμενα δένδρα μένουσι μέρη ἀκάλυπτα ἀπὸ τὸ χιόνι, ὅπου τὰ ζῶα εὐρίσκουν τροφήν.

στῆς Λένης τὸ προσήλιο, (προφ. σιῆς Λένης...)· λόφος καὶ χωράφια. Πιθανώτατα θὰ ὑπῆρχε κάποτε ἓνα μόνον χωράφι ἐκεῖ, προσήλιο, ἀνῆκον εἰς κάποιαν Λένην. Τώρα ὑπάρχουν καὶ ἄλλα χωράφια, καὶ προσήλια καὶ μὴ προσήλια, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἐκληροδότησε τὸ ὄνομά του καὶ εἰς τὰ μεταγενέστερα.

στο λιανοκούρι· δάσος μὲ μικρὰς ἡλικίας καὶ ἐπομένως χαμηλὰ καὶ μικρὰ (λιανά) δένδρα· (κορυ=δάσος).

στο λουριά· χωράφια. Ὀνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ τὸ στενόμακρον σχῆμα των.

στῆς Μάρως τὰ δέντρα. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὑπὸ τὸ τοπωνύμιον λιβάδι (βλ. ἀν.) λόφου, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπάρχουν μεγάλης ἡλικίας δένδρα. Ἡ παράδοσις δὲν διασφύζει τὴν αἰτίαν τοῦ τοπωνυμίου.

στο μαυρολίθαρο· λόφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξέχει μαῦρο λιθάρι.

στη μεσαριά· χωράφια. Μεσαριά λέγεται τὸ μεταξὺ τῶν χωραφιῶν ἀκαλλιεργητον ἔδαφος· ἐκεῖ μεσαρίζουν (βόσκουν) τὰ ζῶα, ἰδίως ἀρνοκάτσικα. Διὰ τῆς καλλιέργειας ἐξιφανίσθησαν οἱ μεσαρίες, ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ ὑφίσταται τὸ τοπωνύμιον.

στὰ μεσιάμπελα· ἄλλοτε ἀμπέλια, ἐκατέρωθεν ἢ περίξ τῶν ὁπίων, ὅπως δείχνει τὸ τοπωνύμιον, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἀμπέλια· τώρα εἶναι χωράφια.

στη μικρὴ κορυφή· μικρὰ ράχης διαστελλομένη μὲ τὸ μικρὸ ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν Μπόζοβον, τοῦ ὑπο οὗ εἶναι προέκτασις.

στο ξυλογρόφυρο· χεῖμαρρος καὶ ἡ πέριξ τοποθεσία καὶ τὰ ἐκεῖ καλλιεργούμενα χωράφια. Γέφυρα πρὸ πολλοῦ δὲν ὑπάρχει.

στὰ περιβόλια· τώρα χωράφια.

στὰ πλακάλωνα· λόφος καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ χωράφια. Σφύζονται ἐρείπια καλυβᾶν. Ἀσφαλῶς θὰ ὑπῆρχον καὶ ἀλάνια.

στον πλατύλακκο, (προφ. στὸμ βλατύλακκο)· λάνκος πλατύς.

στην πολοσιμνίτσα, (προφ. στήμ βολοσιμνίτσα)· χωράφια.

στο συνάτι· χωράφια. Ἵσως ἐσχηματίσθη ἐκ κυριωνύμου γενικῆς στοῦ Σουνάτη, ὅπως στοῦ Βρέτου > στὰ βρέτια, στοῦ Γιαννίτση > στὰ Γιαννίτσια (βλ. ἀμφοτέρω ἀνωτέρω) καὶ ἐκ τοῦ κατωτέρω στοῦ Φάτση > στὰ φάτσια.

στο σφεντάμα· λόφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν σφένδαμνοι.

στον τζέρο· δασοῦλλον ἀπὸ τζέρους. (Διὰ τὴν μετὰ τὸ ν τροπὴν τοῦ τσ εἰς τζ

βλ. τοπωνύμιον Δρυμάδων στήν τζούκα).
στοῦ Τογοροῦ καὶ στοῦ Τογοραῦ το-
ποθεσία μὲ ἀναβρυτικὸ νερό. Πιθανώτατα
κυριώνυμον.

στοῦ Φάτση, (πλ. τὰ φάτσια)· χωρά-
φια. Κυριώνυμον.

*Προσθήκη καὶ διορθώσεις
εἰς τοπωνύμια Δρυμάδων*

Περὶ τοῦ τοπωνυμίου στήν ἀφωρεσμένη
μὲ πληροφορεῖ ὁ κ. Θωμᾶς Μ. Πλιάκος,
ἐκ τῶν καλυτέρων μαθητῶν μας εἰς τὸ γυ-
μνάσιον Πωγωνιανῆς, ὅτι ἡ παράδοσις

ἀναφέρει ὅτι ἐκρεμάσθη ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς
Τούρκους ἓνας παλᾶς ἀρνηθεὶς νὰ συγκα-
τατεθῇ νὰ γίνῃ τὸ χωριὸ ἱμλιάκι. Ὡστε
ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν στήν ἀφωρεσμένη
καρδιά κατέληξε τὸ τοπωνύμιον εἰς τὴν
σημερινήν του μορφήν κατὰ παράλειψιν
τῆς λέξεως καρδιά.

Ἐδῶ ἄς σημειωθοῦν καὶ μερικά ἀβλε-
πήματα, τὰ ὁποῖα θὰ γίνωνται, ἂν δὲν
μάθω νὰ καλλιγραφῶ.

στοῦ βογδάνου καὶ ὄχι στοῦ δογδάνου.
στοῦ κόντισμα καὶ ὄχι στοῦ κόνισμα.
στοῦ Μαιτσάνγκα καὶ ὄχι στοῦ Μαιτάνγκα.
στοῦ Σκούληκα καὶ ὄχι στοῦ Σκούλκα.

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗΣ

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

— Καβάλλα οὐ Γιάννης στὰ τραγιά

Ἡ φράσις χρησιμοποιεῖται ὅταν μεταστρέφεται, ἡ τύχη, στὸ τάβλι ἰδίως.

— Κάηκι ἢ βάρου στοῦ κουρκούτ' φουσαί κι τὴ γιαύρη'

Ὅτι γίνεται κανεὶς ἐπιφολακτικὸς πολὺ, ὅταν ἀποτύχη εἰς κάτι καὶ ζημιωθῇ.

— Κάδι μέρα στοὺ χαμάμ' χέζ' οὐ διάουλους στὴ γούρα.

Γιὰ ὅσους ἀπὸ τὴν ἀχαλίνωτη φιληθονία τοὺς κατεξάντλουν τὴν παρουσία τοὺς.

— Καθὶ ἀρνὶ κριμιέτι (=χρέμεται) ἀπὸ τοῦ κλισί' τ'

Ὅτι ὁ καθένας εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὶς πράξεις του καὶ θὰ δώσῃ χωριστὰ λόγο γι' αὐτές.

— Κάλλια πέντι κάρβουνα, πέρι (=πάρᾳ) χιλία πρόβατα

Ἡ παροιμία εἶναι γνωστὴ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ ἡπειρωτικὴν παρά-
δοσιν τῇ φρ. τὴν εἶπε γύφτος, πού ἐγινε κάποτε τσέλιγγας. Εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ μικρὴ ἀντοχή
τοῦ γύφτου στὸ κρῦο ἀπὸ ἄλλη ἐλληνικὴ παροιμία: «τρέμει σὰ γύφτος».

— Κάλλια σφαγὰρ' πέρι (=παρὰ) ψουφίμ'

Γιὰ ὅσους προτιμοῦν νὰ θυσιάσθουν παρὰ νὰ ζοῦν κάτω ἀπὸ τυραννίαν. Ἡρωϊκὴ παροιμία, γέν-
νημα τῆς σκλαβιάς (Τουρκοκρατίας) τῆς Ἡπείρου.

— Καμαρῶν' σὰ γύφτ' κου σκιπάρ'

Σκωπτικὴ παρομοίωσις γιὰ ὅσες νομίζουν ὅτι «φαντάζουν» ἢ γιὰ ὅσους ἀσημεῖς ἐπιτηδεύον-
ται στήν ἐμφάνισί των.

— Κάν' τοῦ γρόσ' ζουλῶτα *

Γιὰ ὅσους ἐπιχειροῦν μὲ ἐπιπολαιότητα νὰ ἀποκομίσουν κέρδος καὶ εἰς τὸ τέλος ζημιώνονται.

1. Σκέλος 2. 3/4 τοῦ γρόσιου. Πρόκειται περὶ τοῦ παλαιοῦ πηλωνικοῦ νόμισματος glot κυκλοφο-
ροῦντος ἄλλοτε στήν Τουρκίαν.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ

Ἐπειδὴ ὁ Πανδαμάτωρ χρόνος, ὅπως τὸν λέγανε οἱ προγόνου μας, σκεπάζει τὰ πάντα μὲ τὸ σάβανο τῆς λήθης θεώρησα καλὸ, νὰ δώσω στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, τὰ δυὸ αὐτὰ ἔγγραφα, ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ περισωθήκανε, ἀπὸ τὸ ἰδιωτικὸ μου ἀρχεῖο. Ἐπίσης καὶ τρία δημοτικά τραγούδια, ὅλα ἀναφερόμενα, εἰς τὴν ἱστορίᾳ τῆς ἰδιαιτέρας μου πατρίδος Βούρμπιανης, ἢ ὅποια ὑπῆρξε ἄλλοτε, μὴ ἀπὸ τὶς πρὸ πολιτισμένες καὶ ἀνθρώπινες Κοινότητες τῆς Ἠπείρου καὶ ποὺ ἀνέδειξε πολλοὺς Ἐπιστήμονες, καὶ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, ἀρχὴ κἀνοντας, ἀπὸ τὸν Κῶστα Παπανικολάου, γραμμικὸ τοῦ Ἀλήπασα.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

«Ἐμεῖς ἡ κηνότης Βούρμπιανι μηχοῖ καὶ μεγάλη ἐσημφονήσαμεν ἡλιτζάμη τὰ τελέφια τῆς χώρας μας καὶ τὰ ἐδόσαμεν πρὸς τὸν κύριον νικῶλαν λιόλην» πρὸς δέκα ἐννὰ παραδες τὸ ἄσπρο νούμερον 19 νὰ ἔχη καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὸν ντασιλὰν τῆς κρουσίας κατὰ τὸ περσινὸν νὰ τὸ πουλῇ ὁ ὕδιος. τοὺς δέκα ἐννὰ παραδες ἔχη νὰ τοὺς συνάζῃ εἰς τρία ντέβρια. τὸ μὲν πρότον πρότη ἀπριλίου. τὸ δὲ δεύτερον πρότη αὐγούστου. τὸ δὲ τρίτον πρότη γενιαρίου. καὶ ὅποιος δὲν τὰ πληρώσῃ εἰς τὴν διορίαν ἔχη νὰ πληρῶνι διάφορον τὰ δέκα ἐννὰ καὶ μισὸν εἰς τὸ κάθε ἓνα κέσι (δυσανάγνωστον) ὅπου νὰ τὰ ἐμποδίσῃ διὰ τοὺς ἀνοθεν δέκα ἐννὰ παραδες ὅπου θέλῃ σινάξῃ. πρότον ἔχη νὰ πληρώσῃ ὅσα νέα τελέφια προήλθαν τῆς χρονιάς τοῦ βιλαετιοῦ μας μαχτουλάτα ἀφεντικὰ ἢ κὲ νέα κάσα πληρώσῃ τὸ ἄλλο βιλαέτι ἔχη νὰ πληρώσῃ καὶ ὁ ἴδιος. ἔχη νὰ πληρώσῃ τὸ κέσι μὲ τῶν σπαχήδων μας. τρίτον ἔχη νὰ πληρώσῃ διδάσκαλον ὅπου θέλῃ διορίσῃ ἡ χώρα. τέταρτον ἔχη νὰ πληρώσῃ καὶ τὸν δραγάτη ὅπου θέλῃ διορίσῃ ἡ χώρα. καὶ ἔχη νὰ τοὺς σηφωνήσῃ ὁ ἴδιος μαζί μὲ τὴν χώραν. Ἐχῇ νὰ πληρώσῃ καὶ τὴν λητουργίαν τῶν ἱερέων. ἀκόμι καὶ

ὅσα κονάκια θέλουν ἀπεράσῃ εἰς τὴν χώραν μας χρονικὰ ἔχη νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν ἀράδα ταχτικά καὶ ἔχη νὰ τὰ πληρώσῃ ὁ ὀρισμένος ἡλιτζαμτζῆς μας πρὸς τρία γρόσια τὸν ἀνθρώπον γιόμα βράδι. ὅπου φάγι πρὸς φάγι ἔχη νὰ τοὺς πληρώσῃ πρὸς ἐξήντα παραδες τὸν δὲ χειμόνα πρὸς γρόσια τρία ἔχη νὰ πληρώσι. Ὅμοιός χαρτσιάρης πρότον ντέβρι ὅπου θέλῃ ἔλθῃ εἰς τὴν χώραν μας εἶναι εἰς χρῆς του νὰ τὸ πληρώσῃ τὸ φαγὶ του ὁ εἰριμένος ἡλιτζαμτζῆς μας. τὲς δὲ ἄλλες φορὲς ὅπου θέλει ἀπεράσῃ ἔχη νὰ τὸν κενέβῃ εἰς τὰ ὀνόματα ποὺ ἔχουν τὰ χαράτσια τοὺς ἀπλήρωτα. ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχη νὰ ἀκολουθίσῃ ἀλεῶς. ἀκόμι καὶ ἐπειδὴ ἡ χώρα μας βρίσκετε εἰς τόπον ἀκατάστατον ἀπὸ κλέπτες καὶ ἀπὸ ζορπμάδες καὶ χροιστοὺν ἀνθρωπιμηστοτῇ διὰ προφύλαξῃ τοῦ χωριοῦ μας ἔχη νὰ τοὺς πληρώσῃ ἡ χώρα μας καὶ ὅχι ὁ ἡλιτζαμτζῆς μας (δυσανάγνωστον) ἀκόμι καὶ αὐτὰ κηνὸς τῆς χώρας μας ὁ ἡλιτζαμτζῆς δὲν ἐνέχετε εἶνε εἰς βάρος τῆς χώρας νὰ ἀποκρίνετε. ἀκόμι ἔχη νὰ σηνάξῃ τοὺς δέκα ἐννὰ παραδες τὸ ἄσπρο κατὰ τὴν ὑπογεγραμμένην δεκάτην ὅπου τοῦ θέλῃ δόσῃ ἡ χώρα μας. καὶ ἂν καένας κακία φερόμενος θέλῃ κονιθῇ καὶ τὸν κατατρέξῃ διὰ τὸ ἡλιτζαμί δὲν ἔχη νὰ ξεδιάσῃ κανέναν παρὰ ὁ ἡλιτζαμτζῆς. νὰ τὸν ἐπιστηρίζουν ὅτι θέλῃ νὰ κάμῃ οἱ χοριανή. ἀνίσως ὁ ἡριμένος ἡλιτζαμτζῆς μας πατήσῃ τὲς ἀνωτέρες συμφωνίες καὶ νὰ κηνθῇ κανέναν δηκέως ὅτι ἔξοδα θέλῃ τρέξῃ εἶναι ὅλα εἰς βάρος του καὶ ὅχι τῆς χώρας. καὶ ἀπὸ τοὺς δέκα ἐννὰ παραδες τὸ ἄσπρον δὲν ἔχη νὰ ἀφήσῃ πεκαέν εἰς βάρος τῆς χώρας εἶναι ὅλα εἰς βάρος του ἢ τὰ

πάρη ἢ τὰ χαρίση. καὶ ὅποιος μπορτζηλὲς τῆς χώρας μας ὅπου θέλῃ ἔλθῃ καὶ εἰς ὀνόματα ἢ τῆς κοινότης ἔχῃ νὰ συμβουλευεῖτε ὁ ἡλιετξαμτζῆς μαζί μὲ τοὺς εὐρισκομένους χοριανούς καὶ νὰ τοὺς δῇδι τὸ τέλος. ταχτικὸν αὐτό. καὶ ἀκόμι καὶ ὅσα κονάκια πηγαίνῃ εἰς τὰ ὀσπήτια ἔχῃ νὰ τοὺς δίδῃ τεσχερὲν χορὶς τεσχερὲν δὲν ἔχῃ νὰ τοὺς μπάζῃ μέσα εἰς τὸ ὀσπήτι τοῦ ὁ νικοκίρης. τοὺς δὲ μπορτζηλῆδες ἔχῃ νὰ τοὺς πηγαίνῃ εἰς τὴν χώραν καὶ σὲ ὀνόματα ὅπου χρεοστούν.

1845 ἀπρίλιος 3 Βούρμπιανη

- » μιτζι λαμπρου λεζι
- » δημιτρης λαμπρος
- » δημιτρης κοντογιανις
- » ζημο ζουλας
- » τζοτζη μαντισακας
- » γιόργη παπασωτίρι
- » ρηζο τραντας
- » ζηση λαγος
- » γιοργης μηχαλης
- » γιοργη κοστολοπλου
- » νικολα μητσητασι
- » ζηκος τζιοτζη λαγου
- » μίτση τολη ποζονας δια χηρος τζιοτζιο φουντου
- » ζηκος γιοργης τζολενας
- » τζοτζης ζηκουλη φουντου
- » κοσμάς γιωργη μπαρκης
- » θεοδορος γιοργι λαγου
- » τζιοτζη χαρισι ζούμι
- » μητσι σουρις δια χηρὸς μιτσι κοντογια-
μη με λογον του
- » γιαννης διμου ζουμι
- » γιανης ζηση χαρίσης
- » ζηση προφηρης
- » ζησης γεωργίου
- » μητρο νητῶκας
- » γιοργη λητης
- » νηκολας ζηκου
- » λάπρο δήμου βλάχου δια χηρὸς γιόργη
πασωτίρι
- » ζικο τσιαμένος δια χηρος τοῦ νηκόλα
παπαναστασίου
- » νικολα σημος δια χηρος
ζηκο τζημούλι λήτι
- » τολη καλοερως δια χηρος μίτση τῶση
θελτσιωτης

- » κιπαρηση ζηκο νικόλας δια χηρος γιορ-
γη αδαμου
- » γιοργη τζογιας δια χηρος γιοργη δάμου
- » γιωργη παπαναστασης
- » γιοργη νηληης
- » μιτζη τήλης δια χηρὸς θεόδωρου λαγου
- » ζηση γηανη ρενπελης
- » γηανις γιοργη Κατοακανης
δημητριος νηκολαου
- » γιοργη καραλης δια χηρος τολη γεωργιου
- » νικολα γιοργος
- » λαμπρο χριστο βλαχος
- » γιοργη κισκας
- » ταςης πηζος δηα χηρος γηηνης παπα-
τζημος
- » νηκολα τσανακα
- » ζησης γιανη τσιακουμης
- » μητση γηηνη ζαμάνης
- » κοτας ζηκος πλαχουρα
- » γιανη χαρίσης
- » γιωργι δαμος
- » Σπηρο θεοδωρος.

Σημειώσεις. Ἡ ὀρθογραφία εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ τοῦ πρωτοτύπου τῶν ἐγγράφων.

Βον "Εγγραφον

Ἐ ν δ ο ξ ὶ ὠ τ α τ ε,

καὶ πολυχρονημένε Δεβλετλου κεχαγιά μπέ-
γη ἐφένδη μας σκλαβικῶς φιλοῦμεν τὸ ἐν-
δοξον χέρι σου καὶ μὲ τὸ σκλαβικόν μας
ἀρζοχάλι σοῦ κάμνομεν ἱφανδὲ ὅτι ταῖς
ἀπερασμέναις ἔστειλες ἀνθρωπον διὰ νὰ
καταγράψῃ τὰ ζουλούμια τῶν ἱλιετξαμτζή-
δων μας ζήση Κύρκα καὶ μήτση γιόση.
καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν ὑψηλὴν προσταγὴν σας
ἐσυνάχθημεν μαζί μὲ τὸν ἀνθρωπό σας
καὶ ἐκάναμαν χουλιασὰ ὅλα τὰ ζουλούμια
τοὺς ὅπου ἔκαμαν εἰς τὸν φακήρ φουκα-
ρά. διὰ τὰ ὁποῖα γίνεσαι βακούφης καὶ
ἀπὸ τὸν ἴδιον ἀνθρωπον. ἐφένδη μας δὲν
ἔφθασαν ἐκῆνα τὰ κατὰ ὁποῦ ἔκαμαν τότε
εἰς τοὺς φουκαράδες παρὰ φεύγοντας
ὁ ἀνθρωπὸς σου ἤφεραν παληκάρι ἀπὸ
τὸν μουσελίμην μας καὶ ἀρχισαν νὰ κά-
μουν χίλια ἀνάλατα εἰς τοὺς φουκαράδες
αὐγατίζοντας τὰ ζουλούμια τοὺς τετράδι-
πλα. ὥσπου ἐπατήρηνησαν σπήτια ἐπήραν
γρόσια ζόρληκα καὶ ὅπου δὲν εἶχαν γρόσια
τοὺς ἐπήραν τὸ βαταλίκι τοὺς δηλαδὴ μπα-
κήσια φορέματα καὶ ἄλλα τοιούτου εἶδους,
καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐπατήρηνησαν τὸν ῥαγιά

τοῦ σουλτάνου. ἄμῃν ἐφένδῃ μας νὰ μὴ γίνῃς ῥαζὴς εἰς ταῖς χρυσαῖς σου ἡμέραις διὰ νὰ γίνῃ τὸ χωριό μας κιούλ πεασάνι ἀπὸ δυὸ μουζεβήρηδες καὶ ἀχαμνοὺς ἀνθρώπους καὶ μπαχτιστὴ ἀπὸ ἓνα τσιαπκί-νι παιδί τοῦ ζήσῃ κύρκα ὑποῦ ἄφισαν βε-κὴλην. ἡθέλαμαν νὰ κηνήσομε νὰ ἔλθωμε ὅλο τὸ χωρίον ἄνδρες καὶ γυναῖκες διὰ νὰ κλάψωμε τὰ χάλια μας ἔμπροσθεν εἰς τὸ χουζούρι σου ὅμως διὰ νὰ μὴ κάμομεν τέ-τζιζι τὸν αὐθέντην μας καὶ διὰ νὰ μὴν ἐξο-δεύετε ὁ φακὶρ φουκαρᾶς, ἰδοὺ ὅπου στέλ-νομεν ἓναν ἀνθρώπον μας μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους χωριανούς μας ὅπου εἶνε αὐτοῦ διὰ νὰ σὲ κάμουν βακούφην εἰς τὰ χάλια μας καὶ ἂν ἦναι ὀρισμός σου νὰ τοὺς φέρῃς εἰς τὸ χουζούρι σου καὶ νὰ τοὺς προστά-ξῃς νὰ μᾶς δώσουν τὰ ζορλὴν παραπανή-σια γρόσια ὅπου μᾶς ἐπῆραν καὶ νὰ μᾶς πληρώσουν καὶ ὅτι κονάκια μᾶς ἤφεραν εἰς τὰ σπήτια μας κατὰ τὴν συμφωνία ὅπου ἔχομε. ἀκόμη σοῦ κάμνομεν ἱφανδὲ ὅτι ταῖς προάλλες ἤφερεν ἓαν τεσχερὲν ὁ ἥδς τοῦ ζήσῃ Κύρκα ἀπὸ τὸν μουσελί-

μην μας καὶ θέλῃ νὰ συνάξῃ μίαν ἄγνω-στην παλὴν κίσαν βιλιαεδίν τὴν ὁποίαν δὲν τὴν ἐγγώριζεν ὁ φουκαρᾶς ὅλως διό-λου. καὶ ταῖς προσταγὰς σου ὅπου στέλνης νὰ μὴ γίνῃ ταβτζὶ μήτε παρᾶς ἐξὸν τὰ μαχητάδῃκα αὐτοὶ δὲν ταῖς ἀκούγουν πα-ρὰ κάμνουν τὰ δικά τους. διὸ παρακαλοῦ-μεν τὸ ὕψος σου ὥς δίκαιος ὁποῦ εἶσαι νὰ τοὺς κάμῃς τεμπήχι νὰ παύσουν ἀπὸ κάθε εἶδος συνάγματα διότι ἂν δὲν τοὺς γί-νῃ τὸ πρεπούμενον τεμπήχι τους δὲν ἡμπο-ροῦμεν νὰ ζήσωμεν ἀπὸ αὐτουνούς καὶ θα σηκωθοῦμεν νὰ ἔλθωμε ὅλοι αὐτοὶ διὰ νὰ ζητήσωμεν τόπον τοῦ καθενός μας διὸ ξαναπαρακαλοῦμεν τὸν αὐθέντην μας διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς τυράνους τοῖτους διὰ νὰ δέσῃν ἡμέραν καὶ νύχτα ὅλος ὁ φακὴρ φουκαρᾶς διὰ τὴν πολυχρό-νιον ζωὴν τοῦ αὐθεντός μας ἀμήν.

Οἱ σκλάβοι σου ραγιαῶδες τοῦ χωρίου Βούρμπιανη.

Σημ. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντίγραφον διότι δὲν ἀκολουθοῦν ὑπογραφές.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ

1ον

Ποὶδς θέλ' ν' ἀκούσι κλιμάματα, ν' ἀκούσῃ μοιργιολόγια.
Περάστ' ἀπὸ τὴ Βούρμπιανη, στὴν ἄκρῃ στὸν Ἀγιάννη.
Κι' ἐκεῖ θ' ἀκοῦστε κλιμάματα, γυναῖκεια μοιργιολόγια.
Θ' ἀκούσετε δυὸ νειόνυφες, καὶ δυὸ παπαδοποῦλες.
Θ' ἀκούσετε δυὸ λιγερές, νύφες τοῦ Παπαγιάννη.
Πῶς κλιαῖνε καὶ πῶς φλίσβονται, καὶ πῶς μοιργιολογοῦνε.
«Τ' εἶν τὸ κακὸ ποῦ πάθαμαν, ν' ἐμεῖς οἱ Κωτσακᾶδες.
Μᾶς χάλασ' ὁ Γραμματικός, μᾶς πῆρε στὸ λαιμό του.
Τὸ κοῖμα νᾶχ' Ἀλάμπης, κι' αὐτὸς ὁ μουσελίμης.
Ποὺ στείλανε τὸ μπουγιουρντί, ποὺ στείλαν τὸ φερμάνι.
Καὶ κρέμασαν τοὺς ἄντρες μας, στὴν Κόντσα στὸ βαρόσι.

2ον

Παπούλη δῶμας τὴν εὐκὴ, φέξο Μαρίτσιανη κλιέφτες νὰ σηκωθοῦμε.
Νὰ πᾶμε νὰ πατήσωμε, ν' ἓνα κεφαλοχώρι.
* Παιδιάμ σᾶς δίνω τὴν εὐκὴ, κλιέφτες νὰ σηκωθῇτε.
Ν' ὅσα βουνα κι' ἂν διάβετε, σ' ὅσα χωριά κι' ἂν πᾶτε,

Πέρα στῆς Κόντσας τὰ χωριά, στὴ Βούρμπιανη μὴν πᾶτε
 Τ' ἔχουν τὰ σπήτια δυνατά, ρίχνουν καὶ σᾶς σκοτώνουν.
 Πήγα κι' ἐγὼ τὴν ἄνοιξη, τὸν περσινὸ τὸ Μάη.
 Γιὰ νὰ παιήσω τὸ χωριό, τὸ σπήτι τῶν Ντονταίων.
 Κι' ἕνας παπᾶς Ντελῆ παπᾶς, κι' ἕνας παπᾶς λιεβέντης
 Μοῦ σκότωσε τὸν ψυχγιό, τὸ πρῶτο παλληκάρι.

Σημ. Ὁ Φέξο Μαρίτσιανης Ἀλβανὸς λήσταρχος ἐπεχείρησε νὰ ληστεύσῃ τὸ σπήτι τῶν πλουσιῶν καὶ ἰσχυρῶν Ντονταίων κατὰ τὸ ἔτος 1864 ἢ μᾶλλον 1866 ἀλλὰ ἀπέτυχε ἀφοῦ τὸ ἐπολιόρκησε μιά ὁλόκληρη νύχτα. Ὁ ντελῆ παπᾶς ἦταν ὁ Παπαζήσης Παπαδήμου Οἰκονόμος γὰρ πρὸς τῶν Ντονταίων

*

3ον

Τὸ τραγοῦδι τοῦ Νικόλα Λιάκου

» Μᾶς ἦρθε παλ' ἡ ἄνοιξη, Νικόλα Λιάκο μου, ἦρθε τὸ καλοκαῖρι
 Κι' ἐσὺ Λιάκομ' δὲ φάνηκες, τοῦτο τὸ καλοκαῖρι.
 Νὰ βγῆς ψηλὰ στὸ Σμόλιγκα, ψηλὰ στὸ καραούλι.
 Καὶ νὰ σιουρδέξῃς κλιέφτικα, νὰ μαζωχτοῦν οἱ κλιέφτες.
 Νὰ βάλῃς Λιάκομ' τὸ ντουλμπί, νὰ βάλῃς καὶ τὸ κυάλι.
 Καὶ ν' ἀγναντέψῃς ταῖβουνά, καὶ τὰ κεφαλοχώρια.
 Νὰ ἰδῇς Λιάκομ' τὴ Βούρμπιανη, τὸ δόλιο τὸ χωριό σου.
 Ἔβγα νὰ ἰδῇς τὴ μάνα σου, νὰ ἰδῇς τὲς ἀδερφές σου
 Πῶς κλαῖνε καὶ πῶς φλίσβονται, καὶ πῶς μοιρολογιοῦνε
 Ν' ὁ Κότσιο — Κύρχας μ' ἀπισιὰ, τοῦ πῆρε τὸ κεφάλι.

Σημ. Ὁ Λιάκος ἦταν ἀρχηγὸς ἀνταρτῶν μαζί με τοὺς Νταβελάιους, Σουλιώτην Θανάση Καταραχιάν, Βασίλη Χορμόβαν καὶ λοιποὺς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1878 ἀργότερα οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν ἐτράπησαν εἰς τὴν ἀλλοτρίαν καὶ σχεδὸν ἀλληλοεξοντώθησαν διὰ τῶν Τουρκικῶν διαβολῶν.

ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

1. - Ο ΣΙΕΜΟΣ

Μιά φουρά κι' έναν γκιρὸ ἦταν ἕνας κλέφτ'ς π' τὸν ἤλιγαν Σιέμου. Οὐ Σιέμους εἶχ' ἀκούσ' πὼς ἡ κουπέλα τ' Βασληᾶ ἦταν πολὺ ὁμορφ' κι' θέλ'σι νὰ μπάρ' γυναῖκα τ'. Πάει λοιπὸν μιὰ μέρα στ' γρηᾶ π' κάθουνταν στ' ἄκρ' τ' χουριοῦ κι' τσ' λέει :

— «Γρηᾶ, νὰ πᾶς στοῦ Βασληᾶ κι' νὰ τ' πῆς νὰ μ' δώκ' ντ' γκουπέλα τ' γυναῖκα. Ἄν δὲν τ' δώκ' θὰ τὸν σκοτώσω».

Σκιαχμι ἡ γρηᾶ κίν'σι κι' πάει στοῦ Βασληᾶ κι' τ' λέει :

— «Βασληᾶ μ' οὐ Σιέμους θέλ' ντ' γκουπέλα σ' γυναῖκα».

— «Μ' αὐτὸς εἶνι κλέφτ'ς, ἀπαντάει οὐ Βασληᾶς, σὶ κλέφτ' θὰ δώκου ντ' γκουπέλα μ' γυναῖκα ;»

— «Νὰ τ' δώκ'ς Βασληᾶ μ', ἀλλοιῶς οὐ Σιέμους θὰ σὶ σκοτώσ'».

Οὐ Βασληᾶς ἤξιρι τί φουβερός κλέφτ'ς ἦταν οὐ Σιέμους κι' σκιαχτι. Τοῦ σκέφκι κι' ἔτς τοῦ σκέφκι κι' ἀλλοιῶς κι' ἀπουφάσ'σι νὰ παντρέψ' ντ' γκουπέλα τ' μὶ τοῦ Σιέμου.

Ὅταν ἤφιρι ν' ἀπάντ'σ' ἡ γρηᾶ στοῦ Σιέμου, αὐτὸς μάζιφι τὰ παλληκάρια τ' κι' κίν'σι γιὰ τὸ Παλάτ' νὰ κιάσ' τ' βασλουπούλα. Αὐτῇ, σὰν τὸν εἶδι πῶρχουνταν, πῆρι τοῦ σπαθί τ' πατέρα τ'ς, στάθ'κι σ' γκουρφή ἀποῦ τ' σκάλα κι' τὸν καρτιροῦσι. Κι' ὅταν πέρασι οὐ Σιέμους νὰ μπῇ στοῦ Παλάτ' τὸν χτύπ'σι μὶ τοῦ σπαθί στοῦ κιφάλ'. Ἀλλὰ δὲ μπόρσι νὰ τὸν σκοτώσ' τ' πῆρι μουνάχα μιὰ πέτσα ἀποῦ τοῦ κιφάλ'. Αὐτὸς δὲν εἶπι τίπουτα. Ἐδῖσι ντ' μπληγή τ', κέρασι τ' βασλουπούλα, μάζιφι τὰ παλληκάρια τ' κι' ἔφκι.

Ἵσσυρα ἀποῦ κάμπουσου γκιρὸ ἔστ'λι χαμπέρ' στοῦ Παλάτ' νὰ τ'μαστοῦν γιὰτὶ θὰ

πάεινι νὰ πάρ' τ' βασλουπούλα. Ἐτσ' κι' γίνκι. Οὐ Σιέμους πῆγι, τ' μπῆρι κι' ν' ἤφιρι στὰ λημέρια τν'. Ἦταν μισμέρ' κι' ὅταν ἔφταναν ἱκεῖ δὲ βόρῃκαν κανένα. Οὐ Σιέμους εἶχι στεῖλ' τὰ παλληκάρια τ' νὰ μαζώσουν ξύλα γιὰ νὰ ντ' ψήσουν. Ἦθελε νάν' τιμωρῇσ' π' δὲν τὸν ἤθιλι γι' ἄντρα τ'ς κι' πῆγε νὰ τὸν σκοτώσ' μὶ τοῦ σπαθί.

Ἐκατοσαν κάτου ἀπ' ὦνα δέντρου κι' τσ' λέει οὐ Σιέμους : «Ἐλα νὰ μὶ ψηρίσ'».

Ἀκούμπ'σι τοῦ κεφάλ' τ' στὰ γούνατά τ'ς κι' αὐτῇ ἀρχίρκι τοῦ ψήρσμα.

— «Οὔϊ, τ' λέει μιὰ στιγμὴ ποῦεῖδι τ' μπληγή τ', τ' εἶνι ἔτσ' τοῦ κιφάλ' σ' ;»

— «Αὐτὸ τοῦ κιφάλ', λέει αὐτὸς, θὰ φάη τοῦ θ'κὸς τοῦ κιφάλ'».

Σὰν τᾶκ'σι αὐτὰ ἡ βασλουπούλα κατάλαβι τί ντ' μπιρίμνι. Γι' αὐτὸ μὶ τὰ χάτιδα τσ' τὸν ἔβαλι στοῦν ὕπνου κι' ἀπουγάλια - ἀπουγάλια σ'κώθκι κι' ἔφ'κι κι' πάει στ' γρηᾶ στοῦ χουριό.

— «Κρύψι μ' γρηᾶ, τσ' λέει, γιὰτὶ θὰ μὶ σκοτώσ' οὐ Σιέμους. Κι' ἐγὼ ἔμα σουθῶ κι' πάνου στοῦμ πατέρα μ' θὰ σ' κάνου χίλια καλά».

— «Ποῦ νὰ σὶ κρύψου μάτια μ', λέει ἡ γρηᾶ, π' ἂν ἔρθ' οὐ Σιέμους κι' σὶ βρῇ θὰ μὶ σκοτώσ' κι' μένα»

— «Γιὰ, κρύψιμι κάτου ἀποῦ κείνου τοῦ σουρὸ τὰ ξύλα. Κι' ἂν ἔρθ' οὐ Σιέμους ἰσὺ νὰ τ' λὲς ὅλου κακὰ γιὰ μένα».

Μὶ τὰ πουλλὰ ἡ γρηᾶ τ'ν ἔκρυψι. Σὶ λίγου ἔρχιτι κι' οὐ Σιέμους.

— «Τί ἔπαθα μούρ' γρηᾶ, λέει, μὶ γέλασι ἡ βασλουπούλα κι' μ' ὦφκι».

— «Οὔϊ μουρὲ Σιέμου, πὼς σῶφκι ἡ ἀχλόρατ' ;» Κι' ἀρχίρκι ἡ γρηᾶ νὰ λήη τὰ χίλια δυὸ γιὰ τ' βασλουπούλα.

Ἰκεῖ π' γκδέντιαζαν οὐ Σιέμους ἔρ'ξι τὰ μάτια τ' στὰ ξύλα. «Μούρ' γρηά, τσ' λέει, κάτ' ταράζιτι Ἰκεῖ στοῦ σουρό».

— «Εἶνι τὰ πουντίκια μωρὲ Σιέμου», τ' λέει ἡ γρηά.

Ὑστερα ἀπὸ λίγου ἔφκι οὐ Σιέμους γιὰ νὰ πᾶν κι' ἀλλοῦ νὰ κ'τάξ'. Ἡ γρηά ἔβγαλι τ' βασλουπούλα ἀπὸ τὰ ξύλα κι' τσ' εἶπε: «Φεῦγα τώρα γιατί θὰ ματάρθ' αὐτὸς κι' θὰ σὶ βρῇ κι' θὰ μᾶς σκουτώσ' κι' τσ' δυό».

Ἐφκι ἡ βασλουπούλα κι' πῆγι ἀρέντα κι' κρίφτ'κι σ' ἓνα δέντρον τουφουτό. Ἰκεῖν' τν' ὥρα πιρνοῦσαν ἀπὸ κεῖ δυὸ βασλόπουλα ποῦειχαν βγῇ γιὰ κυνήγ'. Τὰ σ'κλιά μυρίσταν τ' βασλουπούλα κι' πῆγαν κάτου ἀπ' τοῦ δέντρου κι' ἀλ'χτοῦσαν. Πᾶν κι' τὰ βασλόπουλα κ'τάζουν κατὰ πάνου κι' τί γλέπουν; Ντ' γκουπέλλα νὰ κάθιτι στοῦ δεντροῦ μαζομέν'.

— «Κατέδα κάτου, τσ' λέν, μὴ σκιαῖσι».

— «Δὲ γκατβαίνου, λέει αὐτῇ, σκιαζομι ἀπὸ τοῦ Σιέμου. Μὴ κυνγάει νὰ μὲ σκουτώσ'».

— «Ἡμισι μεῖς, λέν τὰ βασλόπουλα, δὲ σὶ πειράζ' κανέναν».

Μὲ τὰ πουλλά ἡ κουπέλλα κατέδ'κι. Ὅταν τν' εἶδαν ἀπὸ κοντὰ τὰ βασλόπουλα τν' ἀγάπ'σαν γιατί ἦταν πουλὺ ὁμουρφ'. Τσ' οὐεῖτι κι' αὐτῇ δτ' ἦταν βασλουπούλα κι' τσ' μουλόϊσι τὰ χάλια τσ' κι' τὰ βασλόπουλα τν' ἀγάπ'σαν πιρσότρου. Καλά, ἀλλὰ ποῖδ' ἀπὸ τὰ δυὸ θὰ ν' ἐπιρὶ γυναῖκα; Γκδέντιασαν πουλλή ὥρα κι' ἀπουφασ'σαν νὰ βάλουν κλήρου ποιὸς θὰ μ' πάρ'. Οὐ κλήρους ἐπισι στοῦ μιγαλῦτιρου. Πῆραν τ' βασλουπούλα, πῆγαν στοῦ Παλάτ' κι' κεῖ ἔγινι οὐ γάμους, π' βάσταξι μέρις πουλλές. Νουνὸς ἦταν τοῦ μ'κρότιρου τοῦ βασλόπ'λου.

Ἡ βασλουπούλα ζισοῖσι καλὰ μὲ τὸν ἄντρα τσ', ἀλλὰ σκιαζοῦνταν ἀκόμα τοῦ Σιέμου. Οὐ ἄντρας τσ' γιὰ νὰ τ' φ'λάξ' ἀπὸ τοῦ γκλέφτ' ἔβαλι δυὸ μιγάλα λιουντάρια στ' σκάλα τ' παλατιοῦ κι' ἱκατὸ στρατιωτικὸ γύρου - γύρου ἀπὸ τοῦ παλάτ'. Ἐνα βράδ' ἔμους οὐ Σιέμους πῆγι γιὰ νὰ ν' ἀρπάξ'. Πρῶτα ἔρ'ξι στ' στρατιωτικὸ ὕπνουβότανου κι' κοιμήθ'καν ἔλ'. Ὑστὶρα ἔρ'ξι στὰ λιουντάρια ἀπὸ ἓνα ἀρνὶ κι' μπῆκι στοῦ Παλάτ'.

Ἡ βασλουπούλα κοιμόνταν μαζὺ μὲ τὸν ἄντρα τσ'. Κατάλαβι τοῦ Σιέμου π' μπῆκι

κι' ἔκανι νὰ κ'νίσ' τὸν ἄντρα τσ' γιὰ νὰ τὸν ζυπνήσ'. «Ἀφ'στον, τσ' λέει οὐ Σιέμους, δὲν εἶσι γι' αὐτόν, εἶσι γιὰ μένα». Τν' ἄρπαξι σν' ἀγκαλιά τ' κι' κίν'σι νὰ φύγ'. Ἰκεῖ π' κατέδηνι τσ' σκάλις ἡ βασλουπούλα εἶδι τὰ λιουντάρια π'ῶτρουγαν τ' ἀρνιά κι' τσ' φουνάζ'. «Κρίμα στοῦ φαῖ π' σᾶς ἔδ'να, θὰ μ' ἀφίκιτι νὰ μ' ἀρπάξ' οὐ Σιέμους;» Τὰ λιουντάρια σὺν ἄκ'ουσαν τ' βασλουπούλα ρίχτ'καν στοῦ Σιέμου κι' τὸν κουμάτιασαν. Ἐτσ' γλύττουσι ἡ βασ'λουπούλα ἀπ' τοῦ Σιέμου κι' ἀπὸ τοῦ ἐξῆσι μὲ τὸν ἄντρα τσ' καλὰ κι' μεῖς ἀκόμα καλύτιρα.

2. - Η ΤΙΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Μιά φουρά κι' ἓναν γκιρὸ ἓνας πατέρας εἶχι τρεῖς κουπέλλις. Αὐτὸς ἦταν πουλὺ πλούσιους μὰ σὺν πέθανι ἡ γυναῖκα τ' κι' ὕστερα φτώχινι. Μιά Πασκαλιά ἡ μιγαλῦτερ' ἡ κουπέλλα πῆγι κι' τοῦεῖπι. «Πατέρα, ἦρθι Πασκαλιά, θέλου νὰ μ' κάν'ς ἓνα φόριμα». Σὶ λίγου κι' ἡ δευτέρ' ἡ κουπέλλα τ' πῆγι κι' τ' ζήτ'σι παπούτσια. Αὐτὸς στινουχουρίονταν π' δὲν εἶχι παράδις κι' τσ' οὐλιγι: «Μὲ τί νὰ σᾶς τὰ κάνου μωρὲς κουπέλλες; Δὲν ἔχου τίποτα οὐ ἔρμους. Ὅταν εἶχα παράδις σᾶς ἔφικινα ἀπ' ἔλα τὰ καλὰ. Τώρα δὲν ἔχου. Φτώχηγαν». Ἡ μ'κρότιρ' ἡ κουπέλλα, ποῦηταν κι' ἡ καλύτιρ' κι' ἡ οὐμορφότιρ' σὺν ἦκσι αὐτὰ πῆγι στοὺν πατέρα τ'ς κι' τοῦεῖπε: «Μὴ στινουχουρίεσι πατέρα, πούλ'σι μ' ἱμένα κι' πάρι τὸν ἀλλ'νὼν τοῦ φόριμα κι' τὰ παπούτσια».

Ἰκεῖν' τ' μέρα πιρνοῦσαν ἀπὸ τοῦ χουριὸ κάτ' ἱμπόρ'. Εἶδι κι' ἀπόειδι οὐ πατέρας ἀναγκάστ'κι κι' πούλ'σι τ' μ'κρότιρ' γκουπέλλα στ' σ' ἱμπόρ' κι' μὲ τσ' παράδις π' πῆρι ἀγόρασι στ' σ' ἄλλις Ἰκεῖνα π' ζήτ'σαν. Οἱ ἱμπόρ' πῆραν ντ' γκουπέλλα κι' μπουλ'σαν σ' ἓνα καραβουκύρ'. Οὐ ἄντρας τσ', ἱπειδὴ ἦταν ὁμουρφ' κι' καλὴ κι' εἶχι ὄλις τσ' χάρις ν' ἀγαποῦσι πουλὺ. Στοῦ καράβ'τ' εἶχι κι' ἓνα σύντρουφου κι' ὄλου ἓνα γκδέντιαξι μ' αὐτόν γιὰ τ' γυναῖκατ' καὶ ντ' μπέινι. Μιά μέρα τ' λέει οὐ σύντρουφός τ': «Καλὰ τὰ λὲς ἔλ' αὐτά, ἀλλ' ἂν σ' ξιγιλάσου ἰγὼ τ' γυναῖκα τί θὰ μ' κάν'ς;». «Θὰ σ' δώκου τοῦ μ' σὸ τοῦ καράβ'», τ' ἀπάντσι αὐτός.

Ἄφου συμφών'σαν οὐ σύντρουφός τ' πῆγι κι ὄρηκι μιὰ γρηῃὰ πούειξιρι νὰ ξιγιλάη το' γυναίκις κι ν' ἔστ'λι στ' γυναίκα τ' παραβουκὺρ' ἀφου τσῶταξι πουλλά. Πῆγι ἢ γρηῃὰ τσοῦειπι χίλια-δυὸ ἀλλὰ δὲν μπόρ-σι νὰν ξιγιλάσ'. Τότ' ἢ γρηῃὰ σουφρίσ'τ'κι ἀλλ' διαουλιά. Μιὰ μέρα πῆγι στοὺ χαμάμ' πῶκανι λουτρό ἢ γυναίκα κι κρύφτ'κι μέσα σὶ μιὰ καρσέλα π' το' εἶχι ἀνοίξ' τρύπις πουλλές. Ὅταν ἦρθι αὐτὴ νὰ κάν' τοῦ λου-τρό το' το' εἶδι τὰ σ'μάδια ἀπὸ τοῦ κουρ-μί το' κι το' τράδ'ξι ἀπὸ μιὰ τρύπα τοῦ μαντίλ' πᾶφκι ἀπάνου σ' γκαρσέλλα. Ὅλ' αὐτὰ ἢ γρηῃὰ πῆγι κι τᾶειπι στοὺ σύντρου-φου τ' παραβουκὺρ' κι τῶδουκι κι τοῦ μαι-τήλ' πῶκλιφι. Ὅταν τοῦειδι οὐ παραβουκὺρ'ς κι ἄκσι κι τὰ σμάδια τ' κουρμιου το' γυ-ναίκας τ' πίστιφι πῶς ἢ γυναίκα τ' τοὺν γέλασι κι ἀπουφάσ'σι νὰ τ' σκουτώσ'. Γι αὐτὸ τ'ν' ἔστ'λι στοὺν γκῆπου νὰ κόψ' λι-μόνια κι κουντάτ'ς ἔστ'λι κι ἓνα δούλου νὰ τ'σκουτώσ'.

Ὅταν κατάλαβι ἢ γυναίκα τί σκουπὸ εἶχι οὐ δούλους ἄρχισε νὰ τοὺν παρακαλᾷ νὰ μὴ το' σκουτώσ'. «Σὶ λυπᾶμι το' λέει αὐτὸς, ἀλλὰ τί νὰ σ' κάνου; Ἔτσ' μὶ διὰ-ταξὶ οὐ ἀφέντ'ς μ'». «Θὰ φύγυ σ' ἄλλουιν τόπου, τ' λέει αὐτὴ, κι δὲ θὰ μὶ ξαναειδῇ οὐ ἀφέντ'ς». «Μοῦειπι νὰ τ' πάου κι σ'μά-δια, λέει αὐτὸς πάλι, ἀλλοιῶς θὰ μὶ σκου-τώσ' κι μένα». «Κόψι γιὰ σ'μάδι τοῦ δάχ-τ'λουμ' κι σύρτου τ'», λέει ἢ γυναίκα. Οὐ δούλους ἦταν καλὸς κι τ' λυπήθ'κι. Τσῆκου-φι τοῦ μικρὸ τοῦ δάχτ'λου κι νᾶφκι κι ἔφκι. Ἡ γυναίκα ντύθ'κι ροῦχα ἀντρίκια κι πῆγι σὶ μιὰ πουλιτεῖα γιὰ νὰ ζῆσ'.

Μιὰ μέρα σ' μ' πολιτεῖα ἰκεῖν' ἔστ'λι οὐ Βασ'ληῆς μιὰ διαταγή, ἀλλὰ κανένας δὲν

ἤξιρι νὰ τ' διαβάσ'. Ἡ γυναίκα ἤξιρι γράμ-ματα κι ὅταν ἔμαθι γιὰ τ' διαταγὴ πῆγι κι τ' διαβάσι κι ἀπάντ'σι κι ὄλας. Ὅταν οὐ Βασ'ληῆς πῆρι ν' ἀπάντησ' θάμαξι κι ἔστ'λι νὰ φέρουν αὐτὸν τοὺν ἀνθρουπου πν' ἔγρα-ψι, στοὺ Παλάτ'. Πῆγι ἰκεῖ ἢ γυναίκα ντυ-μέν' ἀντρίκια κι οὐ Βασ'ληῆς τόσου πουλὺ τν' ἰκτίμ'σι πν' ἔκανι μιγὰλ' κι ν' ἔβαλι γραμματ'κό τ'. Ἰπιδῇ ὅμους σὰν ἀντρας π' ντύνονταν ἦταν κι πουλὺ ὁμουρφους τοὺν ἱρουτεύτ'κι ἢ κουπέλλα τ' Βασ'ληῆς κι ἤθιλι νὰ τοὺν πᾶρ' ἀντρα το'. Αὐτὴ δὲν ἤθιλι νὰ παντριφτῇ ἀλλὰ μὶ τὰ πουλλὰ δέ-χτ'κι μὶ τ' συμφουνία νὰ κοιμοῦντι μὶ τ' γυ-ναίκατ' στοὺ κριβδάτ' σὰν ἀδέρφια. Ἡ βα-σλοπούλα τόσ' ἀγάπ' τοῦειχι π' δέχτ'κι κι ἔτσ' γίν'καν οἱ γάμ'.

Ἦστιρα ἀπὸ κηρὸ πέθανι οὐ Βασ'ληῆς κι γίν'κι Βασ'ληῆς ἢ γυναίκα. Ἀμέσους ἔγαν' μιὰ διαταγὴ κι φέρουν στοὺ Παλάτ' τοὺν ἀντρα το' τοὺν παραβουκὺρ', τού-σύντρουφός' κι τ' γρηῃὰ. Ὅταν ἦρθαν ρου-τάτ' ἢ γυναίκα τ' γρηῃὰ κι το' λέει: «Τί ἔκανις μὶ τ' γυναίκα ἀφνου — κι ἔδειξι τοὺν ἀντρα το' — θέλου νὰ μ' πῆς ν' ἀλήθεια». Ἡ γρηῃὰ σκιαχτ'κι κι διηγῆθ'κι ὄλα τὰ κα-θέκαστα. Ὅταν τέλειουσι λέει αὐτὴ: «Κό-ψτι τ' γρηῃὰ κι κρεμάστι αὐτὸν τοὺν ἀνθρου-που. Κὶ ἐγὼ εἶμι ἢ γυναίκα, σ' λέει στοὺν ἀντρα το', π' τράδ'σι ὄλ' αὐτὰ ποῦεικισ». Ἐκανι ὕστερα βασ'ληῆς τοὺν ἀντρα το', τ' βασλοπούλα μπάντριψαν σ' ἄλλου βασλό-πουλου κι πόριψαν αὐτοὶ καλὰ κι ἡμεῖς ἀκόμα καλλίτερα.

Ι. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

[Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ τοῦ: «Λαο-γραφικὰ Ζαγορίου]

ΓΕΩΡ. ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ

Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ

Δὲν ἀποτελεῖ ὑπερβολὴν οὔτε φανερώ-
νει ἀγνοίαν τῶν σημερινῶν συνθηκῶν τῆς
λαογραφίας μας νὰ τονίσουμε ἐνταῦθα ὅτι
αὕτη στὶς θετικές της ἐπιδιώξεις διανύει
ἀκόμη τὸ στάδιον τῆς νηπιόδους καταστά-
σεώς της. Τὸ γεγονός ἐλέγχεται θλιβερὸν
λαμβανομένης μάλιστα ὑπ' ὅψει τῆς ἀξίας
τῆς λαογραφίας στὴ λύσι ἐθνολογικῶν,
ἱστορικῶν κ.λ. ζητημάτων. Τὸ μεγαλύτε-
ρο μέρος τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαογραφικοῦ
πλούτου ζητᾷ ἐπιμόνως τὸν κατάλληλον
συλλέκτη καὶ ἐρμηνευτὴ του, πὺν θὰ κα-
τορθώσῃ νὰ τοῦ ἀποδώσῃ τὴν πραγματική
του ἀξία καὶ νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρ-
μόζουσαν θέσιν στὸν χῶρον τῆς ἑλληνικῆς
λαογραφίας.

Αἱ μέχρι σήμερον γινόμεναι προσπά-
θειαι, μικραὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ ποσάκις
ἔχουνσι κατακαρπύει τὰ σημεῖα τῆς προχει-
ρότητος, δὲν δύνανται νὰ ἀνταποκριθοῦν
ἐπαρκῶς εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς λαογραφίας
καὶ συνεπὶς δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἱστά-
μεθα ἀνάλητοι καὶ νὰ ἀδρανοῦμε ἔμπρο-
σθεν τοῦ συνεχῶς φθίνοντος λαογραφικοῦ
μας πλούτου, λόγῳ τῆς καταστρεπτικῆς
ἐπιδράσεως τῶν σημερινῶν κοσμοπολιτι-
κῶν τάσεων.

Πρόθεσίς μας ἐν προκειμένῳ εἶναι νὰ
ἐπιστήσωμεν κυρίως τὴν προσοχὴν τῶν
ἀσχολουμένων ἢ μελλόντων νὰ ἀσχοληθοῦν
μὲ τὰς λαϊκὰς ἐκδηλώσεις τῆς Θεσπρωτίας
λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἐκ τῆς προκηρύξε-
ως ὑπὸ τῆς «Ἡπ. Ἑστίας» τοῦ α' λαογρα-
φικοῦ διαγωνισμοῦ καὶ κυρίως ἐκ τοῦ γε-
γονότος ὅτι ἡ ἀπουσία τῆς Θεσπρωτίας εἶ-
ναι αἰσθητὴ τόσον εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν
ἱστορίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν λαογραφίαν καὶ
ἐν πολλοῖς ἀδικαιολόγητος, καθόσον ἡ κοι-
νωνικὴ της κατάστασις εἰς πάσας τὰς ἐκ-
δηλώσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἶναι ἀξιο-

μελέτητος, δυναμένη νὰ ἀποτελέσῃ εὐρύ-
τατον πεδίου λαογραφικῆς δράσεως. Ἡ ἐν-
τονος καὶ ἀπαράδεκτος αὕτη ἀπουσία τῆς
Θεσπρωτίας ἀπὸ τὴν Ἡπειρ. Ἱστορίαν καὶ
λαογραφίαν δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν
ἱστορικῶν γεγονότων καὶ ἀξιολόγων λαϊ-
κῶν ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ εἰς τὴν ἔλλειψιν
προσώπων, τὰ ὅποια θὰ περισυνέλεγον
καὶ θὰ κατέγραφον τὸ πρῶτα, θὰ περιέ-
γραφον καὶ θὰ ἡρμήνευον τὶς δευτέρες δι-
δοντάς τοις συγχρόνως καὶ τὴν πραγματι-
κὴν τοις ἀξία καὶ θέσιν στὴν ἱστορίαν καὶ
λαογραφίαν τῆς Ἡπείρου.

Διότι εἰς τὸν τομέα τῶν λαϊκῶν ἐκδη-
λώσεων ἡ Θεσπρωτία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ
πλούσιον λαογραφικὸν διάκοσμον καὶ ἐν
πολλοῖς πρωτότυπον καὶ λίαν ἐνδιαφέρον-
τα, λαμβανομένης ὑπ' ὅψει καὶ τῆς σημε-
ρινῆς της «τεχνιτῆς» γεωγραφικῆς τοποθε-
τήσεως, ἐνῶ εἰς τὸν συγγραφικὸν τομέα
ὑστέρησε σημαντικῶς. Ἡ τελευταία αὕτη
διαπίστωσις δὲν ἀπορρέει ἐκ συγκριτικῶν
ὑπολογισμῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς
πραγματικότητος ὅπως παρουσιάζεται γυ-
μνὴ καὶ δυσάρεστος σὲ κάθε ἓνα, ὁ ὁποῖος
ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λαο-
γραφίας καὶ πονεῖ διὰ τὸν τόπον. Διότι ἂς
μὴ λησμονοῦμε ὅτι γιὰ τὸν τόπον δὲν εἶ-
ναι χρήσιμοι μόνον οἱ ἀσχολούμενοι μὲ
τὴν ἐπίλυσιν τῶν οἰκονομικῶν του προβλη-
μάτων, ἀλλὰ οἱ προνοοῦντες καὶ διὰ τὴν
πνευματικὴν του ἀνοδὸν.

Κατακριτέον κυρίως τυγχάνει τὸ γεγο-
νός ὅτι ἡ ἔλλειψις ἢ ἡ ἀσφυκτικῶς περιο-
ρισμένη ὑπαρξὶς τοῦ λαογραφικοῦ συγγρα-
φικοῦ στοιχείου δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλ-
λειψιν προπαιδευμένων ἀνθρώπων, ἀλλὰ
εἰς μίαν ἀδικαιολόγητον γὰρ νὰ μὴν εἴπω-
μεν ἀνεξήγητον ἀποστροφὴν τοῦ πεπαιδευ-
μένου μας κόσμου πρὸς τὴν μελέτην τῶν

φαινομένων τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα καίτοι συνυφασμένα μετὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν, σπανίως ἀποτελοῦν ἀντικείμενον συστηματικῆς μελέτης. Τὸ φαινόμενον λαμβάνει ἔκτασιν καὶ ἐγγίζει τὰ ὅρια τοῦ πανελληνίου. Στὴν Ἡπειρον εἰδικῶς παραξενεύεται κανεῖς ἐκ τῆς ὑπερμεγέθους ἀναλογικῆς ἀντιθέσεως, ἡ ὁποία ὑφίσταται μεταξύ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιδιδόμενων εἰς τὰς λοιπὰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις καὶ δὴ στὴν ποίησι — εἰς τὴν ὁποίαν πολλὰς μὴ ἔχοντες καμμίαν ποιητικὴν προδιάθεσιν, προσπαθοῦν νὰ ἀναδειχθοῦν ματαίως — καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀσχολουμένων συγχρόνως καὶ μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τοῦ τόπου.

Βεβαίως θὰ εἴμεθα παράλογοι καὶ τελείως ἕνοι πρὸς τὰς ἀνωτάτας πνευματικὰς ἐκδηλώσεις νὰ ἀπαιτήσωμεν ἀπὸ τοὺς πρῶτους νὰ ὑποτάξουν τὰς ἐμφύτους πνευματικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς κλίσεις εἰς τὰς δύο τελευταίας, νομίζομεν ὅμως πὺς ἔπρεπε ἀνάμεσα στὸν γενικὸν ἀριθμὸν τῶν σημερινῶν διανοουμένων τοῦ τόπου μας νὰ ὑφίσταται καὶ ἓνας ἀριθμὸς ἀντιπροσωπευτικὸς ἢ τοῦλάχιστον ἀνάλογος, ποῦ νὰ ἀσχολῆται ἔστω καὶ ἐν μέρει μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τοῦ τόπου μας. Ἡ ἔλλειψις λοιπὸν τοῦ λαογραφικοῦ συγγραφικοῦ στοιχείου στὴ Θεσπρωτίαν δὲν εἶναι καθαρῶς τοπικὸν φαινόμενον, ἀλλὰ τρώπον τινα προσρμογῆς πρὸς τὴν πανελλήνιον τοιαύτην. Μία τοιαύτη ἀπουσία τοῦ λαογραφικοῦ κόσμου τῆς Θεσπρωτίας ἀπὸ τὴν Ἡπειρωτικὴν λαογραφίαν εἶναι ἓνα μεγάλο κενὸ στὴ λαογραφίαν τῆς Ἡπείρου, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα τὸ ὑψηλὸν ἔργον τοῦ Ν. Νίτσου τοῦ μοναδικοῦ μεθοδικοῦ ἐρμηνευτοῦ τῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς Θεσπρωτίας ἐξηνεμίσθη καὶ κατέστη ναυάγιον τῆς ἀναλήγῃ ἀδιαφορίας τοῦ καιροῦ μας, ὡς καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῶν ἐτονίσσαμε.

Ἀλλὰ καὶ δι' ἓνα ἄλλον ἀκόμη λόγον ἡ ἀπουσία τῆς Θεσπρωτίας ἀπὸ τὴν περρωτικὸν λαογραφικὸν προσκλήνιον εἶναι αἰσθητὴ καὶ καθιστᾷ τὴν λαογραφίαν τῆς Ἡπείρου χωλὴν. Ἡ Θεσπρωτία λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως καὶ τῆς ἐκ ταύτης περιορισμένης ἐπαφῆς της μετὰ τὸ κο-

σμοπολιτικὸ πνεῦμα, ποῦ εἰσέρευσεν εἰς ἑλὴν σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, ἀπέβη ὁ γνησιώτερος ἀπὸ ὅλην τὴν λοιπὴν Ἡπειρον θεματοφύλις τοῦ ἐθιμικοῦ μας κόσμου. Ἰδιαίτερος δὲ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον θὰ εὔρη ὁ μελετητὴς πατροπαράδοτους συνηθείας ποῦ ἔχουν ἐντός τους μίαν καταπληκτικὴν ὁμηρικὴν ἀτμόσφαιραν ὁμοιάζουσαν ἐν πολλοῖς καὶ μετὰ τὴν κοινωνικὴν τοιαύτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος. Τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ εὐθνήν λογοκοπίαν, ἀλλὰ εἶναι μία ἀπίσιεντος πραγματικότης. Ὅποιος εἶχε τὴν τύχην νὰ διαβάσῃ τὸ ἔργον τοῦ Ν. Νίτσου, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ἀπλοῦς ἐξερευνητὴς τῶν κοινωνικοεθιμικῶν τοῦ λαοῦ ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ πραγματικὸς ἀνατόμος τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου του καὶ δὲν ἤρκετο μόνον εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, ἀλλὰ ἐπεκτείνετο καὶ εἰς συγκαρτικὴν ἐργασίαν, δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τούτου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο λαογραφικὸ ὕλικὸν παρέχει ἡ Θεσπρωτία. Μεγάλῃ συμβολῇ στὴν ἡπειρωτικὴ Γλωσσολογία θὰ ἀπετέλῃ ἡ περισυλλογὴ καὶ ἐρμηνεία τοῦ γλωσσικοῦ της πλούτου, ἐνῷ ἡ μελέτη τῶν τοπωνυμῶν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ ξεχωριστὸ κεφάλαιον τῆς λαογραφίας.

Υἱότερα αἱ διάφοραι ἐπαγγελματικαὶ τάξεις ἔχουν περιβληθῇ ἐκάστη μετὰ ἰδιαίτερον λαογραφικὸν περίβλημα διαμορφώσασαι, πλὴν τῶν κοινῶν, καὶ ἰδιαίτερα ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ κυρίως ἰδιωματικὰς διαλέκτους ἀνταποκρινομένας εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐπαγγέλματος.

Ἀλλὰ ὁ ἀνατεῖλας φάρος τοῦ Ἡπειρωτισμοῦ, ἡ « Ἡπειρωτικὴ Ἑστία » διὰ τῆς προκηρύξεως τοῦ λαογραφικοῦ διαγωνισμοῦ — πράξις ἀνδιδοτελής καὶ ἐκδήλωσις ὑποδειγματικῆς ἀγάπης πρὸς τὸν τόπον — μᾶς παρέχει κάτι ποῦ ὡς τώρα ἔλλειπε, ἐκεῖνο ποῦ μοιρολατρικῶς ἐθεωροῦσαμε ὡς τὸ ἐμπόδιον, ποῦ παρεκάλυψε τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λαογραφίας μας, μᾶς προσφέρει τὴν πρώτην ὥθησιν καὶ τὴν κατάλληλὴν εὐκαιρίαν νὰ διορθώσουμε τὰ κακῶς ἔχοντα. Συνεπῶς ἐὰν ἕως τώρα συνηθίζαμεν νὰ προβάλλομε ὡς δικαιολογητικὸν τῆς ἀδρανείας μας τὴν ἔλλειψιν τῆς πρώτης

ωθήσεως, ἐὰν παρεπονόμεθα ὅτι δὲν εἴχομεν συνήγορον τῶν ἐπιδιώξεών μας, ἀπὸ τῶρα καὶ στὸ ἐξῆς ἀδυνατοῦμε νὰ ἐπικαλούμεθα τοιοῦται ἀνωφελεῖς δικαιολογίας, διότι ἡ Ἡπ. Ἑστία μᾶς τὰ ἐξασφαλίζει ἀμφότερα. Ἡδὴ ἐναποκέτιται εἰς τὴν καλὴν θέλησιν καὶ εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸν τόπον νὰ μὴ κωφεύσωμεν εἰς τὴν ἔκκλητιν. Τὴν φορὰν αὐτὴν ἡ Θεσπρωτία περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐπαρχίαν ἔχει χρέος νὰ μὴν ἀπουσιά-

σῃ ἀπὸ τὸ πανηπειρωτικὸν λαογραφικὸν προσκίγιον.

Οἱ Θεσπρωτοὶ διανοούμενοι καὶ ἰδιατέρας οἱ διδάσκαλοι οἱ ὅποιοι λόγῳ τῆς ιδιότητός των εἶναι οἱ ἀμεσώτεροι γνώσται τῶν κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων, ὀφείλουν ἐν ἑν προκειμένῳ νὰ μὴ ὑστερήσουν εἰς προθυμίαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν τόπον. Ἡ μορφὴ τοῦ Νικ. Νίτσου τοὺς τὸ ὑπαγορεύει ὡς καθήκον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ

Π Ρ Ο Κ Η Ρ Υ Ξ Ι Σ

ΤΟΥ Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Η

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Π Ρ Ο Κ Η Ρ Ξ Ε Ι

ΤΟΝ Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΤΗΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ

μὲ α' ἔπαιθλον 1.000.000 δραχ. καὶ β' 500.000

Ὅροι τῆς συμμετοχῆς εἶναι οἱ ἐξῆς :

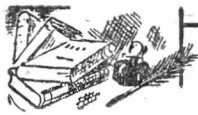
α) Κάθε λαογραφικὴ συλλογὴ πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἡπειρον νὰ ἔχῃ δὲ ἔκτασιν πέντε τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων (30 σελ.)

β) Αἱ λαογραφικαὶ συλλογαὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνέκδοτοι.

γ) Αἱ ἀπαστελλόμεναι συλλογαὶ θὰ φέρουν ὡς ἐπικεφαλίδα ἓνα ρητὸν ἢ παροιμίαν καὶ εἰς κλειστὸν φάκελλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι τὸ ἴδιον ρητόν, θὰ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ συλλέκτου.

δ) Ἑργασίαι θὰ γίνουν δεκταὶ μέχρι 30 Ἰουνίου 1953.

ε) Ἡ βράβευσις τῶν συλλογῶν θὰ γίνη εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίασιν τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου 1953.

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΟ

Παραμερίστε, Ἐπόλλωνες καὶ Πᾶνες,
μὲ συνεπαίρνει ἡ χρισμᾶν ὀπτασία
στὴ μεσονύχτια τὴ φωτοχυσία
φευγμένη ἀπὸ χαρμόσυνες καμπάνες.

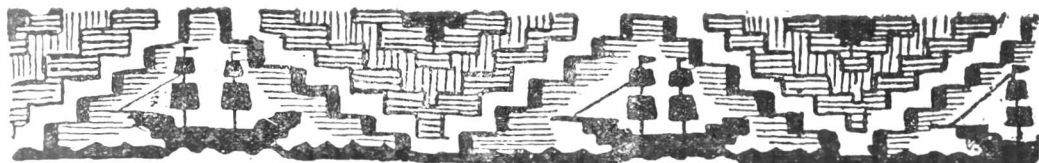
Μέσα μου οἱ γνῶμες εἶναι ἡρώδισσες μάνες
ὀρθές γιὰ τὰ παιδιὰ τους πρὸς θυσία
στὰ πόδια τοῦ ἀναστάσιμον Μεσσία
τῆς καρδιᾶς μου χυθῆτε οἱ βρυσσομάνες.

Ἄ! τῆς Λαμπρῆς τὰ σήμαντρα οὔτε, καὶ οὔτε
καὶ οἱ λύρες εἰδωλόλατρες πὺν ἀκοῦτε
δὲ μοῦ ρυθμίζουν τῆς ζωῆς τὴν ὥρα

σὰν ἐσέ, μικροκάμωτη χαρά,
πὺν ταπεινή, μὰ ὑψώνεσαι, ὦ φτερά!
μιᾶς ἀνάστασης ἄλλης μυροφόρα.

Ἐπὶ τὰ «Δεκατετράστιχα», ἀριθ. 12.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΠΑΣΧΑ ΣΤΗ ΣΤΑΝΗ ΤΟΥ ΚΟΥΜΠΑΡΟΥ

Ένα πρωί τὰ πασκαλόγιορτα, μὲ πήρε ἡ Βάβω πισωκάπουλα στὸν Καρᾶ, νὰ πάμε στὴ στάνη τοῦ κουμπάρου μας. — Τοῦ κουμπάρου μας ; — Ναί μάτια μου τοῦ κουμπάρου μας. Εἶχε βαφτίση ὁ τσέλιγκας κάποτε ἓνα παιδί τῆς Βάβως, κι' ἄσχετα ἂν αὐτὸ πέθανε ἀπὸ μωρὸ ἢ ἂν πέρασε ἀπὸ τότε μισὸς αἰώνας, ἡ κουμπαριά ἔμεινε — ἄρρηκτος δεσμὸς συγγένειας — καὶ κάθε ἀνοιξη, ἡ Βάβω ξεκίναγε μὲ κρασί, ρακὶ καὶ πετιμέζι νὰ καμαρώσῃ τὰ κοπάδια του κι' ὕστερα νὰ γυρίσῃ φορτωμένη μιζήθρες καὶ χλωρὸ τυρί.

Ήταν μιὰ ἀνταλλαγὴ προϊόντων ἀνάμεσα στοὺς ἀπλοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους, ποὺ γινότανε μὲ τὴν ἔκφραση τῶν ἀγνότερων αἰσθημάτων.

★

Γλυκοχάραζε ὅταν ξεκινήσαμ. Καβαλλικέψαμε στὸ πέτρινο πεζοῦλι τῆς ὁδῶπορτας κι' ἀφοῦ χτύπησε ὁ Καρᾶς τὸ μπροστινὸ πόδι του στὸ χῶμα καὶ φύσηξε δυνατὰ τὰ ρουθούνια του, σήκωσε περήφανα τὸ κεφάλι τινάζοντας τὴ χαίτη καὶ τράβηξε γρήγορα τὸ δρόμο.

Ὁ πρῶτος σταθμὸς ἐγίνε κοντὰ στ' ἀμπέλια. Μονάχος του σταμάτησε ὁ Καρᾶς συνηθισμένος μπροστὰ στὸ χαλασμένο μισότοιχο τῆς Αἰτριάδας. « Κατέβα ψυχὴ μὲν' ἀνάψουμε ἓνα κερί στὴ χάρη της ». Ἡ παλιὰ πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς ἐτρίψε καὶ τὰ χόρτα παραμέρισαν ἀπὸ τὸ σκαλοπάτι.

Ἔκανα ὅτι κ' ἡ Βάβω μου. Τρεῖς μετάνοιες, καμμιὰ δεκαριά σταυροὺς καὶ φίλησα μ' εὐλάβεια πολλὴ τὶς εἰκόνες μὲ τ' ἀσημένια χέρια καὶ πόδια, ἀνάλογα μὲ τὰ ταξίματα καὶ τὶς ἀρρώστειες τῶν συγχωριανῶν μου, στὸ θάμα της. Ὑστερα

σταθήκαμε στὰ πηγάδια νὰ ποτίσουμε τὸ ζῶο καὶ νὰ δροσιστοῦμε, καὶ σὰν ξανακαβαλλικέψαμε, ὁ Καρᾶς μ' ἀποφασιστικὸ πιά βῆμα καὶ γρήγορο, τράβηξε τὰ φειδωτὰ μονοπάτια, ἀνάμεσα ἀπὸ φράχτες μ' ἀγριοτριανταφυλλιές κι' ἀπὸ ρεμματιές καὶ ρουμάνια.

Στὸ δρόμο συναντητοῦσαμε κανένα τσομπάνο ἢ ἀγωγιάτη καὶ μᾶς καλημέριζαν πρόσχαρα καὶ θαρρετά. — « Ὡρα καλὴ Βάβω ». Κι' ἡ ἀπάντησιν πήγαινε πιὸ θερμὴ καὶ στοργικὴ. « Νάεισαι καλὰ γυιέμ' ».

Ὁ ἥλιος ἦταν ψηλὰ ὅταν φτάσαμε.

Πρῶτα ἀπαντήσαμε τὸν Τάσο, ἓνα τσομπανόπουλο ἀμούστακο μ' ἄσπρη πουκαμῖσα, νὰ πελεκάῃ ἀγκλίτσες καὶ κουτάλια στὸν ἴσκιο μιᾶς θεόρατης βαλανιδιάς. « Τὰ πλουμιστὰ χουλιάρια τᾶφτιαξα, μόνε νὰ δοῦμε τί γάλα θὰ φᾶτε, μέρες ποὺ ἤρθατε », μᾶς εἶπε γελῶντας.

Ἡ Βάβω τὸ πήρε γιὰ χωρατό. Ἐγὼ ἔσκυψα πάνω στὰ πελεκημένα ξύλα μὲ τὰ λογιῆς λογιῆς σχέδια καὶ τὶς ἀναπαραστάσεις. Ἐνα φεῖδι, ἓνα πουλὶ μ' ἀνοιγμένα φτερά, ἓναν πολεμιστὴ μὲ τ' ἄρματα κι' ἄλλα πολλά. Μοῦ εἶχαν τραβήξῃ ὅλη τὴν προσοχή, ὅταν μὲ πρόμαξε ἓνα δυνατό σφύριγμα ποὺ ἀντήχησε σ' ὅλη τὴ ρεμματιά. Σήκωσα τὸ κεφάλι κι' εἶδα τὸν Τάσο νᾶχει τὰ δυὸ δάχτυλα στὸ στόμα καὶ νὰ σφυρίζῃ γιὰ δεύτερη φορὰ. Ήταν τὸ σύνθημα νὰ μαζέψουν τὰ σκυλιὰ τους.

Σὲ λίγο οἱ κουμπάροι ἔτρεχαν μὲ χαρὰ νὰ μᾶς καλωσορίσουν. — « Χστός Ἀνέστ' » λέει ἡ Βάβω μου. — « Ἐ κουμπάρα μὴ βιάζεσαι θὰ ρθῇ κ' ἡ Πασκαλιά ». — « Ἄμ ἡ Πασκαλιά ἤρθῃ » ξανάπε σαστισμένη. — « Ἡρθε ἡ Πασκαλιά στὴ Ζίτσα ; » — « Καὶ

στη Ζίτσα και στην Καρίτσα και σ' όλα τὰ χωριά».

Ὁ κουμπάρος φούντωσε. — «Τί διάολο πῶς δὲν ἦρθε ὁ Παπασταμάτης νὰ μᾶς κοινωνήσῃ καὶ νὰ κάνουμε Πασκαλιά σάν χριστιανοί, ὅπως κάθε χρόνο ;».

Μᾶς κυττούσανε μ' ἔκφραση μεγάλης δυσπιστίας καὶ μόνο ὅταν ἔβγαλε ἡ γιαγιά μου τὰ κόκκινα αὐγὰ ἀπὸ τὸν τρουβά — ἅπτὰ κι' ἀναμφισβήτητα πασχαλινὰ σημάδια — οἱ κουμπάροι πίστεψαν πῶς ἦρθε ἡ Πασχαλιά κι' ἄς μὴν εἶχεν ἔρθῃ ὁ Παπασταμάτης. — «Θὰ μᾶς ἔχασε ὁ γέρος» φώναξε ὁ κουμπάρος ἐκτὸς ἑαυτοῦ. — «Χστὸς Ἀνέστ'» εἶπε ἡ Βάβω μου γιὰ νὰ τὸν ἡμερώσῃ — μὴν κολάζεσαι κατὶ θάπαθε — κι' ἀπλωσε τὸ χέρι μὲ τὸ κόκκινο αὐγό. — «Χστὸς Ἀνέστ'» εἶπαν ὅλοι — «κι' ἀπὸ χρόνου μὲ γειά».

Ἡ κουμπάρα ἀναψε τὸ καντῆλι μπροστὰ στὸ κόνισμα τοῦ ἀφέντη τοῦ Χριστοῦ κι' ὁ Τάσος ἔρριξε μιὰ ντουφεκιὰ γιὰ νὰ πληροφορηθοῦν ὅλοι οἱ πιστικοὶ τοὺς τὸ χαρμόσυνο γεγονός.

«— Ἡ Πασκαλιά ἄργησε λίγο νὰ ρθῇ σὲ μᾶς ὥρὲ παιδιὰ — εἶπε ὁ τσέλιγκας γελῶντας — εἴμαστε κι' ἀλάργα γλέπετε, μπορεῖ ν' ἄχασε καὶ τὸ δρόμο, τόσα βουνὰ καὶ ρουμάνια μπροστά. Μ' ἄς εἶναι κάλλιο ἄργα παρὰ ποτέ».

Τριγύρω στ' ἀναμμένο καντῆλι σταυροκοπήθηκαν ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ λιοψημμένοι κι' εὐσεβεῖς ἄνθρωποι, ἐγὼ δέ, — πού πήγαινα σχολεῖο κι' ἤξερα πολλὰ πράματα, — ἀνέλαβα κατὰ σύσταση τῆς γιαγιάς μου νὰ πῶ μερικὰ ἅγια γράμματα. Ἀνέβηκα σὲ

μιὰ κοτρώνα πού χρησίμευε γιὰ καρέκλα στὸ κονάκι, κι' ἀνάμεσα σὲ κατανυκτικὴ σιγὴ καὶ θρησκευτικὴ ἔξαρση ἔψαλλα ὅσα τροπάρια ἤξερα καὶ δὲν ἤξερα ἀπ' ἔξω. — Ἐν Ἰορδάνῃ... — Χριστὸς γεννᾶται σήμερον... — Βασίλειον τὸν μέγαν καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον — Κανόνα πίστεως... — ... κι' ἀφοῦ ἐξήντησα ὅλες τὶς θρησκευτικὰς γνώσεις μου, ἔψαλλα ἀντάμα μὲ ὅλους μὲ μεγάλη συγκίνηση τὸ — Χ ρ ι σ τ ὸ ς Ἀ ν έ σ τ η. Ἡ ἐπιτυχία, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν ἦταν θριαμβευτικὴ ! Τὰ εἶπα χίλιες φορὲς καλύτερα ἀπὸ τὸν παπὰ πού τὰ τρώει μὲς τὰ δόντια του καὶ δὲν καταλαβαίνει γοῖ. Ἀκολουθήσανε, τσουγκρίζματα αὐγῶν, σοῖβλα καὶ γλέντι ὥς τὸ γέρομα πού ξεκινήσαμε πάλι γιὰ τὸ χωριό.

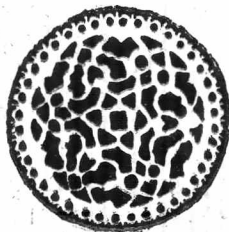
Ὁ κουμπάρος τὴν ὥρα πού μᾶς ἀποχαιρετοῦσε μοῦ εἶπε μ' ἀναστεναγμό. — «Κοῖμα πού δὲν εἶσαι παιδὶ νὰ γίνῃς παπᾶς».

Στὸ δρόμο πληροφορηθήκαμε ἀπὸ κάποιον Πρωτοπαπαδίτη πῶς ὁ Παπασταμάτης, δὲν ἦταν πού ἔχασε τὸν τσέλιγκα, ἀλλὰ ἦταν πού τὸν κάλεσε ὁ Θεὸς νὰ κάνῃ 'κεῖ πάνω τὴν Ἀνάστασι κοντά του — «Ἐ! κορακοζῶντος ἦταν Θεὸς σχωρέστον».

Ἡ Βάβω δάκρυσε καὶ σταυροκοπήθηκε. Ἐγὼ δὲ σκέφτηκα στὰ σοβαρὰ καὶ μὲ πικρία τὰ σωστὰ λόγια τοῦ κουμπάρου μας.

Κοῖμα νὰ μὴν εἶμαι ἀγόρι νὰ γίνω παπᾶς, μιὰ πού εἶχε τόση ἀνάγκη ὁ τόπος μας, κι' ἐγὼ τόσα προσόντα γι' αὐτὴ τὴ δουλειά.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΜΥΡΟΦΟΡΕΣ

1

Μυροφόρες, πὸν ἀγὴ ξεκινᾶτε
γιὰ τὸ μνήμα τοῦ θείου Ναζωραίου
Γυναικοῦλες εὐαίσθητες, πονετικές,
τὸ χαμὸ τῶν ἡρώων ἔσεῖς συμπονᾶτε,
τὶς οὐράνιες ἀκοῦτε φωνὲς μυστικές,
τὸ ὑπερούσιο θάμα ἀγροικᾶτε.

2

Ἀπ' τὸν Ἑρῶτα οἰσιτρόπληχτες τάχα
τοῦ Νυμφίου τὶς χοῆς κουβαλᾶτε,
μαργαρίτες δακρύων καὶ νάρδο ἀκριβό ;
Ἡ ραγίστρα συμπόνια μονάχα
τώρα σᾶς ὁδηγᾷ μὲ τὸ στόμα βουβό
σὶ τὸ θαμμένο Ραβί, πὸν ἀγαπᾶτε ;

3

Τί κι ἂν πέφτει βραχνᾶς ἡ φοβέρα
τ' ὄχλου σὶ τὰ Ἱεροσόλυμα πάνω
καὶ Ρωμαίων κονστιῳδία τὸν τάφο φρουρεῖ ;
Στῆς Ἀλήθειας τὸ φῶς θενὰ φιάσετε πέρα
νὰ μυρώσετε πρῶτες τὸ Γόητα Θεό
μ' ἔγνοια, πίστη κι ἐλπίδα ἀνθηροῦ.

4

Πάντα θάβρητε ἔσεῖς κυλισμένο τὸ λίθο,
πὸν τὸ ζεῖδωρο φράζει τὸ κῦμα,
καὶ τοῦ Ἀγγέλου ἡ φωνὴ σὶ τὰ δικά σας τ' αὐτιά
θὰ λαλῇ τὸ χαρμόσυνο, ἀπίστευτο μῦθο.
Ἐτὴν πηγὴ τῆς ζωῆς τί ζητᾶτε σὶ τὸ μνήμα ;
Ἀναστήθηκε ! Ἰδέστε ! Δὲν εἶναι ψευτιά !

5

ὦ γυναῖκες, πονόψυχες κόρες,
τρυφερές, ἀπονήρευτες, πὸν στείρα Ἰδέα
δὲν σᾶς ἔχει ξεράνει τὸ Νοῦ,
μὰ κρατεῖτε ζεστὴ τὴν καρδιά,
πάντα θάρχεστε ἔσεῖς μυροφόρες
σ' ὅσα πάσχουν μεγάλα κι ὠραῖα,
γιὰ νὰ χύνετε δάκρυα, δροσιὰ τ' οὐρανοῦ,
τῆς Ἀγάπης, τοῦ Πόνου ἐῶδιὰ !..

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗ

Χ Α Ι Ρ Ε Ν Υ Μ Φ Η

Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε !
Στὸ δειλινὸ πού θλίβεται
οἱ ἀτέρμονες ὥρες
μὲ τῶν πολιορκημένων τῇ θλίψει
ὕφαινον στὸ φῶς Σου ἅγια μητέρα
τὴν ἀγνὴ προσευχή.

Τῶν βαρβάρων τὰ στίφη
τὴν αἰώνια πόλη ἀπειλοῦν.
᾿Ωρα τῆς λησμονιάς καὶ τοῦ ἐξαγνισμού.
Σ' ἀκολουθοῦν αὐτοκράτορες
κι' οἱ ταπεινοὶ
μὲ μιὰ ψυχή.

Καράβια ἀραγμένα σὲ λιμάνια
περιμένουν οὐρίον ἄνεμο νὰ ταξιδέψουν.
Χιλιάδες χέρια πλεγμένα
σὲ θερμὴ ἱκεσία
προσεύχονται
γιατὶ οἱ βάρβαροι ἀγωνιοῦν
νὰ γκρεμίσουν τὸν ὑπέρκτατο ναὸ Σου.

Ἔλαμψε τὸ φῶς σου στὰ ἑρέβη
τὸ ἀκοίμητο, τὸ ἀθάνατο φῶς.
Παιᾶνες νικητῆριοι ἀντηχοῦν.
Τῶν αἰώνων μελωδοὶ
μὲ τὰ ταξιδεμένα κύματα
θεϊκὲς μελωδίες συνθέτουν
στὸν παγκόσμιό βωμό Σου.

Στὸ δειλινὸ πού θλίβεται
ἐνῷ ἡ ἀνοιξὴ δογιάζει
δέξου τὴν ἐαρινή μας προσευχή
γιατὶ πυνὰ τὰ σκότη γύρω
γιατὶ οἱ βάρβαροι ἀγωνιοῦν
νὰ γκρεμίσουν τὸν ὑπέρκτατο ναὸ Σου.

Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε !

(Ἀνέκδοτον)

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟΠΕΦΤΙΣΙΟ ΑΥΓΟ

Μαῦρο Πάσχα τῆς σκλαβιάς, τὸ Πάσχα τοῦ 1941.

Ὁ ἀνεμοστρόβιλος τοῦ πολέμου μᾶς εἶχε τινάξει μακριὰ ἀπὸ τὰ Γιάννινα, σ' ἓνα κεφαλοχώρι τῆς Τριχωνίας, κι ἐκεῖ τὸ περάσαμε. Βδομάδα τῶν παθῶν, ἡ Μεγάλη αὐτὴ Βδομάδα γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας.

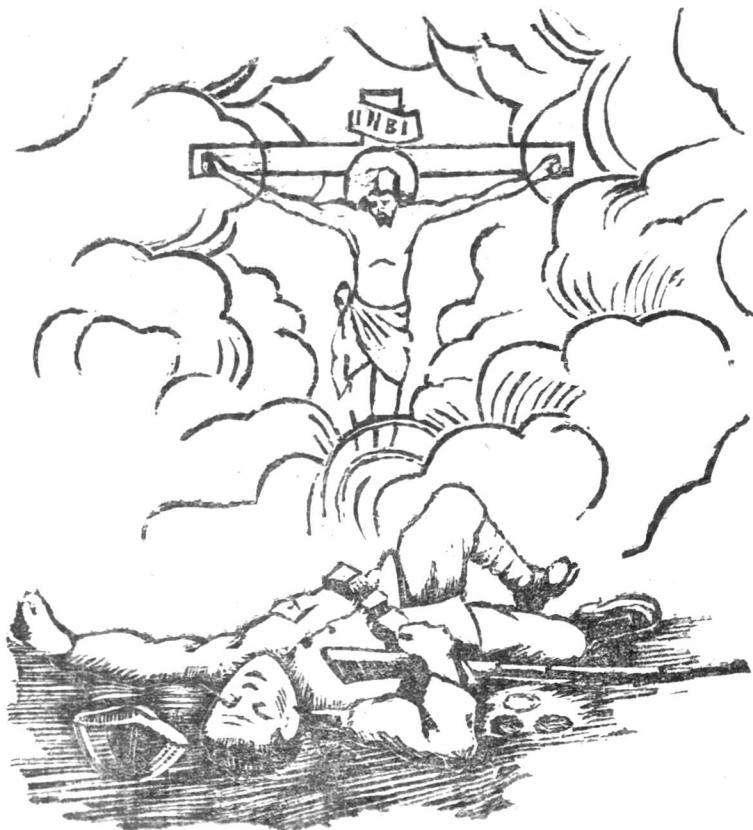
Σὲ μᾶς ἐκεῖ πέρα, δὲν εἶχε φτάσει ἀκόμα ὁ σίφουννας τῆς καταστροφῆς· μὰ εἴχαμε κηόλας δοκιμάσει τὰ πρῶτα ρίγη καὶ τίς πρῶτες ἀγωνίες τῆς : τὰ γερμανικὰ στίφη, εἶχαν εἰσβάλει ἀκράτητα στὴν Ἡπειρο, στὰ Γιάννινα.

Μαῦρο Πάσχα ποὺ περάσαμε κι ἐμεῖς ἐκεῖ κάτω στὸ Κεφαλόβρυσο!.. Οἱ δικοί μας, τὰ σπῆττα μας, τάχα τί νὰ γίνονταν ; Κι ἔπειτα... ἡ ντροπὴ, ἡ ἀπόγνωση τῆς σκλαβιάς, τῆς ἡττας...

Σὰ γυρίσαμε στὴν πατρίδα, βρήκαμε θρονιασμένους τοὺς γερμανοράδες. Ξαναβρήκαμε τοὺς δικούς μας, συμμαζευτήκαμε, ψευτοζούσαμε. Ξαναβρήκαμε καὶ τὴν κυρὰ

—Βγένω, τὴν καλὴ γηρούλα καὶ γειτόνισσά μας, ποὺ ὅμως, ἡ καυμένη, εἶχε μείνει τώρα ἔρημη, παντέρημη: ὁ πόλεμος, τῆς ἔφαγε τὸ μοναχογυιό της. Τί νὰ τῆς πεῖς; πῶς νὰ τὴν παρηγορήσεις ; Τὸ σπῆτι της κι αὐτὴ ἡ ἴδια, πνιγῆκαν στὰ μαύρα ὥς καὶ τὴν ὀξώπορτα ἀκόμα εἶχε μαυροβάψει.

Συχνά πῆγαινα στὸ σπῆτι της —ὅπως

δὰ καὶ πρῶτα— καὶ τὰ κουτσολέγαμε· ποῖον ἄλλον εἶχε κι αὐτὴ ἡ μαυρόημοιρη ; εἶχε χάσει πιά τὸ κέφι της καὶ τὸ συνειθισμένο της χαμόγελο : πικρὸς κι ἀγιάτρευτος καὶμός...

*

Τὴ χρονιά πού εἶχαν φύγει οἱ Γερμανοί, τέτοιον καιρὸ, ἀνήμερα τῇ Μ. Πέφτη, πέρασα μιὰ στιγμή νὰ τὴν ἰδῶ· ἦμουν αὖθις σὰ σπητιακός.

Τὸ σπῆτι της, ὅπως πάντα, στὰ μαῦρα· τὸ χαμηλοτάβανο καὶ στενάχωρο μαντζάτο, τὸ ἴδιο· μὰ σὰν νὰ ξεχώρισα κάποια ιδιαίτερη σήμερα φροντίδα στὸ σιγύριο. Κάθησα κι ἀρχίσαμε τὶς συνειθισμένες μας κουβέντες, στὶς ὁποῖες πάντα περνοῦσε κι ὁ καὶμένος ὁ Πάνος της.

Κοντά μου, στὸ χαμηλὸ παράκλι στὴ γωνιά, τὰ εἰκονίσματα, οἱ δάφνες τῶν Βαγίων, τὸ Ἀγίασμα, τὸ λάδι ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ Ἀη—Γεώργη, τὰ μεγαλοπεφτήσια αὐγά καὶ τὸ καντῦλι, ἀναμένο σήμερα. Σὰν κάτι ὅμως ιδιαίτερο νὰ μοῦ φάνταζε στὴ γωνιά αὐτὴ σήμερα : δυὸ φρεσκοβαμμένα κόκκινα αὐγά, κι ἓνα τρίτο ἀκόμα, πιὸ μουντό, πιὸ παρδαλό.

Παραξελεύτηκα : Ἔβαψε φέτος αὐγά ἡ κυρὰ Βγένω ; πῶς τῶπαθε ! μὲ τέτοια βαρεὶά λύπη !...

Τὸ μάτι μου ξαναγύρισε ἐκεῖ πιὸ περιέργω : Τὸ μεσιανὸ αὐγὸν ξεχώριζε πιὸ βαθύ, πιὸ σκοῦρο, σχεδὸν βυσσινί· ἔτσι σὰν κακοβαμμένο, σὰν τοπιάρικο καὶ παλὸ. Πῆρε τὴν ἐπίμονη ματιὰ μου ἡ κυρὰ Βγένω, καὶ βιάστηκε νὰ μοῦ ἱκανοποιήσει τὴν περιέργεια πὺν μάντεψε.

— Τ' αὐγά κυττᾶς, παιδί μου ; ρώτησε θλιβερή. Ἡ γειτόνισσα ἡ κυρὰ—Λέν-

κω, μοῦ τάφερε, γυιέ μου, γιὰ τὸ καλὸ, Μεγάλῃ Πέφτη πὺν εἶνε σήμερα, ἡ πρώτη τῆς Λευτεργιάς μας.

Ἐνα δάκρυ χάραξε στὸ μαραμένο πρόσωπο.

— Τὸ μεσιανὸ, παιδί μου —συνέχισε κι ἀναστέναξε,— εἶνε τοῦ Πάνου μου· τοῦ εἶχα στείλει τότες μ' ἓνα φίλο του μερικὰ αὐγά ἀπὸ τὴν κόττα μας μέσα σ' ἓνα μαντυλάκι· πλησίαζε τὸ Πάσχα, κι εἶπα, ἄς φάει καὶ κανένα αὐγὸ ἀπὸ τὴ μάννα του, κι ἄς ἦτιν κι ἄβαφο· μὰ τὸν βρῆκε ἀνήμερα τὸ πικραμένο βόλι· καὶ καθὼς ἔγυρε, τὸ αἷμα του μούσκεψε τὸ σακκίδιο ὅπου τᾶχε φυλαμμένα. Μάζη μὲ ἄλλα πράγματά του, μοῦ τάφερε κι αὐτὰ στὴν ὑποχώρηση ὁ ἴδιος φίλος του. Χρόνια τώρα, δὲ μοῦ βαστοῦσε ἡ καρδιά νὰ ξανακυττάξω στὴ σκοτεινὴ γωνιά πὺν τᾶχα ἀποθέσει... Μὰ σήμερα, γυιέ μου, καθὼς ἡ κυρὰ—Λένκω μούφερε τὰ δικά της, τὴν παρακάλεσα νὰ βάλει μαζὴ μ' αὐτὰ στὰ κονίσματα, κι ἓνα ἀπὸ κεῖνα τοῦ Πάνου μου : ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, θὰ γιορτάσουμε καὶ πάλι λεύτεροι τὴν Ἀνάσταση, διπλῇ γιὰ μᾶς Ἀνάσταση. Κι εἶπα : — Δοξασμένους νᾶνε ὁ Μεγαλοδύναμος ! μοῦ τὸν πῆρε· μὰ τὸ αἷμα του, δὲ χύθηκε στὰ χαμένα. Καὶ μαζὴ μὲ τ' αὐγά τοῦ Χριστοῦ μας, εἶπα, ἄς βάλω ἡ δύσμοιρη κι αὐτό.

*

Δυὸ πικρὰ δάκρυα κύλησαν στὸ ρυτιδωμένο καὶ πικραμένο πρόσωπο. Ἡ συγκίνησή μ' ἔπνιγε· κι ἔχυσα μαζὴ της κι ἐγὼ ἓνα δάκρυ συμπόνοιας, εὐγνωμοσύνης, μνημόσυνου καὶ πικραμένης χαρᾶς γιὰ τὸ νεκρὸ της.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

ΑΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕ παρακάτω απόσπασμα από τὸ ἔπος τοῦ Βαλαωρίτη «Ἀθανάσιος Διάκος», πού κατὰ τὴν ἐπιγραμματικὴν κρίσιν τοῦ Παλαμᾶ μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σάν τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Ἑθνικῆς πίστεως... Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ τρίτου ἔσματος, ὅπου ὁ ποιητὴς μᾶς δίνει μιὰν ὑπέροχην περιγραφὴν τοῦ τοπίου, ὅπου ἐμέλλε νὰ ἐπαναληφθῇ στὶς 23 Ἀπριλίου 1821 τὸ φοβερὸ δράμα τῶν Θερμοπυλῶν μετὰ πρωταγωνιστὴν τὸν πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας Ἀθανάσιον Διάκον ... Τὸ ἡρωϊκὸ στοιχεῖο μετὰ τὸ φυσιολατρικὸ πλέκονται τόσο ἀρμονικὰ ἀπὸ τὴν ἐπιδέξια φαντασίαν τοῦ ἐρημίτη τῆς Μαδουρῆς κι ὁ συνδυασμὸς ὧν αὐτῶν μετὰ τὴ μεγάλην γιορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, τὴν ἡμέραν δηλαδὴ τῆς Θυσίας τοῦ Διακῶν, γίνεται τόσο τεχνικὰ, ὥστε πολὺ δίκαια καθέννας θὰ κατέτασσε αὐτὴν τὴν ποιητικὴν δημιουργίαν στὶς πρὸς ῥωμαλέες εἰκόνες, πού ἔχει πλάσει ἡ ἀρματολικὴ λύρα ... Καὶ ἡ ἐξαρχὴ τοῦ ἥρωα τέλος, πού βρίσκεται σ' ἔκστασιν, —γιατὶ προαισθάνεται τὴ θύελλα πόρχειται κι αὐτὸς ἔχει πάρει τὴ μεγάλην ἀπόφασιν «νὰ φράξῃ στὴν ἀνάγκη μετὰ τὸ κορμὶ τοῦ αὐτὴν τὴν ἔρμην τὴν πορίαν»—, τί ὥραϊα πού γίνεται! Καὶ πόσο ἀριστοτεχνικὰ ὑποδηλώνεται τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ ἥρωα!.. Τέτοια κείμενα ποτὲ δὲν χάνουν τὴν ἀξίαν τους καὶ πρέπει νὰ ξαναβλέπουν τὸ φῶς σὲ κάθε εὐκαιρία, γιὰ νὰ μᾶς δροσίζουν τὴν ἀρρωστητὴν ψυχὴν μετὰ τὴν ζεῖδωρην πνοὴν τῆς παλληκαριᾶς. "Ἄς μὴν ξεχνᾶμε τί λέει ὁ Παλαμᾶς κάπου στὴν «Ἀσάλευτη Ζωή». —Καὶ μετὰ τὴ ρουμειώτισσα, παλληκαρήσια λύρα τὰ ἡρωϊκὰ καὶ τὰ ἱερὰ διαλάλησα καὶ πῆρα νέα θεῖα πνοὴν στ' ἀρρωστημένα στήθια!..— "Ἄς ρουφήξωμε λοιπὸν τὸ τωνατικὸ πιετό, πού μᾶς κερναίει ἡ βρυσομάνη τῆς Βαλαωριτικῆς ποιήσεως

Γ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Βαλοῦν οἱ πέριδες γλυκὰ κι' ὁ ἥλιος στὴ χαρὰ του
ἀπλώνει μιὰν ἀχτίδα του καὶ ψηλαφίζει ὁ κλέφτης
τὰ παρδαλὰ τὰ στήθια του κι' αὐτὲς ἀναγαλλιάζουν.
Κατάκορφα στὸν οὐρανὸ πετιέται κι' ὁ πετρίτης,
τῆτοῦ πρωτοπαλλήκαρο, νὰ βᾶψῃ τὰ φτερούγια
μετὰ στὸν ἀθέρα τῆς αὐγῆς πρὶν ἔβγῃ στὴν παγάνα.
Πλένουν τὰ φύλλα στὴ δροσιὰ χαρούμενα τὰ ῥεῖκι,
καὶ στὸ ἑλαφρὸ τὸ φύσημα τοῦ ἀγέρα, πού διαβαίνει,
συναπαντοῦσε φιλικὰ μετὰ τὸν ἀνασασμὸ του
τὸ θροῦμπι, τὴν ἀλιφασκιά, τὸ σφελαχτό, ἡ μυρτοῦλα.
Δακρύζουνε τ' ἀπάρθена τὰ χιόνια στὸ λιοπύρι,
ἀκούοντ' οἱ νεροσυρμὲς ἀπὸ ἐγκρεμὸ σὲ βράχο
νὰ παραδέρνουνε γοργὰ καὶ λὲς μετὰ τὴ γαργάρα
πᾶνἀκραζαν τὴν κλεφτουριά καὶ τὴν ἀποζητοῦσαν,
Ἐκυματίζαν τὰ σπαρτά, χαρὰ τοῦ ζευγολάτη,

καὶ κάπου κάπου ἀνάμεσα ξεπρόβαιν' ἕνα στάχυ
καὶ ἔγερν' ἐδῶ, κι' ἔγερν' ἐκεῖ τὸ τρυφερὸ κεφάλι,
ὥσάν νά παραμόνευε νά ἰδῇ κι' αὐτὸ τὸ Διάκο.
Κι' ὥστόσο ἀνθρώπινη φωνὴ μέσα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο,
ποὺ φαίνεται ὀλοζώντανος, καμμιὰ δὲν ἀγροικιέται,
οὔτε φλογέρα πιστικοῦ, οὔτε χαρᾶς τραγοῦδι
οὔτ' ἀγωγιάτη σάλαγος. Ἐφαίνεται ὅλη ἡ φύσις
λουλουδι χωρὶς μυρωδιά, κόρη γλυκειά, πανώρια
ὅπου ἐγεννήθηκε βουβὴ κι' ὅπου τὴν παραστέχει
ἡ μαυρισμέν' ἡ μάνα της νά ἰδῇ μὴν ξεχαράζη
μαζὶ μ' ἕνα χαμόγελο στὰ χεῖλη κι' ἡ λαλιά της.
Ἀστράφτουνε, λαμποβολοῦν τριγύρω στὴ Δαμάστα
ἄλλοι στρωμένοι κατὰ γῆς ἄλλοι στὸ διπλοπόδι,
περήφανοι, σιωπηλοί, τρακόσιοι ἀντρειωμένοι.
Ἐπανωθὲ τους κάτασπρο τὸ φλάμπουρο τοῦ Διάκου
ἀνέμιζε τρομαχτικό, καὶ στὸ ξεδίπλωμά του
λεβέντης ἀστραπόμορφος ἐπρόβαινε ὁ Ἄη Γιώργης
μὲ τᾶγριο του τ' ἄλλογο κρατῶντας καρφωμένο
τ' ἄσπλαχνο τὸ κοντάρι του στὸ διάπλατο λαρύγγι
τοῦ φοβεροῦ τοῦ δράκοντα, ποὺ δέρνεται στὸ χῶμα.
Ποῖδς ἐσουντύχαινε κρυφὰ μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴν κόψη
κι' ἐπάνω της ἐξέσερνε γοργὰ τὸ δάχτυλό του,
ποῖδς ἐπελέκας τεχνικὰ τὴ στούρναρόπετρά του
ς τὸ λύκο τοῦ καριοφιλιοῦ, ποῖδς τρίβει τὰ παφήλια
συγνεφιασμέν' ἀπὸ νοτιά καὶ ποῖδς γιὰ νά ξεδώση
ἐθόλωνε μὲ τὸν ἀχνὸ τοῦ μαχαιριοῦ τὴ λάμψη.

Κανένας δὲν ἀνάσαινε. Σ' ἕνα κοντρί μονάχος
κυττάζει ὁ Διάκος σιωπηλὸς κατὰ τὸ Λιανοκλάδι.
Ἐξυπνος κι' ὄνειρεύεται. Ἀπὸ τὸ ριζοβοῦνι
ἀνέβηκε κι' ἡ καταχνιά, ψιλὸς ἀφρὸς τοῦ ἀγέρα,
καὶ μιὰ στιγμή τὸν ἔκρυψε στὴ δροσερὴ ἀγκαλιά της,
λὲς ὅτι ἐκείνην τὴν αὐγὴ λησμονημέν' ἀχνάρια
ἐσμίξαν σ' ἕνα σύγνεφο κι' ἦρθαν ἀπὸ τὸν Ἄδη
νά μυριστοῦν τὸ σκοτωμό, νά ἰδοῦνε τὸ Θανάση.

ΟΙ ΒΕΤΕΡΑΝΟΙ

Στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου· σ' ἓνα κεφαλοχώρι τῆς Τριχωνίδας: Τὸ Κεφαλόβρυσο.

Δυὸ βήματα πὶδ ἔξω, στὰ πόδια ἀπὸ να πετροβοῦνι γεμάτο ἀπὸ χαμηλὰ πουρνάρια καὶ ἀσφακες, τὰ ἐρείπια καὶ τ' ἀπομεινάρια τοῦ 'Ιεροῦ τοῦ 'Απόλλωνα τοῦ Θέρμου· πὶδ κάτω, ἓνας ἡμερος ὁλοῖσιος κάμπος: ἑλῆά, ἀμπέλια καὶ κομμάτια ὁλόδροσης γυαλιστερῆς πρασινάδας, ὡς πέρα μακρυὰ, σὲ κάτι χαμηλές, μαλακὲς κορυφογραμμές, πὺ κρύβους ἀπ' τὰ μάτια μας τὰ γαλάζια νερά μιᾶς ὠραίας λίμνης: τῆς Τριχωνίδας· ἀριστερότερα, ἓνα μπουκέτο πράσινες φοῦντες καὶ καλοφκιασμένα σπητάκια: Τὸ Πετροχώρι.

Μάρτης τοῦ 1941, κι ἡ γῆ ἀνασαίνει τὶς πρώτες τῆς θερμῆς πνοῆς· μιὰ γλυκεῖα θαλπωρή, μᾶς βαραίνει τὶς κλειδώσεις· μὰ πὶδ κάτω, μιὰ παρέα ἀπὸ κορίτσια λυγρὰ καὶ σβέλτα, μὲ τὰ μαλλιά πὺ σπιθίζουν καὶ ἀνεμίζονται, τραγουδοῦν τοὺς πρώτους καυμούς τῆς νηότης καὶ μιᾶς ἀνοιξης, πὺ πλησίαζε:

«... Τὸ ταγκό, τ' ὠραιότερο τοῦ κόσμου ...».

*

Ζευγολάτες σκίζουν τὴν ὑγρὴ ἀκόμα γῆ, πὺ ἀπλώνει στὸ γονιμοποῖο ἥλιο, τὴν αἰώνια παρθένα ἀγκαλιά τῆς· σὶς πλαγιὲς ἀποτελειώνουν τὸ κλάδεμα τῶν ἀμπελιῶν· στοὺς κήπους, βοτανίζουν καὶ φρεσκάρουν τὸ χῶμα· ὁ βάτραχος φλύαρος χαϊρετάει τὴ ζωντάνια πὺ πλησιάζει.

Γιὰ μιὰ στιγμῇ, ξεγυρῶσαι καὶ λησμονᾶς· τὸ μάτι ἀναπαύεται στὴν πλατεῖα καὶ φρέσκη γαλήνη, καὶ τὸ μυαλό σου, πετάει σὶς ἀνθισμένες καὶ γλυκεῖες χαρὲς μιᾶς ταπεινῆς, μὰ ἡσυχῆς κι εἰρηνικῆς ζωῆς. Μ' ἀπὸ τὸ μέρος τῆς χιονισμένης Κυρὰ - Βγένας, μουγκρίζει βαρεῖα ὁ βορινὸς ὀρίζοντας: τὸ κανόνι ἐκεῖ κάτω σκορπίζει τὸν ὄλεθρο· ἡ νηότης τῆς 'Ελλάδας, ὑφαίνει μὲ τὴν καρδιά τῆς καὶ τὸ αἷμα τῆς, τὸ μεγαλόπρεπο ὑφάδι τῆς καινούργιας 'Ελληνικῆς Δόξας.

*

Στὴν Πλατεῖα τοῦ χωριοῦ:

Δὲν εἶναι πολὺ πὺ ἔφτασε τὸ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὸ Βραχώρι, κι ἀκούεται τώρα ἡ φωνὴ τοῦ ἑφημεριδοπώλη, πὺ διαλαλεῖ τὴ «Δυτικὴ 'Ελλάδα». Οἱ πολὺ νέοι, βολτάρουν καὶ τιτιβίζουν σὰ σπουργίτες σὶς πυκνὲς φυλλώσιες κυπαρισσιῶ· οἱ πὶδ ἡλικιωμένοι, παρέες - παρέες ξεκουράζονται καθισμένοι μπροστὰ στὸ καφενεῖο. Ὁ ἥλιος φωτίζει ἀδρά, ψημένα πρόσωπα καὶ λευκὰ μαλλιά Οἱ κουβέντες, γύρω σὶς πολεμικὲς εἰδήσεις τῆς ἡμέρας· τὸ πὶδ ἐνδιαφέρον θέμα, οἱ νέες ζυμώσεις στὴ Βαλκανικῇ.

Δυὸ εὐγενικοὶ ντόπιοι, μὺ χαρίζουν τὴ γνωριμιὰ τους καὶ τὴν παρέα τους: Ὁ ἓνας, εἶχε στὸ στρατό, καὶ τὰ τέσσαρα παλικάρια του. Ὁ ἄλλος, στὰ δώδεκα, εἶχε πατήσει ὅλα τὰ χῶματα πὺ ἀγίαζε μὲ τὸ αἷμα τῆς καὶ τὴν παλληκαριά τῆς ἡ νέα 'Ελληνικὴ Γενιά.

*

— Ὁ ἓνας γυιὸς μου, ἔλεγε ὁ πρῶτος, εἶνε ἐκεῖ κοντὰ στὸ Μπεράτι: «Δὲ φοβᾶμαι τίποτα, πατέρα, μὺ γράφει· τὸ μόνο πὺ μὲ στενοχωρεῖ, εἶνε τὸ κρὺο κι ἡ στέρηση τῆς καθαριότητος, μὲ τὴν ὁποία ἤμουν μαθημένος»· ἦταν, πρόσθεσε ὁ πατέρας του, πολὺ καλομαθημένος, καὶ τὸν λυπᾶμαι.

— Μὴν ἔχεις γι' αὐτὸ στενοχώρια, τὸν διέκοψε ὁ δεῦτερος· τὰ περάσαμε ὅλοι μας αὐτά, καὶ τὰ ξέρουμε: Ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἀπὸ τὴ φύση προικισμένος, μὲ δυνάμεις κι ἀντιστάσεις πὺ τοῦ εἶναι ἀγνωστες στοὺς καιροὺς τῆς εἰρηνικῆς του ζωῆς· τότε, τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφάλειας καὶ τῆς γαλήνης, ἀμβλύνουν τὶς ἀγνωστες αὐτὲς δυνάμεις· ὅταν ὅμως βρεθοῦμε σὲ ἐποχὲς πὺ χρειάζεται ν' ἀντικρύσουμε ὅλες τὶς πρωτόγονες μορφὲς ζωῆς, μὲ τὶς σκληρὲς ἀνάγκες τους, τοὺς μεγάλους ἀγῶνες, τὶς βίαιες προσπάθειες, τότε, ἀνακαλύπτουμε ὅτι εἴμαστε ικανοὶ γιὰ δράσει, πὺ οὔτε κἀν μπορούσαμε νὰ τὶς φανταστοῦμε· γιὰ

τρόπους ζωής, πού τούς λέγαμε δεινές κακουχίες· για θυσίες, πού μάς ξπIANE άγωνία, μονάχα σάν τις σκεπτόμαστε. Καί γυρίζοντας πρὸς ξμένα.

—“Όλα εκείνα, μοῦ εἶπε, τὰ δικά σας μέρη, τὰ πέρασα πολεμώντας στὰ Δώδεκα : Μπιζάνι, Γιάννινα, Κορυτσά, Ἀργυρόκαστρο, Κλεισούρα, ὅλα τὰ ψηλὰ Ἀλβανικὰ βουνά, ὅπου τῇ στιγμῇ αὐτῇ πολεμᾶνε τὰ παιδιὰ μας. Εἶμαι τώρα γύρω στὰ πενήντα· δὲν πιστεύω νὰ χρειαστεῖ νὰ φορέσουμε ξανά κι ἐμεῖς τὸ χακί· μά, μὲ τὴν πείρα πού ἔχουμε ἐμεῖς οἱ παλιοί, πού μπορεῖ στὴν ἡλικία μας νὰ μὴ δοκιμάζουμε τίς χαρὲς καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τῆς νηότης, δὲν ἔχουμε ὅμως τόσο ἔντονος καὶ τίς λῦπες καὶ τίς ἀπογοητεύσεις τῆς, θὰ μπορούσαμε νὰ προσφέρουμε πολὺτιμες ὑπηρεσίες· φτάνει νὰ μὴ ζητοῦσαν ἀνηφορίσματα καὶ δρόμους· τὰ κότσια μας, δὲν ἀντέχουν σὲ τέτοιες προσπάθειες· οἱ ἀρθρώσεις, εἶναι λίγο σκουριασμένες· καὶ τὰ γεροντικὰ πάχη, βαραίνουν στὸν ἀνήφορο. Μὰ σάν θάπιανα τὸ ντουφέκι, θάξερα θαρρῶ νὰ τὸ χρησιμοποιήσω, καλλίτερα ἀπὸ ἕναν νέο : μὲ περισσότερο ὑπολογισμό καὶ ψυχραιμία· καὶ καθὼς δὲν ἔχουμε ἐμεῖς, οὔτε τίς χαρὲς, οὔτε τίς λῦπες τῆς νηότης, θαρρῶ πῶς τὸ ντουφέκι μου, θάκανε τὴ δουλειά του πολὺ καλά· στὴν ἡλικία μας, δὲ στέκουν τὰ μεγάλα λόγια· μὰ σῶς ἐπαναλαμβάνω : θάκανα πολὺ καλά τὴ δουλειά μου.

*

Ὁ ἥλιος, καθὼς ἔγερνε νὰ κρυφτεῖ στίς ἀντικρινὲς βουνοσειρές, τόνιζε πῶς πολὺ τίς ἀδρές, ἀποφασιστικὲς καὶ ψυχραίες γραμμὲς τῆς μορφῆς τοῦ συνο-

μιλητῇ μου, τοῦ βετεράνου τῆς παρέας, πού ἔμοιαζε τώρα σάν ἕνα κομμάτι βράχος· ψυχρὸς, ἀλύγιστος, ἀσυγκίνητος, σάν ἀνδριάντας. Κι ἡ μορφὴ του, μέσα στίς τελευταῖες ἀναλαμπὲς μιᾶς χρυσοκόκκινης δύσης, φαινόταν σὰ ζωντανέμένο πορτραῖτο ἥρωα τοῦ 21.

*

Τὸ σούρουπο πλησίαζε γεμάτο ἀτράνταχτη γαλήνη· ἀκαθόριστες φωνές, μουρμουρίσματα· τὸ γλυκὸ τραγοῦδι τῆς χελώνας τῶν ἀγρῶν· ἡ ἀδιάκοπος φλυαρία τῶν βατράχων τοῦ κάμπου, τὰ προοίμια αὐτὰ τοῦ παιάνα μιᾶς Ἀνοιξης καὶ μιᾶς Πασκαλιάς πού πλησίαζε, γέμιζαν χαρὰ κι αὐτοπεποίθηση τίς ψυχές. Μιά παρέα ἀπὸ ἔφηβους, καθὼς ἀφήναν τὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, παίρνοντας τὸ δρόμο τῆς ἐξοχῆς, γιὰ νὰ χαιρετίσουν τὸν ἐρχομὸ μιᾶς καινούργιας ἀνοιξης, τραγουδοῦσαν μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς νεανικῆς τους ψυχῆς :

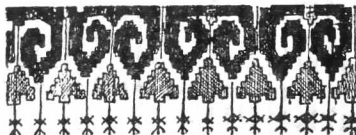
«...ὦ ! Μάνα, Ἑλλάδα, Ἑλλάδα...»

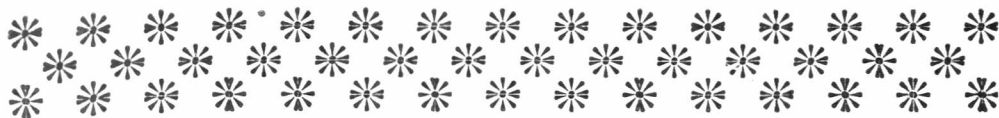
*

Καὶ μέσα στὴ σύγχυση τῶν μορφῶν πού ἔφερνε μαζὴ του τὸ σούρουπο, καθὼς προχωροῦσε πρὸς τὸ κατῶφλι τῆς προανοιξιάτικης νύχτας, δὲ μπορούσες νὰ ξεχωρίσης ἀν' ὁ παιάνας αὐτὸς, ἦταν τραγοῦδι τῆς νηότης, ἡ ἀρρενωπὴ καὶ γαλήνια κραυγὴ τῶν βετεράνων τῆς παρέας ἢ θούριο τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς τῆς γλυκειᾶς τῆς Ἑλλάδας ...

Κεφαλόβρυσο, Μαρτίης 1941

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΛΕΣ

Γ. Ι. ΧΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ

ΓΗ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

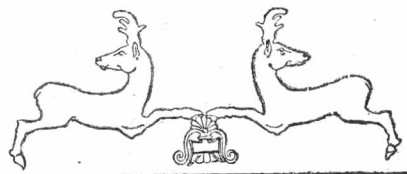
Τί κοῖμα πού δὲν χάρηκα κι' ἐγὼ στ' ἄγιο σου χῶμα
τὴν πρώτη ἀχτίδα τῆς ζωῆς χάδι στὸ πρωτο στρώμα !
Μὰ κι' ἂν τῆς πολιτείας ἀνθὸς στὴ γλάστρα φροντισμένος
νοιώθω πὼς εἶμαι σπόρος σου, σὰ σπλάχνα σου θρεμμένος.
Στὶς φλέβες μου καὶ στὴν ψυχὴ ζεῖ τὸ κυμάτισμά σου,
προγονικὸς ρυθμός· κι' ἀνάσα μου τὸ εὐδωδισμά σου
φτάνει ἀπ' τῶν βράχων τὶς κορφές κι' ἀπ' τῶν δασῶν τὰ βάρη.
Κι' ἔχω χαρὰ στὶς χάρες σου, σὰ πάθητά σου πάθη.
Ἡ φτώχεια σου εἶναι πλούτη μου κι' ὁ ἴδρω ἀγιοῦ
καὶ πεθνυμὰ καὶ πόθος μου ρόζους νὰ δῶ στὸ χέρι
ἀπ' τ' ὄργωμα, τὸ φύτεμα κι' ἀπὸ τὸ θέρισμά σου.
Γῆ τῆς γενιᾶς μου, μάνα μου, τ' ἄκοπο κάλεσμά σου
τὸ πνίγει μὲ τὰ μάγια τῆς ἡ πόλη ἢ μητρονιά μου.
Ὅμως τ' ἀγέρι σου γλυκὸ τὸ φέρνει σὰ διειρὰ μου
παρηγοριὰ κι' ἀπαντοχή, τοῦ πόθου μου ἀγωγιάνη . . .

. . . Κινοῦμε ἀντάμα κι', ὦ χαρά, νᾶτο τὸ γιδιοστράτι .
σέρνει κυματιστὸ χορὸ μὲ δάφνες καὶ μὲ φτέρες.
Γύρω, ὀλογύρω τὰ βουνὰ πὺν λιάζουν στοὺς αἰθέρες
ἀπάτητα καὶ δασωτὰ τὰ ἡράκλειά τους στήθη.
Στὶς ρίζες τους ὁ Ἄραχθος ἀχάει· καὶ λένε οἱ μῦθοι
πὼς ἄπαφτα τὸν κυνηγάει τοῦ Μάστορα ἡ κατάρα.
Τώρα ἀπ' ἀλάργα ξεκινάει τοῦ πρωῒνοῦ ἡ ἀντάρα,
πειτάει καὶ ξεψυχάει γλυκὰ στοῦ Ἄη Λιᾶ τὴν ἄκρη,
σκορπῶντας σὰ χαμόκλαδα, χρυσοβροχή, τὸ δάκρυ . . .
Ὡ νά ! ἀπ' τ' ἀγνάντιο τὸ χωριὸ μόλις γλυκοξυπνάει
καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς δουλειᾶς χαρούμενα ἀρχινάει.
Τὸ λέν μαζί του τὰ πουλιὰ κι' οἱ κόκοιτοι, τ' ἀρνάκια,

τ' ἀγέρι στὰ φυλλώματα καὶ τὸ νερὸ στ' ἀλλάκια.
 Νὰ τὸ σκολειό, τὸ σπίτι μας, τὰ πρωῒνά μου χρόνια !
 Κάτω ἀπ' τὸν πλάτανο ὁ παπποῦς μᾶς καρτεράει τ' ἀγγόνια
 βουβός, μονάχος, μὲ βαθειὰ στὸ πρόσωπό του λύπη.
 Κάποτες δάκρυζαν κι' οἱ δυό· τώρα ἡ βαβούλα λείπει . . .
 "Ομοια τὸ σπίτι κι' ἡ σκαμνιά καὶ τὸ μαντιρὶ κι' ἡ γάστρα
 κι' οἱ πέτρες ποὺ στεριώσανε τὰ παιδικά μας κάστρα·
 τοὺς λείπει μονάχα ἡ ψυχὴ, τὰ νειῶτα, τὰ τραγούδια,
 τὸ στόμα τους δὲ μοῦ γελάει, τὸ φράξαν τ' ἀραχνούδια.
 "Ο βράχος μου ποὺ μ' ὕψωνε στ' ἀστέρια κάθε βράδυ ;
 Τῆς χειμωνιάς τὸν γκρέμισε τ' ἀνήμερο λαγκάδι !
 "Εἶ ! ἔϊ ! στὴ σιρότα πρόγκιξε τὰ γίδια μὲ κορούλα.
 Τάχατες ; . . Μὰ λησμόνησα πὼς τὴν ξανθιά Ρηνούλα,
 τὴ μυστικὴ μου ἀνατολή, τοῦ ἄκαρπου πόθου ταῖρι,
 σὺς στέππες του τὴν ἔσυρε τοῦ Πόλεμου τ' ἀσκέρι . . .
 Τρέχω στὸ ρέμα, στὴν Καρυά, στοὺς τάφους τῶν προγόνων
 καὶ τὸ σαράκι ὀλοῦθε ἀκούω σὶν "Υμνο τῶν αἰώνων . . .

Γῆ τῶν πατέρων, ἱερὴ κι' ἀγαπημένη γῆ μου,
 τιμὴ μου κι' Ἱστορία μου, χαρὰ μου καὶ πηγὴ μου,
 σὰν ἀποκάμω κόλακας στῆς πόλης τὰ παλάτια,
 θᾶρθω σιμά σου γιὰ νὰ δοῦν τὸ στεροφῶς τὰ μάτια . . .

Δαφνωτὴ 16.8.1952

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ*

‘Ο Διγενής Ἀκρίτας ἔφερε στήν Ἐφτάλοφν τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.
‘Ο ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος εἶναι μιὰ μορφή τοῦ Ἀκρίτα.
Ἀλλὰ εἶναι συγχρόνως ἐνσάρκωση καὶ τοῦ Ἀρη.

‘Ο Ἱερὸς Βράχος τῆς Ἀθηνᾶς, ὅταν βλέπει ἀπὸ μακρὰ νὰ ἔρχεται ὁ Βουλγαροκτόνος, παίρνει φωνὴ καὶ τοῦ λέει: ὁ Ἀρης εἶσαι κι’ ἔρχεσαι καὶ κλεῖς μὲς στήν ψυχὴ σου μὲ μιὰ καινούργια δόναμη τὴν ἴδια τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὁ Βουλγαροκτόνος μιλώντας γιὰ τὴ δράση του καὶ γιὰ τὸν ἱστορικό του ρόλο λέει πρὸς τὴν Παναγία.

«Μὰ ἐγὼ εἶμ’ ὁ πόλεμος ὁ μέγας πόλεμος.

Καὶ λίγο πὺδ κάτω.

‘Ο Διγενής γιὰτ’ εἶμ’ ἐγώ, γιὰτ’ εἶμαι ἐγὼ ὁ Ἀκρίτας.

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἔρχονται οἱ ἥρωες. ‘Ο Παλαμᾶς δὲν στέκεται μπροστὰ στοὺς βωμοὺς τῶν ἡρώων τῶν φημισμένων γιὰ τὴν παλληκαριά τους. Κᾶπου μονάχα μνημονεύεται ὁ Θησέας πὺδ πολὺ γιὰτὶ ὑπῆρξε σύμφωνα μὲ τὴς παραδόσεις ὁ συνοικιστὴς τῶν Ἀθηνῶν. ‘Ο ἥρωας, πὺδ μπροστὰ του στέκεται μ’ εὐλάβεια ὁ ποιητής, εἶναι ὁ Ὀρφέας. ‘Ο πολὺς κόσμος ἔαρε γι’ αὐτὸν πὺς ἦταν μουσικὸς καὶ πὺς ἔλαβε μέρος στήν Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, ὅπου ἔσωσε τοὺς Ἀργοναῖτες ἀπὸ τὴ γοητεία τῶν Σειρήνων. Στὴν ἱστορικὴ ὅμως ἐποχὴ ὑπῆρχε μιὰ ὁλόκληρη θρησκευτικὴ αἴρεση τῶν Ὀρφικῶν, ποῦ ἀπέδιδε τὴν ἰδρυσὴ της στὸν μυθικὸ κιθαρωδὸ Ὀρφέα. Οἱ κύριες γραμμὲς τῆς διδασκαλίας του ἦταν 1) ἡ ἀγάπη (συζυγικὸς ἔρωτας) 2) ἡ ἁρμονία (μουσικὴ) καὶ 3) ἡ λατρεία τοῦ Ζαγρέα· Διονύσου. Δὲν ἴα ἐπιμείνωμε στὴς λεπ. οὐρέιες τῆς λατρείας τῶν Ὀρφικῶν, στοὺς ὁποίους συγκαταλέγονται μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐξοχότερα πνεύματα τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας. ‘Ο μυθογράφος Ἑρατοσθένης ἀναφέρει ὅτι ὁ Ὀρφέας συνῆθιζε νὰ ξεκινᾷ μεσάνυχτα ἀπὸ τοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Παγγαίου καὶ μὲ νυχτερινὴ πορεία ν’ ἀνεβαίνει στήν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ, γιὰ νὰ χαιρετήσῃ τὴν αὐγὴ καὶ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου. Λέγεται ὅτι οἱ Ὀρφικοὶ ἐπανελάμβαναν στὴς τελετὲς τοὺς τὴ νυχτερινὴ αὐτὴ πορεία, ἀποδίδοντας μυστικὸ συμβολισμό σ’ αὐτὴ τὴν πράξη τους.

‘Ο Παλαμᾶς θεωρεῖ ὅτι εἶναι συνεχιστὴς τῆς Ὀρφικῆς παράδοσης μὲ τὸ στοχαστικὸ ποιητικὸ του ἔργο (μὲ τὴν Ὀρφικὴ λύρα καὶ τὴ μυστηριακὴ διδασκαλία) καὶ νομίζει, πὺς ἀνεβαίνει κι’ αὐτὸς μαζί μὲ τοὺς Ὀρφικοὺς τὸ ἱερὸ βουνό:

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος.

Ἐξω ἀπὸ τοὺς δρόμους τῶν ἀστόχαστων
 λειτουργὸς καὶ ψάλτης Ὀρφικὸς
 ἔναν ὕμνο ξαναφέρνω
 μιᾶς λατρείας πανάρχαιας πρὸς τὸ φῶς.
 Ἐτρεξεν ὥς τώρα ὁ λογισμὸς μου
 καταχωνιασμένος ποταμὸς·
 ξάφνιασμα στὸ βούϊσμα τῶν ἀνθρώπων
 τῆς κιθάρας μου ὁ ρυθμὸς.
 Νύχτα ξεκινῶ, νύχτα ἀνεβαίνω
 στὴ δυσκολανέβατη κορφή.
 Θέλω μόνος, θέλω πρῶτος
 τ' Ἀπολλώνειο φῶς νὰ χαιρετήσω
 ἐνῶ κάτω στοὺς ἀνθρώπους
 θάβει ἀκόμα ἡ νύχτα καὶ τὸ σκότος.

(Τραγούδια τοῦ Ἡλίου—Ὀρφικὸς Ὑμνος)

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Ὀρφεία πρὸς τὴ γυναῖκα του τὴν Εὐρυδίκη, πού ὅταν πέθανε, κατέβηκε μὲ τὴ λύρα του στὸν Ἅδη καὶ κατῴρθωσε μὲ τὸ τραγούδι του (πού συγκινοῦσε καὶ τὰ θηρία) νὰ ἱλαρύνῃ τὴν καρδιά καὶ αὐτῶν τῶν θεῶν τοῦ σκοτεινοῦ βασιλείου. Αὐτὸς ὁ μῦθος παρουσιάζει καὶ τὶς ἄλλες δυὸ πλευρὰς τῆς Ὀρφικῆς διδασκαλίας, τὴν ἀξία τοῦ ἔρωτα καὶ τὴ δύναμη τῆς μουσικῆς. Γιὰ τὸ πρῶτο ὁ Παλαμᾶς ἔγραψε τὸ «Τριπλὸ τραγούδι», («Παράκαιρα») καὶ γιὰ τὸ δεύτερο παρουσιάζει τὸν Ἀσκραῖο στὸν Ἅδη νὰ τραβᾷ μὲ τὴ δύναμη τῆς μουσικῆς τοὺς ἥσκιους τοῦ κάτω κόσμου :

Καὶ κάθε ἥσκιος γύρω μας γραφτὸς νὰ βασανίζῃ
 γραφτὸς νὰ βασανίζεται, σπρώχνεται, ἀκούει, μεθᾷ.

Καὶ δικαιολογώντας τὴν ἔλξη πού ἀσκοῦσε κάτω στὸν Ἅδη ἡ μουσικὴ τοῦ Ἀσκραίου, συνεχίζει :

Ἡ λύρα σὰ λαμπρομιλεῖ στὸ φῶς ἢ στὸ σκοτάδι
 γέρονται καημοὶ τ' ἀέρινα τελώνια πρὸς τὴ γῆ.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὰ τελώνια. Οἱ ἴδιοι οἱ θεοὶ μαγεμένοι ἀπὸ τὴν ἔλξη τῆς μουσικῆς στέκουν καὶ «αὐτιάζονται σὰν ἄνθρωποι κι' αὐτοί». Φαίνεται πὼς ὁ ἀρχαῖος κόσμος δὲν ἀπέδιδε μονάχα αἰσθητικὴ ἀξία στὴ μουσικὴ. Οἱ Ὀρφικοὶ — ἀλλὰ καὶ ὁ Δαυΐδ στὴν Παλαιστίνη — ἀπέδιδαν ιδιότητες θεραπευτικῆς στὴ δύναμη τοῦ ἤχου. Ἀκόμα ἡ μουσικὴ, ὁ ρυθμὸς, εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς παγκόσμιας ἁρμονίας, πού ρυθμίζει τὴ ζωὴ τοῦ σύμπαντος. Ὁ Πυθαγόρας, ἔλεγον οἱ μαθηταὶ του, ἔπαιζε στὴ λύρα του τὴν ἁρμονία τῆς κινήσεως τῶν ἀστρῶν. Ἔτσι φαίνεται πὼς ἀντιλαμβάνονταν τὴ μουσικὴ κι' ὁ Παλαμᾶς, δηλ. σὰ νόμο τῆς παγκόσμιας (τρόπον τινα) ἀναπνοῆς.

Τὸν Ὀρφεία ἀκολουθοῦν οἱ τιτάνες τοῦ λόγου καὶ τοῦ στοχασμοῦ.

Ὀμηροὶ, Αἰσχύλοι, Ἡράκλειτοι, θεῖα λόγια τῶν Πλατῶνων,

σκιάχτρα τοῦ ὥραιου, ξόανα τῶν ἄνυχνων κανόνων
 στὰ χέρια τοῦ ἄσοφου σοφοῦ, στοῦ δάσκαλου τῇ γνώμῃ,
 χυθῆτε καβαλλάρηδες, φανῆτε πεζοδρόμοι
 ἀπὸ τὴν τέχνη στὴ ζωὴ κι' ἀπ' τὴν ἰδέα στὴν πλάση,
 καὶ πάλι ὡς τὴν κορφή τοῦ νοῦ τὸ θᾶμα σας ἄς φτάσω
 ἀπὸ τὸν ἦχο τοῦ βουνοῦ κι' ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ τῇ γλῶσσα·
 τὴ σκέψη κάμετε Ὀλυμπο, τὴν πράξη κάμετε Ὅσσα !

(Ἑκατὸ φωνές — 58)

Οἱ στίχοι αὐτοὶ καθὼς καὶ μερικοὶ ἄλλοι, ποὺ θὰ τοὺς παραθέσουμε πρὶν κατὰ κάτω, δείχνουν τοὺς πραγματικοὺς πνευματικοὺς προσανατολισμοὺς τοῦ ποιητῆ. Ὁ Ὅμηρος, ὁ πατέρας τῆς ἑλληνικῆς ποίησης καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ Πανθέου, δὲν ἦταν δυνατό νὰ βρισκεται ἔξω ἀπὸ τὸ ποιητικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Παλαμᾶ. Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ θαύμασε στὸν Ὅμηρο εἶναι ἡ θεία τέχνη καὶ ἡ γοητεία τοῦ λόγου του. « Ὅμηρε θεῖε, τῶν καιρῶν χαρὰ καὶ δόξα » ἔτσι τὸν χαρακτηρίζει στὴ « Ραψωδία » (Ἀσάλευτη ζωὴ — Τραγούδια τοῦ γυρισμοῦ). Καὶ συνεχίζει ἐξομολογούμενος ὅτι πῆρε στὰ χέρια του τὸ βιβλίον ποὺ τοῦ ἄφησαν στὸ θρανίον τ' ἄχαρα χέρια τοῦ δασκάλου. Μὰ ἐνῶ τὸν περιέμενε σὰ μάθημα, ἦρθε σὰ θᾶμα καὶ τότε « ἔγινε τὸ σχολεῖον ναὸς κι' ὁ δάσκαλος προφήτης ». Ποιὸ ἦταν τὸ μάθημα μᾶς λέει πρὶν κατὰ κάτω. Ὁ Ἑρμῆς ἔφερε στὴν Καλυψὼ τὸ μήνυμα τῶν θεῶν καὶ τῇ διαταγῇ τοῦ Δία νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν Ὀδυσσεᾶ νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του. Κι' ἀκούει ὁ ποιητὴς τ' ἀνάθεμα τῆς θεᾶς πρὸς τοὺς θεοὺς γιὰ τὸν ἀποχωρισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ οἱ θεοὶ τοῦ ἔχουν ζηλέψει τὸ μεγαλεῖο του. Εἶναι πράγματι ἡ σκηνὴ αὐτὴ μιὰ ἀπὸ τίς πρὶν ὥραιες καὶ τίς πρὶν σπαρακτικές καὶ τρυφερὲς μαζὶ τῆς Ὀδύσσειας. Ὁ Ὀδυσσεύς καθισμένος στὸ γυμνασιεῖο κοιτάζει πρὸς τὸ πέλαγο καὶ χύνει ἀφθονα δάκρυα γιὰ τὸν δὲν μπορεῖ νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του· ἡ Καλυψὼ, ποὺ χαίρεται τὴν ἀγάπην του, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν κάμῃ νὰ λησμονήσῃ τὴν θνητὴν του μοῖραν κι' ὁ Ἑρμῆς ποὺ ἐκτελώνοντας προσταγὴ τῶν Θεῶν φέρει τὸ μήνυμα στὴ θεὰ νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν Ὀδυσσεᾶ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἰθάκην. Δὲν μπορεῖ νὰ νουθετήσῃ τὴν ἐκτέλεση τῆς διαταγῆς ἡ Καλυψὼ καὶ καταριέται τοὺς σκληροὺς καὶ τοὺς ζηλόφρονους θεοὺς. Τὸ κριτικὸ μάτι τοῦ ποιητῆ διάλεξε ἐπίτηδες ἴσως μιὰ ἀπὸ τίς ὡραιότερες σελίδες τῆς Ὀδύσσειας, γιὰ νὰ δείξῃ τὸ θαυμασμό του γιὰ τὸν πρῶτον τῶν ποιητῶν ὅλον τοῦ κόσμου.

Δὲν θὰ συναντήσουμε κι' ἄλλους πολλοὺς στίχους ἀφιερωμένους στὸν Ὅμηρον. Ἀλλὰ θὰ συναντήσουμε θεοὺς καὶ ἥρωες ὅπως μᾶς τοὺς παρέδωσαν ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἡσίοδος καὶ οἱ Τραγικοὶ καὶ εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι τόσο γιὰ τὴν ποιητικὴν του ἀξία ὅσο καὶ γιὰ τὰ μυθολογικὰ του στοιχεῖα τὸν εἶχε πάντοτε ὅπ' ὄψη.

Τὸ ἔργο τοῦ Αἰσχύλου νομίζει κανεὶς ὅτι τὸ κρίνει στὸ « Χαῖρε τῆς τραγῳδίας » (Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλεῖ — Ἡρωικὴ τριλογία) προσέχοντας νὰ ἀνταποκρίνεται κατὰ στίχον του, κατὰ φράσην του καὶ κατὰ λέξιν στὸ βαθύτερον νόημα τῆς

ἀρχαίας τραγωδίας καὶ ἰδίως τῆς τραγωδίας τοῦ Αἰσχύλου, πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ὁποίου ἀπευθύνει τὰ ἐξῆς λόγια :

*Μὰ νέο κανένα χάρισμα καὶ ξένη καμμιὰ τύχη
κι' ἄλλος κανεὶς τραγουδιστὴς δὲν ὕψωσεν ἐμένα
στὰ κορφοβούνια τάπηλα, πὺν μὲ τὰ ὀλανοιγμένα
φτερά τους μ' ἀεροσήκωναν οἱ ἀσύγκριτοὶ σου οἱ στίχοι.*

Καὶ ὑπαινίσσεται μὲ τοὺς στίχους αὐτοὺς τὸ δρᾶμα τοῦ Προμηθέα, δεμένου μὲ διαμαντένιες ἀλυσίδες στὸν Καύκασο. Ἡ τραγικὴ ἰέχνη, δέχτηκε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Αἰσχύλου ἕως σήμερα χίλιες δυὸ αἰσθητικὲς καὶ ἄλλες ἐπιδράσεις. Ἄλλ' εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὴν πανανθρώπινη ἀγωνία καὶ τὸν πανανθρώπινον πόνο γιὰ τὴν ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπινου γένους τὸ ἐκφράζει ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέα, πὺν μόνο ὁ Αἰσχύλος μὲ τὸ ὕφος του, μὲ τὴν τεχνικὴ τοῦ στίχου του καὶ μὲ τὴ δύναμη τῆς φαντασίας του μπόρεσε νὰ παραστήσῃ δραματικά. Ὁ κομπὸς Σοφοκλῆς καὶ ὁ ψυχολόγος Εὐριπίδης στέκουν στὸ σημεῖο αὐτὸ χαμηλότερα. Ἐπίσης χαμηλότερα στέκει κι' ὁ μέγας δραματικὸς τῶν νεωτέρων χρόνων ὁ Σαίξπηρ, πὺν σὲ ἄλλα σημεῖα εἶναι πραγματικὰ ἀνυπερβλήτος.

Ὁ πόνος πὺν διδάσκει ὁ Αἰσχύλος, ὁ πόνος ὁ παιδαγωγός, εἶναι τὸ μεγάλο δίδαγμά του. Ὁ πόνος τοῦ Προμηθέα, πὺν ἀλυσοδεμένος στὸν Καύκασο δὲν ἐννοεῖ νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸ Δία, εἶναι ὁ πιὸ ὠραῖος πόνος πὺν γνώρισε ὁ κόσμος —ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ— γιὰτὶ συνδέεται μὲ τὴν ὑπεράνθρωπη προσπάθεια τοῦ Τιτᾶνος γιὰ τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ὁ ἅγιος πόνος στὰ σύνορα τοῦ κόσμου, στὴν ἄκρη τῆς γῆς, πὺν βασανίζει τὸν τινᾶνα πᾶνω στὴ γῆ καὶ κάτω στὸν Ἄδη.

Ἡ Αἰσχύλεια τραγωδία ἀσφαλῶς πρέπει νὰ ἔλῃ ἐμπνεύσει τὸν ποιητὴ καὶ ὄχι —ὅπως κατὰ λάθος γράφτηκε— ἡ Βουδικὴ ἀναγνώριση τοῦ πόνου ὡς στοιχείου τῆς δυστυχίας τοῦ ἀνθρώπου, τοὺς παρακάτω στίχους στὶς «Ἐκατὸ φωνές» :

*Τὸν πόνο σου ἐδῶ πέρα μὴν τὸν παρατᾶς·
μὲ μιὰ φροντίδα μητρικὴ ταξίδεψέ τον
ὅπου μακρυνὰ κι' ὅπου ψηλὰ, στὰ μακρινὰ καὶ στὰ ψηλά·
καὶ πηγαινέ τον ὕστερα καὶ ριζοφύτεψέ τον
ἐκεῖ στὴ χώρα τὴν κατάνακρη τοῦ ἀμίλητου.
Τὰ μάτια του συμμαζώξε καὶ θάψε τὴ φωνὴν του.
Κι' ἂν ἴσως δὲ βαστάξουνε τὰ μάτια σου καὶ κλείσουνε
κλεῖσε κ' ἐσὺ τὰ μάτια σου καὶ πέθανε μαζί του.*

Γιὰ τὸν Ἡράκλειτο τρέφει μιὰ ἰδιαίτερην ἐκτίμησιν ὁ Παλαμάς. Στὴν «Ῥδὴ πρὸς τὸν Ὑψεν» λέει σχετικὰ :

(Μιλᾷει ὁ Ὑψεν) *Κ' ἐγὼ εἶμ' ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν Αἰσχύλων
τῆς μυστικῆς λαχτάρας ὁ προφήτης*

καὶ τὸ πούλι τῆς μπόρας· κληρονόμος
τοῦ σκοτεινοῦ Ἡρακλείτου πὺν σωπαίνει
νόημα γιομάτος.

Ἔτσι ὁ Ὑψεν, ἐνῶ χαρακτηρίζεται, ὅτι σὰν τραγικὸς κρατᾷ ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν Αἰσχύλων, προσθέτει ὅτι ἔχει πνευματικὴ συγγένεια (κληρονομία) μὲ τὸν σκοτεινὸ Ἡράκλειτο. Ὁ Νορβηγὸς δραματικὸς κατηγορήθηκε ὅτι δὲν δίνει τὴ λύση τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκογενειακῶν προβλημάτων πὺν θέτει στὰ δράματά του. Ἄλλοι πάλι κριτικοὶ του εἶπαν, ὅτι τὸ ἓνα δράμα δίνει τὴ λύση τοῦ προβλήματος πὺν ὑπάρχει στὸ προηγούμενο δράμα. Ἐχει τὴ σκοτεινάδα τοῦ Ἡρακλείτου, λέει ὁ Παλαμᾶς.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ βασικὴ φιλοσοφικὴ ἰδέα τοῦ Ἡρακλείτου ἦταν ἡ διαρκὴς κίνηση τῶν πάντων· «πάντα ρεῖ κοῦδὲν μένει». «Ὅλα κινοῦνται, μεταβάλλονται, τίποτε δὲν μένει ἀσάλευτο, ἀμετάβλητο». Ἡ θεωρία αὕτη πὺν ἤρε μιὰ τόσο μεγάλη δικαίωση στὶς ἡμέρες μας, φαίνεται ὅτι ἐνέπνευσε στὸν Παλαμᾶ τὴ φιλοσοφικὴ ἀρχὴ τοῦ «Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου», καθὼς καὶ τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ». Τὰ πάντα μεταβάλλονται· ὁ ἀρχαῖος κόσμος πέρασε· περνάει κι' ὁ Βυζαντινός· τίποτε δὲν μένει σταθερό, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ. Μόνο ὅποιος παρακολουθεῖ τὸ ρεῖμα τῆς ζωῆς, μπορεῖ νὰ λήῃ κάθε φορὰ πὺς εἶναι σύγχρονος. Γιατὶ δυὸ φορὲς τὸ ἴδιο ρεῖμα δὲν πρόκειται νὰ τὸ περάσῃς.

Μιὰ θέση κι' ἀντίθεση ὑπάρχει πάντα πὺν ρυθμίζει τὴν ἀλλαγὴ. Αὕτη τὴ θέση καὶ τὴν ἀντίθεση τὴν ὠνόμασε ὁ Ἡράκλειτος πόλεμο. Ἀπ' αὕτη τὴ θέση καὶ τὴν ἀντίθεση ξεπηδαεῖ πάντα μιὰ καινούργια σύνθεση. Γιαὐτὸ οἱ ἄνθρωποι ποτὲ δὲ στέκουν σὲ σταθερὲς δοξασίες. Νόμοι, φιλοσοφίες, συνήθειες, πολιτεύματα μεταβάλλονται. Μαζί τους μεταβάλλεται κι' ὁ ἄνθρωπος· τίποτε δὲν μένει σταθερό. Ἡ εἰκόνα τῆς γυφτουριάς, νὰ ἡ εἰκόνα τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, πὺν μοιάζει σὰν ἓνα κύμα πὺν διαρκῶς κυλάει. Ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἔχουν πὺν χτυπητὴ τὴν ὁμοιότητα μὲ τοὺς γύφτους—τσιγγάνους οἱ ἐκλεκτοὶ ἄνθρωποι, αὐτοὶ πὺν τὸ ἔργο τους φέρει διαρκῶς ἀλλαγὴ, γιατί σημειώνει μιὰ νέα πρόοδο στὴ διαρκὴ πορεία τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» εἶναι βαθυτάτα ἐπηρασμένος ἀπὸ τὶς ἰδέες τοῦ Ἡρακλείτου. Ἀλλὰ τὶς ἴδιες ἰδέες συμπληρωμένες μάλιστα ἐκφράζει ὁ ποιητὴς καὶ στὸν «ἐνδέκατο λόγο» τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ», ὅπου διατυπώνεται ἡ φιλοσοφικὴ ἀρχὴ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ. Ὁ Ἡράκλειτος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ πολέμου, δηλ. τῆς θέσης καὶ τῆς ἀντίθεσης, δίδαξε καὶ τὴν ἰδέα τῆς οἰκονομικῆς ἀνακύκλωσης, δηλ. ὅτι τὸ σύμπαν στὴν αἰώνια μεταβολὴ δὲν σημειώνει μιὰ συνεχῆ πορεία, ἀλλὰ παλινδρομηση σὲ προηγούμενες μορφὲς κατὰ τρόπο κυκλικό. Ὁ κόσμος ἔλεγε ὁ Ἡράκλειτος εἶναι μιὰ ζωντανὴ φωτιά πὺν ἀνάβει καὶ σβήνει. Οἱ ἰδέες τῆς ἀνακύκλωσης καὶ τῆς διαρκοῦς πάλης σὰν πρωταρχικῶν νόμων στὴν πορεία τοῦ κόσμου πὺν διατυπώνονται ἀπὸ τὸν ποιητὴ στὸν 11ο λόγο τῆς Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ εἶναι σὰν συμπέρασμα τοῦ ἡρωικοῦ ἔπους.

Μπρός, πίσω, τίποτε. Χορὸς ἀνεμοκυκλοπόδης.

Εἶπα· Στὰ πάντα γυρισμός τῶν πάντων. Κυβερνήτες

λαοί, δοῦλοι, κύρηδες, καὶ θεοὶ κι' ἄνθρωποι πάντα κόβουν
 γιὰ μπόδισμα, γιὰ μπλέξιμο, γιὰ πάλαιμα, τὸν δρόμο,ς,
 τοῦτοι γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε γονατιστοί, καὶ κεῖνοι
 γιὰ νὰ εἶν' ὁλόρθοι πάντοτε·

Ὁ νόμος τοῦ πολέμου, τῆς μεταβολῆς, τῆς ἀνακύκλωσης :
Μπορεῖ ἄλλην ὄψη νᾶχη ἐδῶ, κ' ἐκεῖ ἄλλην ὄψη νᾶχη,
μὰ παντοῦ ἀφέντης ποὺ κρατᾷ καὶ σταυρωτῆς ποὺ δένει.

Στὸ νόμῳ αὐτὸν τῆς ἀλλαγῆς εἶναι ὑποταγμένη καὶ κάθε πολιτεία· καὶ δὲν
 μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν ἀλλάξῃ τὸ δρόμο της.

Τοῦ κάκου οἱ Μοῦσες ὁδηγήτρεις, μάϊσσαις οἱ Σειρῆνες.
Μηδὲ τοῦ ρήτορα ἡ βρογχή, μηδὲ ἡ πνοή τῆς Λύρας
νὰ τὸν ἀλλάξουνε μποροῦν τῆς πολιτείας τὸ δρόμο.

Καὶ συνεχίζει τὴ φιλοσοφία τοῦ πολέμου ὁ ποιητής.

Μὰ ἐγὼ εἶμ' ὁ ξεθμελιωτῆς ὁ πόλεμος, ὁ μέγας
ὁ Πόλεμος· τὸ θέλημα κάνω ἐνὸς πλάστη, ποὺ εἶναι
σὺν πῶς μεγάλος ἀπὸ μέ, καὶ μ' ἔχει ρογιασμένο.

Ὑπάρχει βέβαια ὁ πόλεμος· ἀλλ' ὄχι χωρὶς κανένα σκοπό· ἀπὸ τὴν πάλῃ
 ξεπηδαίει πάντα μιὰ νέα ἀρμονία, μιὰ νέα ζωή. Πρὸς τὴ ζωὴ κανονικὰ τείνει κάθε
 προσπάθεια καὶ κάθε ἀγώνας.

... Τὰ ἔθνη

πάντα θὰ ζοῦν, πάντα θὰ ἰδροκοπᾶν, ὁ ἀγώνας
 πάντα γιὰ τὸ μεγάλωμα, γιὰ τὴ δύναμη πάντα.
Πῶς ἀπ' τ' ἀγρίμια κυνηγοί, κισσοὶ στὰ δέντρα ἀπάνου ...
παντοτεινὰ οἱ καταχτητές. Πάντα οἱ καταχτημένοι.
Ἀμοιοαστοὶ πρῶτα, ἀντίμαχοι, κι' ὕστερα ταιριασμένοι,
μὲς στὸν ἀτέλειωτο χορὸ γιὰ τὸν ὀχτρὸ ποὺ θ' ἄρθῃ
κι' αὐτὸς μὲ τὴν ἀράδα τοῦ στὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου
νὰ φάῃ καὶ τὸν καταχτητὴ καὶ τὸν καταχτημένο.

Οἱ ἄμοιοαστοὶ κωμοὶ ποὺ πολεμοῦνται μεταξύ τους γιὰ νὰ ἀποτελέσουν τὸ
 καινούργιο ταίριασμα, τὴ νέα σύνθεση ἀποκαλύπτουν τὴ σκέψη τοῦ Ἡρακλείτου,
 ποὺ τὴν ἀνέπτυξε τὸν περασμένον αἰῶνα ὁ ἰδεαλιστῆς φιλόσοφος Ἐγελος μὲ τὴ
 θέση, τὴν ἀντίθεση καὶ τὴ σύνθεση στὸν ἀγῶνα τῶν ἰδεῶν καὶ ἀργότερα ἄλλοι
 μετέφεραν αὐτὴ τὴν πάλῃ στὰ ὕλικά γεγονότα τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώ-
 πινων ὁμάδων.

Ὁ Πλάτων ἀποτελεῖ τὴ σύνθεση τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας. Ὅπως χρονι-
 κά ἔρχεται μετὰ τοὺς Ἴωνες καὶ μετὰ τοὺς φιλοσόφους τῆς Ἰταλίας, συνδέει τὴν
 Ἑλεατικὴ φιλοσοφία μὲ τὴν Ἡρακλειτικὴ, ὅταν μιλεῖ γιὰ τὸ εἶναι ποὺ
 μένει διαρκῶς ἀμετάβλητο καὶ γιὰ τὸ γίνεσθαι ποὺ διαρκῶς μεταβάλλεται. Ἀφι-
 ερώνει ἓνα ὁλόκληρο βιβλίον γιὰ τοὺς Ἐλεᾶτες, τὸν «Παρμενίδη» κι' ἄλλο ἓνα

γιά τὸν Ἡράκλειτο, τὸν «Κρατύλο». Ἐκφράζει τὶς Πυθαγόρειες ἀντιλήψεις στὸν «Τίμαιο», συνδυάζει τὶς Ἑλεατικές καὶ Ἡρακλείτειες ἀντιλήψεις στὸν «Φίληβο» καὶ ἀπηχεῖ παντοῦ μυστηριακὰς δοξασίες, πρὸ πάντων στὸν «Φαῖδρο» καὶ στὸ «Συμπόσιο». Ὁ Πλάτων εἶναι ὁ γίγας τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψης, ποῦ διαρκῶς γύρω ἀπ' αὐτὸν περιστρέφεται ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς τῶν νεωτέρων, εἴτε πλησιάζει εἴτε ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτόν. Τὶς ἰδέες τῶν Ἑλεατῶν καὶ τὶς ἰδέες τοῦ Ἡρακλείτου, τὶς διδάχτηκε ὁ Παλαμᾶς ἀπὸ τὸν Πλάτωνα. Σ' αὐτὸν χρωστáει τὴν ἀντίληψη γιὰ τὴν Πάνδημη καὶ τὴν Οὐρανίαν Ἀφροδίτη. Σ' αὐτὸν ἐπίσης χρωστáει τὴν ἀντίληψη ὅτι ἡ οὐσία τοῦ καλοῦ δὲν βρίσκεται στοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλὰ στὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς ψυχῆς, στὸ πτέρωμα τῆς ψυχῆς ὅπως γίνεται λόγος στὸ «Φαῖδρο» :

Τὰ πτερὰ ποὺ σοῦ χάρισαν τὰ ὄνειρα,
τὰ πτερὰ ποὺ σὲ πηγαινάν στὰ ὕψη,
τὴ χαρὰ σοῦ τὴν ἔκαναν ἔκσταση
καὶ τοῦ ἀπείρου λαχτάρα τὰ ὕψη.

Τὰ πτερὰ ποὺ σοῦ χάρισαν τὰ ὄνειρα
στὰ ταξίδια τ' ἀφάνταστα τοῦ ὕπνου
τὰ πτερὰ σὲ ζοῦν πάντα, εἶναι σπλάχνα σου,
εἶν' οἱ ὥραιες τρεμοῦλες τοῦ ξύπνου.

Τὰ πτερὰ, καρδιοχτύπια, ὁρμές ἄφραστες
νοσταλγίες μυστικοῦ παραδείσου
μουσικά σου τὰ χέρια, τὰ μάτια σου,
τὰ πτερὰ εἶν' ἡ ψυχὴ σου !

(Περάσματα καὶ χαιρετισμοί)

Ἄλλ' ὁ κατάλογος τῶν πνευματικῶν ἡρώων δὲν ἐτελείωσε. Ὁ Παλαμᾶς λατρεύει καὶ κάποιους ἄλλους ἀκόμα :

ὦ Ξενοφάνη, ὦ Παρμενίδη, ὦ θεῖε Ἐμπεδοκλῆ,
μέσα μου ὑψώνεται ναὸς καὶ τὴ λατρεῖα σας κλεῖ.
Καὶ πὺθ ἀμπα ἀπὸ λείψανα, καὶ ἀγνώριστα συντρίμια,
τοῦ ἀκατάδεχτου ἔργου σας πάντα λαμπρὰ τ' ἀσήμια !
Σοφίας καὶ στίχου Ὑμέναιε, στὸν ἴδιο ἀπάνου δρόμο
ρυθμὸ τὴ σκέψη ἔκαμες καὶ τὸ τραγοῦδι νόμο
τριδίπλη μοῦσα ἀγύριστη, τοῦ ἀρχοντικοῦ σου Ἀπρίλη
τὸ ἀφάνταστο ξανάνθισμα ποιοῦ θάμα ἐδῶ θὰ στείλῃ ;
(Ἐκατὸ φωνές)

Στὴν Ἑλέα τῆς Κάτω Ἰταλίας ἔδρασαν ὁ Ξενοφάνης καὶ ὁ Παρμενίδης ποὺ δίδαξαν ὅτι ὁ Θεὸς ποὺ ἐμψυχώνει τὴ φύση εἶναι ἓνας. Δὲν εἶπε ὁ Ξενοφάνης ὅτι ὁ Ἕνας Θεὸς ἔπλασε τὸν κόσμον· ἡ ἰδέα αὐτὴ ἴσως ἐκφράζεται ἀόριστα καὶ θαμπὰ στὴ θεωρίᾳ περὶ ἀριθμῶν τοῦ Πυθαγόρα, ὅπου ἡ μονάδα εἶναι ἀρχὴ καὶ πηγὴ τοῦ παντός. Εἶπε ὁμοῦς ὁ Ξενοφάνης ὅτι ὁ Θεὸς ὁ ἓνας εἶναι ὅλος

νόηση, ὅλος ὄραση, ὅλος ἀκοή καὶ ὅτι αὐτὸς ἐμψυχώνει καὶ ζωοποιεῖ τὸ Σύμπαν. Ἀκολουθεῖ πιστὰ τὸν Ξενοφάνη ὁ Παλαμᾶς σὲ πολλὰ ἔργα του. Μὰ πρὸ πάντων ἐκφράζει τὶς ιδέες του στὸν «Ἀσκραῖο» καὶ εἰδικὰ ὅταν μυεῖται σὰ μυστικά τῆς Περσεφόνης καὶ στὴ διδασκαλία τῶν μυστηρίων καὶ ἀναγνώριζει ὅτι ὁ κόσμος εἶναι «μιά ζωγραφιά στὸ ἴδιο τὸ παλί». Πιὸ κάτω θὰ ἰδοῦμε πῶς δικαιολογούνται οἱ ἐγκωμιαστικώτατοι λόγοι τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴν «τριδίπλη ἀγύριστη μοῦσα».

Παραπάνω ἐγινε λόγος γιὰ τοὺς Ὀρφικοὺς. Κατὰ τὸν 5ον καὶ 4ον αἰῶνα οἱ Ὀρφικοὶ φαίνεται ὅτι συγχωνεύτηκαν μὲ τοὺς Πυθαγόρειους. Αὐτὸ συνέβηκε κυρίως στὴν Κάτω Ἰταλία, τὴν τότε Μεγάλῃ Ἑλλάδι. Οἱ Πυθαγόρειοι ἐδίδασκαν τὴν θάνασις τῆς ψυχῆς καὶ εἶχαν καὶ ἄλλες πολλές δοξασίες. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ 4 διάφορα στοιχεῖα, ὅπως ἀπὸ τέσσερα στοιχεῖα ἀποτελεῖται ὅλος ὁ αἰσθητὸς κόσμος. Στὰ περίφημα «Χρυσὰ ἔπη» ποὺ ἀποδίδονται στὸν Πυθαγόρα, ἀλλὰ φαίνονται ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ τους μορφὴ ὅτι εἶναι μεταγενέστερα, μὰ ἀποδίδουν πάντως τὶς ἀντιλήψεις τῶν Πυθαγορείων, ὑπάρχει ὁ στίχος «Ναὶ μὰ τὸν ἀμετέρα ψυχᾷ παραδόντα τετρακτύν, παγὰν ἀεναίου φύσεως». Δηλ. «Ναί, μὰ ἐκεῖνον, ποὺ ἔδωκε στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὰ τέσσερα στοιχεῖα ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀδιάκοπα ρεοῦσης φύσεως». Στὸν στίχο αὐτὸν ποὺ εἶναι καὶ ὁ ἐπιλόγος τῶν χρυσῶν ἑπῶν διακρίνουμε καὶ τοῦ Ἐμπεδοκλῆ τὴν ἀντίληψη γιὰ τὰ τέσσερα στοιχεῖα τῆς φύσεως δηλ. τὴ γῆ, τὸ νερό, τὸν ἀέρα καὶ τὴ φωτιά, ὅσο καὶ τὴν ἀντίληψη τοῦ Ἡράκλειτου γιὰ τὴν ἀδιάκοπη μεταβολὴ ποὺ ὑπάρχει στὸ σύμπαν. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ποὺ χωρὶς νὰ εἶναι Πυθαγόρειος, εἶχε ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ τοὺς Πυθαγόρειους ὑπεστήριξε ὅτι ὁ κόσμος ποὺ παρουσιάζει ἅπειρες ποικιλίες, περνᾷ ἀπὸ τέσσερες μόνο μορφές ἢ καταστάσεις ὕλης, ποὺ τὶς ὠνόμαζε στοιχεῖα· τὴ γῆ, τὸ νερό, τὸν ἀέρα καὶ τὴ φωτιά. Οἱ Πυθαγόρειοι εἶπαν, ὅτι, ὅπως ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ τέσσερα στοιχεῖα στὴ φύση, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ στὸν ἄνθρωπο τέσσερα στοιχεῖα. Τὴν ἀντίληψη γιὰ τὰ τέσσερα στοιχεῖα παραδέχεται καὶ ὁ Πλάτων μὲ τὴν προσθήκη, ὅτι πηγάζουν ἀπὸ μιὰ πέμπτη οὐσία, ἀπείρως λεπτότερη καὶ τῆς φωτιᾶς ποὺ κατὰ θυμιστὸν τρόπο μετέχει αἰσθήσεως. Τὴ γνώμη του αὐτὴ διατυπώνει ὁ Πλάτων στὸν «Τίμαιο». Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀντιστοιχία ποὺ ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο μιλάει ὁ Πλάτων χωρίζοντας τὶς ψυχικὲς λειτουργίες σὲ τρεῖς, στὴ λογιστικὴ ψυχὴ, στὸ θυμοειδὲς καὶ στὴν ἐπιθυμητικὴ ψυχὴ. Σ' αὐτὲς τὶς τρεῖς καταστάσεις προσθέτει ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων καὶ τὸ ὕλικὸ σῶμα καὶ τότε ἔχουμε τὴν τετραπλὴ ὑπόστασις τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἄρμα μὲ δυὸ ἄλογα καὶ μὲ τὸν ἄρματηλάτη, ὅπου τὸ ἄρμα εἶναι τὸ ὕλικὸ σῶμα, τὰ δυὸ ἄλογα τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ ὁ ἄρματηλάτης εἶναι τὸ λογιστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ὁ νοῦς. Τὴν εἰκόνα τοῦ ἄρματος χρησιμοποίησε στὴν ἐποχὴ μας καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου ἀποκρυφισμοῦ ὁ Παπᾶς. («Ἀποκρυφισμός»).

Αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις τὶς Ὀρφικὲς καὶ Πυθαγόρειες, ποὺ τόσο ὥραϊα διέτύπωσε στὸ «Φαῖδρο» καὶ στὸν «Τίμαιο» ὁ Πλάτων, ἐκφράζει στὸ τελευταῖο σονέττο τῶν «Πατρίδων» καὶ ὁ Παλαμᾶς, γινόμενος ἀντίλαλος τῆς Ἑλληνικῆς σκέψης καὶ συνεχιστὴς τῶν Ὀρφικῶν παραδόσεων, ὅπως καυχῆθηκε στὸν «Ὀρφικὸ ὕμνο». Οἱ «Πατρίδες» εἶναι μιὰ σειρὰ ἀπὸ σονέττα σὲ δεκατρισύλλαβο στίχο,

ὅπου ὁ ποιητὴς τραγουδάει τὴν ἰδέα τῆς Πατρίδας. Τὸ πρῶτο σονέττο εἶναι γιὰ τὴν Πάτρα, ὅπου γεννήθηκε, τὸ δεύτερο γιὰ τὸ Μεσολόγγι ἀπ' ὅπου κατάγονταν καὶ ὅπου πέρασε τὰ παιδικὰ του χρόνια. Ἔπειτα γράφει γιὰ τὴν Ἀθήνα, κέντρο τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκολουθοῦν γιὰ τὴν Κέρκυρα ὅπου ἔζησε τὴ δεύτερη περίοδο τῆς ζωῆς του ὁ Σολωμός, γιὰ τὸν Ἄθω ὅπου ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ ἀκόμα ἡ καλογερικὴ ψυχὴ τοῦ Βυζαντίου, ὕστερα γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὅλων τῶν ἐποχῶν :

Καὶ μὲς στῆς χρυσοπράσινης νυχτιᾶς τὰ βάρη

ἀκόμα ἀργολαλεῖ τοῦ Κολωνοῦ τ' ἀηδόνι.

Ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ, φτάνει στὴν Αἴγυπτο, πατρίδα τῶν Αἰγυπτιακῶν μυστηρίων καὶ ὅπου ἔζησε καὶ δίδαξε ὁ Πλωτίνος. Ἀπλώνεται ἀκόμα πρὸς πολὺ καὶ ἀγκαλιάζει ὅλη τὴ γῆ· στὸ ἐπόμενο σονέττο ἀγκαλιάζει τὸ σύμπαν καὶ θαρρεῖς χάνεται. Ἀλλὰ τὴν ξαναβρίσκει τὴν ἰδέα τῆς πατρίδας ὁ ποιητὴς στὸ τελευταῖο πανθεῖστικὸ σονέττο :

Πατρίδες ! Ἀέρας, γῆ, νερό, φωτιά. Στοιχεῖα

ἀχάλαστα κι' ἀρχὴ καὶ τέλος τῶν πλασμάτων,

σὰν θὰ περάσω στὴ γαλήνη τῶν πνευμάτων,

θὰ οἶς ξαυάρω, πρώτη καὶ στερνὴ εὐτυχία.

Ἀέρας μέσα μου ὁ λαὸς τῶν ὀνειράτων

στὸν ἀέρα θὰ πάη· θὰ πάη στὴν αἰωνία

φωτιά, φωτιά κι' ὁ λογισμὸς μου· τὴ μανία

τῶν παθῶν μου θὰ πάρ' ἢ λύσσα τῶν κυμάτων.

Τὸ χωματόπλαστο κορμὶ χῶμα κ' ἐκεῖνο.

Ἀέρας, γῆ, νερό, φωτιά θὰ ξαναγίνω.

Κι' ἀπ' τῶν ὀνείρων τὸν ἀέρα κι' ἀπ' τὴν πύρα

τοῦ λογισμοῦ κι' ἀπὸ τὴ σάρκα τὴ λυωμένη

κι' ἀπ' τῶν παθῶν τὴ θάλασσα πάντα θὰ βγαίνω

ἤχου πνοῆς, παράπονο σὰν ἀπὸ λύρα . . .

Ἡ ἐπανάληψη τῶν τεσσάρων στοιχείων τοῦ Ἐμπεδοκλῆ μετὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν στὸν ἄνθρωπο εἶναι ὀλοφάνερη. Ὁ Ποιητὴς ἔλεγε ὅτι ὁ δρόμος του εἶναι ἀντίθετος ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Πλάτων ξεκינוῦσε ἀπὸ τὴς αἰώνιες ἰδέες γιὰ νὰ φτάσῃ στὰ πράγματα, ἐνῶ ὁ Παλαμᾶς ἀπὸ τὰ πράγματα προχωρεῖ στὴς ἰδέες. Οἱ Πατρίδες ἀποτελοῦν στὴν προκειμένη περίπτωσι κλασσικὸ παράδειγμα.

[Συνεχίζεται]

ΤΟ 21 ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ*

Έτσι λοιπόν προετοιμασμένοι ψυχικά πιά οι Έλληνες, ξεκινούν για τὸ μεγάλο ἀγώνα. Ἡ πίστη κι' ἡ ἐλπίδα για τὴν ἀνάσταση τοῦ Γένους εἶναι βαθειὰ φυτρωμένη μέσα τους. Πιστεύουν στὰ δίκαια τοῦ ἀγώνα τους καὶ στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Νέος παϊάνας ἀκούγεται, σὰν τὸ παλὴδ τὸ «Ἰτε παῖδες Ἑλλήνων!»

Ε Μ Π Ρ Ο Σ

Ἐμπρός! Ὀλόρθοι ἀτρόμαχοι.
Μαυρίλα. Ἀστροπελέκι.
Νὰ τὸ σπαθὶ γοργάστραψε,
καὶ νά! ἡ βροντὴ τουφέκι!
στὸν Πίνδο ἀπ' τὸν Ταῦγετο
καὶ στὰ Μπαλκάνια, ὡς πέρα,
μιὰ ἡ φλόγα, μιὰ ἡ φοδέρα,
κι' ἕνας νοῦς. Ἐμπρός!
Ἐμπρός! Βουνά, ψηλώστε μας,
καὶ ὦ θάλασσα, νά ἡ ὥρα!
στοίχισσε τὰ καράβια μας
καὶ δόθηα, νικηφόρα,
Νὰ καὶ τοῦ Ρήγα ἡ σάλπιγγα,
καὶ πάει στὰ μισουράνια:
«Μαυροβουνιοῦ καπλάνια
καὶ Ὀλύμπου σταυραῖτοι!

Ἐμπρός, ἀδέρφια, ἀτράνταχοι!
Κι' ἂν πέφτει ἀστροπελέκι,
νά! τὸ σπαθὶ γοργάστραψε,
θρόντησε τὸ ντουφέκι,
Κρήτη, ὁ Μωριάς, ἡ Ρούμελη,
Ἐμπρός! Ἡ Ἑλλάδα λάμπει,
ἀχολογᾷ οἱ κάμποι,
καὶ οἱ καρδιές. Ἐμπρός!
(«Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά» σελ. 88)

Καὶ ἐρχεται ὁ μῆνας Μάρτης καὶ

Αὐτὸς μ' ἀγγέλου φτερά κινάει
καὶ τὸ Χριστὸ της πρωτομηνάει
στὴν Παναγία
καὶ στὴν πατρίδα. ἐπανάσταση
ὁ Μάρτης ἔφερε τὴ γλυκειὰ της
Ἐλευθερία

(«Τραγοῦδια τῆς πατρίδος μου», σελ. 88)

Καὶ ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα βροντᾷ τὸ καρυοφύλλι καὶ τὸ κανόνι

κι' οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦν ν' ἀποχτήσουν τὸ πολυτιμώτερο ἀγαθὸ τους, τὴν Λευτεριά. Πολεμοῦν κι' ἀγωνίζονται ὅλοι ἐνωμένοι.

Κι' ὅπως ἀνθρώποι ἀγνώριστοι καὶ ξένοι πέρα [πέρα

σὲ μιὰ ἐκκλησιὰ τρέχουν
κι' ἀδερφωμένοι στέκονται, γιατί κοινὴ μητέρα
μιὰ πίστιν ὅλοι ἔχουν
παρόμοια καὶ τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ Μωριά

[τ' ἀσκήρια

καὶ τὰ καπετανάτα
στὸ Μεσολόγγι ἀδέρφωσαν κι' ἔσμιξαν ταῖρια [ταῖρια
Πουλιὰ κάθε λογῆς σκοποῦν ἀπὸ ψηλὸ πλατάνι
μιὰ τρυφερὴ ἀρμονία
κι' οἱ γλῶσσες καθεμιᾶς λογῆς στ' ἀδιὰ τοῦ
[Τούρκου φτάνουν
μιὰ λέξη «Ἐλευθερία».

(«Τὰ τραγοῦδια τῆς πατρίδος μου», σελ. 68)

Ἡ ψυχολογία τῶν ραγιαδῶν ἀλλάζει ριζικά, κι' οἱ ὡς χτὲς σκλάβοι ἀποχτοῦν ψυχὴ λιονταρίσια κι' αὐτοθυσία.

Στὸν ἀγώνα αὐτὸν δὲ μένουν πίσω οὔτε οἱ γυναῖκες. Δίπλα κι' αὐτὲς στοὺς ἀντρες βρηθοῦν.

Κι' ὅσες γυναῖκες μένουνε μαζί μας στὴν πατρίδα ὅλα τ' ἀφήνουν κι' ἔχουνε μονάκριδη φροντίδα νὰ τρέχουν νὰ μοιράζουμε ψωμί, νερό, φουσέκια καὶ λὲς πῶς εἶναι ἀγγελοὶ ὅπου φοροῦν γυναικεία.
(«Τὰ τραγοῦδια τῆς πατρίδος μου», σελ. 54)

Κι' ὅπλα παίρνουν καὶ πολεμᾷν σὰν ἀντρες. Ἡ κόρη τοῦ Μεσολογγιοῦ, λέει:

Κι' ἐκεῖ ποῦ ἐγὼ κοκκίνιζα σὰν τῆς μηλιάς [τὸ μῆλο
μοῦ φέρνει φέρμελη χρυσὴ καὶ μαλλιάρη φλοκάτα
καὶ φουστανέλλα κάτασπρη, κιντυνεμένα νιάτα,
νὰ κρύψω μέσα σὲ στολὴ ἀντρίκεια καὶ καμάρι,
κι' ἡ κόρη ἡ τόσο ντροπαλὴ νὰ γίνῃ παλληκάρι.
(«Τὰ τραγοῦδια τῆς πατρίδος μου» σελ. 54)

Τὸ ντροπαλὸ κορίτσι πολέμησε σὰν ἀντρας καὶ στὸ τέλος τῆς ζωῆς τῆς, γρη῏ πιά,

καμαρώνει τ' ἀντρικά της ρούχα, πού τὰ φύλαξε σὰν πολύτιμα κειμήλια, τὰ δείχνει στ' ἀγγονάκια της μὲ περηφάνεια καὶ παραγέλνει νὰ τῇ θάψουν μαζί μ' αὐτά, γιατί, λέει, ἔτσι θὰ τῆς φαίνεται λιγώτερο σκληρὸς ὁ χάρος.

Ἡ Χειμάρρα, ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Ρούμελη, ὁ Μωριάς. τὰ νησιά παίρνουν μέρος στὸ μεγάλο ἀγώνα. Οἱ ἡμεροὶ τόποι τῆς Ἑλλάδας γίνονται τάφοι, ὅπου θάβονται οἱ Τούρκοι. Ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου «κᾶστρο στοιχειωμένο, τᾶστρο τοῦ Γένους». Τὰ νησάκια της, ὄρνια, πού ἔφαγαν τὸν Τούρκο. Δὲς Κλείσσοβα κι' ὁ ἀντίλαλος ἀπαντᾷ νίκη. Ἐκεῖ, στὸ Μεσολόγγι, ἄστραψε ἡ Ἑλληνικὴ λεβεντιά κι' οἱ ἀστράπες τῶν ἡρώων χύνουν φρίκη καὶ φωτιά. Ἐκεῖ, πάνω στοὺς χαμηλοὺς τοίχους τοῦ Κᾶστρου, στέκονται πολεμιστὲς ἥρωες, ἄγρυπνοι, νησιτικοί, μπαρουτοκαπνισμένοι, μὲ ὀρμὴ, λιονταρίσια καὶ λύσσα γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ σκλαδιᾶ. Ἐκεῖ πέφτουν οἱ μπόμπες χύνονται τὰ γιουρούσια, ἀπλώνει ἡ καπνοῦρα μαύρη σὰν καλιακούδα καὶ σβύνει τὴ δόξα τοῦ μολυδιοῦ ἢ φλοῦδα. Αἶμα καὶ ἰδρώτας. Γέμισε κουφάρια ὁ χάντακας κάτω ἀπὸ τὸ κᾶστρο κι' οἱ ὀρθοὶ ἄνθρωποι μὲ θωριά πού φέρνει τρόμο. Κι' ὅσοι πεσμένοι νεκροὶ ἔχουν τὰ μάτια στυλωμένα κάπου μακριά, σ' ἓνα ἀπόμακρο ὄραμα, τὸ ὄραμα τῆς ἐλευθέρης πατρίδας.

Κόβει ὁ ποιητὴς βᾶγια, τίς ἱερὲς δάφνες τοῦ τραγουδιοῦ, γιὰ νὰ πλέξει στεφάνια γιορτερὰ καὶ νὰ στεφανώσει τὸ μέτωπο τοῦ Μεσολογγίου σ' ἀνάμνηση τοῦ αἵματος τῶν ἡρώων καὶ τῆς νυχτιάς τοῦ χαλασμοῦ, δταν τ' ἀγγίξαν τῆς δόξας τὰ φτερά. Ἐκεῖ ξανάφεξεν ἡ Ἑλλάδα· στὴ φωτοκαμένη γῇ τοῦ Μεσολογγίου. Καὶ λέει γιὰ τὸν ἄλλο μεγάλο, τὸ Σολωμό, ὅτι ἀνέβασε τοὺς ἐλευθέρους πολιορκημένους, ἀπ' ἐκεῖ πού τοὺς ἔσφιγγε ὁ Ἰμπραήμ, στὴν πηγὴ ὀραματισμῶν τῶν Σεραφεῖμ. καὶ ἀπὸ κατ', πού τοὺς χτυποῦσεν ὁ Κιουταχῆς, τοὺς ἔδωκε βᾶθη νὰ ξανοίγουν μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς.

Κάθε τόπος, ἔγινε τόπος δόξας. Κάμποι, βουνά, λέγγοι, εὐλογήθηκαν ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ἀθανάτων, ἔγιναν λημέρια κλεφτουριάς. Στὸ Δίστομο χτυποῦν τὰ καρυοφύλλα, γιὰ ταγάνια —ξεφτέρια στὴν Ἀράχωβα πελα-

κοῦν τὸν Τούρκο. Ἡ Τριπολιτσὰ καίγεται. Στὸ Καρπενήσι κεραυνὸς ὁ Μπότσαρης. Τὸ Σοῦλι κι' οἱ Σουλιώτισσες θαυματουργοῦν στὸν τουρκοσφάγο βράχο τους καὶ στὴν προσπάθειά τους νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴν ἀτίμωση πού τίς περίμενε, ἂν ἔπεφταν στὰ χέρια τῶν Τούρκων, πετοῦν τὰ παιδιά τους στὸν γκρεμό, ὅπου κι' οἱ ἴδιες ἀκολουθοῦν. Ὁ Ὀλυμπος ἀποχτάει μιά καινούργια δόξα μὲ τοὺς κλέφτες πού κατέδασε. Μπότσαρης, Καραϊσκάκης, Κολοκοτρώνης, Τζαβέλλας κι' οἱ ἄλλοι ἥρωες μπαίνουν στὸ Ἑλληνικὸ πάνθεο τῶν ἡρώων μαζί μὲ τὸν Λεωνίδα καὶ τὸν Διγενῆ καὶ τοὺς ἄλλους ἥρωες τῆς ἱστορίας μας.

Δὲν εἶναι μόνον ἡ συμβολὴ τῶν στεριανῶν στὸν ἀγώνα. Καὶ οἱ νησιώτες ἔχουν μεγάλο μερίδιο. Ἡ δόξα τοῦ Κανάρη ἀκούγεται παντοῦ μὲ τὸ μπουρλότο πού ἀναψε. Στὴ μαυρίλα ἄστραψαν μετέωρα τοῦ ὀλέθρου, ἀστράψανε οἱ πυρσοὶ οἱ ἀρμαδοκαῦτες. Οἱ ναῦτες οἱ πολεμιστὲς αὐλακώνουν τίς θάλασσες μὲ τὸν ὕδραϊο βοριά, μὲ τὸ Μιαούλη, γιὰ νὰ φέρουν τὴ λευτεριά. Στάχτη τοῦ Καπετὰν πασιὰ ἡ ἀρμάδα, τρῶνε τίς γαλιέρες τίς δρακόντισσες τὰ μπουρλότα καὶ ἀγροικιοῦνται οἱ ἀντίλαλοι ἐπικύου καιρῶν.

Στὴν ἡρωϊκὴ καὶ τραγικὴ αὐτὴ πάλῃ τους οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι μόνοι. Ἡ ἐπανάσταση γίνεται ἀγνάντια στὴ σκυφτὴ καὶ ντροπιασμένη Εὐρώπη. Ἡ Εὐρώπη εἶναι ντροπιασμένη, γιατί ἕνας μικρὸς λαός, πού ὅμως τῆς ἱστορίας του φέγγουν τρεῖς χιλιάδες χρόνια, τῆς δίνει μαθήματα γιὰ τὸ πῶς ἀποχτιέται ἡ λευτεριά. Καὶ ἀκόμα γιατί ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν εἶδε τὴν ἐπανάσταση μὲ εὐνοϊκὸ βλέμμα. Ἀργότερα ὅμως ἡ ἐκπληκτικὴ Εὐρώπη πορακολουθώντας τὴν ἀνιση πάλῃ, βλέπει ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ ἡ πίστη μποροῦν νὰ νικήσουν τὴν ἀλόγιστη βία, τὴ βία τῶν ἀνθρώπων πού ἀφαιροῦν τὸ πολυτιμώτερο ἀγαθὸ ἀπὸ ἓνα λαό, τὴ λευτεριά του. Συγκινοῦνται πέρα ἐκεῖ καί:

Πρῶτ' ἡ Ἀγγλία ἔτρεξε τὸ Μπαῦρον νὰ μᾶς φέρει,

Ὀλόφωτη ἐλπίδα,

καὶ μὲ τὸ Μάγερ ἔστειλε κοντύλι καὶ μαχαίρι

Τοῦ Τέλλου ἡ πατρίδα.

Δίνει τραγοῦδια χρήματα καὶ χέρια ἡ Γαλλία,

κι οἱ Γερμανοὶ ἔχνοῦνε

τὰ γαλανὰ κορίτσια των καὶ τὰ σοφὰ διέλιε,

κι ἔδω μὲ σὲ πεινοῦνε.

‘Ο Ἰταλὸς τῆς σκλάβας τοῦ Πατρίδος τὴν ἀγάλη
τὴν παραιτεῖ γιὰ σένα.

«Ἐχετε γειὰ τοῦ τόπου μου κιτριές, νεράκια,
[κάλλη

Μυριοτραγουδισμένα».

Παραιτημένη ἀπὸ παντοῦ στοῦ Ρώσου τὴ μανία
Δὲ θρίσκει ἐν’ ἀντιστύλι,

μὰ θρίσκει λίγα τῆς παιδιὰ κι ἡ ἔρμ’ ἡ Πολω-
[νία

στο χῶμα σου νὰ στείλει.

Νεράϊδες δυὸ στῶν τάφων τῶν σκοποῦν τὴν
[ἐρημία

κλαῦματ’ ἀκτίνες, κάλλη.

καὶ εἶναι οἱ δυὸ πατρίδες τῶν τοῦς γέννησεν
[ἡ μία

τοῦς δόξασεν ἡ ἄλλη.

(«Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου». σελ. 69)

Ἡ Εὐρώπη ἀφοῦ ἦπτε τὸ γάλα τῆς Ἑλ-
λάδας στάλα-στάλα καὶ πῆρε ἀπ’ αὐτὴν
«τὰ λαμπρά, τὰ σοφά, τὰ μεγάλα» ἔρχεται
τώρα καὶ δίνει βοήθεια σὲ κορμί γιὰ νὰ ὑψω-
θεῖ φοινικιά, σὲ φεγγάρι γιὰ νὰ γεμίσει καὶ
νὰ φανεῖ ὁλόλαμπρο. Ἡ βοήθεια ἔρχεται ὄχι
μονάχα ὕλική, οὔτε μὲ ἄντρες πολεμιστὲς
καὶ συμβούλους. Καὶ ἡ τέχνη προσθέτει τὴ
συμβολή τῆς γιὰ τὸ λυώσιμο τοῦ πάγου, γιὰ
τὸ φλόγισμα τῶν ψυχῶν. Ὁ ποιητὴς μας
φέρνει στὸν Οὐγκώ, στὰ ἑκατὸ χρόνια του,
τὴν παλληκαρίσια λύρα τῆς Ρούμελης, ὅπου
Μέσα τῆς μιὰ ψυχῇ βογγαεὶ σοφὴ κι ἀπλὴ κι’
[ἀσκληθωτῇ,
ἀρματωλῶν τὴν πλάσανε θυμοί, καὶ μοὶ μαρτύ-
[ρων,
τὰ καταφρονεμένα τῆς τραγούδια εἶν’ ὁλοζών-
[τανα
ἀπὸ τῆ θεῖα τὴν πνοὴ τῶν αἰώνων Ὀμήρων.
(«Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ» σελ. 161 Ἀθήνα 1952)

Καὶ εἶναι ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ σύμφωνα μὲ
τὴ γνώμη τοῦ ποιητῆ μας:

Πρῶτα ἀπ’ ὅλα εὐλογητὸς καὶ παινεμένος ποῦ
[ἔκραξε
«ὦ, Μεσολόγγι! ὦ Μπότοαρη! Κανάρη! Κρή-
[τη! Ἑλλάδα».
Τὸ εἰκοσιένα, ὁ Σολωμός καὶ τὸ δικό σου ἀνά-
[κρασμα
χαῖρε στὸν ἄνθρωπο ἐνὸς καιροῦ, τρίψωτὴ σοῦ
[λαμπάδα.

(Στὸ ἴδιο σελ. 152)

*

Γιὰ τὸν ἐθνικὸ μας ποιητὴ ὅμως τὸ 21
δὲν εἶναι μόνον τὸ γεγονός ποῦ χάρισε στὴν
Ἑλλάδα τὴν ἀνάσταση, εἶναι καὶ διδάγμα
μέγα καὶ ξεκίνημα γιὰ νέες κατακτήσεις
τοῦ ἔθνους.

Οἱ ἥρωες μῆταν στὸν τάφο. Στὸ μνήμα
τοῦ ἀντρωμένου ὅμως πρέπει νὰ στηθεῖ
ὁ γρανίτης, γιὰ νὰ τοῦ δώσει καραούλι, σκα-
μένο στὸ γρανίτη, τ’ ἄχριο Σούλι. Καὶ γιὰ
στολίδι τοῦ τάφου πρέπει νὰ στηθεῖ πᾶ-
ν τοῦ λαμπάδα ὀρθή, ἀσθυστὴ φλόγα, ἡ ἴδια
ἡ Ἑλλάδα. Ὁ ἴδιος ὁ τάφος ζεῖ τὸν ἥρωα,
τὸν νοιώθει μέσα του, μὲ τὸ ντουρέκι στὸ
χέρι. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἥρωα ἔκανε τάφο τῆς τὸ
χῶμα, ἀντὶ νὰ πετάξει στὸν οὐρανό, κι ἔκανε
τὸ χῶμα τοῦ τάφου οὐρανό. Κι’ ὁ τάφος,
νιώθοντας τὸ κορμί τοῦ ἥρωα μέσα του,
πλαταίνει καὶ γίνεται ἐκκλησιά, ἐκκλησιά
ποῦ φυλάει τὰ ἱερὰ τοῦ γένους. Γιατί, ἂς
κοίταται ὁ ἥρωας θαμμένος μέσα ἐκεῖ, νιώθει
ὅμως νὰ σαλεύει κάτι μέσα του σὰ χαίτη
λιονταριοῦ, σὰ φτερούγα ἀετοῦ. Κάθετ’ ἐκεῖ
μέσα σὰ νὰ εἶναι σὲ καρτέρι, σὰ νὰ λαγο-
κοιμᾶται καὶ νὰ καρτερεῖ,

ν’ ἀνθίσ’ ἡ ὀξὺα κι ἡ πασκαλιά, νὰ ἰσχύσουν τὰ
[λημέρια
νὰ πάρει δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβού-
[νια.
μὲ χίλιους πίσω, χίλιους μπρὸς κι ἕνας αὐτὸς
[γιὰ χίλιους.
(«Τὰ παράκαιρα» Ἐκδ. Β’ σελ. 142)

Στὸν τάφο ἄφησαν δεξιὰ παραθυράκι νὰ
φέγγει νύχτα μέρα, νὰ μπαινοβγαίνουν τὰ
πουλιά, τ’ ἀεράκι, τὸ φεγγάρι γιὰ νὰ τοῦ
φέρνουν τὴ ζωντάνια τοῦ κόσμου, τὸ γέλιο
τῶν κοριτσιῶν, τ’ ἀλάλασμα τοῦ ἀρματωλοῦ.
Κι’ ἐκεῖ στὸν τάφο ἕνα πουλί μ’ ἀνθρώπινη
λαλιά, χτυπάει τὸ παραθύρι τοῦ ἥρωα καὶ
τοῦ λέει:

Εὐπνα νὰ ἰδεῖς τὴ θάλασσα γαληνεμένη, εὐπνα
νὰ ἰδεῖς τὸ Μᾶνη ὁλόχρυσο κι ὁλόανθο τὸν
[Ἀπρίλη
σ’ ἕνα κομᾶτι μάρμαρο, σ’ ἕνα κομᾶτι ἀσπρί.
Ἐφεξε ἀστρί, ἐφεξε αὐγὴ κι ἐφεξε νιὸ φεγγάρι,
νιὸς κόσμος γλυκοχάραξε.
Δὲν τὰ κρατᾶν οἱ λογισμοί, δὲ τὰ μιλᾶν οἱ
[γλῶσσοι,
μόνο τὰ βλέπουν οἱ νεκροί, τὰ αἰσθάνονται,
τ’ ἀκοῦνε
μόνο οἱ νεκροί, ποῦ σὰν ἐσὲ στὸν Ἀδὴ κατε-
[ῆσαν

κατάσταυρα στὸ μέτωπο κρατώντας ἕνα βόλι
κορῶνα τους καὶ θόξα τους καὶ γίνανε ρηγάδες
μέσ’ τοῦ πολέμου τὴν ὁρμὴ καὶ πέθαναν καὶ
[πᾶνε
γιὰ τίς πατρίδες. Γιὰ νὰ ζοῦν κι ἀθάνατες γιὰ
νᾶναι.

Κι’ ἐφεξε αὐγὴ κι’ ἐφεξε ἀστρί κι ἐφεξε νιὸ
(Στὸ ἴδιο σελ. 144) [φεγγάρι,

Στους νέους πολέμους που έκανε το Έθνος αργότερα, όταν τα νέα παληκάρια ξεκίνησαν για να ολοκληρώσουν το έργο των ηρώων του 21, οι γέροντες που τα παρακολουθούν δίνουν την ευχή τους να νικήσουν και λένε ότι οι Τουρκοκράτοι οι παληοί, που τους κρατάει αγκαλιασμένους ο χάρος, μόλις ακούσουν το πρώτο ντουφέκι, θα πεταχτούν στη γη ξανά με λαχτάρα και σαν αγγέλοι θα παραστέκουν τους νέους πολεμιστές στο έργο τους.

Για τα νέα ξεκινήματα θυμούμαστε τους παληούς ήρωες για να μας γίνουν οδηγοί στο δρόμο της λευτεριάς. Κι' ο πολεμιστής ξεκινώντας για τον πόλεμο με την παληά σπαρτιακή υπόσχεση «ή την άσπίδα ή στην άσπίδα επάνω» ορκίζεται τον όρκο του στρατιώτη να ελευθερώσει την πατρίδα. «Ορκίζεται στη φλόγα του Όμηρου, στην υγεία, στην πίστη των πατέρων του την Αθηνά και την Παναγία, στην ειρήνη τη γλυκειά, στη γη της Ρωμιούσνης και ακόμα στα αρχαία σου και τα νέα παληκάρια — Φωκάδες, Καραϊσκάκηδες, Λεωνίδες — στον Όλυμπο, στον Κλέφτη, στα βλαστάρια που τρών οι Τουρκομάνικες ακρίδες

(«Η πολιτεία και η μοναξιά». σελ. 190)

Όταν οι νέες μανάδες ξεπροβοδούν τα παιδιά τους για τον πόλεμο και χαίρονται και πανηγυρίζουν έδω στον άπάνω κόσμο, που τα βλαστάρια τους πάνε να πολεμήσουν για τη λευτεριά και οι Σπαρτιάτισσες παρακολουθούν τη γενναιότητα των νέων Έλληνίδων, που δεν ύστερεί από τη δική τους, οι Σουλιώτισσες με καμάρι απαντούν στην απειρία τους και λένε για τις νεώτερες Έλληνίδες, ότι αυτές είναι οι άγγόνες τους κι' οι θυγατέρες.

Ο θύριος του Ρήγα, σε κάθε στιγμή που το Έθνος θέλει όρμη κι' ανάταση είναι το ένθουσιαστικό τραγούδι των Έλλήνων κι' όταν η χώρα αρματώνεται για νέους αγώνες, στο στόμα όλων με μια φωνή αντηχεί το ένθουσιαστικό τραγούδι. Και κάθε νέος πολέμαρχος μαγεύεται από τα παληά αντίρκια χρόνια, από τα χρόνια που μύριζαν μπαρούτι και μοσκοβολούσαν θυμάρι, που ακούγονταν το καρυσόφυλλι, τα ζωντάνευε ή κλεφτουριά, οι ναύτες με τα τρομπόνια κι' αρχίζει το νέο πόλεμο βροντώντας πάλι το «ὦς πότε παληκάρια».

Δεν είναι όμως οι ήρωες μονάχα πηγή έμπνεύσεων και όρμης για νέους αγώνες. Είναι ακόμα τιμητές και κριτές. Το αίμα που έχυσαν, οι αγώνες, οι θυσίες τους έγιναν για να ζήσει ή Ελλάδα μέρες καλύτερες, ο λαός της μέρες ευτυχισμένες. Όταν αυτά δεν πραγματοποιούνται, οι ήρωες μας βλέπουν στοχαστικοί, με πίκρα, μικρούς κι' άσημαντους να διαβαίνουμε κάτω από τους ανδριάντες που τους φτιάσαμε. Στέκεται ο Κολοκοτρώνης χάλκινος στη μέση της Αθήνας και μας κοιτάζει. Κάπου μακριά άπλώνει το χέρι και δείχνει. Ποῦ τ' άπλώνει; τον ρωτάει ο ποιητής. Και ο ήρωας απαντάει:

Μακριά, πολύ μακριά, άλλου πέρα!
Στ' άγνά· δεν τ'ά πατάς, δεν τ'ά ζυγώνεις.
στον πόλεμο, στὼν όλων τὸν πατέρα,
στη ρίζα, στὴν ἀγράμματα σοφία,
στην Κλεφτουριά, στοῦ Τούρκου τὴ φοβέρα!
«Τά Σατιρικά γυμνάσματα» σελ. 77 Ἀθήνα 1925)

Γύρω του είχε όμως ή πολιτεία — ή νέα πολιτεία — βρισκόμαστε στὰ 1909 — με τὰ πλατιά παλάτια, τὸς στρατώνες, τὰ σχολειά, τὰ θέατρα, τὰ ὑπουργεία. Και ή φωνή τοῦ Γέρου τοῦ Μωριά, ἀντήχησε για ὅλ' αὐτά: «Τσεκούρι και φωτιά!»

Γιατί εκείνοι που έδωσαν το αίμα τους και κάθε τι που είχαν, έχουν απαίτηση από ἑμᾶς τοὺς νεώτερους να αξιοποιῶμε τὴ θυσία τους, που μᾶς έδωσε τὴ λευτεριά, σὲ πρόοδο και προοπτή.

*

Προσπαθήσαμε να δώσωμε, με τὰ μέσα που διεθέταμε μιὰ ιδέα για τὸ πὼς παρουσιάζεται τὸ 21 στὴν ποίηση τοῦ Παλαμά. Είναι τόσο πολλοί οἱ ήρωες, και τόσα τὰ κατορθώματα που κι' ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, όταν τ' ἀναλογίζεται, στέκεται ἀπορεμένος και καταλαβαίνει τὸ χρέος που ἔχει πρὸς αὐτοὺς, ἂν ὅχι τίποτε ἄλλο, τοῦλάχιστο ἓνα τραγούδι, για να ζήσει ὁ κάθε ήρωας μέσα σ' αὐτό. Ο νοῦς όμως τοῦ ποιητῆ, ἀντὶ για τὸ τραγούδι, προτιμάει να τοὺς λατρεύει στοὺς οὐρανούς των ὄνειρων του. Ἐκεῖ τοὺς ἔχει βάλει και καίει γι' αὐτοὺς ἀκούμητο καντήλι. Ὡστόσο τὸ τραγούδι ξέσπασε και εἶδαμε στὴ σύντομη αὐτὴ ἀναδρομὴ πὼς τοὺς τραγούδησε. Κι' ὁ ἴδιος με καμάρι τὸ τονίζει αὐτό. Μᾶς λέει πὼς τίναξε τὸ τραγούδι του στὸ πλῆθος με τὴν ἡρωϊκὴ του λύρα.

Και με τὴ ρουμελιώτισσα πανηγυρσία λύρα
 και τὰ ἡρωϊκὰ και τὰ ἱερὰ διαλάλησα, και
 τὴ θεία πνοή κι ἀρμάτωσα τὸ ἀρρωστημένον ^[πῆρα]
 και τὸ τραγούδι τίναξα βροντὴ πρὸς χαῦνον ^{[στῆθος,} ^{[θες,}
 κι ὅλοι, ἕνα ξάφνιασμα ἀγριμιῶν, ἄντρες και ^{[νέοι και γέροι,}
 και τῶν ἀνῆξερων ἡ ὀργὴ τριγύρω μου βογγοῦσε,
 κι ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μου ἀόρατο ἕνα χέρι,
 κάποιον μεγάλο χέρι με βογγοῦσε.

(«Ἡ ἀσάλευτη ζωή». Ἀθήνα 1952, σελ. 133)

Ἔτσι κινώντας τὸ τραγούδι τῶν ἡρώων,
 τραγούδησε ὁ ποιητὴς τὸ 21. Καὶ μένει γιὰ
 μᾶς τὸ τραγούδι του και τὸ 21 μέγα διδάγμα
 γιὰ νέα ξεκινήματα και νέες ἐπιτεῦξεις στὸν
 τομέα τοῦ πολιτισμοῦ και τῆς προόδου.

Ὅταν τυχαίνει ξένοι λαοὶ νὰ θελήσουν
 νὰ μᾶς στερήσουν τὸ πιὸ πολυτίμο ἀγαθό,
 τὴν ἐλευθερίαν, θυμούμαστε τὸ ἡρωϊκὸ 21 και
 τὰ τραγούδια τοῦ Παλαμᾶ πού τὸ φτέρω-
 σαν. Κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅταν κηρύχτηκε
 ὁ πόλεμος ἀπὸ δόλιους ἐχθρούς, τοὺς Ἰτα-
 λούς, πού ἀπρόκλητα θέλησαν νὰ μᾶς σκλα-
 βώσουν, δὲν ἔγραψε πολλοὺς και μακρο-
 πνοὺς στίχους γὰ νὰ ἐνθουσιάσει τὸ στρατό
 και τὸ λαό. Μόνον δύο εἶπε:

Αὐτὸ τὸ λόγο θὰ σὰς πῶ, δὲν ἔχω ἄλλο κανένα
 μεθυσते ἀπὸ τ' ἀθάνατο κρασί τοῦ εἰκοσιένα».

Οἱ ἡρωϊκοὶ καιροὶ ζητοῦν παλιὲς παλη-
 καριὲς γιὰ παραδειγματισμὸ τῶν νεωτέρων.
 Κι' ἐμεῖς οἱ νεώτεροι Ἑλλήνες ἐντὸς ἀπὸ
 τίς παλιὲς μας δόξεις, ἔχουμε τὸ 21 ἄφθαστο
 πρότυπο αὐτοθυσίας και ἡρωϊσμοῦ.

Ὁ καιρὸς πού περνοῦμε ἔδωκε ὁ Θεὸς νὰ
 εἶναι εἰρηνικός. Ἄλλοι ἔχυσαν τὸ αἷμα τους
 ἀπὸ τὰ παλῆα τὰ χρόνια ὡς τὰ νεώτερα
 κι' ἐμεῖς χαίρομαστε τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης.
 Μὲ κόπο και μόχθο ζοῦμε στὴν ξερὴ γῆ μας
 τὴν ποτισμένην με αἷμα και ἰδρώτα. Κόβουμε
 κλωνάρια ἀπὸ τὴ χλωρὴ δάφνη και στεφαν-
 νώνουμε τοὺς ἥρωες, τιμώντας αὐτοὺς πού
 ἔπεσαν γιὰ μᾶς. Καὶ ἀναρωτιόμαστε κι' οἱ
 ἴδιοι και ρωτοῦμε τὴν πατρίδα μας τί μπο-
 роῦμε νὰ τῆς χαρίσωμε σ' εἰρηνικοὺς και-
 ρούς. Ὅταν ἡ Ἑλλάδα δὲν θέλει τὸ αἷμα μας,
 τότε θέλει τὸ μόχθο μας. Θέλει τὴν τίμια
 δουλειά, τὴν προσφορὰ τοῦ καθενὸς στὴ θέση
 πού βρίσκειται. Θέλει ἀμέριστη τὴν ἀγάπη

τοῦ καθενὸς στὴν πατρίδα και στὰ ἰδανικά
 πού θέρμαναν παληροὺς και νέους ἥρωες πού
 ἔπεσαν γιὰ μᾶς. Θέλει καθέναν νὰ προσθέτει
 τὸ λιθαράκι του, ὅπου τάχτηκε, γιὰ νὰ πυρ-
 γώνεται τὸ οἰκοδόμημα τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς
 προκοπῆς, τῆς προόδου. Οἱ εἰρηνικὲς ἐπιτε-
 ρεῖς ἔχουν τὴν ἴδια, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ,
 ἀξία με τίς πολεμικές. Γιατί, ὅ,τι ἐκείνες
 κάνουν γιὰ τὴ συντήρηση τῶν ὧων ἔχουμε,
 αὐτὲς τὸ πραγματοποιοῦν γιὰ τὴν ἀνάπτυξη
 τοῦ ἔθνους, τὴν προκοπὴ τοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ
 συμβαδίζουμε με τὰ πολιτισμένα κράτη, ὅχι
 μονάχα στὸν τεχνικὸ πολιτισμὸ, ἀλλὰ και
 στὸν πνευματικόν. Τότε μονάχα ἀξιοποιούμε
 ὅσα οἱ ἥρωες μᾶς χάρισαν με τίς θυτίες τους
 και δὲν ἔχουμε φόβο ν' ἀκούσουμε τὸ τρο-
 μερὸ «Τσεκούρι και φωτιά» τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ὁ τόπος μας εἶναι μικρός. Δίδαξε ὅμως
 με λόγια και ἔργα τὸν πολιτισμένον κόσμον.
 Τὰ ἀρχαῖα τῆς πατρίδος μας φυλάγονται
 στὰ μουσεῖα. Ἀπὸ τὴν πτώση τῆς, ὅπως
 ὁ μυθικός Ἀνταῖος, παίρνει δύναμη ἀπὸ τὸ
 χῶμα πού κρύβει ναοὺς, ἐκκλησίες, ἀγάλ-
 ματα ἀπὸ μάρμαρο λευκό, σὰν ἀνθρώπινη
 σάρκα. Δὲ φτάνει ὅμως αὐτό. Καθέναν ἀπὸ
 μᾶς πρέπει νὰ τὴν κλείσει στὴν καρδιά του
 γιὰ νὰ νιώσῃ ἀνάταση κι' ἀνάσταση ψυχικὴ
 κι' ἔτσι νὰ συντελέσει στὴν ἐκπλήρωση τοῦ
 προορισμοῦ πού ἔχει τὸ ἔθνος μας. Γιατί
 τὸ ἔργο τῆς Ἑλλάδας δὲν τελείωσε ἀκόμα.
 Σ' ἐμᾶς πέφτει ἡ μοῖρα νὰ ἐξακολουθήσωμε
 τὰ ὥραϊα, τὰ καλὰ κι' τὰ μεγάλα γιὰ νὰ
 παραδώσωμε ἀναμμένη τὴν λαμπράδα και σ' αὐ-
 τοὺς πού θ' ἔρθουν, στὶς κατοπινὲς γενιές.

Εἶναι ἡ πιὸ καλὴ και ἀξία τιμὴ στοὺς
 ἥρωες και στοὺς ποιητὲς πού τοὺς τραγού-
 δησαν. Στεφάνι ἀπὸ δάφνη ἀμάραντη. Ἡ πί-
 στη στὴν Ἑλλάδα και στὴν ἱστορικὴ τῆς
 ἀποστολὴ.

Ἡ Ἑλλάδα! Πάντ' ἀνάσταση μες' ἀπ' τὸ κρῦο
 [τὸ χῶμα.

πάντα θάχει ξαφνικὴ και μία Δευτέρα Παρου-
 [σία.

Μὴν τὴν κρατᾶτε στῆς λατρείας κλεισμένην τὰ
 [Μουσεῖα,

τὸ τραγούδι τὸ στερνὸ δὲν τὸ τραγούδησε, ὅχι
 [ἀκόμα.

(«Ὁ κύκλος τῶν Τετραστίχων» Ἀθήναι 1929,
 σελίς 11).

Ν. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ

"ΤΗ ΥΠΕΡΜΑΧΩ ΣΤΡΑΤΗΓΩ..."*

ΤΡΙΠΡΑΚΤΟ ΔΡΑΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΕΠΟΣ

[*Ἡ σκηνὴ στὸ χωριὸ Βοβοσίτσα τῆς Β. Ἡπείρου τὸν Νοέμβριο τοῦ 1940*]

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Σκηνικός: Τὸ ἴδιο μὲ τῆς πρώτης πράξεως. Πέρασε κάπου μιὰ ἐβδομάδα. Πρῶτὴ τῆς 19ης Νοεμβρίου 1940. Ἡμέρα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ χωριοῦ. Τρεῖς μέρες πρὶν μπουὺν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα στὴν Κορυτσά.

Ἡ Βασιλικὴ κάθεται στὸν καναπέ καὶ κεντᾷ. Τὸ πρόσωπό της εἶναι πρὶν χαρούμενο, πρὶν πνευματικὸ, σὰν καὶ νὰ ἔχη ἀλλάξῃ στὴ ζωὴ της.

Ἡ Μαργιωτὴ μπαίνει καὶ παίρνει ἀπὸ τὸ τραπέζι ἓνα δίσκο μὲ τρία φλυτζάνια ἄδεια. Βγαίνοντας εἰσφέρει μιὰ χαρακτηριστικὴ ματιά στὴν κόρη της. Σὲ λίγο ξανάρχεται καὶ κάθεται στὸν καναπέ, δίπλα της.

ΣΚΗΝΗ Α'

Μαργιωτὴ: Ρώτησες τὸν Χρῆστο γιὰ κείνο; ..

Βασιλικὴ: (Σηκώνει τὸ κεφάλι ἀπὸ τὴ δουλειά της) Γιὰ ποιό, μητέρα; .. Γιὰ τὴ φωτογραφία; ..

Μαργιωτὴ: Ναί!.

Βασιλικὴ: "Ὁχι!.. Μὰ δὲν ὑπάρχει λόγος.. Ἐγὼ στοιχηματίζω πὼς θὰ εἶναι ἀδελφή του.. Τοῦ μοιάζει πολὺ..

Μαργιωτὴ: Ἀλήθεια!.. Τοῦ μοιάζει..

Βασιλικὴ: Δὲν ξέρεις, μητέρα, πὼς χαίρουμαι ὅταν ξεμερώσω.. Φεύγει ἀπὸ πάνω μου ἓνα βάρος πρὶν μού σφίγγει κάθε βράδυ τὴν καρδιά..

Μαργιωτὴ: Ἀκόμα δὲν τὸν ξέχασες τὸν Ἀχμέτ;.. Πάει.. Πέρασε πρὶν ὁ κίνδυνος.. Ἄν ἦταν νὰ κάνη τίποτα θὰ τὸ ἔκανε ἀπὸ τὴν πρώτη νύχτα.. Πέρασαν τόσες μέρες.. Ὁλόκληρη βδομάδα..

Βασιλικὴ: Ἀχ.. Δὲν θὰ ἡσυχάσω παρὰ ὅταν φύγουν τὰ σκυλιὰ ἀπὸ τὴ Βοβοσίτσα..

Μαργιωτὴ: Θὰ φύγουν καὶ γρήγορα μάλιστα.. Ἡ γιορτὴ τῆς Μεγαλόχαρης δὲν θὰ τοὺς εὔρῃ ἔδῳ..

Βασιλικὴ: Ὡς τότε θέλει τρεῖς μέρες!.

Μαργιωτὴ: Τί σημασία ἔχει;.. Μπορεῖ νὰ φύγουν καὶ σήμερα..

Βασιλικὴ: Μακάρι, μητέρα..

Μαργιωτὴ: (Πονηρά) Μὰ δὲν λογαριάζεις καὶ τ' ἄλλο;..

Βασιλικὴ: Ποιό, μητέρα;..

Μαργιωτὴ: Ποῦ ἄμα ἐλευθερωθοῦμε θὰ φύγῃ καὶ ὁ Χρῆστος... Θὰ πάη νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα..

Βασιλικὴ: (Σκεπτικῶς) Τὸ ξέρω, μητέρα.. (Ἀναστενάζει) Τί γρήγορα.. τί ἀργά!.. Ὁ Χρῆστος δὲν εἶναι νὰ μείνῃ στὸ χωριό, μητέρα!.. Καὶ ἂν ἀκόμα τελείωνε ὁ πόλεμος αὐριο.. Ὁ Χρῆστος ἔχει ἄλλα ὄνειρα.. Δὲν μοῦ τὰ εἶπε, βέβαια, μὰ τὰ αἰσθάνομαι..

Μαργιωτὴ: Μά.. Δὲν εἶπα αὐτό, Βασιλική μου!.. Ὁ νοῦς σου τρέχει πολὺ!.

Βασιλικὴ: Ναί, μητέρα!.. Εἰν' ἀλήθεια πὼς ἡ Βασιλικὴ σου κάνει καμμιὰ φορὰ πολὺ τολμηρὰ ὄνειρα.. (Βλέπει στὸ κενὸ ἀφηρημένα).

Μαργιωτὴ: Δὲν εἶναι παράξενο πρᾶγμα μιὰ κοπέλλα νὰ κάνῃ ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον της!.

Βασιλικὴ: (Στεροχωρημένη) Μητέρα!.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος.

Μαργιωτή: Θέλεις άκόμα νά κρύβεσαι καί άπό τήν μητέρα σου ;.. Θαρρεΐς πώς δέν κατέλαβα πώς ή καρδιά σου πονεί γιά τό καλό αυτό παλληκάρι, πού μάς έπεσε άπό τόν ουρανό ;..

Βασιλική: Σέ παρακαλώ, μητέρα. "Ας άλλάξουμε όμιλία ..

Μαργιωτή: Γιατί ;.. Σέ πειράζει αυτό ή κουβέντα ;.. Δέν είναι κανένα κακό.

Βασιλική: Μοϋ κάνει κακό νά ξέρω πώς κι' άλλος γνωρίζει τό μυστικό μου ..

Μαργιωτή: Ούτε καί ή μητέρα σου νά τό ξέρει ;..

Βασιλική: Κανείς !. "Εγώ ξέρω πώς ό Χρήστος δέν είναι γιά μένα .. Δέν τολμώ νά τό σκεφθώ καν ... θά ήθελα όταν φνύγν νά θυμώμαι τό πέρασμά του άπό τή ζωή μου σάν ένα καλό όνειρο .. Καί τά όνειρα δέν τά βλέπουν ποτέ δυό μαζί, έστω κι' άν οι δυό αυτοί είναι μάννα καί κόρη ..

Μαργιωτή: Κόρη μου ! Αυτά μέ κάνουν ν' άνησυχώ πού πολύ ..

Βασιλική: Δέν πρέπει ν' άνησυχής, μητέρα .. "Εννοια σου .. Δέν πρόκειται νά πάθω τίποτα .. "Απεναντίας .. Τό πέραςμα του Χρήστου άπό τή ζωή μου θά μοϋ γλυκαΐνη τίς μέρες μου .. Θά δώση κάποιον σκοπό στη ζωή μου .. Θά τά φωτίση όλα γύρω μου ένα καινούργιο φώς ..

Μαργιωτή: "Όσα μοϋ λές μεγαλώνουν πού πολύ τήν άνησυχία μου ..

Βασιλική: Δέν έχεις δίκην ν' άνησυχής, μητέρα. (Ακούοντας βήματα) Σσσ. έρχεται .. (Ό Χρήστος μπαίνει άπό τήν πόρτα του βάθους γελαστός).

ΣΚΗΝΗ Β'

Χρήστος: "Ακόμη δέν ήλθε ό κ. Φώτης ; ..

Βασιλική: (Πρόθυμα) "Ακόμη, Χρήστο .. Μά είναι άκόμη πρωί ..

Μαργιωτή: (Γελαστή) Κάθισε, παιδί μου !. "Όπου είναι θάρρη ό Φώτης. "Η Κορυτσά απέχει κάπου μιάμιση ώρα άπό δώ .. "Αν ξεκίνησε άπό εκεί στις όκτώ καί μισή δέν είναι ώρα άκόμη νά φανή ..

Χρήστος: (Κάθεται) Θά έχη πολλά εύχαρίστη νέα νά μάς πη ..

Βασιλική: "Ο πατέρας σάν έφυγε τό πρωί μέ παράγγειλε νά στείλω στη στάση τόν Νότη νά του τά πη ..

Χρήστος: "Ο κ. "Αργύρης δέν μπορεί νά ήσυχάση άν δέν μάθη νεώτερα .. Του στοίχισε πολύ πού χάλασε τό ραδιόφωνο του Γούσια ..

Μαργιωτή: Αυτός είναι, παιδάκι μου, τώρα ό σκοπός τής ζωής μας (Σηκώνεται καί φεύγει άπό τήν πόρτα του βάθους)

ΣΚΗΝΗ Γ'

Χρήστος: Τί έχεις, Βασιλική ;..

Βασιλική: "Εγώ ;.. Τίποτα !. Πώς σου φάνηκε, Χρήστο ;..

Χρήστος: Σου είλε τίποτε ή μητέρα σου ;.. Πρόδλίγουν σέ άφησα νά κεντάς εκεί (Δείχνει τόν καναπέ) τόσο ευδιάθετη ..

Βασιλική: (Προσπαθεί νά γελάση) Καί τώρα είμαι χαρούμενη, Χρήστο !..

Χρήστος: (Καθησυχάζοντας) "Ετσι, μπράβο !. Σέ θέλω χαρούμενη, Βασιλική .. Μοϋ κάνει μεγάλο καλό νά σέ βλέπω χαρούμενη .. Εΐσαι ή εύθυμη νότα μέσα στη μελαγχολική ζωή μου τών τελευταίων όκτώ ήμερών .. "Όταν σέ αντικρίζω ξεχνώ τήν περιπέτειά μου καί τόν άμυρο συναδέλφό μου !

Βασιλική: Αυτό μ' εύχαριστεί κι' έμένα ..

Χρήστος: "Αλήθεια ;..

Βασιλική: (Ακτινοβολεί τό πρόσωπό της άπό χαρά) Χαίρνωμα πολύ, πού μποώ νά σου χρησιμεύσω σέ κάτι ..

Χρήστος: (Βλέποντάς την πραγματικά χαρούμενη) "Ετσι, μπράβο !. Τώρα μάλιστα .. Εΐσαι όπως σέ άφησα πρόδλίγουν ..

Βασιλική: Χρήστο .. "Ηθελα νά σέ ρωτήσω κάτι ..

Χρήστος: Τί πράγμα, Βασιλική ;. Λέγε τί θέλεις καί θά σου άπαντήσω εύχαρίστως ..

Βασιλική: "Εκείνη ή φωτογραφία .. (Διακόπεται άπό τόν έρχομό του Φώτη)

ΣΚΗΝΗ Δ'

Φώτης : Καλή μέρα σας ..

Χρήστος : | (Μαζί) Καλή μέρα !.
Βασίλική :

Φώτης : (Κάθεται) Εὐχάριστα νέα, παιδιά μου !, Ἡ Κορυτσᾶ ἀπὸ χιτὲς εἶναι περικυκλωμένη .. Τὸ Ἰβάν εἶναι δολόκληρο στὴ χέρια τοῦ στρατοῦ μας !.

Χρήστος : Τὸ εἶπε τὸ ραδιόφωνο ;

Φώτης : Τὸ ἄκουσα καὶ στὸ ραδιόφωνο .. Στὴν πρωϊνὴ ἐκπομπὴ τῶν 8 .. Ἀλλὰ τί τὸ θέλεις τὸ ραδιόφωνο ; Ὅταν μιλᾷ ἡ πραγματικότης ;.. Τὰ κανόνια ἀκουόνται στὴν Κορυτσᾶ ..

Χρήστος : Ἀπὸ χιτὲς ἀκούονται κι' ἀπὸ δῶ ..

Φώτης : Ναί, μὰ τώρα ξέρουμε ἀπὸ ποῦ βάζουν .. Ὅλα ἀπὸ τὸ Ἰβάν .. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Κορυτσᾶς εἶναι ζήτημα δυὸ τριῶν ἡμερῶν ..

Χρήστος : (Συνεπαρμένος ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό) Νὰ δῆτε ὅτι ἡ Μεγαλόχαρη θὰ κἀνὴ πάλι τὸ θαῦμα τῆς !.

Φώτης : Πῶς ..

Βασίλική : Μὲ ποιὸν τρόπο, Χρήστο ;..

Χρήστος : Σήμερα ἔχουμε δέκα ἐννέα τοῦ μηνός .. Καὶ μῆνα Νοέμβριο .. Αἶ, λοιπόν, ἡ Κορυτσᾶ θὰ πέσῃ στὶς εἴκοσι μία .. Πάνω στὴ γιορτὴ τῆς Παναγίας .. Θὰ γιορτάσουμε μαζί μὲ τὰ Εἰσόδια τῆς καὶ τὴν εἴσοδο τῶν στρατευμάτων μας στὴ θρυλικὴ πόλι !.

Βασίλική : Μιλᾷς μὲ τόση πεποίθησι !.

Φώτης : Σὰν μάντις ..

Χρήστος : (Ἀπλᾶ) Τίποτε ἀπ' αὐτά .. Ἀπλῶς (τονίζει τὴ λέξη) πιστεύω. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ Μεγαλόχαρη βοηθῇ τὸν ἀνῶνα τῆς πατρίδος μας .. Σὲ πολλοὺς πολεμιστὰς τοῦ πολέμου τούτου παρουσιάστηκε ἡ ἴδια .. (Υστερὰ ἀπὸ λίγο) Παρουσιάστηκε γιὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ .. Στὸ λόγῳ μου ὑπηρετοῦσε ἕνας στρατιώτης ἀπὸ τὴ Χαλκίδα .. Αὐτὸς εἶχε τὴν μοναδικὴ τύχη νὰ δογματισθῇ δυὸ φορὲς τὴν Παναγία.

Βασίλική : Πάνω στὴ μάχη ;.

Χρήστος : Ναί, πάνω στὴ μάχη !.

Ἦταν βράδυ, ἔξω ἀπὸ τὸ Μέτσοβο .. Τὴ στιγμὴ ποὺ ἐτοιμαζόταν ἡ ἐπίθεσίς μας γιὰ τὴν κατάληψιν ἑνὸς σπουδαίου στρατηγικοῦ σημείου .. Παρουσιάσθηκε ἡ Παναγία μπροστά του, ντυμένη σ' ἄσπρα, μ' ἓνα μακρὸ λευκὸ φόρεμα καὶ τοῦ λέγει : «Ὁ ἐχθρὸς θὰ φύγῃ γρήγορα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα .. Ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν αὐτὴ θ' ἀρχίσῃ ἡ καταστροφὴ του». Καὶ πραγματικά. Ἡ μάχη κερδίσθηκε ἀπὸ τὰ ἑλληνικά στρατεύματα τὸ ἴδιο βράδυ καὶ ἀπὸ τότε ἀρχισε ἡ ὑποχώρησις τῶν ἰταλῶν ποὺ ἐξακολουθεῖ ἀκόμα καὶ θὰ τελειώσῃ στὴν παραλία τῆς Ἀδριατικῆς .. Τὸ πρωὶ ἐκεῖνο, μετὰ τὴ μάχη, ὁ λόγος μας λατούργησε τὴ μικρὴ ἐκκλησίτσα ἑνὸς χωριοῦ ποὺ καταλάβαμε καὶ οἱ ἄνδρες ἐπαλλαν, ὅλοι μαζί, τὸ «τὴ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ» ..

Φώτης : Εὐτυχισμένοι ἄνθρωποι !

Χρήστος : Ποιὸς ;.. Ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος ;..

Φώτης : Ναί !..

Χρήστος : Πραγματικά .. Ἐγὼ τὸν ζηλεύω .. Θὰ ἤθελα νὰ εἴμουν ἐγὼ στὴ θέσι του .. Νὰ δῶ τὴ Μεγαλόχαρη νὰ μοῦ μιλῇ ..

Βασίλική : Εἶπες ὅτι πιστεύεις .. Αὐτὸ φθάνει ..

Φώτης : Ξαναπαρουσιάσθηκε στὸν ἴδιο ;..

Χρήστος : Ναί .. Δὲν σᾶς εἶπα ;.. Δυὸ φορὲς στὸν ἴδιο στρατιώτη .. Τὴν δεύτερη φορὰ ἦταν ὕστερα ἀπὸ τὶς μεγάλες μάχες τοῦ Μοράβα .. Ἐνα πρωὶ παρουσιάσθηκε πάλι μπροστά του .. Τὸ χιόνι εἶχε σκεπάσει τὰ πάντα πάνω στὸ βουνό .. Παρουσιάσθηκε ἀσπροντυμένη πάλι καὶ μόλις μπορούσε νὰ τὴ διακρίνῃ μέσα στὸ χιόνι .. Ἀπλωσε τὸ χερί πρὸς τὸν βορρῆα καὶ τοῦ λέγει : «Πίσω ἀπὸ τοῦτο τὸ βουνὸ εἶναι ἡ μεγάλη πόλις .. Ἡ προσοχὴ τῶν ἑλλήνων εἶναι ἐστρουμένη σ' αὐτή ... Θὰ γίνῃ καὶ πάλι ἑλληνικὴ μιὰ μεγάλη γιορτὴ» ..

Βασίλική : (Συγκινημένη στὸ ἐπακρον) Μιὰ μεγάλη γιορτὴ !

Χρήστος : Τώρα ποὺ ἡ φάσις τῆς μάχης ἔφτασε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι φανερὸ ποιά γιορτὴ ἐννοοῦσε ..

Φώτης: Ἀσφαλῶς τὴ γιορτὴ πού εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἴδια ..

Χρῆστος: Ἐγὼ εἶμαι βέβαιος γι' αὐτό .. Γιατὶ πιστεύω .. Αὐτὴ ἡ πίστις μᾶς χάρισε τὴν δόξα στὸν ἄνισο αὐτὸν ἀγῶνα ..

Βασιλική: Εἶσαι καλὸς πολεμιστής, Χρῆστο!

Χρῆστος: Πιστεύω καὶ ἐλπίζω νὰ ἔχω κι' ἐγὼ τὴν εὐτυχία πού δοκίμασε ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος ἀπὸ τὴ Χαλκίδα καὶ τόσοι ἄλλοι ...

Βασιλική: Μιὰ καὶ τὸ ποθεῖς τόσο .. Θὰ γίνῃ αὐτό ..

Φώτης: (Ὑστερα ἀπὸ λίγο) Τὸ κυριώτερο δὲν σᾶς τὸ εἶπα ἀκόμα ..

Χρῆστος: Ἐχει κι' ἄλλα νέα ;..

Φώτης: Τοπικά ..

Βασιλική: Εὐχάριστα, θεῖε ;..

Φώτης: Πολύ!.. Ὁ Γούσιος μοῦ εἶπε ὅτι ἔμαθε ἀπὸ θετικὴ ἀγγελίαν ὅτι οἱ ἱταλοὶ πῆραν τὸ πρῶτὸ διαταγὴ νὰ φύγουν.. Εἶναι ἔτοιμοι ὅπως ξέρετε .. Τὸ σύνθημά τους θὰ εἶναι ἡ σάλπιγγα πού θὰ σημάη συναγερμό .. Τότε θὰ φύγουν ..

Βασιλική: (Ἀνυπόμονα) θὰ γίνῃ σήμερα αὐτό ;..

Φώτης: Δὲν εἶναι βέβαιο πότε θὰ ἐγκαταλείψουν τὸ χωριό .. Πάντως ὅμως πολὺ γρήγορα ..

Χρῆστος: Αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ πῇ ἡ σάλπιγγα ..

Φώτης: Ἀκριβῶς ..

ΣΚΗΝΗ Ε'

Μαργιωτή: (Μπαίνει ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βάθους. Εἶναι ἀναστατωμένη) Παιδιά μου!.. (Βλέπει καὶ τὸν Φώτη) Ἄ, εἶναι καὶ ὁ Φώτης ἔδω ;.. τόσο τὸ καλύτερο .. (Στὸν Φώτη) Φώτη, ἡ κυρὰ—Λάμπω μοῦ εἶπε ὅτι πῆγαν καραμπινιέροι στὸ σπίτι σου, μαζὶ μὲ τὸν καταραμένο ἐκείνον, τὸν Ἀχμέτ καὶ πιάσανε τὸ παιδί ..

Φώτης: (Σηκώνεται ἀνήσυχος) Τί λές, Μαργιωτή ;.. Πότε ;..

Βασιλική: Τὸν Νότη ;..

Μαργιωτή: Ναί .. Τὸν Νότη .. Τὸν ἔπιασαν τὸ πρῶτὸ καὶ τὸν πῆγαν στὸ Φρουραρχεῖο ..

Φώτης: Περίεργο!.. Τὸν Νότη!.. Τί μπορεῖ νὰ ἔκανε αὐτὸ τὸ παιδί ;..

Βασιλική: (Μιὰ ἀνησυχία τὴν κατέχει) Ἀχ!.. Θεῖε, φοβάμαι!..

Φώτης: Γιὰ ποῖο πρᾶγμα ;..

Βασιλική: Πολὺ φοβάμαι μὴν εἶναι γιὰ τὸν Χρῆστο ..

Χρῆστος: Ἀκόμα ὁ ἀδικαιολόγητος αὐτὸς φόβος ;.. Δὲν ἀκοῦς ;.. Αὐτοὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ φυγουν ἀπὸ τὸ χωριό ..

Φώτης: Σὲ λίγο θὰ ξέρουμε .. Ἐγὼ φεύγω .. Τρέχω νὰ δῶ πῶς θὰ μπορέσω νὰ ἐλευθερώσω τὸ παιδί .. (Ἀναστενάζει) Καταραμένη σκλαβιά!.. (Φεύγει, ἀριστερά. Τὸν ἀκολουθεῖ ἡ Μαργιωτή)

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'

Χρῆστος: (Βλέπει τὴν ἀνησυχία τῆς Βασιλικῆς) Πάλι συννέφιασε τὸ πρόσωπό σου Βασιλική .. Γιατὶ φοβάσαι καὶ στενοχωρεῖσαι ἄδικα ;..

Βασιλική: Δὲν ξέρω .. Ἀθελά μου ὁ νοῦς μου πῆγε στὸν κίνδυνο πού περάσαμε προχτές ..

Χρῆστος: Μὰ ὁ κίνδυνος αὐτὸς πέρασε, Βασιλική .. Τώρα ὁ Ἀχμέτ θὰ ἔλῃ ἄλλης σκοτοῦρες ..

Βασιλική: Ναί .. Γι' αὐτὸ ἔπιασε τὸν Νότη ..

Χρῆστος: Μὰ νὰ δοῦμε μόνο τὸν Νότη πῆραν ἢ ὅλους τοὺς νέους τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ τοὺς βάλουν σὲ καμμιὰ ἀγγαραεῖα ;.. Γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν πού θὰ φύγουν ;..

Βασιλική: (Σκεπτικῇ) Μπορεῖ νὰ εἶναι ἔτσι ..

Χρῆστος: Αὐτὸ εἶναι, Βασιλική .. Θὰ δῆς .. (Τὴν προσέχει στὰ μάτια) Ἀκόμα φοβάσαι ;..

Βασιλική: (Προσποιεῖται τὴν εὐθυμῇ) Τί κουτὴ πού εἶμαι!.. Μὰ πῶς μόρεσα νὰ βρῶ μιὰ σχέσι στὰ δυὸ αὐτὰ γεγονότα ; Τί σχέσι μπορεῖ νάχῃ ὁ Νότης μὲ σένα, Χρῆστο .. (Ψευτογελά)

Χρῆστος: Ἔτσι, μπράβο!.. Τί λέγαμε ὅταν ἦρθε ὁ θεῖός σου ;.. (Σὰ νὰ θυμᾶται) Ἄ .. Ναί .. Ἦθελες νὰ μὲ ρωτήσης γιὰ κάτι ..

Βασιλική: Ναί .. Γιὰ μιὰ φωτογραφία ..

Χρῆστος : Γιά ποιά φωτογραφία ;
Βασιλική : Γιά κείνην πού ἔχεις
στό δωμάτιό σου .. Πάνω στό τραπέζι ..

Χρῆστος : (Ἀπλᾶ) Ἄ .. γι' αὐ-
τήν .. Εἶναι ἡ Δέσποινα ..

Βασιλική : Ἀδελφή σου, χωρίς
ἄλλο ..

Χρῆστος : (Μ' ἀφέλεια) Ἀδελφή
μου ; Μακάρι .. Ἀλλὰ θά εἶμουν εὐτυ-
χῆς ἂν εἶχα ἀδελφή .. Γιατί εἴμαστε τρία
ἀγόρια ..

Βασιλική : (Μ' ἀπογοήτευσί φε-
ρερῇ) Τότε ποιά εἶναι αὐτή ἡ Δέσποινα ..

Χρῆστος : (Ἀπλᾶ) Ἡ ἀρραβωνια-
στικιά μου ..

Βασιλική : (Νοιώθει ἕναν κόμπο
στό λαιμό) Ἡ ἀρραβωνιαστικιά σου ; Ὡ-
στε εἶσαι ἀρραβωνιασμένος ; ..

Χρῆστος : Σχεδόν .. ἡ μάλλον θά
εἶμουν ἀρραβωνιασμένος ἂν δέν γινόταν
ὁ πόλεμος. Εἴχαμε δώσει λόγο μιᾷ βδομά-
δα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιστράτευσι .. (Μ' ἀφέ-
λεια) Ἄ .. Εἶναι καλὸ κορίτσι ἡ Δε-
σποινα ..

Βασιλική : (Ἄτονα) Φαίνεται ..

Χρῆστος : Μὴ βλέπεις τὴ φωτογρα-
φία .. Στὸ φυσικό της εἶναι καλύτερη ..
Ἡ φωτογραφία τὴν ἀδικεῖ .. Τῆς ἀφαι-
ρεῖ ὅλη τὴν ἀκτινοβολία πού ἀναδίνει
ἡ ψυχὴ της ..

Βασιλική : Τὴν ἀγαπᾷς ..

Χρῆστος : Γιά ν' ἀποφασίσω νὰ
συνδέσω τὴ ζωὴ μου μὲ τὴ δική της !.

Βασιλική : (Μὲ πόνο) Σοῦ εὐχο-
μαί μὲ τὴν καρδιά μου νὰ εὐτυχῇσῃς μαζί
της .. (Ὁ τόνος τῆς φωνῆς της κορβεῖ
ἕναν λυγρὸ)

Χρῆστος : Σ' εὐχαριστῶ, Βασιλική.
(Τώρα μόλις προσέχει τὸ ὄψος τῆς Βασιλι-
κῆς) Μὰ σύ, κάτι ἔχεις .. Φαίνεσαι σάν
νὰ κοιτᾷς μὲ δυσκολία τὰ δάκρυα ..

Βασιλική : (Μὲ μεγάλη προσπά-
θεια) Ἔτσι σοῦ φάνηκε ! Καὶ τώρα πού
εἶναι ἡ δεσποινὶς Δέσποινα ; ..

Χρῆστος : Ὑπηρετεῖ κι' αὐτὴ τὴν
πατρίδα .. Εἶναι ἀδελφὴ νοσοκόμος σ' ἕνα
στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο ... Τελευταῖα πῆ-
ρα γράμμα της ἀπὸ τὸ μέτωπο .. (Παρα-
σύρεται ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμόν του) Ἄ !

Εἶναι γενναία κοπέλλα ἡ Δέσποινα .. Μοι-
άζει τίς ἡρωίδες τῆς Πίνδου ..

Βασιλική : (Λυγμικὸς τόνος) Δὲν
ξέρω ἂν εἶναι γενναία ἢ ὄχι .. Ἐνα πρᾶγ-
μα ξέρω μονάχα .. Πῶς εἶναι πολὺ εὐτυ-
χησμένη .. (Ξεσπᾷ σ' ἕνα βουβὸ κλάμμα)

Χρῆστος : (Παραξενεύεται κάθε-
ται δίπλα της) Τί ἔχεις, Βασιλική ; .. Πολὺ
παράξενο μὲ φρίνεται σήμερα τὸ φέροι-
μό σου .. Τί σ' ἔ συμβαίνει, Βασιλική ; ..
(Ἡ Βασιλικὴ ἐξακολουθεῖ νὰ κλαίῃ μ' ἄνα
φυλλητὰ) Τὸ ξέρω .. Ἐγὼ εἶμαι ἡ αἰτία,
Βασιλική .. Ὁ μεγάλος κίνδυνος πού πέ-
ρασα στὸ φιλόξενο σπίτι σας, κοντὰ στίς
ἀνεκτίμητες ψυχὰς πού τὸ γεμίζουν, σ' ἔ-
κανε παράξενη .. Φοβάσαι μὲ τὸ παραμι-
κρό .. Νά .. ἡ περιπέτεια τοῦ Νόκη σ' ἔκα-
νε πάλι ἄνω κάτω .. (Τῆς χαϊδεύει τὰ μαλ-
λιά) Ἔλα, Βασιλική .. Σήκωσε τὸ κεφάλι
σου .. Ἐλευθέρωσε αὐτὰ τὰ ὠραῖα ματά-
κια γιὰ νὰ ξαναφωτισθοῦν τὸ σκοτεινὸ αὐ-
τὸ δωμάτιο .. Κύτᾳξέ με καὶ πῆς μου
πῶς δέν .. (Ἀκούεται βαρὺς χτύπος στὴν
ἀριστερὴν πόρτα .. Ὁ Χρῆστος παύει ἀπό-
τομα .. Ἡ Βασιλικὴ σηκώνεται μὲ μιᾶς,
σὰν νὰ τὴν χτύπησε σκορπιός)

Βασιλική : (Μὲ κατακόκκινα ἀπὸ
τὸ κλάμμα μάτια) Χτυποῦν .. (Μ' ἀπόγνω-
σι) Χρῆστο εἶναι γιὰ σένα αὐτὴ τὴ φορὰ ..
Πήγαινε μέσα !.

Χρῆστος : (Ἀτάραχος) Πάλι τὰ
ἴδια ; .. Ἀκόμα φοβάσαι γιὰ μένα ; ..

Βασιλική : (Γονατίζει μπροστά
του) Χρῆστο !. Τὸ ξέρω .. Δὲν εἶναι τιμη-
τικό γιὰ ἕνα πλληκᾶρι, πού ἀντίκρουσε
κατάμμου τόσες φορὲς τὸν θάνατο νὰ
κορβεταί .. Ἀλλὰ κάνε το γιὰ μένα ... Σὲ
ἱκετεύω .. Πήγαινε μέσα !.

Χρῆστος : (Τοῦ κάνει ἐντύπωση
ἡ ἀπόγνωσις τῆς Βασιλικῆς) Δὲν θά σοῦ
γαλάσω τὸ χατήρι .. Νὰ δῆς ὅμως πῶς σὲ
λίγο καὶ σὺ ἡ ἴδια θά γελάσῃς γιὰ τοῦ-
τ' ἀδικαιολόγητους φόβους σου .. (Φεύγει
ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βάνθους καὶ κλείνει
τὴν πόρτα. Ὁ χτύπος γίνεται πῶς δυνατὸς
κι' ἐπίμονος στὴν ἄλλη πόρτα. Ἡ Βασι-
λικὴ σκέπτεται λίγες στιγμές. Τρέχει ὡς
τὴν πόρτα τοῦ βάνθους καὶ βεβαιώνεται
ὅτι εἶναι καλὰ κλεισμένη. Ὑστερα πηγαί-
νει ἀριστερὰ μὲ τὴν ἀπόφασιν ν' ἀνοίξῃ.

Σὲ λίγο ξανάρχεται μὲ σταθερὸ βῆμα, ἀκολουθουμένη ἀπὸ τὸν Ἀχμέτ Βαρνάτοι. Πίσω του ἔρχεται ἓνας ἰταλὸς λοχίας, ἀλμπινιστής, μὲ κοκορόφτερο στὸ καπέλλο, κρατώντας πιστόλι στὸ δεξιὸ χέρι. Μπαίνει μὲ πολλὲς προφυλάξεις καὶ εἶναι ἐκδηλὸς ὁ φόβος ποὺ τὸν κατέχει. Μόλις βεβαιωθῇ ὅτι δὲν διατρέχει κανέναν κίνδυνο, παίρνει ὕψος ἀγέροχο).

ΣΚΗΝΗ Ζ'

Βασιλική: (Ψυχρὰ στὸν Ἀχμέτ) Τί θέλεις ἀπὸ μᾶς ;.. Διάλεξες καὶ τὴν ὥρα ποὺ λείπουν ὅλοι ..

Ἀχμέτ: (Αἰνιγματικὰ) Ἐκτὸς ἀπὸ ἓναν ..

Λοχίας: (Χάνει τὴν ὑπομονή του) Φάτε πρέστο .. Ντόβε λὸ σπία κι' ἐ να σκότο ;..

Βασιλική: (Ψυχρὰ) Τί λέει ;..

Ἀχμέτ: Δὲν κατάλαβες ;..

Βασιλική: (Ψυχρὰ) Δὲν ξέρω τὴ συχαμένη του γλώσσα !.

Ἀχμέτ: Πρόσεξε τὰ λόγια σου .. Μπορεῖς νὰ πάθῃς μεγάλο κακό .. (Συν-καταβατικὰ) Αὐτὸ ποὺ εἶπες δὲν θὰ τοῦ τὸ ἐξηγήσω ..

Βασιλική: Μοῦ εἶναι ἀδιάφορο.. (Μὲ θυμὸ) Νομίζεις πὼς θὰ σοῦ χρωστώ χάρι γι' αὐτό ;.. (Μ' ἀπέχθεια) Σκουλήκι !.

Λοχίας: Νὸν πόσο ἀσπετάρε .. Φαρὸ ὄκνα ρετσέρκα νέλλα κάζα ..

Ἀχμέτ: Λέει ὅτι ἔχασε τὴν ὑπομονή του καὶ θ' ἀναγκασθῇ νὰ κάνῃ ἔρευνα..

Βασιλική: Εἶμαι περιέργη νὰ μάθω ἐπὶ τέλους τί ζητᾶτε !.

Ἀχμέτ: "Ελα !. Μὴν κάνεις πὼς δὲν καταλαβαίνεις .. Αὐτὸ εἶναι καὶ ἀνώφελο γιὰτί οἱ στρατιωτικὲς ἀρχὲς τὰ ξέρουν ὅλα .. (Σατανικὰ) Ὁ Νότης μίλησε !.

Βασιλική: (Μ' ἀπόγνωση) Κακοῦργοι !. Βασανίσате τὸ παιδί ;.. (Μὲ λυγμούς) Ω !. τὸ καῦμένο τὸ ἀγόρι μου !. Ὁ Νότης ἔχει καρδιά λιονταριοῦ καὶ γιὰ νὰ τὴ δαμάσετε φαντάζομαι τί τοῦ κάνετε..

Ἀχμέτ: "Αφού ἦταν ξεροκέφαλος !.

Βασιλική: Κακοῦργε .. Φῦγε ἀπὸ τὸ σπίτι μας .. Ἡ παρουνσία σου τὸ μολύνει .. Προδότη !. Προδότη !.

Ἀχμέτ: "Οχι πρὶν πιάσουμε τὸν

στρατιώτη ποὺ κρύβετε .. Ἀσφαλῶς αὐτὸς θὰ κάνῃ κατασκοπεῖα .. Γρήγορα .. Πές μας ποῦ εἶναι .. Εἶναι ἀνώφελη κάθε ἀλλη ἄρνησις .. Ὁ Νότης τὰ εἶπε ὅλα .. Καὶ ξέρις καὶ τὸ ἄλλο ;.. Τὸ σπίτι εἶναι περικυκλωμένο ..

Λοχίας: Πρέστο !. Νὸν ἀμπιάμο νὰ πέρντερε ..

Ἀχμέτ: Ἀκοῦς ;.. Δὲν ἔχει λείει καιρὸ γιὰ χάσιμο ... Βιάζεται κι' αὐτός. (Κατευθύνεται πρὸς τὴν πόρτα τοῦ βάνθους καὶ τὴν δείχνει στὸν ἰταλό. Στὴ Βασιλική) "Ελα ... Ἄνοιξε αὐτὴ τὴν πόρτα ...

Βασιλική: (Παράστημα πραγματικῆς ἡρωϊδας. Τρέχει ἀμέσως καὶ μὲ τὸ σῶμα της καλύπτει τὴν πόρτα, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ κλειστή. Τὸ πρόσωπό της εἶναι ἐστραμμένο στοὺς θεατὰς. Ἐκτείνει τὰ χέρια της στὴν προσπάθειά της νὰ καλύψῃ ὅλο τὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας. Τὰ χαρακτηριστικὰ της εἶναι ἀλλοιωμένα ἀπὸ τὴν μεγάλη προσπάθεια). Δὲν θὰ περάσετε αὐτὸ τὸ κατῶφλι !.. Μὲ τὰ νύχια μου θὰ σᾶς ξεσχίσω ...

Λοχίας: (Πλησιάζει κοντὰ της καὶ τῆς λέει ἐπιτακτικὰ) Σκουντέντε κουνέστα πόρτα !..

Ἀχμέτ: Λέει ν' ἀνοίξης αὐτὴν τὴν πόρτα !..

Βασιλική: (Μὲ ἄμετρο πείσμα) "Οχι !.. Δὲν θὰ περάσετε ... Τότε μόνον θὰ γίνῃ αὐτὸ σὰν πατήσετε πάνω στὸ πτώμα μου ...

Ἀχμέτ: (Τῆς πιάει βάνανσα τὸ ἓνα χέρι καὶ τὴν τραβᾷ) Φῦγε ἀπὸ τὴν πόρτα ... Παίζεις μὲ τὴ ζωή σου. (Ὁ ἰταλὸς τὴν τραβᾷ ἀπὸ τ' ἄλλο χέρι καὶ οἱ δύο μαζὶ προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν πόρτα. Ἡ Βασιλική ἀμύνεται σκληρὰ νὰ κρατήσῃ τὴ θέσι της).

Βασιλική: (Μὲ ἀπόγνωση. Κατάκοπος ἀπὸ τὴν μεγάλη προσπάθεια) Θεέ μου !.. Μὴ μᾶς ἀφήνεις αὐτὴ τὴ στιγμή... (Φωνάζει ἄγρια) Πατέρα !.. Πατέρα ... "Ελα νὰ μᾶς βοηθήσης ... (Βλέποντας μ' ἀγωνία τὴν ἀριστερὴ πόρτα, στὴν ὁποία δὲν φαίνεται κανείς) Πατέρα !.. Γιατί μᾶς ἄφησες σήμερα μόνους ;.. (Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀνοίγει, ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴν Βασιλική, ἡ πόρτα καὶ προβάλλει ὁ Χοῆστος, κατά-

χλωμος από την όργή. 'Η Βασιλική άμέσως συναισθάνεαυ τί συνέβη και παραμερίζει λίγα βήματα άριστερα με τρόμο. Φαίνεται πιά όλόκληρος ό Χρήστος, πού κρατεί κι' αυτός πιστόλι, προχωρώντας κατ' επάνω στόν Ιταλό Λοχία πού όπισθοχωρεί με τρόμο).

ΣΚΗΝΗ Θ'

Χρήστος : (Μ' ακράτητο θυμό) Τί θέλετε από την κοπέλλα ;... Δέν ντρέπεστε πού τ'ά βάλατε κι' οί δυό σας μ' ένα άσπλο κορίτσι ;... 'Ελάτε νά μετρηθούμε μαζί ... Παλληκαρίσια. (Σχεδόν άκουμπά τó περίστροφο στό στήθος του Ιταλού. Αύτός, από την άρχή πού φάνηκε ό Χρήστος με τó περίστροφο στό χέρι, άρχισε νά τρέμη ως πού στό τέλος του πέφτει από τ'α τρεμμάμενα χέρια του τó περίστροφο. Τήν ίδια στιγμή προβάλλει στην πόρτα του βάθους ένας Ιταλός στρατιώτης όπλισμένος).

Βασιλική : (Πρώτη βλέπει, με άπερίγραπτο τρόμο τόν όπλισμένον Ιταλό, πού φάνηκε στά νώτα σχεδόν του Χρήστου. Μιά φοβερή κραυγή βγαίνει από τó στόμα της γιά νά είδοποιήση τόν Χρήστο, δειχνοντας με τó χέρι της τόν καινούργιο κίνδυνο). Χρήστο !.. Φυλάξου !.. ('Αλλά ταυτόχρονα σχεδόν με τήν κραυγή της Βασιλικής άκούεται κι' ένας πυροβολισμός. 'Ο Ιταλός στρατιώτης έπυροβόλησε. 'Ο Χρή-

στος χτυπημένος στά νώτα κλονίζεται έλαφρά και άκουμπά στό κρεβάτι, πού είναι δεξιά, δίπλα του. Οί Ιταλοί και ό 'Αχμέτ βλέπουν κάπως φοβισμένα και μ' άμηχανία).

Χρήστος : Δολοφόνοι !.. Αύτός είναι ό ρόλος σας σ' αυτόν τόν πόλεμο !..

Βασιλική : (Τρέχει και τόν άγκαλιάζει) Χτυπήθηκες πολύ, Χρήστο ;... Πού πονείς ; (Τή στιγμή τούτη άκούεται σάλπιγγα πού σημαίνει συναγερομό. Τό σύνθημα της έγκα-καλήψεως του χωριού. Στό άκουσμά της οί Ιταλοί και ό 'Αχμέτ φεύγουν από την άριστερή πόρτα)

ΣΚΗΝΗ Ι'

Χρήστος : (Μιά σύσπασις όδυνηρή στό πρόσωπό του) Βασιλική ... 'Ακους ;... Είναι τó σάλπισμα της λευτεριάς ... Τ'ά τέρατα φεύγουν από τó ώμορφο χωριό σας... Αύριο στην πλατεία θ'ά έχετε χαρές και πανηγύρια ... Θ'ά είναι πολύ στρατιώτες εκεί ... Οί έλευθερωτές σας ... Πρέπει νά π'ās ... Ν'ά π'ās και σύ, Βασιλική ... Δέν πειράζει πού δέν θ'ά είμαι κι' εγώ ... μαζί σας ... (Πονεί ολοένα και περισσότερο) Θέλω νά σύρης έσύ πρώτη τó χορό ... Θ'άσαι τó πραγματικό στολίδι της χαρούμενης μέρας ... (Πέφτει στό κρεβάτι με τó πρόσωπο σ'ός κονβέρτες. 'Η Βασιλική βγάζει μι'ά κραυγή άναρθρη και ξεσπ'ά σέ κλάμμα. 'Η σάλπιγγα άκούεται πάλι).

ΑΥΛΑΙΑ [Συνεχίζεται]

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ

Με τὸ παρὸν τεύχος της ἡ «Ἡπειρωτική Ἑστία» κλείνει ἕνα χρόνον ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἐξεδόθηκε. Ἐνα χρόνο δημιουργικῆς προσπάθειας καὶ ἀγῶνα γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς Ἡπείρου καὶ τὴν ἠθικὴ καὶ ὕλική της ἀνασυγκρότηση. Γιὰ τὴν προσφορά τῆς καὶ τὸ ἔργο της μίλησαν ἤδη ὅλοι οἱ ἀρμόδιοι παράγοντες τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας καὶ τῆς ἔδωσαν ἐξέχουσα θέση στὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Εἶναι ἡ θέση ποὺ τῆς ἀξίζει—καὶ τὸ διακηρύττουμε μὲ ὑπερηφάνεια αὐτὸ—γιατί λίγες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας ἔχουν νὰ παρουσιάσουν τέτοιες ἐκδηλώσεις ὅπως ἡ Ἡπειρος. Βέβαια γιὰ τοὺς Ἡπειρώτες ἦταν χρέος καὶ ὀφειλὴ νὰ ἀποδυθοῦμε σ' ἕνα τέτοιου εἵδους ἀγῶνα γιατί μᾶς βαρύνει μιὰ πνευματικὴ παράδοση. Μὰ ἂς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ ἐπιτυχία δὲν ἐξαρτᾶται μονάχα ἀπὸ τὴν διάθεση καὶ τὸν πόθο τῆς προσφοράς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τῶν οἰκονομικῶν μέσων ποὺ ρυθμίζουν τὰ πάντα στὴν ἐποχὴ μας. Χρειάζονταν λοιπὸν ἡ ἀνταπόκριση ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ προσπάθεια. Καὶ ἡ ἀνταπόκριση αὐτὴ, πρὸς τιμὴ τῶν Ἡπειρωτῶν, ἦταν ἀνάλογη μὲ τοὺς σκοποὺς καὶ τὴς ἐπιδιώξεις ποὺ ἔταξε ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» στὸ ξεκίνημά της. Δὲ μπορούμε φυσικὰ νὰ ποῦμε ὅτι ἔχουν ἀπολύτως ἐξασφαλισθεῖ τὰ οἰκονομικὰ μέσα γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ. Ὅμως ἡ μέχρι τοῦδε συμπαράσταση μᾶς δημιουργεῖ βάσιμες ἐλπίδες πῶς καὶ ὅσοι ὥς τώρα σταθῆκαν μακριὰ ἀπὸ τὸ πνευματικὸ προσκλητήριο τῆς ἰδιαίτερῆς τῶν Πατρίδας θὰ πυκνώσουν στὸ μέλλον τὴς φάλαγγες τῶν ὑποστηρικτῶν της. Ἔτσι θὰ μὴν πορέσῃ νὰ συνεχισθῇ ἕνα ἔργο ποὺ τιμᾷ τὴν Ἡπειρὸν ἐν τῷ συνόλῳ της, ἕνα ἔργο ποὺ μονάχα σ' ἕνα χρόνο μὲσα πρόσφερε τόσα πολλὰ στὰ νεοελληνικὰ γράμματα.

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ

Με χαρὰ καὶ ὑπερηφάνεια ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ἀρχίζει νὰ δημοσιεύῃ ἀπὸ τὸ παρὸν τεύχος της τὴν ἱστορικὴ μονογραφία τοῦ Ἡπειρώτου ἐπιστήμονος Πανα-

γιώτη Χρήστου ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης γιὰ τὸ Μεθόδιο τὸν Ἀνθρακίτη, γέννημα καὶ θρέμα τῆς εὐάνδρου Ἡπείρου. Μετὰ τὸν ψαλλίδα τοῦ Λεάνδρου Βρανούση, ὁλοκληρώνεται ἀπὸ μιὰ ἐξαντλητικὴ ἐργασία ἡ μορφή καὶ ἐνδὸς ἄλλου μεγάλου Διδασκάλου τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ Γένους, τοῦ Γένους, τοῦ Ζαγορίσιου αὐτοῦ λειτουργοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Παιδείας στὰ τέλη τοῦ 17ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνα. Οἱ ἀναγνώστες τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», θὰ ἐκτιμῇσουν, εἰμαστε βέβαιοι, στὴν ἀξία της τὴν προσπάθειά μας.

Δ.Σ.

ΜΙΑ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μιὰ ἱστορικῆς σημασίας εὐγενικὴ χειρονομία—ἡ ἀπὸ τὸ Συρρακιώτη Γεώργιο Μπούντα δωρεὰ στὴν Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας πλουσιότατης Βυζαντινῆς Βιβλιοθήκης ἀποτελούμενης ἀπὸ δέκα καὶ πλέον χιλιάδες τόμους—μᾶς δίνει καὶ μιὰ ἀκόμα εὐκαιρία νὰ ἐπανεέλθουμε στὸ θέμα μὲ τὸ ὁποῖο πολλὲς φορὲς ἀσχοληθήκαμε μέχρι σήμερα: Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου, χρειάζεται μιὰ Βιβλιοθήκη· μιὰ ὁποιαδήποτε, ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἰδρυόμενη ἡ ἐπανασυνιστάμενη Βιβλιοθήκη. Ὁ Δῆμος Ἰωαννιτῶν, προφασίστηκε κάποτε οἰκονομικὲς ἀδυναμίες γιὰ νὰ μὴ δώσῃ σάρκα καὶ ὀστά σὲ ἀπέφασχ ποὺ εἶχε πάρῃ νὰ χορηγήσῃ δέκα ἑκατομμύρια δραχμὲς γιὰ ἱδρύσῃ Δημοτικὴν Βιβλιοθήκην· εὐκολώτατα μὲ ὅλα ταῦτα βρῆκε καὶ διέθεσε τετραπλάσιο χρηματικὸ ποσό, γιὰ τὴν ἐπανασύσταση τῆς Φιλαρμονικῆς. Ἄν ὅμως τὸ καλοσκεφθῇ, μεγαλοστομότερος καὶ πολυβοότερος θὰ ἦταν γιὰ τὴς ἐπερχόμενες γενεές ὁ σεμνὸς ψίθυρος κι ἡ ἀπήχηση τῆς ἱδρύσεως μιᾶς βιβλιοθήκης. Ἀξιέπαινη βέβαια θεωροῦμε κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου· δὲ θὰ σταματήσουμε ὅμως νὰ διακηρύττουμε ὅτι, ἀπὸ τὰ πρώτιστα καὶ ὑποσχνημένα στὸν τομέα αὐτὸν καθήκοντα τοῦ Δήμου, ἦταν ἡ ἱδρύσῃ Βιβλιοθήκης καὶ Ἀρχείου. Καταπιστεύουμε ὅτι ἡ ἐνεστώσα Δημοτικὴ

Ἀρχὴ ἔχασε μιὰ εὐκαιρίαν νὰ γράψῃ, μὲ σιωπηλὰ μὲν, ἀνεξίτηλα ὅμως γράμματα τὸ ὄνομα τῆς, στὸ χρονικὸ τῆς τοπικῆς ἱστορίας.

Δ.Σ.

Θ' ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Στὴν κατ' ἐξοχὴν Βυζαντινὴ πόλιν τῆς Ἑλλάδος, στὴ Θεσσαλονίκη, φιλοξενήθηκαν ἀπὸ τὶς 12 ὡς τὶς 18 Ἀπριλίου σοφοὶ ἐπιστήμονες ἀπ' ὅλον σχεδὸν τὸν κόσμον, γιὰ τὸ Ἐνατὸ διεθνὲς Βυζαντινολογικὸ Συνέδριον. Σ' ἐμᾶς, ἐδῶ στὴν Ἡπειρο, μόνον σὰν ἀντίλαλος ἦλθαν οἱ ἀνακοινώσεις τῶν συνεδρῶν καὶ τὰ πορίσματα στὰ ὁποῖα κατέληξαν οἱ διαπρεπεῖς Βυζαντινολόγοι ποὺ ἔλαβαν μέρος σ' αὐτὸ καὶ δὲν ἦταν δυνατόν νὰ γίνῃ διαφορετικά, ἀφοῦ οἱ πληροφορίες ποὺ ἔχομε γιὰ τὴν ὥρα, ὀφείλονται σὲ φτωχὰ δημοσιεύματα καὶ βιασικὲς ἀνταποκρίσεις τοῦ ἡμερησίου τύπου. Δὲν παύει ὅμως νὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ — καὶ νὰ μᾶς συγκινεῖ, θὰ λέγαμε — ἡ συνέλευση αὐτὴ κορυφαίων τοῦ πνεύματος, ποὺ μέσα στοὺς ταραγμένους καὶ πεζοὺς καιροὺς μᾶς βρίσκουν τὸν τόπο νὰ φέρουν κάθε τόσο στὸ προσκήνιον καὶ νὰ φωτίζουν θέματα τῆς Μεσαιωνικῆς μᾶς ἱστορίας. Κι' ὄχι μόνον τοῦτο· τὸ φῶς ποὺ ρίχνουν στὴ χιλιετηρίδα τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὶς νέες ἀπόψεις τοὺς ἀποδεικνύει πόσο ἐσφαλμένη ἦταν σὲ παλιότερα χρόνια ἡ γενικὴ, δυστυχῶς, ἀντίληψη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ὅτι, θύμιζε «βυζαντινισμό» ἔπρεπε νὰ περιφρονεῖται καὶ νὰ ἀπορρίπτεται. Ἰδιαίτερη ὅμως σημασία ἔχει καὶ γιὰ τὴν Ἡπειρὸ τὸ συνέδριον αὐτὸ· μολονότι τὰ θέματα ποὺ ἀναπτύχθηκαν ἦταν γενικά, μποροῦν νὰ φωτίζουν καὶ κάποιες σελίδες τῆς δικῆς μᾶς ἱστορίας κι' ἀκόμη νὰ μᾶς θυμίζουν μερικὲς ὑποχρεώσεις· τὰ μνημεία τῆς ἐποχῆς αὐτῆς στὸν τόπο μᾶς, ἐκτὸς ἀπὸ λιγοστὲς ἐξαιρέσεις ὄχι μόνον δὲν ἔχουν μελετηθῇ ὥς το πρᾶπει ἀλλὰ κι' ἐξαφανίζονται καθημερινὰ ἀπ' τὸ χρόνον κι' ἀπ' τὴ βεβήλωση. Τὸ δεύτερον ἴσως νάναι δύσκολο νὰ ἀποφευχθῇ ἡ μελέτῃ ὅμως κάποτε, πρὶν εἶναι ἀργά, πρέπει νὰ γίνῃ, καὶ εἰμαστε βέβαιοι, πὼς το ξέρουν, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον οἱ φιλόπονοι εἰδικοί ἐπιστήμονες τῆς Ἡπείρου καὶ τὸ θέτουν σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια καθήκοντά τους.

Β.Β.Σφ.

ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

Ἀνάμεσα στὰ κομμάτια ποὺ δημοσιεύονται στὴν «Ἡπ. Ἑστία» κάτω ἀπὸ

τὸ γενικὸ τίτλο «Ἡπειρωτικὴ Λογοτεχνία» πότε χάρη ἐπικαιρότητας, πότε γιὰ τὸ περιοδικὸ μᾶς δὲν εἶνε τόσο ἀτέγκτο στὸν ἡπειρωτισμὸ του, δημοσιεύονται καὶ κομμάτια μὴ ἡπειρωτῶν (ὅπως π.χ. Παλαμᾶ, Βαλαωρίτη, Δροσίνη κ.ά.) ἢ μὴ ἡπειρωτικοῦ περιεχομένου, τὰ ὁποῖα, γιὰ λόγους τεχνικοῦς, δὲν μᾶς εἶναι προσωρινὰ δυνατόν νὰ τὰ ἐξχωρίσουμε σὲ εἰδικὸ τμήμα τοῦ περιοδικοῦ· οὔτε δὲ θὰ μᾶς ἄρесе νὰ χρησιμοποιήσουμε γι' αὐτὸ τὸν τίτλο «Ἑνὴν» ἢ «ὄχι ἡπειρωτικὴ» λογοτεχνία.

Συνεπῶς οἱ ἀναγνώστες μᾶς, ἅς μᾶς καταλογίσουν στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἀμέλεια· κι ἅς κάνουν μόνοι τοὺς τὶς σχετικὲς ἐξαιρέσεις πρᾶγμα ὄχι δύσκολο, πιστεύουμε· γιὰτὶ, τὰ ἀντίστοιχα ἔργα ὑπογράφονται συνήθως ὑπὸ γνωστὰ στὴν Πανελλήνιον λογοτεχνία ὀνόματα.

*

Λυπούμαστε γιὰτὶ δὲ δίνουμε στὸ παρὸν τεῦχος τῆς Η.Ε. τὸ Β' καὶ τελευταῖο μέρος τῆς ἱστοριοδικῆς ἐργασίας τοῦ συνεργάτη μᾶς Κώστα Παπαγεωργίου· «Σύβοτα, Ἀχερουσία Λίμνη, Γλυκὴς Κόλπος». Συνδρομὴ ἀκουσίων μᾶς καθυστέρησεων, ἔκανε ὥστε τὸ ἀντίστοιχο χειρόγραφο, νὰ φτάσῃ στὰ γραφεῖα μᾶς, ὅταν πιά εἶχε τυπωθεῖ ὁ ἱστορικός μᾶς τομεύς.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΨΑΛΙΔΑ

Μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα

Γενικὸ περίγραμμα: Ὁ «Σύνδεσμος Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν», καθιέρωσε τακτικὲς συγκεντρώσεις στὶς ὁποῖες οἱ ὁμιλίες ἀφιερώνονται στὴν παρουσίαση νέων βιβλίων. Τὸν περασμένον μῆνα, στὴν πρώτη σχετικὴ συγκέντρωση, ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ «Συνδέσμου» κ. Πέτρος Μαρκάκης, παρουσίασε τὸ βιβλίου Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ὁ Διδάσκαλος τοῦ Γένους, τοῦ συνεργάτου μᾶς καὶ μέλους τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμελείας ὅλης τοῦ περιοδικοῦ κ. Α. Ι. Βρανούση. Ἡ μελέτῃ αὐτὴ — ἀνατύπωση ἀπὸ τὸ διπλὸ τεῦχος 4—5 τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», τὸ ἀφιερωμένο στὸν Ἀθαν. Ψαλίδα — σχολιάσθηκε εὐθύτατα καὶ κρίθηκε εὐμενέστατα στὸν ἡμερησίον καὶ περιοδικὸν τύπον. Ἐγραψαν σχετικά μέχρι σήμερα οἱ: Κ. Θ. Δημιῶν, (ἐφ. «Βῆμα», 17 Ὀκτ. 1952), Ἀγ. Βαντίμος, (ἐφ. «Ἐθνικὸς Ἀγὼν», 23 Ὀκτ. 1952), Κ. Βαφνάλης, (ἐφ. «Φιλελεύθερος», 23 Ὀκτ. 1952), Γ. Κορδάτος, (ἐφ. «Ἀλλαγὴ», 24 Ὀκτ. 1952), Φ. Μιχαλόπουλος, (ἐφ. «Ἐθνος», 30 Ὀκτ. 1952), Π. Χρήστου-Διαμάντης (περιοδ. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», ΔΕ'

τεύχος, 413-414. 'Οκτ. — Νοέμβρ., 1952, σελ. 384-386). Ε. Π. Παπανούτσος, (έφ. «Βήμα», 18 Δεκεμβρ. 1952). Κ. Νικολαΐδης, (περ. «Ηπειρωτικές Σελίδες», τεύχος 4, σελ. 25). Θεοδ. Ξυδάς, (περιοδ. «Παιδεία και Ζωή», Α' τεύχ., 12, 13 Δεκεμβρ. 1952, σελ. 528). 'Αρης Δικταΐος, («Φιλολογική Πρωτοχρονιά», 1953, σελ. 318). Β. Μουσιώτης, (περιοδ. «Κιβωτός» Β', ἀριθ. 13, 'Ιαν. 1953, σελ. 39-40) 'Ελένη Κούκου, (περιοδ. «Ακτίνας», 12Τ', τεύχ. 135, Φεβρ. 1953, σελ. 94-95), Ζήσης Παπαθανασίου, (έφ. «Ταχυδρόμος», Καβάλα, 20 Φεβρ. 1953), Τ. Λιγνάδης, (περιοδ. «Ελληνικά Χρονικά», Α', ἀριθ. 52, 22 Μαρτ. 1953, σελ. 14) και τελευταία ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Ν. Τωμαδάκης, (στο περιοδ. της 'Επιστ. 'Εταιρείας «Αθηνά», τόμ. 56 (1952), σελ. 359-360).

*

Δίνουμε πιο κάτω προσπάσματα από όσα γραφτήκαν για το ειδικό αυτό τεύχος της «Ηπειρωτικής 'Εστίας» και ειδικότερα για τη μελέτη του συνεργάτη μας κ. Λεάντρου Βρανούση:

Μιχ. Περάνθης, έφημερίς 'Αθηνών «Αθηναϊκή», 18[10]1952 :

«Η μηνιαία επιθεώρησης των 'Ιωαννίνων «Ηπειρωτική 'Εστία» αφιέρωσε το διπλό τεύχος της, Αύγουστου—Σεπτεμβρίου, στο μεγάλο διδασκαλο του γένους 'Αθανάσιο Ψαλίδα. Μέσα σε 208 μεγάλες και πυκνοτυπωμένες σελίδες ή μορφή του σοφού παιδαγωγού, του φωτισμένου διανοουμένου και του συγχρονισμένου στην εποχή του συγγραφέως, που κατέθεσε την όρμη της ελληνικής του ψυχής στην υπόθεσι της πνευματικής και εθνικής αναγεννήσεως της φυλής, φωτίζεται απλεια σε όλες τις λεπτομέρειές της με έμπεριστατωμένα κείμενα γνωστών 'Ηπειρωτών μελετητών, των κ.κ. Λεάνδρου Βρανούση, Εύρ. Σούρλα, Γ. Ι. Παπαγεωργίου, Ι. Καλογήρου, Δημ. Σαλαμάνγκα, 'Αγγ. Παπακώστα, Γ. Σούλη, 'Αχ. Βάντζιου, Γ. 'Αναστασίου κλπ. 'Ανεκδοτα κείμενα, άγνωστα ύπομνήματα και πολύτιμα ιστορικά έγγραφα σχετιζόμενα με τη δράσι του Ψαλίδα συμπληρώνουν τον εξαιρετικό αυτό τόμο, ή πληρότητα του οποίου τιμά τους εκδότες του και ή ποιότητα του οποίου το καθιστά εξαιρετικό απόκτημα για κάθε αναγνώστη».

*

Γιάννης Κορδότος, έφημερίς 'Αθηνών «Αλ-
λαγή», 24[10]52 :

«Ο φιλόλογος και ιστορικός κ. Α. Βρανούσης τις τελευταίες αυτές μέρες χαρίζει στον πνευματικό κόσμο μια καλοτυπωμένη και πολύ ένδιαφέρουσα μελέτη για την πνευματική, πολιτική και κοινωνική δράσι του γιαννιώτη στοχαστή και φιλοσόφου 'Αθανασίου Ψαλίδα. 'Ηταν καιρός να ιδη το φως της δημοσιότητας μια τέτοια μελέτη. Ο Ψαλίδας, όπως και ο Βηλαράς, όχι μόνο είναι πνευματικές κορυφές της προεπαγαστατικής 'Ηπείρου, αλλά και όλης της 'Ελλάδος ... Ξυριστώ να την διαβάσουν όσκι έν

διαφέρονται για την νεοελληνική ιστορία και για τα νεοελληνικά γράμματα. Είναι διαφωτιστική δοκουμενταρισμένη, πληροφοριακή. Τοποθετεί τον Ψαλίδα καλά. Οι κριτικές παρατηρήσεις του κ. Βρανούση σχεδόν στο σύνολό τους σωστές. Η φιλολογική του κατάρτισι, ή καλή χρησιμοποίησι των πηγών, ή εξαντλητική του έρευνα, είναι χαρίσματα και προσόντα που δίνουν αξία στο έργο του ...».

*

Γιάννης Καραλής, έφημερίς Πατρών «Πελοπόννησος», 15[10]52 :

«Η «Ηπειρωτική 'Εστία» το καλύτερο φιλολογικό περιοδικό της έπαρχίας βαθίζει ολοταχώς προς τών θριάμβων. Θρίαμβον ονομάζουμε τών άγωνα που έδωσε ενάντια σ' όλες τις οικονομικές αντιξοότητες και σ' όλες τις μέχρι σήμερα καθιερωμένες έπαρχιώτικες εκδόσεις, για να παρουσιασθή ως ένα τέλειο οργανωμένο με πνοή, με αισθητική αρχιτεκτονική, με έκλεκτικότητα και με σκοπό ... Η «Ηπειρωτική 'Εστία» προχωρεί σ' αυτό τόν δρόμο και προχωρεί λεβέντικα, γνήσια, 'Ηπειρωτικά. Έτσι μετά τα πρώτα της τεύχη που μās έδωσαν τόση χαρά εκυκλοφόρησε το τελευταίο της αφιερωμένο στον μεγάλο 'Ηπειρωτή διδασκαλο του Γένους τόν 'Αθανάσιο Ψαλίδα ...».

*

Κ. Θ. Δημαράς, έφ. 'Αθηνών «Βήμα», 17[10]52 :

«Έπερίμενα ανυπόμονα την ευκαιρία που μου παρέχεται σήμερα, για να μπορέσω να εκφράσω την υπόληψή μου προς τόν καλό μηνιαίο περιοδικό «Ηπειρωτική 'Εστία», και την γενναία και επιτυχημένη προσπάθειά του. Η ευκαιρία είναι το τεύχος που αφιερώνεται στον 'Αθανάσιο Ψαλίδα ... Το τεύχος αυτό οφείλεται, αν δεν γελιέμαι, αποκλειστικά σε ήπειρώτες σοφούς, με αποτέλεσμα ικανοποιητικό ... Μία ιδίως εργασία αποτελεί την βάση του τεύχους Ψαλίδα· τούτο δεν βλέπεται, γιατί ή εργασία είναι καλή και βασικά χρήσιμη, καμωμένη από έναν έρευνητή που παρέχει κάτι περισσότερο από υποσχέσεις, που αρχίζει πλέον να πραγματοποιεί, τόν Α. Βρανούση. Η μελέτη του εκτείνεται σε κάπου εκατόν πενήντα σελίδες, από τις οποίες μικρό μέρος τόν πιάνουν ανέκδοτα ή άγνωστα κείμενα του Ψαλίδα. Ο Βρανούσης δεν θέλησε να μās δώσει ακόμη την συνθετική εργασία την οποία μπορούμε να περιμένουμε από εκείνον σχετικά με τόν Ψαλίδα, περιμένοντας, βέβαια την αποκάλυψη των αρχειακών στοιχείων : μās δίνει την εθνική δράση του, την οποία πλαισιώνει σε μιάν ολοκληρωμένη βιογραφική θεώρηση. Οι σημειώσεις που συνοδεύουν τόν κάθε κεφάλαιο επιτρέπουν και τόν έλεγχο των πληροφοριών και την προέκτασή της μελέτης. Έπίσης χρήσιμες, σε πιο περιγραμμένη έκταση είναι οι άλλες εργασίες του τεύχους ...».

Φάνης Μιχαλόπουλος, έφημερίς 'Αθηνών <'Εθνος>, 30/10/52 :

«Μιά μεγάλη, λησμονημένη σήμερα, προσωπικότητα έρχεται πάλι στην επιφάνεια της ζωής, άφου περιέμενε εκατόν είκοσι χρόνια την αναγνώρισι : «ό σοφός αρχιιδιάσκαλος» τών Γιαννίνων. ο 'Αθανάσιος Ψαλίδας ... Χάρης στην πολύπονη κ' επιπεριστατωμένη μελέτη του κ. Βρανούση, ο Ψαλίδας έρχεται περιχυμένος νέον φώς για νά κινήση τ' ενδιαφέρον μας. νά μās συγκινήση, ως άνθρωπος και νά μās ένθουσιάζη ως αναγεννητής. 'Ο μεγαλύτερος ίσως τών χρόνων τής Τουρκοκρατίας. 'Ο τίτλος της είναι : «Α. Ι. Βρανούση : 'Αθανάσιος Ψαλίδας, ο διδάσκαλος του Γένους (1767 - 1829), ο πατριώτης, ο πολιτικός, ο αγωνιστής». Εκδόσεις 'Ηπειρωτικής 'Εστίας», 'Ιωάννινα 1952 (σελ. 1-157). ... 'Ο κ. Βρανούσης κατόρθωσε νά συγκεντρώσῃ σάν μιὰ φιλόπονη μέλῃσσα, κάθε τι σχετικό με τόν Ψαλίδα και νά μās τῷ δώσῃ στην μελέτη του. Φυλλομέτρησης βιβλία, από τήν πλουσιώτερη ήπειρωτική βιβλιογραφία, περιοδικά, έφημερίδες και κάθε δυσέυρετο ή σπάνιο φυλλάδιο και συγχρόνως σωρεία χειρογράφων από τὰ αρχεία Μαυροκορδάτου, συλλογή Βλαχογιάννη κι' άλλα. Κι' άφού μελέτησε όλα αυτά κατόπιν κατέστρωσε τήν μελέτη του, πού μπορεί νά θεωρηθῇ ως πρωτότυπη άπ' αὐτῆς τῆς πλευρᾶς : τῆς συγκεντρώσεως και κριτικῆς επεξεργασίας τοῦ υλικού. Δυνατόν νά λείπουν μερικά, αλλά ως σύνολο ή μελέτη αὐτή είναι από τις λίγες πού-χουμε, τόσον ακριβολογημένη, για τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ... Ποτέ άλλοτε τὸ άκουσμα τῆς φωνῆς τοῦ Ψαλίδα δέν ήταν τόσον άναγκαίον, ὅσο σήμερα, πού πελαγοδρομοῦμε, από άπόψεως παιδείας, και κυλίμαστε μέσα στο βούρκο πραγμάτων άχρήστιν κι' άνώφελιν για τὸ 'Εθνος και τῇ νεότητι ... 'Ο κ. Βρανούσης επιμένει στην εξέτασι τοῦ Ψαλίδα, ως πατριώτη, ως πολιτικού κι' ως αγωνιστοῦ. Τὰ περισσότερα στοιχεία πού μάζεψε ανήκουν στην πολιτική. 'Αλλά παρέχει τόσες άλλες εἰδησεις για τὴ δόξαι του, ὥστε κατ' ανάγκην προσφέρει όλα σχεδόν τὰ στοιχεία, πού υπάρχουν για τὴ ζωὴ του και τὴ δόξαι του... 'Ο κ. Βρανούσης εργάστηκε με φιλοπονία κ' ένθουσιασμό γι' αὐτὴ τήν μελέτη. 'Η έρευνα, ή συσχέτισις τών πηγών ι, ἀλληλοεξάαρτησις, έχουν γίνει με μεγάλη προσοχή κι' αποτελοῦν τίτλο τιμῆς για τὸ νέο ἐπιστήμονα. 'Ας είναι βέβαιον πὼς ή μελέτη του για τόν Ψαλίδα είναι μιὰ από τις καλύτερες γύρω στην 'Ηπειρο κι' αποτελεῖ τήν εἰσαγωγή για μιὰ εὐρύτερη μελέτη συνθετικώτερη τῆς δράσεως τοῦ Ψαλίδα, ο ὁποῖος πάνω άπ' όλα παραμένει ἕνας άπ' τοὺς ἐπιβλητικώτερους αναγεννητᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ 'Εθνους. Ἄξιον ν' άποθαναιτισθῇ, ἔστω κι' άργά. Τὸ ἔργο του μπορεί νά χρησιμεύσῃ και σήμερα για παράδειγμα πρὸς μίμησης».

Κ. Βάρναλης, έφημερίς 'Αθηνών <Προοδευτικός Φιλελεύθερος>, 23/10/52 :

«... Για τὴ ζωὴ και για τὴ δράση τοῦ Ψαλίδα τήν πνευματική και τήν πατριωτική. μās χάρισε τούτες τις ήμέρες μιὰ πολὺ ενδιαφέρουσα πραγματεία ο νέος φιλόλογος κ. Α. Βρανούσης. 'Ετσι αὐτοὶ οἱ λησμονημένοι πνευματικοὶ πατέρες τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, ξεναζωντανεύουν και παραδειγματίζουν δὴγώντας στο ὄραμα τῆς δικαιοσύνης και τῆς ἀληθείας, ὅσους από τοὺς νεώτερους έχουνε συνείδηση τοῦ ἐθνικοῦ των χρέους».

*

'Αχιλλεύς Βάντζιος, έφημερίς 'Ιωαννίνων <'Εθνικός Ἀγών>, 23/10/52 :

«... Πρόκειται περὶ μιᾶς μεγάλης 'Ηπειρωτικῆς φυσιογνωμίας, τήν ὁποίαν δέν ήδύνατο νά ἀνατάμῃ παρὰ ἕνας ἑξοχος έρευνητής 'Ηπειρώτης καθηγητής, ο ἀγαπητός μας κ. Βρανούσης. 'Η μελέτη του ἀποδεικνύει ἕνα σπάνιον λόγιον, ἔξ' ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ή 'Ηπειρος κατὰ περιόδους ἐμφανίζει εἰς τὸν ἀστεροβριθῇ ὀρίζοντά της ... Είναι ὑπεράνθρωποι αἱ προσπάθειαι, και βαθεῖα ή μελέτη και τίτάνιος ο ἀγών τοῦ ἀγαπητοῦ μας καθηγητοῦ εἰς τὸ νά ἀνεύρῃ και φέρῃ εἰς φῶς τὰ λησμονημένα χρόνια τοῦ Ψαλίδα. Τὸν θαυμάζομεν. Τὸν συγκαίρομεν. Με τήν ἀξιόλογον αὐτὴν ἐργασίαν του προοικονίζει διὰ τὸν πνευματικὸν βίον τῆς 'Ηπείρου και ὑψηλόν. 'Η 'Ηπειρος ἀναζῇ ...».

*

Τάσος Λιγνάδης, περιοδικὸν 'Αθηνών <'Ελληνικά Χρονικά>, τεῦχος 52ον, 22/3/53 :

«'Ο κ. Α. Ι. Βρανούσης πιστεύει, και πολὺ ὀρθά, ὅτι ο βαρὺς τίτλος «Διδάσκαλος τοῦ Γένους» πρέπει νά χαρακτηρίζῃ τήν ξεχωριστὴ προσωπικότητα, τὸν ἀναμορφωτὴ πού ἀκτινοβόλησε και ἔξω από τοὺς χώρους τῆς διδασκαλίας, τὸν συνειδητὸ ἐκπρόσωπο τών ἀνησυχιών, τών προβλημάτων, τών ἀγώνων, τών ἐλπίδων τοῦ καιροῦ του και τοῦ τόπου του. Με ἀπόλυτη πεποίθηση στην ἐκλογὴ του και βεβαιότητα στην ἀπονομή τοῦ τίτλου «Διδάσκαλος τοῦ Γένους», ἀνασύρει με τήν ἑρευνά του και παρουσιάζει στο φῶς, μέσ' από ἕνα πραγματικὸ ιστορικὸ σύμμαχο, μιὰ κορυφαία ἀληθινὰ και ὀδηγητικὴ φυσιογνωμία τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ. 'Ο 'Αθανάσιος Ψαλίδας εἶναι ἕνα μεγάλο τέκνο μιᾶς μεγάλης ἐποχῆς, πού τήν καλύπτει σ' ὅλη τήν ἑκτασι με τήν πολυμορφη και ἀσταμάτητη δραστηριότητά του ... 'Ο Ιστορικός και ἔθνικὸς τομέας τῆς δραστηριότητος τοῦ Ψαλίδα ἀπασχολεῖ ἰδιαίτερα τὸν έρευνητή, πού προσπαθεῖ με τήν ἐργασίαν του νά μās δώσῃ μιὰ ἐποπτική και γρήγορη εἰκόνα του. Τήν ἀξιοπρόσεκτη αὐτὴ συμβολὴ στην ἑλληνική γραμματεία τήν ἐπιχειρεῖ ο κ. Βρανούσης εξέταζοντας ὠριμένες πλευρᾶς από τὴ ζωὴ και τὴν δράσιν τοῦ Διδασκάλου, δημοσιεύοντας μερικά πολύτιμα

κείμενά του ανέκδοτα, ή άλλα λησμονημένα, χρήσιμα όμως και ενδιαφέροντα τὸν κάθε «Βλ-ληνα ἀναγνώστη. Τὸ βιβλίο —ἐκδόσεις τῆς «Ἡ-πειρωτικῆς Ἑστίας», τῶν Ἰωαννίνων— μᾶς πα-ρυσιάζει τὸν πατριώτη, πολιτικό, ἀγωνιστὴ Πα-λίδα σὲ πέντε κεφάλαια, πέντε δηλαδὴ σημαντι-κοὺς κύλινδρους τῆς ζωῆς τῆς δικῆς του καὶ τοῦ «Ἐθνους του ...».

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἄλκη Κωτσάκη «Ἀρματοδοξοί καὶ Ἑλληνι-κὴ γῆ».

Δύο πολύστιχα ποιήματα σὲ ἐλεύθερο στίχο, ὅπου ὁ φιλοσοφικός στοχασμός (στὸ πρῶτο) καὶ ἡ ἀγροτικὴ διάθεση (στὸ δεύτερο) θαρμένοι ἀπὸ τὴν προσπάθεια τῆς καινοτομίας σπάνια δημιουρ-γοῦν λυρικὴ ἀτμόσφαιρα. Ἀντιλαμβάνεσαι πὼς ἔχεις μπροστά σου ἕναν ποιητὴ πὺ δὲν θέλει νὰ μιλήσῃ σὰν ποιητῆς. Τὸ νὰ δάλλῃ κανεὶς ὀρι-σμένες σκέψεις στὴ σειρά τῆς ὀριζήμενης γεγονότα, δὲν σημαίνει ὅτι ἔκαμε ποίηση. Μόνο στὸ δεύτε-ρο ποίημα καθορῶναι κάπου νὰ προβάλῃ ποιη-τικὰ τὸ θέμα του :

Ἀπὸ θραδὶς ἐμαξευόμαστε ὅλοι

Δέγαμε γιὰ τὰ πράματα στὴ θάρυχει-
[μυνιά,

γιὰ τὸ κλαρί στοὺς ὄχτους,
γιὰ τοὺς στενοὺς θοσκότοπους,
γιὰ χειμαδιὰ καὶ ὄρεινά,
γιὰ στρουγγές καὶ καλύδες,
τῶν πιστικῶν τὴν ποδεμῇ,
τὸ μάρκαλο, τὸ γέννο καὶ τὸν κοῦρο,
γιὰ τίς τσαντήλες, τίς πιτιές,
γιὰ τὰ κριάρια, τὰ τραγιά καὶ τὰ σκυ-
[λιά

γιὰ τὸ φονιά τὸ λύκο.

Ἄλλὰ κι' αὐτοὶ οἱ στίχοι δὲν δίνουν τίποτε παραπάνω ἀπὸ λίγο ἡθογραφικὸ χρῶμα.

Τ.Σ.

*

Δεωνίδα Οδοπένση, Καθηγητοῦ τῆς Εἰκονογρα-φίας εἰς τὸ Ὑπόδοξον Ρωσικόν Ἰνστιτοῦτον τῆς Γαλλίας. «Ἡ εἰκόνα» λίγα λόγια γιὰ τὴ δογματικὴ ἔννοια τῆς. Μετάφρασι Φώ-τη Κόντογλου. Ἐκδόσεις τοῦ Περιοδικοῦ «Κιβωτός». Ἐκδοτ. Οἶκος «Ἀστήρ», Ἀθή-ναι.

Φροντισμένο σὲ ἐμφάνιση καὶ πλουσιότατο σὲ εἰκονογράφηση, πὺ ἔχει προστεθεὶ ἀπὸ τὸ μεταφραστὴ, ὁ ὅποιος καὶ προλογίζει, κυκλοφό-ρησε πρόσφατα, τὸ πρῶτο στὴ σειρά τῶν Ἐκδό-σεων τοῦ περιοδικοῦ «Κιβωτός» βιβλίο, μὲ τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τίτλο, Ἡ εἰκόνα, ὅπως ἀναπτύσ-σεται ἀπὸ τὴ συγγραφά, δὲν εἶναι μονάχα μιὰ «ζωγραφικὴ θρησκευτικὴ». Ἡ εἰκόνα, ἡ κατὰ τοὺς ἰδιαιτέρους κανόνες πὺ ἀναπτύχθηκαν καὶ καθορίστηκαν στὸ θεοσέβες Βυζάντιο ζωγραφι-σμένη εἰκόνα, εἶναι μιὰ αὐσελογία, πὺ ἐκφρά-

ζεται μὲ σχήματα καὶ χρώματα» καθρεφτίζει «τὴ δογματικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλη-σίας». Ἔχει «λειτουργικὸ περιεχόμενο» ἐκφρά-ζει τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶναι κατὰ ἀναπόσπαστο ἀπὸ τὴν εὐλάβεια καὶ τὴν πίστη.

Τὸ βιβλίο εἶναι ἀξιοπρόσεχτο γιὰ τίς θα-θεῖες θρησκευτικὰς ἐννοιὰς πὺ ἀναπτύσσονται σ' αὐτό, ἀδρά, σχεδὸν ἐπιγραμματικά. Εἶναι πλουσιότατο μὲ τριάντα μιὰ εἰκόνες καὶ ξυλο-γραφίες τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς χαρακτηριστικῆς τοῦ Φ. Κόντογλου.

Δ.Σ.

*

Πάνου Σαμαρᾶ : «Νύχτα» Μυθιστόρημα. Ἀθή-ναι 1952.

Μὴ σὰς φανῇ παράξενο πὺ θὰ συσχετίσω τὴν «Σκληρὴ Βροχὴ» τοῦ κ. Μ. Περάνθη μὲ τὸ τελευταῖο μυθιστόρημα τοῦ κ. Πάνου Σαμαρᾶ «Νύχτα». Ἀν καὶ τόσο ἀνόμοια βιβλία, σὲ θέμα καὶ σὲ περιεχόμενο, ἔχουν ἕνα κοινὸ γνώρισμα. Ἡ «Σκληρὴ Βροχὴ» εἶναι ἕνα βιβλίο, μὲ θέμα τὸν πόλεμο 1940-41, χωρὶς νὰ ἀκούεται, στίς σελίδες του, οὔτε ὁ κρότος μιᾶς τουφεκιάς. Ἡ «Νύχτα», πάλι, εἶναι ἕνα μυθιστόρημα τῆς κατοχῆς, πὺ ἔμεινε τόσο μακριὰ ἀπὸ τὰ δρα-ματικά ἐπεισόδια τῆς φοβερῆς ἐκείνης ἐποχῆς.

Καὶ ὅμως ἡ ἀπαρμιλὴ τέχνη τῶν συγγρα-φῶν τῶν δυὸ αὐτῶν βιβλίων τὰ συνδέει τόσο ἀναπόσπαστα μὲ τὰ συγκλονιστικὰ γεγονότα τοῦ τελευταίου πολέμου.

Ὁ κ. Σαμαρᾶς μᾶς ἔδωκε κι' ἄλλο βιβλίο, ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς κατοχῆς. Τὴν «Χιονοθύε-λα», πὺ εἶναι ἕνα μυθιστόρημα, τοποθετημένο στὰ πλατεῖα τῆς ἐποχῆς. Ἡ «Νύχτα» εἶναι ἕνα καθολικώτερο πεζογράφημα, πὺ στίς σελίδες του ἀγκαλιάζει ὅλο τὸ συγκλονιστικὸ θέμα τῆς κατοχῆς, χωρὶς νὰ σταθῇ στίς λεπτομέρειες, πὺ κάθε μιὰ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ καὶ τὸ θέμα ἑνὸς μυθιστορήματος, ὅπως ἔγινε ἡ «Χιονοθύε-λα». Γι' αὐτὸ γράφω πὺς, ὁ συγγραφεὺς τῆς «Νύ-χτας», ἔμεινε μακριὰ ἀπὸ τὸ μεγάλο θέμα. Τὸ ἀγκαλιάζει ὀλόκληρο, σὰν τὴ νύχτα, πὺ σκε-πάζει μὲ τὸν σκοτεινὸ τῆς πέπλο τὰ πάντα. ἔμεινε μακριὰ ἀπὸ τίς λεπτομέρειες του. Μή-πως μέσα σὺ νυχτερινὸ σκοτάδι μπορεῖ νὰ ξεδιαλύνῃ κανεὶς μορφὰς καὶ σχήματα ;

Ὁ κ. Σαμαρᾶς γράφει ἀπὸ τὸ 1933. Τὸ πρῶτο τοῦ βιβλίου «Χαρακώματα μιᾶς ζωῆς» τὸ παρουσίασα ἐγὼ, μὲ κριτικὴν στὸν ἐπαρχιακὸ τύ-πο. Γιατὶ καρπὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἐπαρχίας ἦταν τὸ βιβλίο ἐκεῖνο. Μὰ ὁ πραγμα-τικός, ὁ ὅριμος λογοτέχνης, γεννιέται μὲ τὸ δι-βλίο «Νύχτα».

Οἱ σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ σαλπίζουν τὴν παρουσία ἑνὸς νέου πεζογράφου, πὺ ἔρχεται νὰ σταθῇ δίπλα στοὺς μεγάλους πεζογράφους τῆς ἐποχῆς μας. Τὸ βιβλίο ἔχει ἕνα τέτοιο εἰδικὸ θάρρος, ὅπως ἐμφανίζεται σὰν τὸ καλύτερο βιβλίο τοῦ αἵθους του. Ἐμὴ διαβάσει πολλὰ βιβλία, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ ζοφερὸ σκοτάδι τῆς τετρά-χρονης νύχτας τῆς σκληρᾶς. Ἀπ' ὅλ' αὐτὰ μό-νο τὸ βιβλίο τοῦ κ. Σαμαρᾶ φτάνει σ' ἕνα μεγάλ-

λο αποτέλεσμα. Μόνο οι σελίδες της «Νύχτας» στεφανώνονται από το παρήγορο φως, από την αχλή της ανατολής του ήλιου της λευτεριάς. Από αυτά, τα περισσότερα ήταν λαϊκά μυθιστορήματα. Επιφυλλίδες σε περιουσιακά και εξημερίδες. Η περίοδος της κατοχής σταύηκε το μεγάλο και ανεξάντητο θέμα. Όταν διαβάσετε την «Νύχτα» του κ. Σαμαρά θά καταλάβετε τί θά πη αληθινή τέχνη. Οι σελίδες του βιβλίου αυτού δεν έχουν τίποτε το κοινό με την ειδυλλιακή περιπάθεια των επιφυλλίδων. Από τις σελίδες της «Νύχτας» περνά με άδερς πινελλιές ή συγκλονιστική τετράχρονη περιπέτεια. Όλο το κείμενο το ραπίζει μία πνοή γνήσιας ποιήσεως. Αναφέρω λίγες εκφράσεις από τις πολλές που τις περιβάλλει η ποιητική γοητεία, που είναι το κυριώτερο προτέρημα του βιβλίου :

«Έσκυψε το κεφάλι κι έμεινε αμίλητη. Μέτρησα το βάθος της μοναξιάς της πίσω απ τη λαμπερή γαλάζια λίμνη των ματιών της, που αναδυαν θέος λεπτό, μέτρησα το βάθος της έρημικής μου μοναξιάς».

Κι' άλλου : «Αγνώων τὰ χεῖλιά μου καὶ προσπαθῶ νὰ κλάψω. Δὲν ἔχω δάκρυα. Εἶμαι μὴ νύχτα γυμνὴ πὺ παλευεῖ μετὰ τὸ μαῦρο σκοτάδι της». Σ' ἄλλη σελίδα : «Μέσα μου φτερουγούσε κάτι ανεξήγητο, σὰν φθινοπωρινὸ πρωτοβρόχι, σὰν ἀμέτρητες χρυσολίδες γύρω ἀπὸ χαμηλωμένους λύχνους. σὰν ἓνα κοπάδι τρυγόνια πάνω ἀπὸ θεριαμένους ἀγρούς». Καὶ τελειώνω μετὰ παράγραφο, πὺ μοιάζει σὰν ποιητικὸς πήδακας :

«Δὲν ἀπάντησα. Τὸ λιβάδι ἀπλώθηκε συννεφιασμένο μέσα μου. Δὲν ἔμοιαζε μετὰ τὸ παλιὸ χαρούμενο λιβάδι μας. Πρῶτὴ μου φορὰ τὸ ἔβλεπα ἔτσι. Τὰ σύννεφα πλήθαιναν καὶ σβερνούσαν τὶς κοιλιές τους πάνω σὲ κίτρινα χόρτα. Τὸ ποτάμι ἦταν θαμένο κερκαμιδι καὶ πηχτό. Μήτε οἱ δάφνες, μήτε οἱ λυχνίες, μήτε ὁ μικρὸς χλοισμένος λόφος ὑπῆρχε».

Ἡ «Νύχτα» εἶναι σὰν μὴ αὐτοβιογραφία— 6 κ. Σαμαρὰς διηγείται μὴ ἱστορία, ἴσως αὐτομυθική του, ἀφοῦ μοιάζει μετὰ τὴν ἱστορία ὅλων τῶν ἐλλήνων πολεμιστῶν τῆς Ἀλβανίας, μετὰ τὴν ἐνδοξο ἦτα τοῦ 1941— τοῦ συγγραφέως της. Περνοῦν ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου κι' ἄλλα πολλὰ πρόσωπα. Ἀλλὰ ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς ἱστορίας αὐτῆς παρουσιάζεται σὰν ἓνας χαρακτήρας, πὺ ἔμεινε ἄγνός στὴν φοβερὴ περιπέτεια τῆς κατοχῆς καὶ συμπάσχει μετὰ ὅλα τ' ἄλλα πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος. Γεμίζει τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου σὰν ἓνα σύμβολο συμπόνιας καὶ ἀγάπης, συναισθήματα πὺ τόσο ἐλλείψαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τοῦ ἐγωῖσμο καὶ τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τούτῃ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Σαμαρά εἶναι ἀξιολογώτερο. Γιατὶ δείχνει πὺς τὰ φοβερά αὐτὰ χρόνια δὲν στάθηκαν ἱκανὰ νὰ κάψουν τὶς ψυχικὲς ἀρετὲς τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Νίκος Πρωτόπαπας

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ

1. Εἰς Ἰωάννινα συνεκροτήθη συνέδριον γεωπόνων γεωργικῶν ἐφαρμογῶν τῆς Ἐπιθεωρήσεως Γεωργίας Ἡλείου. Εἰς τοῦτο παρέστησαν ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ἰ. Υπουργείου Γεωργίας κ. Μουσιτρούφης, ὁ Διευθυντὴς κ. Βερροϊόπουλος, ὁ ἀμερικανὸς κ. Πάπ κ. Νομάρχης κ. Κιτοῖδης, ὁ Διευθυντὴς Γεωργίας κ. Σακελλόπουλος κλπ. Κατ' αὐτὸ ἀνεπτύχθη τὸ θέμα τῶν γεωργικῶν ἐφαρμογῶν, ἐγένετο ἀπελογισμὸς καὶ προβλέψεις διὰ τὸ μέλλον.

— Εἰς Ἄρταν ἐγένοντο τὰ ἐποκολλητήρια τοῦ ἡρώου τῶν πεσόντων τοῦ 3)40 Συντάγματος Εὐζώνων καὶ τοῦ 9ου Συντάγματος Τεθωροκισμένων Ἰππικοῦ.

2. Ἦρχσεν καὶ εἰς τὴν Ἡπειρὸν ὁ ἐορτασμός τῆς ἐβδωμάδος τοῦ Δδσκάλου.

— Δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἰ. Υπουργείου Ἐσωτερικῶν Ἐπορχος Πωγωνίου ὤρισθη ὁ κ. Γ. Τρεμπλής.

3. Συνεπεία τῶν σημειωθέντων ἀθρόων κρουσμάτων γρίπης ἐκλείσαν ἅπαντα τὰ Σχολεῖα τῆς πόλεως. Τὰ σημειωθέντα κρούσματα ἀνέρχονται εἰς ποσοστὸν 70%.

4. Ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ἐνεκρίθη ὁ ὁργανισμὸς τῆς συσταθείσης Φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου ἥϊς θά διοικῆται ὑπὸ πενταμελοῦς συμβουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Δημάρχου. Διὰ τὴν ἀγορὰν ὀργάνων ἐνέκρινε πίστωσιν 40 ἑκατομ. δρχ.

5. Συνεπεία τῶν ἐπικρατησοσάν κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἀνωμάτων καιρικῶν συνθηκῶν αἱ ζῆμιαί εἰς τὴν μελισσοκομίαν τῆς Ἡλείου εἶναι λίαν σημαντικαί.

6. Ἐνεκρίθη ἡ μελέτη διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ δευτέρου ὁροφοῦ τῆς Γαλακτοκομικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων, τῆς δαπάνης ἀνερχομένης εἰς 475 ἑκατ. δρχ.

7. Ἐκ τῆς περιοχῆς Ἀργυροκάστρου κατέφυγον εἰς Ἑλλάδα 4 Βορειοηπειρώται πρόσφυγες εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

— Ὑπὸ τοῦ Ἰ. Υπουργείου Γεωργίας ἐχορηγήθησαν εἰς τοὺς Βορειοηπειρώτας Ριζιάνης ἄτοκα δάνεια πρὸς ἐνίσχυσιν των.

8. Ἦρριαν εἰς Ἰωάννινα αἱ ἐργασίαι τῆς θεμελιώσεως τῆς νέας Ζωσιμαίας Σχολῆς.

— Εἰς Ἰωάννινα ἀφίχθη ἐπιτροπὴ πρὸς ἐκλογὴν θέσεως διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Στρατάρχου Παπάγου. Τοῦ ἀνδριάντα ἐφιλοτέχνησεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου κ. Φαληρέας.

9. Ὑπὸ τμημάτων τοῦ Στρατοῦ ἐγένετο ἀναβάσσις τῆς ὁδοῦ πρὸς Βουτισαρὰν καὶ τῆς πέριξ περιοχῆς.

10. Εἰς Ἰωάννινα ἰδρύεται ἐργοστάσιον ἐπεξεργασίας μαρμάρων ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος μηχανικοῦ κ. Σ. Φιλίπου. Ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου θά ληρῇ ἰδιαίτερα μέριμνα διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν Ἡπειρωτικῶν λατομείων.

11. Εἰς τὴν Ἄρταν ἐωρτάσθη μετὰ ἐπισημότητα καὶ λαμπρότητα ἡ ἐπέτειος τῆς Ἀγίας

Θεοδώρας, πολιούχου της πόλεως.

12. Είς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ οικονομικοῦ ἔτους 1953—54 περιλήφθη καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων Λοψίστης.

— Διὰ τὴν μελέτην τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Λοψίστης συνεκροτήθη εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων σύσκεψις τῶν ἐνδιαφερομένων Κοινοιτῶν.

— Εἰς Ἰγουμενίτσαν ἐγένοντο τὰ ἐγκαλινὰ τῆς Λαϊκῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως.

13. Ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων κ. Κιτοΐδης περιόδευσε εἰς τὴν περιοχὴν Λάκκας Σουλίου πρὸς μελέτην καὶ ἐπίλυσιν τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων τῆς.

14. Εἰς θέσιν «Σαβαλιάτι» Φιλιατῶν ἀνευρέθησαν ἐντὸς σπηλαίου πέντε πτώματα προφανῶς ἐκτελεσθέντων ὑπὸ Τσιάνηδων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς.

15. Ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος ἐχορηγήθη εἰς τὸν Δήμον Φιλιατῶν ἄτοκον δάνειον 200 ἐκ. δρχ. διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ συστήματος ὑδρεύσεως τῆς πόλεως.

16. Εἰς τὸν Σταθμὸν Χωρῆς Μεγάλης Γοτίστης ἐξεργράφη πυρκαϊὰ ἥτις ἀπετέφρωσε τὸ κτήριο τοῦ Σταθμοῦ.

17. Εἰς τὸν Γεωργικὸν σταθμὸν Κατοικᾶς θὰ γίνῃ ἐφέτος πειραματικὴ καλλιέργεια λυκίσκου (ζυθοβοτάνης) τὸ ὅπσιον θὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν Φορμακευτικήν.

18. Ὑπὸ τῶν ὑπηρεσιῶν Ἀνοικοδομήσεως συνεχίζεται μὲ γοργὸν ρυθμὸν ἡ διάθεσις ὑλικῶν πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἡμιτελῶν πυρῶν.

19. Διὰ Β.Δ. καταργοῦνται τὰ νη.α.γ.ω.γ.ε.ἰ.α Δόλιανης, Σκλιάβης, Σολοψῆς, Παλαιοκλησίου, Μακροχώρας καὶ Μαζαροκᾶς τῶν περιοχῶν Φιλιατῶν καὶ Παραμυθᾶς καὶ Ἰδρύονται νέα εἰς Σιδηρὴν, Ἐκκλησιόχωριον, Γηρομέριον, Κούρηντα, Σεβαστιόν.

20. Ἐγνώσθη ὅτι ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου θὰ λειτουργήσῃ ἡ Ἀναγνώστοπούλειος Σχολὴ Κονίτης.

21. Ἡ ἐνεργοῦσα ἀνασκαφὰς εἰς τὸν χώρον τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν Ἀμερικανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ἐζήτησε παρὰ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου δέντρα δρυὸς τῆς Δωδώνης ἵνα μεταφυτεύσῃ ταῦτα εἰς τὸν ἀνασκαφέντα χώρον τοῦ ναοῦ τοῦ Διός.

22. Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θεάτρον Ἰωαννίνων ἐδόθη ἡ διοργανωθείσα ὑπὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» καὶ τοῦ Μουσικοφιλολογικοῦ Συλλόγου «Σκουφᾶ» Ἀρτὴς διάλεξις τῆς καθηγητρίας κ. Μαρίκας Οἰκονόμου μὲ θέμα: «Προσκυνητὰ τοῦ Δελφικοῦ Μαντείου». Τὸ ἐορτακὸν τὸ θεατρικὸν τμήμα τοῦ «Σκουφᾶ» ἔδωκε παράστασιν μὲ τὸ ἀρχαῖον δράμα: «Οἰδίπους Τύραννος».

23. Ἐπὶ στήθεσιν ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Ἡπείρου κ. Τσιτσάρας, εἰς δηλώσεις τοῦ αὐτοῦ ἐτόνυνεν ὅτι ἐπέτυχε τὴν χορηγίαν ἱκανῶν ποσώσεων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπείγοντων ἔργων ἐν Ἡπείρῳ.

24. Κλιμάκιον τῆς ὑποεπιτροπῆς εἰρήνης τοῦ Ο.Η.Ε μετέβη εἰς Κόνιτσαν πρὸς ἐξέτασιν διαφόρων ζητημάτων.

25. Μὲ ἐξαιρετικὴν λαμπρότητα ἐωρτάσθη εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς Κοινότητας τῆς Ἡπείρου ἡ ἐπέτειος τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας.

26. Ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μεκετὰ ἡ ἰδρυσις Σχολῆς Δημοσίων ὑπαλλήλων εἰς Ἰωάννινα.

27. Κατόπιν συντόνου καταδιώξεως τῶν ἀστυνομικῶν ἀρχῶν Ἡπείρου συνελήφθη εἰς τὰς παρυφὰς τοῦ χωρίου Περιβλεπτός ὁ ἐπικεκρυγμένος ληστὴς Λεωνίδας Τσάκας ἢ Κώτονης.

29. Συνήλθεν εἰς Ἰωάννινα τὸ Α' Πανεπειρωτικὸν Συνέδριον τῶν Ἀναπήρων καὶ Θυμάτων Πολέμου.

30. Πρὸς συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Προγράμματος «Πρόνοια—Ἔργασια» διετέθησαν διὰ τὴν Ἡπειρὸν 1.200.000 δρχ.

31. Λόγω τῆς συνεχιζομένης ἀνομβρίας ἐν Ἡπείρῳ αἱ καλλιέργειαι διατρέχουν σοβαρὸν κίνδυνον, ὥς καὶ ἡ κτηνοτροφία.

Κ. Μέρτζ., Βενετίαν. Πήραμε τὴς συνεργασίες σας. Περιμένουμε παντοτε ἀνυπόμονα καὶ ὅσα μᾶς ἐτοιμάζετε. Γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη, εὖση μᾶς δύναμις φροντίζουμε καὶ φωνάζουμε. Πρωτιμῆθηκαν βλέπετε οἱ Φιλαρμονικῆς. Ἡ προσπάθεια τῆς ἰδρύσεως Ἑταιρείας Ἡπείρ. Μελετῶν προσεθίζεται. Γρήγορά θὰ σᾶς ἀναγγεῖλωμε εὐχάριστα νέα.— **Τ. Γριτο.**, Ἀθήνα. Πήραμε τὴ συνεργασία σας καὶ εὐχαριστοῦμε. Περιμένουμε καὶ τὴν ἄλλην γιὰ τὴν ὁποία γράφετε.— **Σπ. Παπ.**, Καλεντινῇ. Γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια εὐχαριστοῦμε στείλαμε.— **Κ. Γκαν.**, Θεσσαλονίκη. Σᾶς ἐγγράψαμε καὶ σᾶς στείλαμε τὰ τεύχη εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Γιὰ τὸ παράπονον ποὺ διατυπώνετε, σᾶς γράψαμε ἰδιαιτέρως.— **Ἡπειρ. Μουσικοφίλοι.** Σύλλογο «Σκουφᾶς», Ἀρτα. Μὲ χαρὰ δεχτήκαμε τὴς εὐγενικῆς σας ἐκδηλώσεως. Τὰ αἰσθηματὰ σας, εἶνε, πιστέψτε μας, ἀμοιβαία.— **Γ. Γάγ.**, Ἀθήνα. Πήραμε τὴν συνεργασία σας καὶ περιμένουμε ἀνυπόμονα καὶ ὅσες ἄλλες μᾶς γράφετε. Γιὰ τὰ Ἡμερολόγια θὰ μεριμνήσουμε εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκτίμησιν ποὺ μᾶς δείχνετε μὲ τὴς ἀνακοινώσεις σας γιὰ τὴν Ριζάρειαν Σχολή.— **Κ. Σεντ.**, Ἀθήνα. Τὰ ἀποκρίματα θὰ στείλουμε γὰ τὰ πάροιν εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ ὅλα.— **Ἀγγ. Μετ.**, Θεσσαλονίκη. Τὰ πᾶρα ὅλα καὶ εὐχαριστοῦμε. Σᾶς γράφουμε ἰδιαιτέρως λεπτομερεσιὰ καὶ ὁ κ. Σ. σᾶς εὐχαριστεῖ καὶ ἀντεπιστέλλει.— **Β. Σκαφ.**, Φάρσαλα. Μᾶς δίδει τόση ἱκανοποίησιν τὸ θερμὸ ἐνδιαφέρον σας ποὺ ἰσοφαρίζει τὴς ἄλλες πικρίας. Ὁ κ. Σ. σᾶς εὐχαριστεῖ θερμὰ.— **Γ. Σκαρλ.**, Ἐνταῦθα Πήραμε τὴν συνεργασία σας.— **Ν. Πατο.**, Ἀθήνα. Σᾶς γράψαμε ἰδιαιτέρως γιὰ ὅλα.— **Χρ.**

Σολωμ., 'Αθήνα. Πήραμε τή συνεργασία σας και περιμένουμε πάντοτε τις όσες άλλες μάς προαναγγέλλετε! Θά σάς ξαναϊδούμε με χαρά στά Γιάννινα και μάς ἐνθουσιάζει ἡ προσφορά τόσο ἡ δική σας ὅσο και τοῦ Συνδέσμου γιά μιὰ διάλεξή σας ἐδῶ. Σᾶς περιμένουμε.— **Ν. Βαζ.**, Κάιρο. Μᾶς συγκινεῖ ιδιαίτερα ἡ στοργή τῶν ἀποδήμων μας πρὸς τὴν «Η.Ε.». Γράφουμε ιδιαίτέρως.— **Κ. Παπ.**, Μαραθώνα. Σᾶς γράψαμε.— **Χρ. Ζησ.**, Griffith (Αὐστραλίας). Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴν ἐνθουσιώδη ἐπιστολή σας και τὸ περιεχόμενό της.— **Κων. Κωνστ.**, Γουριά—Μεσολογγίου. Τὴ μελέτη σας «Γνωστὸ κατὰλοιπο τοῦ Κρυστάλλου» δὲ μπορούμε δυστυχῶς νὰ τὴ δημοσιεύσουμε γιατί ἔχουμε σὰν ἀρχὴ νὰ δημοσιεύσουμε μελέτες ἀνέκδοτες. Ἡ δική σας ἔχει δημοσιευθῇ στὸ 538 τεῦχος τῆς «Νέας Ἑστίας» τῆς 1-12-49. Θὰ σάς παρακαλοῦσαμε νὰ μᾶς στείλετε κάτι ἄλλο, ἀνέκδοτο.— **Ἰωάν Θεοχ.**, Ἰωάννινα. Οἱ «ἀνοιξιὰτικες» νότες ἀπὸ τὰ Τζουμέρκα» εἶναι ἕνα καλογραμμένον κομμάτι. ἀλλὰ δὲν ταιριάζει μὲ τὴν ὕλη τοῦ περιοδικοῦ μας. Στείλτε μας κάτι ἄλλο.— **Κωνσ. Ἀθηναίων.**, Ἰωάννινα. Τόσο τὸ ποίημα, ὅσο και τὸ πεζό σας σὰν πρῶτες προσπόμενες μπορεῖ νὰ λογισθῶν. Διαβάζετε και γράφετε πολὺ γιὰ νὰ φτάσετε σ' ἕνα ἱκανοποιητικὸ ἀποτέλεσμα.— **Νικ. Γκοντ.**, Ἰωάννινα. Τὸ διήγημά σας «Στὴν ὁρμὴ τοῦ χειμάρρου» δείχνει πῶς δὲν σάς λείπει τὸ ταλέντο. Τὸ διήγημα ὅμως εἶναι δύσκολο εἶδος τοῦ λόγου και κάθε θέμα πρέπει νὰ δουλευτῇ πολὺ γιὰ νὰ δώσῃ κάτι τὸ ολοκληρωμένο. Τὸ ποίημά σας εἶναι πρωτόλειο! ξαναγράψτε μας.— **Ἀθανάσι.**, Τζούλ., Ἰωάννινα. Τὰ ποιήματά σας ἐδόθησαν πρὸς κρίσιν εἰς τὴν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ περιοδικοῦ.— **Ἀδ. Γελ.**, Ἰωάννινα. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Τὸ διήγημά σας «ἡ Φογὴ» δείχνει πῶς ἔχετε ταλέντο. Τὸ γράφισμά σας εἶναι ποιητικὸ και στρωτό ἀλλὰ τὸ θέμα δὲν εἶναι καλὰ δουλεμένο. Τὸ τέλος τοῦ ἐπίσης εἶναι κάπως ἀπότομο. Στείλτε μας και ἄλλα κομμάτια σας γιὰ νὰ μπορούμε νὰ κρίνουμε καλλίτερα.— **Γ. Μπερερ.**, Γουριά—Μεσολογγίου. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ εὐγενικὸ γράμμα σας. Ἡ μελέτη σας γιὰ τὸν Κῶστα Κρυστάλλῃ εἶναι καλογραμμένη ἀλλὰ δὲν προσθέτει κάτι τὸ καινούριον σὰ ἤδη γνωστὰ. Στείλτε μας κάτι ἄλλο γιὰ δημοσίευση. **Φαν. Τολουπ.**, Ἰωάννινα. ἔχετε ταλέντο, ἀναμφισβήτητο. Τὰ ποιήματά σας αὐτὸ δείχνουν. Λίγη προσοχὴ ἀκόμα και θὰ φτάσετε σὲ πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα. Δημοσιεύουμε σήμερα ἐδῶ τὴ «Βραδυὴν ἀναπόληση» περιμένοντες και ἄλλα κομμάτια σας. Στὸ κρεμιζι - μενεξελένιο δειλινὸ ποὺ ἀνάσαιναν τὰ χόρτα στὸ βουνὸ και στὸ χλιαρὸ τὸν κάμπο δροσερὴν ἑσπέρα ἀνοίξαν τὰ παράθυρα τοῦ ἀγροτικοῦ σπιτιοῦ, ἤσυχα, ὡς καθρεφτίζαν στὸν γαλανὸν ἀέρα τὰ βραδυὰ φιλήματα χελιδονίων, περιστερῶν κι ἦρθες Ἀγαπημένη, φευγάτη χρόνια Ἀγαπημένη ζωὴ τῶν μακρυνῶν παιδιάτικων καμῶν...

Κι ἦρθε μὲ κλώνια μυγαλιάς κι ἀγραμπελιές τὸ γράμμα σου, ροδοπετάλια στὴ δροσιὰ τοῦ χθὲς και ζήτηρες τοὺς κήπους, τοὺς δρομούς, τὶς συγκινήσεις ποῦχες ἀφήσει μὲ παγνίδια δῶ κι ἐκεῖ... Κι εἶδα φυλλοροσμένους στὸ πορτραῖτο ἀναμνήσεις. Καὶ μὲ μεθὰ μιὰ ἀπέραντη εὐτυχία σὰν πονὸ κι ὅλο μακραίνει φευγάτη χρόνια Ἀγαπημένη, και δὲ χορταίνει τῆς ψυχῆς μου τὸ κενὸ!..

Κωνσ. Γκατζιολ. Ἄρταν. Ὑπάρχει κάποια ποιητικὴ διάθεση στὸ «Βράδυ στὸ χωριὸ» ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ αὐτὸ γιὰ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ποίημα. Διαβάστε πολὺ ἀκόμα. **Σπ. Μουσ.** Παραμυθιά. Τὴ συνεργασία σας και τὰ ἄλλα τὰ πήραμε και τὰ φροντίσαμε στὸν οἰκεῖο φάκελλο.— **Κ. Διαμ.** Ἀθήνα. Οἱ ἐργασίες σας μᾶς εἶναι πολὺτιμες! ἀντικρύζουμε ὁμως τεχνικὲς γιὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑποσημειώσεων ἀνεπάρκειες, τὶς ὁποῖες μεριμνοῦμε νὰ παρακάμψουμε.— **Π. Λεκ.** Ἀθήνα. Πήραμε τὴν συνεργασία σας και εὐχαριστοῦμε. Πῆρε τὴ θέση της στὸν οἰκεῖο φάκελλο.— **Μ. Οἰκ.**, Elizabethville (Βελγικὸ Κογκό). Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ στοργή σας. Τὴν συνεργασία σας τὴν πήραμε.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Κρίνονται μόνον Βιβλία ἀποστελλόμενα εἰς δύο ἀντίτυπα

ΒΙΒΛΙΑ : Νικ. Τωμαδάκης: «*Νεοελληνικά*», Ἀθήναι 1953. Δημ. Σ. Σαλαμάγκας: «*Ἡ ὁπλητὰ τοῦ Σκυλοσφύρου*», Ἐκδόσεις «Κιβωτοῦ», 4ον, Ἀθήναι 1953. Στεφ. Τηλινίδης: «*Δημοτικὰ μοτιῖβα*» (ποιήματα) Θεσσαλονίκη 1953. Πάνου Ν. Παναγοῦνη: «*Ἡ μυαλλάντα τῆς ἀγάπης*», (ποιημ.) Ἀθήνα 1953. Ὀλγας Βότση: «*Ἐνδόμυχα*», (ποιημ.) Ἀθήνα 1953. Frank Daley: «*Greece—Galland Glorius*» Havethill Mass. U.S.A. (προσφορά κ. Θεοδ. Ράϊδου, Peabody Mass. Στεφ. Ι. Μακρυμύχαλου: «*Ἡ δραχμὴ μας πρέπει νὰ ξαναγίνῃ χρυσὴ*» Ἀθήναι 1953. (ἀνάτυπον Ἐφ)δος «Ναυτεργατικῆ».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ : «*Κρητικὴ Ἑστία*» 35—36ον. Χανιά, Ἰαν. Μάρτιος. «*Ἀκτίνες*» 137ον Ἀθήναι, Ἀπρίλιος. «*Κιβωτός*» 16ον Ἀθήναι, Ἀπρίλιος. «*Μορφές*» 78—79ον. Θεοχρ. Μάρτιος—Ἀπρίλιος. «*Ἐκλογὴ*» 90ον Ἀθήναι Ἀπρίλιος. «*Κρίκος*» 27ον Λονδίνον, Μάρτιος. «*Κυπριακὰ Γράμματα*» 213ον Λευκωσία Μάρτιος. «*Δελτίον τῆς ΧΕΕΑ*», 39ον Ἀθήναι, Ἀπρίλιος. «*Ἑλλ. Χρονικά*» 55,56 Ἀθήναι, Ἀπρίλιος. «*Πνευματικὴ Ζωὴ*» 14ον. Ἀθήναι, Ἀπρίλιος. «*Ραδιοφωνικὴ Ἐπιθεώρησης*» (ἐκδόσεις Ἄμερ. Ὑπηρεσίας Πληροφοριῶν) «*Πρόσπερος*» 4ον. 5ον, 6ον. 7ον. 8ον Κέρκυρα (ἐκδόση Βρετανικοῦ Συμβουλίου).

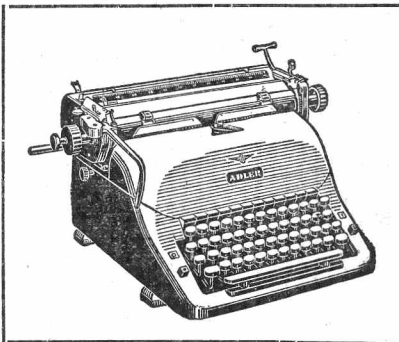
ΕΦΘΕΜΕΡΙΔΕΣ : «*Ἡπειρ. Μέλλον*» Ἀθήναι. «*Θεσπρ. Βῆμα*» Ἡγουμένιστα. «*Ξενοδ. Βῆμα*», «*Ἡπειρ. καὶ Ἀρτεργ. Νέα*» Ἀθήναι. «*Βορ Ἡπειρος*», «*Ἐθν. Ἀγών*». «*Ἡπειρ. Ἀγών*», «*Κῆρυξ*» Ἰωάννινα.

ΓΡΑΦΟΜΗΧΑΝΑΙ ADLER ΚΑΙ CONTINENTAL

● Ἡ Γραφομηχανὴ ADLER κατέκτησε τὸν κόσμον μετὴν στερεότητα, τὴν κομψότητα καὶ τὴν τελειότητα.

Πολλὰ ἀντίγραφα καὶ χαρακτηριστικὰ εὐρεῖς καὶ εὐκρινεῖς

Γραφὴ ἐλεγχομένη ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν χάρις εἰς τὸ σύστημα χρησιμοποίησης πρὸ τοῦ κυλίνδρου καλυμμάτων ἐκ ΠΛΕΙΣΙΓΚΛΑΔΣ.

● Ἡ γραφομηχανὴ CONTINENTAL, γνωστὴ πρὸς ὅλους διὰ τὴν ἀφθαστον στερεότητα της, εἰς τὸ νεώτατον μᾶλλον της, συγκεντρώνει ὅλα τὰ προσόντα Γραφομηχανῆς πολλῶν καὶ εὐκρινῶν ἀντιγράφων

Συνιστᾶται εἰς τὰ γραφεῖα μετὰ ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην

ΓΕΝ. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΛΑΜΠΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ & ΓΚΟΥΜΑΣ

ΤΣΩΡΤΣΙΔ 4 (Στὰ Μετοχέου 18-20) ΑΘΗΝΑΙ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ

ΑΔΕΛΦΟΙ ΚΥΡΚΟΥ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ 22 (Τηλ. 5-23) ΙΩΑΝΝΙΝΑ

**ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ**

ΕΚΤΕΛΟΥΝΤΑΙ :

Πάσης φύσεως τυπογραφικαὶ ἐργασίαι με ἐξαιρετικῶς ἐπιμελημένην ἐργασίαν, τιμὰς πολὺ χαμηλὰς καὶ ταχείαν παράδοσιν. Τυπώνονται διχρωμίαι καὶ γενικὰ πολυχρωμίαι. Πλούτος στοιχείων καὶ τελειότης μηχανημάτων μᾶς καθιστᾷ ἀσυναγώνιστους.

"ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ,"

ΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ :

Βιβλία—Περιοδικὰ—Ἑφημερίδες—Καταστάσεις πάσης φύσεως—Τιμολόγια—Βιβλία Ξενοδοχείων—Κατάλογοι Ἑστιατορείων—Μπλόκ ἱατρῶν—Φαρμακείων με εἰδικὰ κλισεῖς—Κάρτες—Ἐπιστολόχαρα—Προσκλητήρια γάμου—κ. λ. π. κ. λ. π.

Ὁδὸς Ἀσρακλῆ 17

● ΙΩΑΝΝΙΝΑ ●

Τηλέφωνον 4-12

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΣΤΗ ΣΕΙΡΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΗΣ «ΚΙΒΩΤΟΥ»

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

„Η ΣΠΗΛΙΑ ΤΟΥ ΣΚΥΛΟΣΟΦΟΥ„

‘Ο Δαρίσσης Τρίκκης Διονύσιος καὶ τὸ ἀπελευθερωτικὸ κίνημα τοῦ 1611
[Πωλεῖται καὶ στὰ Γραφεῖα μας Δραχμὰς 10.000]

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΟΙΝΟΠΟΙΪΑ

Γ. Π. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Στοὰ Λιάμπη 14—Τηλ. 6-35

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

- Διαρκὴς παρακαταθήκη γνησίων οἶνων ΖΙΤΣΗΣ εἰς φιάλας, (ἀφρωδῶν καὶ μὴ, γλυκέων καὶ πρὸς οἶκων).
- Ἐκλεκτὰ κρασιά καὶ ρετσίνα εἰς γαλόνια ποικίλης περιεκτικότητος καὶ εἰς χῶμα.
- Γενικὸν ἐμπόριον οἶνων, ποτῶν καὶ ἡδυπότων.

Ἐπισκεφθῆτε, γράψατε :

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΟΙΝΟΠΟΙΪΑ

ΓΕΩΡΓ. Π. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Στοὰ Λιάμπη 14—Ἰωάννινα

ΔΗΜ. Γ. ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΙΑΤΡΟΣ

ΜΑΙΕΥΤΗΡ -ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ - ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΟΣ

Ἐπὶ 4ετίαν βοηθὸς τῆς Α' Μαιευτικῆς καὶ Γυναικολογικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ⓢ

— Ἐφαρμόζει ὅλας τὰς νέας ἐπιστημονικὰς μεθόδους διαγνωστικῆς καὶ θεραπευτικῆς.

Δέχεται καθ' ἐκάστην ἐν τῷ Ἱατρείῳ του
ΟΔΟΣ ΣΑΜΟΥΗΛ 1—ΤΗΛ. 6-72

(Ἐναντὶ Κέντρου «Ἄλσος»)

Ἰωάννινα

ΚΡΕΜΑ

„L A Ī S„

- Ἡ μοναδικὴ κρέμα τῆς ὁμορφίᾳς
- Τὸ προϊόν πού τιμᾷ τὴν Ἥπειρο

ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ - ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΑΘΑΝΑΣ. ΚΥΡΙΑΖΗ

ΑΡΩΜΑΤΟΠΟΙΪΑ

ΣΙΔΗΡΩΤΗΡΙΟΝ

ΚΑΘΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ

ΒΑΦΕΙΟΝ

ΔΙ' ΑΤΜΟΥ

„ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΗΛΙΟΣ„

Διεύθυνσις : ΧΡΗΣΤΟΣ ΡΑΡΟΣ

●

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΛΑΤΕΙΑ

Ἐναντὶ Ἑθνικῆς Τραπεζῆς

—Ἰωάννινα—

Διευδύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδόται: Εὐάγ. Α. Φακατσέλης Ὁδὸς Λαγκῆ 17 Μιχ. Χαρ. Μάνος, Ἀραβαντινοῦ 1
Προϊστάμενος Τυπογραφείου : Πέτρος Κ. Πασχάλης, Σμύρνης 16